PhD ÉRTEKEZÉS

Dúl János

A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal

Témavezető: Prof. Dr. Papp Tekla

egyetemi tanár

Szegedi Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Doktori Iskola

Szeged

2018

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	9
1.1.	Az értekezés módszertana.....	13
2.	A társasági jog és az öröklési jog határán: jogtörténeti fejtegetés 1945-ig	15
2.1.	Bevezetés	15
2.2.	A társasági vagyon átszállásának első felbukkanásai Magyarországon	17
2.3.	Az 1839/1840. évi országgyűlés kereskedelmi tárgyú törvényei	19
2.4.	A kereskedelmi jog öröklési vetületének megjelenése	20
2.4.1.	A kereskedelmi kódex szerint.....	20
2.4.2.	A kereskedő utáni öröklés; a kereskedelmi társaságokról általában.....	21
2.5.	A kereskedelmi jog öröklési vetülete speciális jogszabályok szerint	24
2.6.	Az öröklési jog megjelenése az egyes kereskedelmi társaságoknál	26
2.6.1.	A közkereseti társaság	27
2.6.2.	A betéti társaság.....	31
2.6.3.	A részvénytársaság	33
2.6.4.	A korlátolt felelősségű társaság	34
2.6.5.	A csendestársaság	35
2.7.	Összefoglalás	37
3.	Öröklési jogi alapvetések.....	38
3.1.	Az addicionális és az ipso iure öröklési rendszer	38
3.2.	Az öröklési jog alapfogalmai.....	42
3.3.	Az öröklés előfeltételei	46
3.4.	Az Öröklési Rendeletről	48
3.4.1.	Az Öröklési Rendelet alapján megállapítható jog	50
3.4.2.	Az öröklés fogalma az Öröklési Rendeletben.....	52
3.4.3.	A Rendelet tárgyi hatálya	54
3.4.3.1.	A rendelet tárgyi hatálya alól kizárt esetek	55
3.5.	A hagyatéki eljárás és a gazdasági társaságok.....	58
4.	Az öröklési jog megjelenése az egyes gazdasági társaságoknál	61
4.1.	A tag halálának társaságra gyakorolt hatása	61
4.1.1.	Cégbejegyzés előtt	61
4.1.2.	A társaságok működési szakasza	65

4.1.2.1.	Közkereseti társaság	65
4.1.2.2.	Betéti társaság.....	75
4.1.2.3.	Korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok	81
4.1.3.	A gazdasági társaságok megszüntetése körében alkalmazott eljárások....	83
4.1.4.	A vagyonrendezési eljárás	83
4.2.	Az örökösök jogi helyzete az egyes társaságoknál	84
4.2.1.	Közkereseti társaságok	84
4.2.2.	Betéti társaságok	94
4.2.3.	Korlátolt felelősségű társaságok	96
4.2.3.1.	Az üzletrész átszállása	105
4.2.3.2.	Közös tulajdonú üzletrész keletkezése	111
4.2.3.3.	Az üzletrész felosztása	115
4.2.3.4.	Az üzletrészen fennálló özvegyi jog.....	120
4.2.3.5.	Az üzletrész öröklése ági öröklés útján	128
4.2.4.	Részvénytársaságok	130
5.	Származtatott alapítás	134
5.1.	Bevezetés	134
5.2.	A szabályozástól való eltérés lehetősége	135
5.3.	A származtatott alapítás hatályos szabályozási struktúrája	136
5.4.	A származtatott alapítás szabályai	136
5.4.1.	A gazdasági társaságok átalakulása	137
5.4.1.1.	Kétüléses eljárás	141
5.4.1.2.	Együlési eljárás	144
5.4.2.	A gazdasági társaságok egyesülése.....	146
5.4.3.	A jogi személyek szétválása	147
5.5.	Az osztrák szabályozás alapjai	148
5.6.	Összegző gondolatok	149
6.	A közös veszélyben elhunyt társasági tagok utáni jogutódlás rendezése	151
6.1.	Bevezetés	151
6.2.	A közös veszélyben elhunytak utáni öröklés rendezésének lehetséges változatai.....	152
6.2.1.	A három út	152
6.2.1.1.	A fizikai ellenálló képességen alapuló vélelmek.....	152
6.2.1.2.	Az egyszerre elhalás vélelmezése	153

6.2.1.3.	A kódex hallgatása	155
6.2.2.	A közös veszély szabályozásának első megjelenése a magyar jogban...	156
6.2.3.	A közös veszély a hatályos magyar szabályozás szerint	156
6.3.	Társasági jogi kapcsolódás	158
6.3.1.	A vélelem alkalmazása házastársak halála esetén	159
6.3.2.	A közös veszélyre vonatkozó vélelem alkalmazása házastársak és a közös veszélyben érintett közös gyermekük halála esetén	164
6.4.	Összegzés.....	174
7.	Speciális társulások öröklési jogi vonatkozásai.....	176
7.1.	Bevezetés	176
7.2.	A speciális társulások osztályozása	176
7.2.1.	Jogalanyiség szerint	176
7.2.2.	Tevékenység, cél alapján	178
7.2.3.	Létszám szerint	183
7.2.4.	Vagyoni szempontból	185
7.3.	A családi vállalkozások	188
7.4.	Összegzés.....	194
8.	Az öröklési szerződés szerepéről a társasági jogban	196
8.1.	Bevezetés	196
8.2.	Az öröklési szerződésről általában	196
8.3.	A társasági részesedések átruházása öröklési szerződéssel	198
8.3.1.	Közkereseti és betéti társaságok esetén	199
8.3.2.	Korlátolt felelősségű társaságok	201
8.3.3.	Részvénytársaságok	207
8.4.	Az osztrák öröklési szerződés.....	212
9.	A hagyatéki tartozásokért való felelősség társasági jogi kitékintéssel	214
9.1.	Bevezetés	214
9.2.	A hagyatéki tartozások.....	214
9.2.1.	Az örökhagyó illő eltemetésének költségei	217
9.2.2.	A hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei	218
9.2.3.	Az örökhagyó tartozásai	218
9.2.4.	A kötelesrészen alapuló kötelezettségek.....	219
9.3.	A hagyatéki tartozásokért való helytállás	221
9.4.	Több örökös helytállása	223

9.5.	A tartozások kielégítése	225
9.6.	Társasági jogi relevanciák	225
9.6.1.	A hagyatéki tartozásokért való felelősség a közkereseti társaságban és a betéti társaságban	226
9.6.2.	A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok	228
9.7.	A hagyatéki tartozások osztrák szabályozásáról.....	229
9.8.	Összegzés.....	230
10.	Záró gondolatok	231
11.	Irodalomjegyzék	236
12.	Felhasznált jogszabályok, eseti döntések.....	254

A kézirat lezárásának dátuma: 2017. december 31.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet és hálámat szeretném kifejezni mesteremnek, Prof. Dr. Papp Tekla professzor asszonynak, akinek útmutatása, tanácsai, az értekezés összes fejezetének (a témavezetőktől általában elvárható magatartást messze túlszárnyalva) és a témában megírt tanulmányok kéziratának gondos átnézése nélkül nem jöhetett volna létre ez a munka.

Szeretném megköszönni családomnak, akik végig támogatásukról és szeretetükről biztosítva stabil háttérrel nyújtottak számomra.

Köszönet illeti meg a fokozatszerzési eljárásomban részt vevők, a munkahelyi vitára beérkezett vélemények szerzőit, különösen a két hivatalos bírálót, Dr. Barta Judit docens asszonyt és Prof. Dr. Miskolczy Bodnár Péter professzor urat, akik véleményükkel hozzájárultak annak lehetőségéhez, hogy az értekezés még kiforrottabb munka lehessen.

Köszönöm Dr. Auer Ádám adjunktus, dr. Nagy Barna Krisztina tanársegéd és dr. Lehoczki Zóra Zsófia PhD-hallgató lelkiismeretes munkáját a kézirat munkahelyi vitára alkalmassá tételéért.

A jogtörténeti fejezet korábbi változatához fűzött tanácsaiért köszönet illeti Prof. Dr. Fülöpné Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária professzor asszonyt.

Az értekezés témájának nemzetközi vizsgálatához, az anyagok hozzáférhetőségéért és a konzultációkért köszönet illeti Prof. Dr. Martin Winner professzor urat, a Wirtschaftsuniversität Wien Forschungsinstitut für mittel- und osteuropäisches Wirtschaftsrecht vezetőjét és Dr. Vecsey Márkot, a kutatóintézet munkatársát.

A 2016 szeptemberében megvalósult bécsi kutatóúthoz a Tempus Közalapítvány Campus Mundi programja nyújtott pénzügyi támogatást.

Rövidítésjegyzék

ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch
ADHGB	Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch
AktG	Aktiengesetz
Átv.	2013. évi CLXXVI. törvény az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról
Ávtv.	2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról
Bányatv.	1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról
BDT	Bíróági Döntések Tára
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BH	Bíróági Határozatok
Ctv.	2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
EBH	Elvi Bíróági Határozat
Ebtv.	1994. évi XLIX. törvény az erdőbirtokossági társulatról
Eütv.	1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
Evc. tv.	2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről
GmbHG	GmbH-Gesetz
Gt.	2006. év IV. törvény a gazdasági társaságokról
Hetv.	2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról
ÍH	Ítéltáblai Határozatok
Kfttc.	1930. évi V. tc. A korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról
Kt.	1875. évi XXXVII. tc. Kereskedelmi törvény
Nmjtvr.	1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
Nvt.	2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról
Öröklési Rendelet/	
ÖR	Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben

	kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
Ptké.	2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről
régi Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
SpaltG	Spaltungsgesetz
Sztv.	1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejáték szervezéséről
UGB	Unternehmensgesetzbuch
UmwG	Umwandlungsgesetz
Vgt.	1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról
ZGB	Zivilgesetzbuch

1. Bevezetés

A társasági jog olyan átfogó, tág kategória, amely több jogág részének tekinthető joganyagot ölel fel.¹ Alapvető polgári jogi meghatározottsága – tekintettel arra, hogy nem minősül önálló jogágnak, hanem a polgári jogon belüli önálló jogterületnek² - ellenére sem feleltethető meg teljes mértékben ezzel a jogággal. Nagymértékben meghatározzák a közjogi elemek, különösen a cégeljárás,³ valamint a pénzügyi jog⁴ vonatkozásában.

A polgári jog másik jogterületét képező öröklési jogra is jelentős közjogi behatás irányul, például a pénzügyi jog területére tartozó öröklési illeték, de még inkább a hagyatéki eljárás formájában azzal, hogy a magánjog öröklési anyagi jogi szabályokra gyakorolt dominanciája kétségbevonhatatlan.

Az öröklési jog a magyar polgári jogi kodifikációs tervezetek és a régi Ptk. integráns részét képezte, nincs ez másképp a 2014. március 15-től hatályos Polgári Törvénykönyvben sem. A jogterület legfontosabb kérdéskörei közé tartozik, hogy mely személyek, milyen arányban lesznek az örökhagyó egyetemes jogutódjai,⁵ milyen sorrendben (törvényes öröklés);⁶ el lehet-e térni a törvény által meghatározott szigorú sorrendtől, ha igen, ezt milyen módon és tartalommal teheti meg az örökhagyó.⁷ Végintézkedés esetében vannak-e olyan személyek, akik ennek ellenére a vagyon egy részére igényt tarthatnak;⁸ végül az örökösök, miután rájuk az örökhagyó vagyoni jellegű jogai és kötelezettségei egyaránt átszállnak,⁹ a kötelezettségekért milyen módon és mértékben állnak helyt.¹⁰ Meglátásom szerint azért fontos az öröklési jog részletes szabályozottsága, hogy a tulajdoni viszonyok a lehető legáttekinthetőbbek lehessenek, továbbá annak érdekében, hogy ezáltal elkerülhetővé váljon az egyes hagyatéki vagyonelemek uratlanná válása.

¹ Papp 2011b. 13. Az értekezésben a társasági jogi dogmatikai kérdések kidolgozásánál Papp Tekla által szerkesztett Társasági jog (Papp 2011b.) című munkát vettem alapul.

² Papp 2011b. 15.

³ Ctv.; 21/2006. (V. 18.) IM rendelet a cégbejegyzési eljárás és a cégnyilvántartás egyes kérdéseiről; 24/2006. (V. 18.) IM rendelet az elektronikus cégbejegyzési eljárás és cégnyilvántartás egyes kérdéseiről

⁴ 2000. évi C. törvény a számvitelről; 2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről; 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról

⁵ Ptk. 7:1-7:9. §, 7:87-7:93. §

⁶ Ptk. 7:55-7:74. §

⁷ Ptk. 7:10-7:54. §

⁸ Ptk. 7:75-7:86. §

⁹ Ptk. 7:1. §

¹⁰ Ptk. 7:94-7:100. §

A társasági jog számos ponton kapcsolódik az öröklési joghoz, amelynek szabályait egy az egyben nem tudjuk alkalmazni a társasági jog sajátos jogági jellege folytán, ugyanis „a társaságok természete nem viseli el, hogy öröklés útján, a felek akaratától függetlenül kényszerüljenek a társaság megmaradó tagjai olyan személlyel (az elhunyt tag jogutódjával) együttműködni, akivel az együttműködést nem kívánják.”¹¹ A részvénytársaságban a tagsági jogokat megtestesítő forgalomképes részvény átszállhat a jogutódra, ugyanakkor további kérdések relevánsak e társaság vonatkozásában is, míg a többi társasági formánál már nem ennyire egyszerű a megoldás.

Az értekezés kiindulópontjaként annak a kutatási kérdésnek, feltevésnek a megválaszolása szolgált, miszerint a társasági jog a pontosan körülírt, olykor a bírói gyakorlat által korrigált öröklési jogi szabályokat eltéríti, az ipso iure elven felépített magyar öröklési jogi szabályok teljes mértékben nem érvényesülhetnek abban az esetben, ha a hagyatékban társasági részesedés (közkereseti és betéti társaságoknál társasági részesedés, korlátolt felelősségű társaságok esetén üzletrész, míg részvénytársaságoknál részvény) lelhető fel. Az alapvetően személyegyesítő társaságokként besorolt közkereseti és betéti társaság esetében hasonló szabályok érvényesülnek, az eltérések a betéti társaságnál, a jellegadó ismérvként meghatározott két eltérő állású tag miatt jelentkeznek. Az öröklés ipso iure jellegét erősítve fogalmazták meg a Ptk.-ban a korlátolt felelősségű társaságokra, valamint a cégbejegyzés után létrejövő üzletrész öröklésére vonatkozó szabályokat, azonban teljes automatizmusról nem beszélhetünk itt sem, az alapvető öröklési jogi kérdések mellett további releváns problémák is kifejtésre kerülnek. A részvények, mint forgalomképes értékpapírok vonatkozásában a többi társasági típushoz hasonló kérdések nem vetődnek fel, az öröklési jog ipso iure jellege erősebben tud érvényesülni, bizonyos részvényfajták esetében azonban kérdések merülnek fel.

A téma aktualitását adja az, hogy a bírói gyakorlatban több alkalommal felmerült valamely résztémával kapcsolatos tényállás, amelyek megoldására elsősorban ugyan elegendő a törvényi szabályozás megfelelő értelmezése, de az ilyen esetek felsőbb szintű bíróságokra (ítélőtáblák, Kúria) jutása azt jelentheti, hogy a társasági részesedések örökölhetőségére irányuló alapvető szabályok még nem gyökereztek meg eléggé a jogi köztudatban.

¹¹ Kisfaludi 1991. 149.

Az értekezés célja a társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjainak feltárása, jogtörténeti aspektusának bemutatása és osztrák jogi szempontú jogösszehasonlító elemzése. Ennek érdekében a dolgozat a jogtörténeti résszel kezdődik (2. rész), megfelelő alapozást nyújtva a téma szempontjából releváns, és a dolgozat későbbi részeiben is használt öröklési jogi alapfogalmak tisztázása után (3. rész) a munka gerincét adó 4. résznek. A fejezet a téma dinamikus és statikus vizsgálatát tartalmazza, amikben egyrészt kifejtésre kerül az, hogy a társaságok egyes létszakaszaiban a társaságra nézve milyen hatást gyakorol valamely tagjának halála, illetve hogyan jelenik meg az elhunyt tag hagyatékában az (összefoglalóan) társasági részesedésnek nevezett vagyonelem. A társaságok létszakaszának speciális eleme a származtatott alapítás elnevezéssel összefoglalható létszakasz, ami magában foglalja a társasági formaváltást (átalakulást), a társaságok egyesülését, valamint szétválását. Az egyes eljárási momentumok alatt meghalhat valamely tag, ennek az átalakulási (egyesülési, szétválási) eljárásra gyakorolt hatásait veszi górcső alá az 5. fejezet. A közös veszélyben elhunytak jogi szabályozásának alapvető koncepcióváltása került kodifikálásra a Ptk.-ban, az ilyen eseményben érintett volt társasági tag utáni jogutódlás rendezésére kíván megoldást nyújtani a 6. rész különféle – egyelőre hipotetikus – esetekre. A társasági jogon túlmutató személy- és vagyonegyesülések tagjainak halála esetére irányadó szabályokat, mintegy exkurzusként, de a teljes összkép kívánalmával foglalja magába a 7. fejezet. Öröklés révén, azaz az örökhagyó halálával száll át a társasági részesedés akkor is, ha az egy öröklési szerződés tárgya, eltérő azonban abban, hogy egyúttal átruházási jogcímnek is minősül az öröklési szerződés, az értekezés 8. része ezt a sajátosságot tárgyalja. A 9. rész a hagyatéki tartozások kielégítését elemzi a társasági jog tükrében, megvizsgálva azt, milyen módon kell helytállnia a tag örökösének jogelődje tartozásaiért, amit a 10. fejezetben az értekezés összefoglalása követ. A fejezetek tagolásából látszódik, hogy bizonyos részek egymással szorosabb, mások lazább kapcsolatban állnak, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a kutatási célként kitűzött kapcsolódási pontok is mozaikszerűen, sporadikusan helyezkednek el jogunkban, erre figyelemmel nehéz a teljes koherencia megalkotása.

Az értekezés tárgyához szorosan kapcsolódó társasági jogi szabályok elemzésére akképp került sor, hogy összehasonlítottam a 2006. évi Gt., valamint a Ptk. vonatkozó rendelkezéseit. Habár ezek több ponton hasonlítanak egymásra, ugyanakkor több esetben alapvető eltérések fedezhetőek fel, ezek vizsgálatához pedig elengedhetetlen a korábbi szabályok ismerete. Tettem ezt azért is, mert a Ptké. értelmében a 2014. március

15-e előtt megnyílt hagyatékokra még a régi Ptk. szabályait kell figyelembe venni,¹² a társasági jogi részesedésekre pedig a Gt. rendelkezéseit. A bírósági gyakorlatban, figyelembe véve a hagyatéki eljárásokra és a peres eljárásokra vonatkozó szabályokat, még előfordulhatnak olyan esetek, amikor még a régi Ptk. és a Gt. alkalmazására kell sort keríteni.

Az értekezésbe beépítésre került a vonatkozó részeknél jogösszehasonlító céllal az osztrák jogi szabályozás töredékes, mintegy fragmentált formában. Az osztrák jog több ponton érintkezik a magyar joggal, sok hasonlóságot mutatnak egymással, ez a történelem folyamán létrejött kapcsolat révén alakult ki, később pedig a közös európai uniós tagság hatása. A jogrendszer választását indokolja még az, hogy az osztrák társasági jog is figyelemmel kísérte a német kereskedelmi jogi fejlődést, annak eredményeire is támaszkodott, továbbá a szintén közös kontinentális jogcsaládhoz való tartozás, a hasonló társadalmi igények, az, hogy az osztrák öröklési jogot is módosították több helyen a 2017 januárjától hatályos szabályozással. Mindezekre figyelemmel az osztrák jogi megoldások megfelelő mintaként szolgálhatnak a magyar jog számára. Az alapvető egyezések – mint például a mindkét jogrendszerben fellelhető gazdasági társasági formák – mellett, azzal, hogy az osztrák társasági jog a hatályos magyar jogban ismeretlen – és létre sem hozható¹³ – típusokat is ismer, pl. a magyar társasági jogban nem került nevesítésre a GmbH & Co. KG-nak megfelelő formáció, a vonatkozó előírásokban fundamentális eltérések fedezhetők fel, ami különösen a személyegyesítő társaságoknál szembeötlő. Ezeknek elemzése osztrák jogirodalmi és joggyakorlati vizsgálatot vont maga után, amelyeknek magyar joggal való összehasonlítása hasznos eredményekkel szolgált. Az egyes osztrák társaságokra vonatkozó szabályozást – az 1988-tól kezdődő magyar jogi hagyományoktól eltérően – nem egy kódex tartalmazza, hanem több különálló törvény. Az osztrák közkereseti és betéti társaság az UGB-ben,¹⁴ a korlátolt felelősségű társaság a GmbHG-ben (*Gesetz vom 6. März 1906, über Gesellschaften mit beschränkter Haftung*), a részvénytársaság pedig az AG-ben (*Aktiengesetz*) került szabályozásra. A szabályok töredékes beépítését azok témához mért relevanciája indokolta. A dolgozatban a releváns pontoknál az Európai Unió öröklési jogi tárgyban megalkotott rendeletének szabályai is feldolgozásra kerülnek. E szabályok önálló fejezetben való szerepeltetése nem indokolt, tekintettel a

¹² Ptké. 57. § (1) bek.

¹³ Ptk. 3:1. § (4) bek., Ptk. 3:89. § (1) bek.

¹⁴ Az Unternehmensgesetzbuch 2007. január 1-jén lépett hatályba, az általa bevezetett újításokat kiválóan összefoglalja Szikora Veronika, lásd Szikora 2008. 3-7.

munka egészéhez mért kisebb terjedelmére, valamint az absztraháció magasabb fokára való törekvésre.

1.1. Az értekezés módszertana

A dolgozat megírása során a hagyományos jogelméleti módszerek kerültek alkalmazásra, az első részekben a leíró jelleg dominál, az öröklési jogi alapfogalmaknál a fellelhető kommentárok, szacikkek, illetve tankönyvek által használt kifejezések, definíciók lelhetőek fel, ugyanígy a jogtörténeti fejezetben a mai, illetve a korabeli irodalmi álláspontok, valamint a bírói gyakorlatot elemeztem, összevetettem azokat a releváns törvényekkel. Bár nem jogtörténeti, hanem hatályos joggal összefüggő témája van a dolgozatnak, azonban elengedhetetlennek tartottam a fejezetben leírtakat felvázolni a teljesebb kép érdekében, már csak azért is, mert a korábban hatályos jogszabályok, illetve az arra épülő joggyakorlat szervesen meghatározza a mai szemléletmódot is, gondolhatunk itt csupán az alapvető társasági típusokra. Az ezekben az években a joggyakorlatban felmerült esetek megfelelően alátámasztják, hogy a vizsgált kérdések akkor is aktuálisak voltak, sok döntés közzétételére sor is került, valamint mindezeket a döntéseket és a bennük felmerült kérdéseket neves jogtudósaink is vizsgálták hol kisebb, hol nagyobb terjedelemben. Az értekezés további részeiben ugyancsak beépítettem az odaillő szakirodalmat amellet, hogy ezekben a fejezetekben markánsabban előtérbe lehetett helyezni a saját véleményt, a jogszabályok, de még inkább a joggyakorlat értelmezése által diktált problémák megoldási javaslatait. Így e részekben a nyelvtani, valamint a logikai jogszabály-értelmezés dominál. A közzétett bírói döntések jelzik a gyakorlat bizonytalanságait, illetve a bíróságok jogegységesítő törekvéseit, az azokban foglalt tényállások az egyes kérdések vizsgálatához megfelelő kiindulópontként, a bíróságok által tett megállapítások pedig hasznos adalékul szolgáltak az értekezés megírása folyamán, jelezve egyúttal azt, hogy habár elsősorban elméleti fejtegetéseket tartalmaz a dolgozat, de célként került kitűzésre a jogélet által felvetett kérdések tekintetében *de lege ferenda* javaslatként megoldási alternatíva nyújtása is.

A vázoltaknak megfelelően a rendszerváltás utáni társasági jogi szabályozásból elsősorban a 2006. évi Gt., valamint a Ptk. rendelkezéseit vizsgáltam meg, a korábban hatályos gazdasági társaságokról szóló törvényeket (1988. évi VI. törvény és 1997. évi CXIV. törvény) csak annyiban, amennyiben valamilyen jelentősebb változás

következett be a rendelkezésekben, illetve ha az eltérő szabályozás valamely elemzett jogesetből kiderül, esetleg annak lényegére ki is hatott.

Mindezekre tekintettel az értekezés forrásaiként a hatályos, valamint a jogtörténeti fejezetbe illeszkedő, továbbá a modern kori, de már nem hatályos jogszabályok elemzését, a bírói gyakorlatot, illetve a szakirodalmi álláspontokat tartom számon. Idesorolandó még az általam meghatározónak tartott osztrák jogi töredékek kapcsán a releváns osztrák jogszabályok áttekintése, a közzétett bírói gyakorlat, valamint a jogirodalmi álláspontok ismertetése. Mindezek mellett az európai öröklési rendelet egyes résztémákhoz illesztett rendelkezéseinek ismertetése a fellelhető szakirodalmi elemzésekkel is a dolgozat integráns részeit képezik.

2. A társasági jog és az öröklési jog határán: jogtörténeti fejtegetés 1945-ig

Jelen részben a társasági jog és az öröklési jog kapcsolatának jogtörténeti elemzésére vállalkozom a nemzetközi fejlődésre kitekintéssel. A vizsgálat 1945-ig, a II. világháború végéig terjed, az ezt követő politikai változások hatására ezen a területen is jelentős módosítás történt, amelyre az értekezésben nem térek ki. A fejezetben a mai értelemben vett gazdasági társaságok vonatkozásában az akkori szóhasználatnak megfelelő kereskedelmi társaságok kifejezést fogom használni azzal a kitételrel, hogy az egyébként a Kt. alapján kereskedelmi társaságnak minősülő szövetkezet nem lesz kifejtve figyelemmel arra, hogy az a hatályos jogban nem gazdasági társaság, így annak jogtörténeti gyökereinek elemzése (hatályos szabályozás nélkül) nem érdemes.

2.1. Bevezetés

A kereskedelmi társaságokat az a felismerés hozta létre, hogy a gazdasági és szellemi erők egyesítése a teljesítményt meghatványozza, valamint a kockázatot megosztja. Végző soron nem a római jogi magánjogi társaságokból (*societas*), hanem a személyegyesítő jellegű *compagniakból* és a *commendákból* alakultak ki,¹⁵ a jogi személyiséggel bíró társaságok létrejöttét egyedi engedélyhez kötötték.¹⁶

A középkori Itáliában, a XII-XIII. században fejlődött ki a legalább az egyik tag korlátolt felelőssége mellett működő *commenda*, valamint a tagok egyenlő és korlátlan felelősségén alapuló *compagnia*. A *commenda* intézménye keretében az egyik fél (tőkéstárs) pénzt vagy árut adott át a másiknak, aki azzal szabadon kereskedhetett, és meghatározott időn belül köteles volt azzal elszámolni, ez a forma fokozatosan vált pénzkölcsönből csendestársasággá és a mai betéti társasággá.¹⁷ A *compagnia* keretében a tagok közös jövedelemszerző tevékenységet folytattak, a társaság kötelezettségeiért pedig közvetlen és egyetemleges felelősséggel tartoztak. A társaság maga ugyan nem rendelkezett a tagoktól elkülönült személyiséggel, vagyona azonban bírt azzal.¹⁸ E formából keletkeztek úgy a közkereseti társaságok, hogy az elhunyt üzlettulajdonosok

¹⁵ Horváth 2006. 393., Mezey (szerk.) 199.

¹⁶ Papp 2011b. 586.

¹⁷ Papp 2011b. 586., Török T. 2015. 113., Gummert 1-2.

¹⁸ Papp 2011b. 587.

örökösei az üzletet közösen folytatták tovább. A társak egyetemleges kötelezettsége kezdetben a családi viszonyon, a XIII. századtól a társak kölcsönös megállapodásán nyugodott.¹⁹

A XVI-XVII. századi kodifikációs kísérletek hatására a XIX. században általános európai tendenciaként jelentkezett a kereskedelmi jog egységesítésére való törekvés (Franciaország, Spanyolország, Portugália, Olaszország, a német államok), azaz a modern társasági jog kialakulása a XVII-XVIII. századra tehető.²⁰ Ebbe a vonulatba illeszkedik szervesen a magyar kereskedelmi törvény, az 1875. évi XXXVII. törvénycikk is.

A mai Németország területén sokáig nem született olyan jogszabály, amely érintené a vizsgált témakört. Az 1861-es *Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch* (a továbbiakban: ADHGB) szabályozta az ún. *offene Handelsgesellschaft*-ot, amely a közkereseti társaságnak feleltethető meg, e társaságnál bármely tag halála megszüntette magát a társaságot. A törvény továbbá rendelkezett a *Kommanditgesellschaft*okról – ezek a mai betéti társaságok –, amelyek szintén megszűnnek a tag halála esetén, mert az *offene Handelsgesellschaft* szabályai irányadóak voltak ezekre a társaságokra is.²¹ A csendestársaság (*stille Gesellschaft*) gyökerei szintén a *commendában* keresendők, e formánál a csendestárs halála, ellentétben a beltág halálával vagy csődjével, nem szüntette meg a társaságot.²² 1896-ban váltotta fel az ADHGB-t a ma is hatályos *Handelsgesetzbuch*, e kódex tartalmazta a *Partenreederei* intézményét (hajózási társulást), amely nem volt se kereskedelmi társaság, se jogi személy. A formáció lényege az, hogy egy hajón hányadokra felosztott közös tulajdon állt fenn annak érdekében, hogy a felek tengeri utak alkalmával közös számlán vállalkozzanak. Ennél a formánál sem szüntette meg a tag halála vagy csődje a társaságot.²³

Nagy-Britanniában nem számítottak bejegyzett társulási formának az angol vállalkozási formák legrégebbi típusai, az egyéni vállalkozás és a partnership, utóbbi működéséhez az 1890-es *Partnership Act* teremtette meg a jogi keretet. A partnership esetén a tagok változása kihat a társulásra is: öröklés, kiválás vagy belépés esetén a társak egyhangú határozatával formailag újjáalakítják azt.²⁴

¹⁹ Horváth 2006. 401.

²⁰ Sándor I. 2000. 335.

²¹ Papp 2011b. 592.

²² Sándor I. 2005. 161., ADHGB 261. cikkely 1) bek.

²³ Sándor I. 2005. 162., ADHGB 472. cikkely, Papp 2011b. 593.

²⁴ 33. cikk (1) bek., Papp 2011b. 605.

Svédországban a XVIII. században megalkotott *Sveriges Rikes Lag* nevű birodalmi törvénykönyvben is találunk utalást a társasági jog és az öröklési jog kapcsolatát illetően. A kereskedelmi jogi könyv (*Handelsbalken*) tartalmazza a társaságokat, amely sok tekintetben a római jogi szabályozáshoz hasonlít. A törvénykönyv szerint egy tag halála nem szünteti meg a társaságot, hanem azt az örököse tovább folytathatja. Abban az esetben azonban, ha az elhunyt a személyes képességei miatt volt a társaság tagja, az örököse akkor léphetett be a társaságba, ha ehhez valamennyi társasági tag hozzájárult.²⁵

2.2. A társasági vagyon átszállásának első felbukkanásai Magyarországon

A szokásjog által meghatározott magyar magánjogban a kereskedelmi társaságok vonatkozásában nem találunk nyomokat.²⁶

A személy- és vagyonegyesítő jelleget egyaránt felmutató polgári jogi formációk – több európai államhoz hasonlóan – a céhek voltak. „Minthogy az ipar és kereskedelem érdekeivel a jobbára nemesi törvényhozás nem sokat törődött: a városok polgárai maguk gondoskodtak boldogulásuk megvédéséről. Erre szolgáltak a céhek is.”²⁷ Az ugyanazt az ipari tevékenységet folytatók körében hamar kialakult a közösséggé tartozás tudata, a XIII. századtól próbáltak testületté alakulni, hogy érvényesíteni tudják érdekeiket, majd a XIV. századtól beszélhetünk ténylegesen céhekről, fokozatosan alakult ki az, miszerint adott tevékenységet csak céhtagság esetén lehet végezni.²⁸

Az értekezés témájához illeszkedő törvényi szintű szabályozást nem találhatunk, hanem az ún. céhszabályok tartalmazták a rájuk irányadó rendelkezéseket. „A városi statútumok és a céhbíróságok megteremtették a jogrendszernek azon szellemét és azokat a jogintézményeket (amik közé sorolhatók a kereskedelmi társaságok is), amelyek segítségével a gazdasági élet Magyarországon is kibontakozhatott.”²⁹ A

²⁵ Sándor I. 2005. 177.

²⁶ Papp 2010a. 261.

²⁷ Hajnóczy 3.

²⁸ Kristó 171-172.

²⁹ Kuncz 1937a. 2.

fejlődésük csúcspontján már fellelhetők a szervezettség (vezető-irányító testületek), valamint a tagok egymásközi viszonyai szabályozásának csírái.³⁰

Hazánkban a céhek első nyomait már az Árpád-házi királyok korából megtaláljuk.³¹ A céhlevelek elsősorban a mindennapi működés alapelveit fektették le, de a céh tagjainak halála esetére is tartalmaztak bizonyos rendelkezéseket. Több céhlevél is előírta, hogy a céh tagjai jelenjenek meg az elhunyt céhmester temetésén, el kellett kísérni őt utolsó útjára, így pl. a lőcsei paszományosok (1492),³² tímárok (1544)³³ és a szabólegények (1546)³⁴ szabályzata szerint. Több céhlevélben olvasható az a rendelkezés is, ha egy mester meghalt, az özvegye folytathatta elhunyt férjének a kézművességét, ebben az esetben általában hagyni kellett neki egy legényt,³⁵ de ezt nem mindegyik céh követelte meg.³⁶ E szabálynak a sajátos továbbélését, pontosabban megjelenését figyelhetjük meg az Evc. tv. 17. § (1) bekezdésében, ami szerint további meghatározott feltételek fennállása mellett az egyéni vállalkozó halála esetén az egyéni vállalkozó özvegye, özvegy hiányában vagy annak egyetértésével örököse folytathatja az egyéni vállalkozói tevékenységet.

A céhek formai szempontból egészen az 1872. évi VIII. tc. hatályba lépéséig fennmaradtak, „helyükben az ipartársulatok keletkeztek, majd a kartelek és szakszervezetek erősödtek meg.”³⁷

Magyarországon a közkereseti társasági formára emlékeztető személyegyesülés első megjelenése a *Fugger*- és a *Thurzó*-család által létrehozott társaság volt, amelynek céljául a felvidéki és erdélyi ezüst-, réz- és sóbányák kiaknázása és a bányászati termékek kereskedelme volt kitűzve,³⁸ magának a közkereseti társasági típusnak is az egyik előzménye a *Fugger*-család egyik tagjának halála után keletkezett rokonok közti társasága.³⁹

A kereskedelmi társaságokra vonatkozó kodifikációs szabályozásra a XVIII. századig várni kellett: 1779-ben a királyi *Curia* kapott megbízást egy kereskedelmi- és

³⁰ Kelemen 45.

³¹ Hajnóczy 3.

³² Hajnóczy 6.

³³ Hajnóczy 11.

³⁴ Hajnóczy 18.

³⁵ Hajnóczy 12., Uo. 42., Gerendás 45.

³⁶ Magyar nyelvű céhlevelek (1525-1682) 146., Uo. 149.

³⁷ Pozsár 205.

³⁸ Török T. 2015. 116.

³⁹ Kuncz 1937b. 32.

váltótörvény kidolgozására. A *Skerlecz Miklós* vezetésével elkészített javaslatot az országgyűlés ugyan megvitatta, de a javaslat nem emelkedett törvényerőre, azt végül csak kinyomtatták,⁴⁰ ezt a javaslatot használták fel a későbbi szabályozási kísérleteknél (pl. 1827. évi 8. tc.-kel kiküldött kodifikációs bizottság, a négyrészes javaslat közül a második tartalmazta többek között a kereskedelmi társaságokra irányadó szabályokat).⁴¹

2.3. Az 1839/1840. évi országgyűlés kereskedelmi tárgyú törvényei

A fokozatos gazdasági fejlődés hatására azonban végül elengedhetlenné vált bizonyos – főképp kereskedelmi jellegű – viszonyok rendezése, a vonatkozó szabályok megalkotására bizottságot küldtek ki, ennek eredményeként születtek meg az 1839-1840. évi országgyűlésen a kereskedelmi jellegű törvények, szintén a sikertelen kodifikációs kísérletek felhasználásával.⁴² (Ezek a törvények az 1840. évi 15. tc. a váltótörvénykönyv, az 1840. évi 16. tc. a kereskedőkről, az 1840. évi 17. tc. a gyárok jogviszonyairól, az 1840. évi 18. tc. a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól, az 1840. évi 19. tc. a kereskedői testületekről és az alkuszokról, az 1840. évi 20. tc. a fuvarosokról, az 1840. évi 21. tc. az adóssági követelések elsőbbség végetti betáblázásáról és az 1840. évi 22. tc. a csődületről.)

A kereskedőkről szóló törvény 1. §-a meghatározta, hogy a törvény előtt csak az minősült rendes kereskedőnek, aki kereskedési címét (*Handlungsfirma*) a törvényi szabályozás alapján bejegyeztette és a kereskedéséről rendes könyveket vezetett. Egyúttal megjelölt egy kört, ki nem válhatott kereskedővé.⁴³

⁴⁰ Homoki-Nagy 150.

⁴¹ Papp 2011b. 18., Papp 2010a. 264., Horváth 2004. 7-8.

⁴² Papp 2011b. 18., Papp 2010a. 267., Sándor T. 2014a. 17.

⁴³ 1840:15. tc. 2. §

„Rendes kereskedést azonban nem nyithatnak, s magokat mint kereskedőket be nem jegyeztethetik:

a) Azok, kik 20-dik évüket el nem érték;

b) Bármelly vallás papjai, s a szerzetesek;

c) Valóságos szolgálatban levő katonai személyek;

d) Az alkuszok (*Sensalen, proxenetae*);

e) Kik csődület és bukás (*Falliment*) alá kerülván, a csődületi bíróság ítélete által rendes kereskedés üzésétől eltiltattak;

f) Kik családi bűnök miatt megfenyítettettek;

g) Kik elmebeli fogyatkozásuk miatt törvényes gondviselés alatt állanak;

h) A d) e) és f) pontok alatt előszámlált személyek feleségei;

i) Ezeken kívül sz. kir. városokban addig, míg e részben a törvényhozás kimerítőleg rendelkezik, a kereskedésnek elkezdhetésére nézve az eddigi gyakorlat fog megtartatni.”

A kereskedés joga megszűnt a kereskedő halálával.⁴⁴ Ebben az esetben a törvényes örökösök vagy az ő megbízottjaik, amennyiben az örökösök nem kívánták folytatni a kereskedelmi tevékenységet, minden függő kereskedési ügyet be kellett, hogy fejezzenek, újabbat nem kezdhettek, a megmaradt árut el kellett adni, és a hitelezők igényeit ki kellett elégíteni. A képviselő vonatkozásában vélelmet állítottak fel: az örökösök által a kereskedés rendbe szedésével megbízott aláírási címvezetőt úgy tekintették, mintha az elhunyt kereskedő bízta volna meg az aláírási cím vezetésére.⁴⁵ A törvény ebbéli megfogalmazásából kiderül, hogy a törvényes örökösök folytathatták jogelődjük tevékenységét.

2.4. A kereskedelmi jog öröklési vetületének megjelenése

2.4.1. A kereskedelmi kódex szerint

A polgári kori magyar kereskedelmi jog egyik legfontosabb forrása az 1875. évi XXXVII. tc., a kereskedelmi törvény (a Kt.) volt. A törvény kodifikációs munkálatai 1872-ben kezdődtek el, a törvényjavaslat 1875-ben került az országgyűlés elé, majd annak elfogadása után 1876. január 1-jén lépett hatályba.⁴⁶ Kétségtelen, hogy a Kt. megalkotásakor mintának tekintették a német kereskedelmi törvénykönyvet (kivéve a betéti részvénytársaság és a csendestársaság vonatkozásában, amiket nem szabályoztak ebben a törvényben, utóbbinak e néven történő kodifikálására is csak az 1930. évi V. tc.-ben került sor) és nem minősíthető a magyar társasági jogi jogalkotás szerves folytatásának sem (nem támaszkodott a kodifikációs kísérletek eredményeire ötvöző 1840:18. tc.-re). Elévülhetetlen érdeme viszont a kereskedelmi jog zárt, egyetemes jellegű jogággá alakítása és biztos ítélkezési alap nyújtása a bírói gyakorlat számára. Társasági jogi szempontból eleget tett a kiegyezés utáni gazdasági követelményeknek a társasági formációk részletes szabályozásával.⁴⁷ Ha valamilyen kérdésről a törvény nem rendelkezett, akkor a kereskedelmi szokások voltak az irányadóak, a kiegészítő jogforrás szerepét az általános magánjog töltötte be.⁴⁸ Ez a kódex teljes egészében 1945-ig

⁴⁴ 1840:16. tc. 57. § a) pont

⁴⁵ 1840:16. tc. 58. §

⁴⁶ Papp 2011b. 19., Mezey (szerk.) 194., a kereskedelmi kódex kodifikálására lásd még Mohai 2016a. 111-114.

⁴⁷ Papp 2011b. 19-20.

⁴⁸ Kt. 1. §, Horváth 2006. 388., Mezey (szerk.) 197-199.

határozta meg a magyar társasági jog fejlődését, ezután az ideológiának megfelelően folyamatosan vesztette hatályát.⁴⁹

2.4.2. A kereskedő utáni öröklés; a kereskedelmi társaságokról általában

A Kt. szerint kereskedőnek az minősült, aki a saját nevében kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozott.⁵⁰ A 4. § a kereskedőkre vonatkozó szabályokat kiterjesztette a kereskedelmi társaságokra, a kereskedelmi társaságok tehát kereskedőnek minősültek,⁵¹ éppen ezért fontos, hogy a kereskedőket érintő szabályokat röviden áttekintsük, különösen azért is, mert több, az örökléssel összefüggésben lévő kérdés merült fel a gyakorlatban.

A kereskedelmi társaságok a kereskedőkhöz hasonlóan az ún. cég alatt fejtették ki tevékenységüket. Ez a Kt. 10. §-a szerint nem más, mint azon név, amely alatt a kereskedő üzletét folytatja, s amelyet aláírásul használ. A kereskedelmi társaságok cégjük alatt jogokat szerezhettek, kötelezettségeket vállalhattak, ingatlanon tulajdont és egyéb jogokat szerezhettek, perelhettek és perelhetők voltak.⁵² Közkereseti társaság és betéti társaság létrehozását be kellett jelenteni annál a törvényszéknél, amelynek illetékességi területén a társaság székhelye van, valamint annál a törvényszéknél is be kellett jelenteni, ahol fióktelepe volt.⁵³ A részvénytársaság megalakulásának egyik feltétele volt a cégjegyzékbe bevezettetés,⁵⁴ és a korlátolt felelősségű társaságot is be kellett jegyeztetni annál a cégbíróságnál, amelynek területén a társaság székhelye volt.⁵⁵ Ha valaki egy létező kereskedelmi üzletet szerződés vagy öröklés útján szerzett meg, azt a volt tulajdonos vagy jogutódainak beleegyezésével az addigi cég alatt az utódlást kifejező toldással vagy anélkül folytathatta.⁵⁶ A Kt. ezzel áttörte a cégvalódiság elvét a származékos cégnél,⁵⁷ ugyanis a cégnévben a valóságnak megfelelő adatokat kellett feltüntetni, de ha nem volt utódlásra való utalás a névben,

⁴⁹ Török T. 2015. 118.

⁵⁰ Kt. 3. §

⁵¹ Réti 101.

⁵² Kt. 63. §, Kfttc. 6. §

⁵³ Kt. 65. §, Kt. 126. §, Kuncz 1937b. 30-34., Kuncz 1937b. 157-158., Kuncz 1937b. 191. A kereskedelmi cégjegyzékekre vonatkozó szabályokat a földművelési-, ipar- és kereskedelemügyi, valamint az igazságügyi miniszter együttes rendelete határozta meg „a kereskedelmi cégjegyzékek berendezése és vezetése tárgyában” a Magyarországi rendeletek tárában 1875-ben 137. szám alatt kiadott rendeletben.

⁵⁴ Kt. 149. §, Kuncz 1937b. 36., Kuncz 1937b. 226.

⁵⁵ Kfttc. 7. §, Kuncz 1937b. 375.,

⁵⁶ Kt. 12. §

⁵⁷ Kuncz 1937a. 105.

akkor azt lehetett hinni, hogy még mindig a cég eredeti tulajdonosa volt az, aki az üzletet vitte.

Az 1922. évi XII. tc. (az 1884. évi XVII. tc., az ipartörvény novellája) 56. §-a további részletszabályokat tartalmazott a cég elnevezésére vonatkozóan, így például az iparos üzlethelyiségét annak külső részén cégtáblával köteles volt megjelölni. A cégtáblán fel kellett tüntetni az üzlettulajdonos családi és utónevét úgy, hogy egyik rész se legyen kevésbé szembeötlő, mint a többi. Ha az üzlettulajdonos férjezett, vagy özvegy nő volt, a cégtáblán férje nevét köteles volt megfelelő toldással feltüntetni. Ehhez kapcsolódott az, hogy az özvegy fel volt jogosítva elhunyt férje vezetéknévét cégnévként használni, de egyértelműen ki kellett derülnie, hogy a cégtulajdonos már nem a férj.⁵⁸ Abban az esetben, amennyiben az osztályos egyezség szerint a hagyatékot az özvegynek adták át, és a többi örökös az ellen nem tiltakozott, hogy az özvegy a hagyatékához tartozó üzletet az addigi cég alatt folytassa, a cég egyedüli tulajdonosaként az özvegyet kellett bejegyezni.⁵⁹

A kereskedelmi társaságok mellett az ilyen formában nem működő, „egyszerű” kereskedők halála is ugyanúgy alanyváltozást eredményezett, ugyanis a halál, miután jogok és kötelezettségek alanya csak élő, jogképes személy lehet, megszüntette a kereskedői minőséget, de az örökösök a cég törléséig az alatt – átmenetileg – még felléphettek.⁶⁰

Kuncz Ödön szerint⁶¹ a régi cég változatlan használata bizonyos előfeltételektől függött:

a) Szükséges volt a volt tulajdonosnak vagy jogutódjának beleegyezése, ezt pedig a bíróságnál igazolni kellett. Beleegyezésre jogosult személynek minősült: 1. a volt tulajdonos, 2. az ő valamennyi örököse (ha az üzletet az örökösök folytatták, csak az örökösi minőséget kellett igazolni; ha egy örökös folytatta, a többi örökös beleegyezése volt szükséges, kivéve, ha a végrendelet őt jelölte ki utódnak; ha egyéni céget több örökös folytatott, azt a társaságok jegyzékébe kellett átvezetni változatlan cég alatt); de a beleegyezés lehetett hallgatólagos is. Ha az örökösök a vállalatot teljes felszereléssel és terheivel egyik társuknak osztályegyezség alapján adták át, és nem

⁵⁸ Bp. T. 3493/1901. (Szende 48.)

⁵⁹ Bp. T. 6122/1917. Hj. Dt. XII. 30. (Szende 53.)

⁶⁰ C. 1442/1895. (Szende 28.)

⁶¹ Kuncz 1937a. 107-108.

tiltakoztak az üzlet addigi cég alatt folytatása ellen, beleegyezésüket meg lehetett állapítani.⁶²

b) Szükséges volt, hogy az új tulajdonos az üzletet meg is szerezzé.

c) További előfeltételnek számított az, hogy a tulajdonos-változás idejében ne szakadjon meg az üzlet folyamatossága.

d) A megszerzett cégnek bejegyzett cégnek kellett lennie, ugyanis be nem jegyzett céget nem lehetett átruházni.⁶³

e) A volt tulajdonos törlése és az új tulajdonos bejegyzése a cégjegyzékbe.

A hagyaték átadása előtt az összes öröklésre hivatott személy beleegyezése kellett a régi cég törléséhez. Megegyezés hiányában a hagyatéki eljárás végleges rendezéséig a céget a tag halála előtti állapotban kellett fenntartani: annak sem volt helye, hogy a régi céget valamelyik öröklésre hivatott akár csak toldatként is bejegyeztesse.⁶⁴

Nem elégséges az öröklés folytán bekövetkező alanyváltozásnak a társaságon belül történő elrendezése, az is fontos, hogy a kívülálló harmadik személyekkel szemben mikor lehetett hivatkozni az öröklésre: az örökhagyó cégtulajdonossal egy személynek tekintendő örökösök a cég tulajdonosa személyében örökösödés címén beállott változást harmadik személy ellen csak annyiban érvényesíthették, amennyiben a harmadik fél e változásról tudomással bírt.⁶⁵

Erről rendelkezik a Kt. 19. § is: ha a cég megváltozott vagy megszűnt, vagy birtokosai személyében változás történt, akkor ezt a tényt be kellett jelenteni a kereskedelmi cégjegyzékbe történő bevezetés és kihirdetés végett. Amennyiben a cég megváltozását vagy megszűnését a kereskedelmi cégjegyzékbe nem jegyezték be, és nem hirdették ki, az a személy, akinél az érintett tények bekövetkeztek, harmadik személlyel szemben csak akkor hivatkozhatott erre, ha tudta igazolni, hogy ezek a tények a harmadik személy számára ismertek voltak.

Tehát „a Kt. 12. §-a szerint az üzletet örökölni is lehet. A tárgyi értelemben vett üzlet szervezet és biztosított kelendőség. Üzlet öröklése esetén több kérdésre kell megoldást találni. A kereskedés joga nem tárgya az öröklésnek. Az örökös az üzlet továbbfolytatásával lesz kereskedő. Az örökös köteles az üzlet értékét konzerválni (az üzletet folytatni vagy eladni), különösen akkor, ha az üzlet hagyomány vagy

⁶² B. T. 6122/1917. P. H. D. XII. 30. (Szende 53.)

⁶³ 838. E. H., C. P. IV. 3673/1929., idézi Kuncz 1937a.

⁶⁴ C. 133/1918. (Szende 53.)

⁶⁵ Pozsonyi T. 68/1900. (Szende 44.)

utóörökösödés tárgya. Az örökös a hagyatéki hitelezőnek akkor is csak a hagyaték erejéig felel, ha üzletet örököl. Abban az esetben azonban, ha elmulasztja az üzlet értékének konzerválását, a vétkességre visszavezethető elértéktelenedésért egész vagyonával felel a hitelezők felé. Az örökösi osztálynál sem szükséges az üzleti vagyon szétoztása (maradhat az üzlet, mint egész, egy vagy több öröktárs kezében).” *Kuncz Ödön* 1937-es sommás megállapítása szerint „mindenesetre szükséges volna az üzlet öröklésének külön szabályozása.”⁶⁶

2.5. A kereskedelmi jog öröklési vetülete speciális jogszabályok szerint

Az első ipartörvény, az 1884. évi XVII. tc. 40. § szerint az iparos halála esetén annak özvegye újabb bejelentés nélkül folytathatta az üzletet. Engedélyhez kötött iparoknál azonban „személyes megbízhatóságát” az iparhatóság előtt igazolnia kellett. Ha nem maradt özvegy, vagy ha az özvegy e jogával nem akart élni, az üzletet a kiskorú gyermekek vagy unokák javára lehetett folytatni.

A már hivatkozott iparnovella arra vonatkozóan is tartalmazott rendelkezéseket, hogy a kétségtelenül a kereskedelmi jog körébe vonható iparos halála esetén miképp lehetett folytatni az ő tevékenységét. A 7. § szerint az iparos halála után az életben maradt házastárs a saját jogán, amennyiben az iparos után törvényes, törvényesített vagy örökbefogadott kiskorú gyermekek vagy unokák maradtak, ezeknek a jogán és ezek javára is újabb iparigazolvány, illetőleg iparendély nélkül folytathatta az iparos által gyakorolt ipart. Az üzlet átvételét kötelessége volt azonban az iparos halálától számított három hónap alatt az iparhatóságnak bejelenteni és mindazokat a kellékeket saját személyében igazolni, amelyeket a törvény az örökhagyó által folytatott ipar gyakorlásának előfeltételeként meg szabott, kivételt képezett ez alól a törvényben megállapított szakképzettség. Külön rendelkezések vonatkoztak arra az esetre is, ha az özvegy nem rendelkezett a szükséges szakképzettséggel.⁶⁷ Az elhunyt iparos iparát az életben maradt házastárs haláláig folytathatta, nem szűnt meg ez a joga abban az esetben sem, ha új házasságra lépett.⁶⁸

⁶⁶ Kuncz 1937a. 80.

⁶⁷ 1922:XII. tc. 7. § (2) bek., 8. § (2) bek.

⁶⁸ 1922:XII. tc. 7. § (3) bek.

Természetesen az is előfordulhatott, hogy a meghalt iparosnak nem volt életben lévő házastársa, vagy az életben maradt házastárs utóbb meghalt, illetve a fent leírt jogával nem kívánt élni. Ebben az esetben az ipart a gyám, illetőleg az életben maradt házastárs az iparos törvényes, törvényesített vagy örökbefogadott kiskorú gyermekei vagy unokái javára, ezek nagykorúvá válásáig újabb iparigazolvány, illetőleg iparendedély nélkül folytathatta.⁶⁹ Ha a gyám vagy az életben maradt házastárs ezekkel a feltételekkel saját személyében nem rendelkezett, az ipart a kiskorúak javára csak üzletvezető alkalmazásával folytathatta.⁷⁰

Különbségként állapítható meg az eredeti törvény és a novella között, hogy az 1884-es törvény szerint még nem kellett bejelenteni az ipar folytatását, míg később ezt már meg kellett tenni.

Az özvegy nő számára különleges jogokat biztosítottak a törvények, amelyek alapjául a szerves fejlődésen keresztül ment özvegyi jog szolgált. Ide tartozott például az, hogy a Kt. alapján a férj iparát özvegyi jogon folytató s a férj vagyonán haszonélvezeti joggal rendelkező özvegy az üzlethez tartozó ügyleteknek saját nevében történő megkötésére volt jogosult.⁷¹ E kategóriához tartozott az is, amikor az elhunyt férjnek gyógyszerértési jogosítványa felett szerzett haszonélvezetet az özvegy. Az 1876. évi XIV. tc. 132. § szerint a gyógyszerész elhunytával a személyes gyógyszerészeti jogosítvány haszonélvezete az özvegyre szállt. Ha az özvegy gyermekei kiskorúsága alatt újra férjhez ment, vagy meghalt, a jogosítvány haszonélvezete a gyermekek nagykorúságáig a gyermekekre szállt át. A *Curia* egy eseti döntése szerint,⁷² ha haszonbérbe adták a jogot, akkor a haszonbér az elhalt személy jogutódjait illette meg, az nem szolgálhatott a hitelezői követelések kielégítésének alapjául. *Jancsó György* meglátása alapján⁷³ ez a legfőbb szinten történt döntés helytelen, mert eszerint a tartozások nem szállnának át az örökösökre. A gyógyszerészet joga nem olyan jog, amely olyan szorosan tapadt a jogosulthoz, hogy annak halálával ez is megszűnt volna, hanem a törvény szerint is megvalósulhatott az utódlás, ezáltal a tartozások is öröklődtek. Ugyanis nem kerülhetett hátrányosabb helyzetbe egy hitelező csak azért, mert követelését nem hajtotta be az adós életében,

⁶⁹ 1922:XII. tc. 8. § (1) bek.

⁷⁰ 1922:XII. tc. 8. § (2) bek.

⁷¹ C. 2162/1934. In: Kuncz 1937a. 67.

⁷² Curia 4765/1883. sz. (Jancsó 900.)

⁷³ Jancsó 900-903.

ezáltal elveszítve követelését, holott a tartozás fedezésére egy igen jól jövedelmező gyógyszerár volt található a hagyatékban.

Ez a jogosítvány az özvegyasszonyt az özvegyi jog alapján illette meg, azonban ez a férjet nem illette meg, ha például az asszony volt egy személyes jogú gyógyszerár tulajdonosa, tehát a férj nem nyerhetett e felett haszonélvezetet.⁷⁴ A törvényi szabályozás és az irodalmi álláspont alapján a gyógyszerészet kívül esett a kereskedő szabályozásán, azonban annak személyhez kötött jellegében (a szakismeret folytán is) hasonlított ahhoz. Másrészt a gyógyszerészek által szabályszerűen vezetett és bélyegzett üzleti könyvek a többi kereskedelmi könyvhöz hasonló bizonyítási erővel bírtak,⁷⁵ ez az erő a Kt. 31. § (1) bekezdése szerint azt jelentette, hogy a kereskedelmi ügyletekből eredő perekben rendszerint nem teljes, eskü vagy más bizonyítási eszköz által kiegészíthető bizonyítékot képeztek. Álláspontom szerint helyes volt a jogtudós véleménye, a gyógyszerészet hasznosításából eredő haszonbér ebben az esetben is a hagyatékba tartozó vagyontárgyat képezett, a hagyatéki tartozások kielégítésére szolgált.

2.6. Az öröklési jog megjelenése az egyes kereskedelmi társaságoknál

A kereskedelmi társaságok alapját képező üzletet *Kuncz* szerint háromféle szempontból is lehetett nézni: mint a forgalom tárgyát, mint vagyonösszességet, és mint jogok és kötelezettségek hordozóját. Ha az első szempont alapján vizsgáljuk az üzletet, mint a forgalom tárgyát, akkor az üzlet átruházásáról, örökléséről, stb. lehetett beszélni, ezek a magánjog szerint pedig csak dolgok vagy jogok tekintetében lehetségesek, az üzlet azonban nem tartozik e kategóriák alá. A fogalomhoz akképp lehetett jutni, ha azt kérdeztük, mit vesz meg az üzlet átvévője, azaz mi a vételár ellenértéke. „Az ellenérték nem más, mint egyrészt: jövedelmet (hasznot) hajtó foglalkozást biztosító és elősegítő szervezet, másrészt: biztosított árusító lehetőség (jövedelmezőség). Az üzlet tehát önállóan szervezett vagyonszerző alkalom.”⁷⁶ Az üzletet, mint a dologi forgalom tárgyát is fel lehetett fogni: az üzletet el lehetett adni, örökölni, haszonélvezet tárgyává tenni, bérbe adni, zálogba adni és végrehajtani is

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ 1876. évi XIV. tc. 127. § (2) bek.

⁷⁶ Kuncz 1937a. 74-75.

lehetett.⁷⁷ Kuncz megfogalmazásából az következtethető ki, hogy elválasztja egymástól a gazdasági társaságot, mint a kereskedelemben megjelenő szereplőt, és az üzletet, ami a tagokat megillető jogok és terhelő kötelezettségek összessége. Az elválasztás mellett párhuzamot is vont a két fogalom között, amivel a kettő közötti különbséget relativizálta.

2.6.1. A közkereseti társaság

A kereskedelmi társaságok legrégebbi alakzata a közkereseti társaság, a történeti fejlődés folyamán csak később jelentkezett igény a korlátozott tagi felelősségre (pl. a részvénytársaságra). A személyek szerződéses egyesülésén túl közkereseti társaság keletkezhetett úgy is, ha az egyéni cég tulajdonosának halála után az örökösök az üzletet ugyanazon cég alatt folytatták.⁷⁸ A közkereseti társaság első magyarországi szabályozását az 1840. évi 18. tc.-ben találhatjuk, ezt a törvény szoros értelemben vett közkereseti társaságnak is nevezte. A törvényben elfoglalt jelentős pozícióját, példamutatását mintázta, hogy legrészletesebben ezt a társasági formát szabályozta. (2-22. §, 36-42. §, 48-53. §)⁷⁹

Az 1840. évi 18. tc. 1. § határozta meg a törvény hatálya alá tartozó társaságok (közkereseti társaság, csendes társaság, részvénytársaság) fogalmait, eszerint a kkt. olyan társaság, amely „tagjainak a nevét a cégnévben feltüntetik, vagy az ahhoz fűzött "és társak" (*et Comp.*) elnevezésben szerepelnek, s a társaságnál minden egyes tag egész vagyonával kötelezve vagyon a társaságnak külső személyekkel kötött szerződéseire nézve.” A törvény 37. § a) pontja alapján a tag tagsági jogviszonya megszűnt a tag halálakor. Az örökösök, ha a társasági szerződés nem rendelkezett erről, a társaság folytatására sem jogosultak, sem kötelezettek nem voltak. Ha a társasági szerződés rendelkezett erről a kérdéskörrel, akkor is csak az ún. közvetlen örökösök, tehát az elhunyt tag örökösei, nem pedig az örökösök örökösei folytathatták a társaságot. Amennyiben nem tartalmazott a társasági szerződés a tag halála vonatkozásában megengedő rendelkezést, akkor az örökösök nem válhattak az örökhagyó jogán a társaság tagjává. Ugyanakkor, mint a társaság szempontjából nézve kívülálló személyek, az örökösök az 1840. évi 18. tc. 20-22. § rendelkezései alapján is

⁷⁷ Kuncz 1937a. 78.

⁷⁸ C. 81/1916. Azonos következtetésre jutott a C. 1163/1919., valamint a C. 429/1922. számú ügyekben a Curia. (Szende 156.)

⁷⁹ Papp 2010a. 267.

beléphettek, ekkor azonban külön vagyoni hozzájárulást kellett teljesíteniük. A tag halálának a társaság létezésére is hatása volt, ugyanis megszűnt a társaság, ha meghalt az a tag, akinek személyes részvételéhez a társaság a saját fennmaradását kötötte, vagy ha a társaság tagjainak többsége meghalt.⁸⁰

A kereskedelmi jog következő nagyobb volumenű szabályozására a Kt.-ben került sor, ennek 64. §-a szerint közkereseti társaság keletkezett, ha két vagy több személy kereskedelmi üzletet közös cég alatt, korlátlan, és egyetemleges kötelezettség mellett folytatott. Egy 1900-as döntés szerint a közkereseti társaság keletkezésének és létezésének nem volt előfeltétele a cég bejegyeztetése.⁸¹ A társasági jog és az öröklési jog kapcsolata különösen a társaságok megszűnésénél bírt jelentőséggel. A Kt. 98. § 2. pontja alapján fő szabály szerint a közkereseti társaság feloszlott, ha valamelyik tagja meghalt, amennyiben a szerződésben nem kötötték ki, hogy a társaságot az elhunyt tag örököseivel folytassák. A törvény taxatíve megállapította azokat az okokat, amelyek a közkereseti társaság feloszlását közvetlenül – ipso facto – eredményezték, azaz a feloszlás és annak következményei azonnal beálltak, amint a kérdéses ok bekövetkezett, a társaság megszüntetése iránt nem kellett külön keresetet előterjeszteni. Eszerint az azonnali megszűnés volt az általános szabály.⁸² E rendelkezés a társasági tagok érdekeit célozta megóvni, s így ha a felek érdekeit más módon nem tartották megvédhetőnek, ezt a módot igénybe vehették s mellőzhették a 98. § (2) bekezdésében foglaltakat,⁸³ ami szerint az örökösök beléphettek a társaságba.

Ezt cizellálta tovább a C. 1384/1903.⁸⁴ döntés, de eszerint a közkereseti társaságnál a törvényben felsorolt feloszlási okok „nem oly kényszerítő természetűek”, hogy azoknak bekövetkezése esetén a társaságnak okvetlenül meg kellett szűnnie. Ha az örökhagyó egy kkt. tagja volt, akkor az örökösök kielégítése két módon valósulhatott meg: rendelkezhetek arról, hogy a jogutódok beléphetnek a társaságba, ekkor az ő döntésüktől függött, részt kívántak-e venni a kereskedelmi társaságban tagként. Ha nem rendelkeztek így a társasági szerződésben, illetve az örökösök akképp döntöttek, hogy nem vesznek részt a további működtetésben, akkor velük el kellett számolni; ez „vagy akképp történhetik, hogy az elhunyt tag örökösei annak helyébe a társaságba lépnek, vagy akképp, hogy az életben maradt tagok a közkereseti

⁸⁰ 1840:18. tc. 39. § d)-e) pont

⁸¹ C. 1002/1900. (Szende 156.)

⁸² C. 3190/1922. Hjt. Dt. XVI. 77. (Szende 185.)

⁸³ C. 1413/1917. Hjt. Dt. XI. 149. (Szende 186.), Vö. Kuncz 1937b.30.

⁸⁴ Szende 185.

társaságot tovább folytatják és az elhunyt örököseit ennek illetménye tekintetében kielégítik.”⁸⁵ A társaságra nézve korlátozó szabályt fektetett le az említett döntés, amely szerint az elszámolásra vonatkozó, a társaság számára nyitva álló, az öröklés megnyílásától számított egyéves határidő csak „időhaladéki kedvezmény”, amelyet a túlélő társasági tagok az elhunyt tag halálának időpontjában irányadó értékalap csorbítása nélkül vehettek igénybe. Ezt a konkrét jogesetben valutaárfolyam-változásokra próbálták felhasználni.

Ha a társasági szerződés nem intézkedett arról, hogy a közkereseti társaság valamely tagjának elhalálása esetén a társaságot a túlélő tagok az elhalt tag örököseinek kizárásával egyedül folytathassák, sőt a szerződés az örököseket az elhalt tag jogainak gyakorlására kifejezetten feljogosította, akkor nyilvánvaló és így peren kívüli eljárásban is megállapítható volt, hogy a túlélő társasági tagoknak nem volt joguk ahhoz, hogy a közkereseti társaságot az elhalt tag örököseinek kizárásával folytathassák. Nem jogosította fel őket erre az özvegygel létrejött megállapodás sem, ha ő csak haszonélvező volt és ilyen megállapodás létesítésére neki sem az önjogú⁸⁶ örökösektől, sem pedig a nem önjogú örökösök törvényes képviselőitől és a gyámhatóságtól felhatalmazása⁸⁷ nem volt.⁸⁸

A szerződés tehát megállapíthatta azt, hogy a tag halála esetén a társaságot folytassák az örökösökkel. Ebben az esetben az örökös – habár ő ezen a címen csak a hagyaték erejéig volt felelős – mihelyt a társaságba belépett, a társasági tartozásokért korlátlanul felelős. Ha a tag halála miatt a társaság feloszlott, az elhalálozott tag örökösei nem a Kt., hanem az öröklési jog szabályai szerint (tehát csupán az elhunyt egész hagyatéka erejéig) feleltek a társasági tartozásokért, tekintet nélkül arra, hogy e tartozások a feloszlás előtt, avagy a felszámolás alatt keletkeztek-e. A Kt. 108. § 2. mondatának az a rendelkezése ugyanis, hogy az elhalálozott tag örökösei közös képviselőt tartoztak a felszámolók közé küldeni, nem volt magyarázható akként, hogy a társaságba be nem lépett örökösök képviselőjének közreműködésével vállalt felszámolás alatti tartozások az örökösöknek, mint a kkt tagjainak tartozásai voltak. Egy örökös örököstársai hozzájárulása nélkül nem volt jogosult a társaság

⁸⁵ C. 489/1883. (Szende 186.)

⁸⁶ „Önjogú volt az, aki nem állt másnak magánjogi hatalma (atyai hatalma, gyámsága vagy cselekvőképességet kizáró gondnoksága) alatt.” Mezey (szerk.) 168.

⁸⁷ 1877:XX. tc. 20. § b) pont, 113. § 6. pont

⁸⁸ C. 4357/1920. Hj. Dt. XIV. 6. (Szende 186.)

jogügyleteinek megtámadására.⁸⁹ Ha az örökösök az életben lévő társasági tagnak a társaság azonnali felszámolásához és a végkiegyenlítéshez való jogos érdekét jogellenesen és vétkeesen megsértették, a kárt az egész vagyonuk erejéig megtéríteni volt kötelesek.⁹⁰

Mindezeket összegezte a Kúria P. IV. 2423/1937. számú ítélete, ami szerint a társasági tagság átszállására, amely mint személyes jog és kötelezettség, csak a Kt. 98. §-ának 2. pontjában említett előzetes megállapodás esetében lehet öröklés tárgya, az ipso iure öröklés elve nem volt alkalmazható. Az öröklési jog alapelve az, hogy az örökös a hagyatéki tartozásokért sohasem felel a hagyaték értékén felül, a felelőssége tehát a törvény erejénél fogva korlátozott. Ezzel áll szerves összefüggésben az a másik alapelv, hogy az örökséget a jogosult ipso iure szerzi meg, ami annyit jelent, hogy az örökléshez külön elfogadási nyilatkozat nem szükséges, elég, ha azt a jogosult nem utasítja vissza. Mindehhez képest a közkereseti társaság tagjai a társasági kötelezettségeikért egész vagyonukkal egyetemlegesen felelősek és ez a felelősség kiterjed nemcsak azokra a tagokra, akik az illető kötelezettség elvállalása időpontjában már a társaság tagjai voltak, hanem azokra is, akik csak később léptek valamely fennálló közkereseti társaságba, tehát az elhunyt tag belépő örökösire is, akik ennél fogva harmadik személyek irányában már nem az öröklési jog szabályai, hanem a Kt. értelmében voltak felelősek. A felelősségi mérce eltérő szabályozásából következett, hogy az örökösnek csak joga volt, de nem kötelezettsége, hogy a néhai jogelődje helyett a közkereseti társaságba belépjen, ha azt a társasági szerződés megengedte. E jog gyakorlásához az örökös megfelelő akaratnyilvánítása szükségeltetett, mert a társasági tagság átszállása az örökösre hárult hagyaték értékét meghaladó kötelezettségek forrása lehetett, ilyen kötelezettségek vállalása pedig ipso iure az örökös elfogadó (belépési) nyilatkozata nélkül nem volt lehetséges. Az alapügybeli felperesek ilyen nyilatkozatot a halálessétől számított 10 évet meghaladó időn át nem tettek, az ítélet szerint az időmúlásra tekintettel e jogukról lemondtak.⁹¹ Ehhez képest az irodalomban megjelent álláspont⁹² kifogásolta ezt a típusú jogvesztést, az egyébként bizonyos tekintetben hatályos jogunkban továbbélő jogtételt (a belépéshez szükséges az örökösi nyilatkozat), mert a szerző szerint az öröklés tényével az örökös szükségképpen a társaság tagjává kellett, hogy váljon, különben az a társaság hitelezői

⁸⁹ C. P. IV. 9263/1927. (Kuncz 1937b. 177-178.)

⁹⁰ C. P. IV. 2285/1934.; Kuncz 1937b. 177-178.

⁹¹ t.t. 529-530.

⁹² Uo.

számára is hátrányt jelenthetett. Állításának alátámasztására német jogtudósok álláspontját hívta segítségül, illetve az 1897. évi német kereskedelmi törvény 139. §-ának rendelkezését idézte, ami szerint az örökösnek lehetősége volt azonnali (rögtönös) hatályú felmondásra abban az esetben, ha a közkereseti társaságot nem alakították át betéti társasággá oly módon, hogy abban az örökös vált kültaggá. Ez az álláspont ugyanakkor nem vette figyelembe kellő mértékben a törvényi szabályozást és az ahhoz kapcsolódó bírói gyakorlatot.

2.6.2. A betéti társaság

A betéti társaság első magyar törvényi fogalma a Kt. 125. §-ában található meg, eszerint betéti társaság keletkezett, ha közös cég alatt folytatott kereskedelmi üzletnél a társak közül egy vagy több (kül)tag csak kikötött vagyonbetételével volt felelős, míg ellenben egy vagy több (bel)tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terhelt; a beltagokra nézve, ha ezek többen voltak, a társaság közkereseti társaságként is minősült. A fogalom deklarálta azt a mai napig fennálló viszonyt a közkereseti és betéti társaság között, ami szerint a betéti társaságra a közkereseti társaság szabályait kellett megfelelően alkalmazni, ha a törvény másképp nem rendelkezett.

A halál esetén történő átszállás vonatkozásában azt lehet megállapítani, hogy a tagsági jogok öröklés útján is átszállhattak, de csak ha a tagságbeli jogutódlás lehetőségét a társasági szerződésben kikötötték.⁹³

A halál kilépésnek minősült, miután: „kilépés alatt úgy az önkéntes, mint a szükségképpen kiválás értendő, tehát nevezetesen valamely tag halála, rendelkezési képességének elvesztése, csődje éppen úgy, mint felmondása.”⁹⁴ Az elhunyt tagra eső vagyon megállapításánál a társasági üzletnek, mint szervezetnek értékét is figyelembe kellett venni a társasági vagyonban lévő összes vagyontárgyak pénzben kifejezett értékének hányadán felül,⁹⁵ továbbá az is, amelyet a tagnak a társaság és a cég eszmei értékében való részesedése jelentett.⁹⁶ Ha valamelyik tag kilépett vagy őt kizárták a társaságból, az elszámolás alapja a kilépéskor, illetőleg a kizárás iránt indított kereset kézbesítésekor fennálló vagyoni helyzet volt. A kilépett (vagy kizárt) társasági tag a későbbi ügyletekben, jogokban és kötelezettségekben csak annyiban részesült,

⁹³ Horváth 2006. 407.

⁹⁴ Nagy F. 300.

⁹⁵ C. 3679/1927. Hjt. Dt. XXI. 14. (Szende 198.)

⁹⁶ C. 5291/1924. Hjt. Dt. XIX. 11. (Szende 197-198.)

amennyiben azok a korábban kötött ügyletekből eredeztethetőek voltak, ez azt jelenti, hogy az örökösök igényt tarthattak, illetve kötelezettségük keletkezett az elhunyt tagra eső rész vonatkozásában.⁹⁷

Az öröklési jog egyik legfontosabb kérdése az, miképp tartoznak felelősséggel az örökösök jogelődjük tartozásaiért. A betéti társaságok esetén meg kellett különböztetni a tagokat aszerint, hogy beltágok vagy kültagok voltak a társaságban. A beltágok eltérő rendelkezés hiányában úgy feleltek, mint a közkereseti társaság tagjai, már csak azért is, mert – a korábbiakban hivatkozottak alapján – belső viszonyukban közkereseti társaságnak kellett őket tekinteni.⁹⁸ A kültag a társasági kötelezettségeikért csak betétével, vagy amennyiben ezt még nem fizette be, a szerződésben meghatározott összeggel volt felelős a társaságnak a befizetésig keletkezett kötelezettségeiért. Az ezzel ellenkező társasági szerződés vagy későbbi megállapodás harmadik személyek irányában nem bírt joghatállyal.⁹⁹

A Kt. 144. § szerint, ha valamely kültag meghalt, vagy szabad rendelkezési jogát (cselekvőképességét) elvesztette, a társaság nem szűnt meg,¹⁰⁰ ezáltal különbséget tett a társaság megszűnése vonatkozásában a kétféle tagi minőség között. Ez a különbségtétel azonban nem eredményezett tagok között diszkriminációt, hiszen a beltág(ok) azok, akiknek nagyobb ráhatásuk volt az üzleti ügyvitelre, ők feleltek a társasági vagyron által ki nem elégített követelésekért, a kültagok csak tőkét adtak a társaság alapításához.

A kereskedelmi társaságokat korábban is, ahogy ma is,¹⁰¹ létre lehetett hozni mind határozott, mind határozatlan időtartamra. Konkrét társasági szerződésben szerepelt az a rendelkezés: „ha a társaság tartama alatt bármely cégtag elhaláloznék, úgy az életben maradt cégtagok a társaságot az eddigi cég alatt saját számlájukra folytathatják”, amely klauzula a *Curia* döntése szerint csak azt jelentette, hogy az életben maradt tagok a határozott időtartamra alapított társaságot a társaság működésére meghatározott idő alatt elhunyt tag halála utáni, hátralékos része alatt folytathatták az addigi cég alatt.¹⁰²

⁹⁷ Kt. 105. §

⁹⁸ Kt. 125. § (2) bek., Kt. 89. §

⁹⁹ Kt. 140. §; Kt. 139. § (1) bek.

¹⁰⁰ Lásd még: Nagy F. 331.

¹⁰¹ Ptk. 3:4. § (5) bek.

¹⁰² C. 1004/1917. (Szende 193.)

2.6.3. A részvénytársaság

Alapvetően tőkeegyesítő jelleget felmutató – a személyegyesítő jegyeket pedig gyakorlatilag teljesen mellőző – kereskedelmi társaság a részvénytársaság. A részvénytársaságok első megjelenése szintén az 1840:18. tc.-ben volt, a kkt és a csendestársaság mellett, csak ekkorra valósultak meg azok a feltételek, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy jelentősebb körben alapíthassanak részvénytársaságok.¹⁰³ E törvény így határozta meg ezt a gazdasági társaságot: részvénytársaságnak minősültek azok a társaságok, amelyekben egyik tag sem volt a cégnévben külön megnevezve, a társasági tőke bizonyos számú és egyenlő összegű részvényre oszlott, a részvényes tagok egyedül a részvényekért fizetett pénzeiket kockáztatták, egyéb vagyonukkal semmi esetben nem voltak kötelezettek.

Maga a részvény a részvénytársaság alapításakor vagy alaptőkéjének emelésekor kibocsátott értékpapír, amely a vállalat alaptőkéjének meghatározott részét, illetve a részvényesek jogait testesítette meg.¹⁰⁴ Tagsági jogot megtestesítő értékpapírról egyedül a részvénytársaságoknál lehetett szó. A részvény forgalomképes volt, adásvételére gyakran került sor a tőzsdéken.¹⁰⁵ A forgalomképesség miatt az értékpapírok öröklése is kevésbé volt problémás.

A Kt.-vel összefüggő joggyakorlatban¹⁰⁶ felmerült kérdés a részvénykönyvbe be nem jegyzett, de egyébként már örökösöknek minősülő személyek közgyűlési jogainak gyakorlására irányult: a bíróság döntése szerint a közgyűlésen hozott határozatok érvényesek voltak attól, hogy a képviselők ugyan a részvénykönyvben tulajdonosként bejegyzett elhalt részvényes képviselőként szavaztak, de a per adatai szerint a hagyatéki eljárás során igazolt örökösök állították ki a képviselő számára megbízást a részvények számának megfelelő szavazati jog gyakorlására.¹⁰⁷ Részvénykönyvet a névre szóló részvényesekről kellett vezetni,¹⁰⁸ amihez azt a további joghatást csatolta a Kt., hogy az üres hátírat révén történő átruházás során az azt megszerző csak akkor minősült a társaság irányában tagnak, ezáltal akkor

¹⁰³ Horváth 2003. 19-20.

¹⁰⁴ Horváth 2006. 521.

¹⁰⁵ Mezey (szerk.) 221-226.

¹⁰⁶ C. 291/1900. (Szende 262.)

¹⁰⁷ C. 291/1900. (Szende 262.)

¹⁰⁸ Kt. 173. § (1) bek.

gyakorolhatta tagsági jogait, ha a részvénykönyvbe is bejegyzésre került.¹⁰⁹ Tehát a döntés szerint öröklés esetén a részvénykönyvbe történő bejegyzésre nem volt szükség, ami a társasági döntések meghozatalakor akár könnyebbséget is jelenthetett a részvényes örököse számára abból a szempontból, hogy nem kellett az igazgatóság bejegyzésére várni, ez azonban a részvény megszerzésének jogcímei közötti különbségtételt vonta maga után. A részvénytársaság számára megfelelőbb a helyzet, ha a részvénykönyv naprakész, és az abban megjelölt személy, illetve az általa megbízott képviselő gyakorolja a jogokat. Ha az örökös igazolni tudja ebbéli minőségét, akkor haladéktalanul érdemes volt kérelmezni a részvénykönyvi bejegyzést. Amennyiben az igazgatóság rosszhiszeműen nem tett ennek eleget, azért, hogy adott esetben az örökös ne tudjon például szavazni, akkor elképzelhető megoldás lehetett a perindítás lehetősége az igazgatóság ellen a bejegyzés érdekében. A bírói döntésben megfogalmazott tételnek csak kiegészítő jellegű alkalmazását tartom célszerűnek, de a probléma ma is releváns.

Több örökös vagy társtulajdonos a részvényből eredő jogokat csak közösen gyakorolhatta,¹¹⁰ ugyanis a részvények felosztására csak az alapítók voltak jogosultak.¹¹¹

2.6.4. A korlátolt felelősségű társaság

A korlátolt felelősségű társaság olyan kereskedelmi társaság volt, amely előre meghatározott törzsbetétekből álló törzstőkével alakult, amelynél a tag felelőssége a társasággal szemben törzsbetétjének szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított esetleges egyéb vagyoni hozzájárulásokra terjedt ki. A társaság kötelezettségeiért a tag egyébként nem felelt.¹¹² A kft. megfelelő formának minősült a családi vállalatok számára, „minthogy az örökösöknek tagul belépése egyszerűvé teszi a tag elhalálozásával teremtett helyzet megoldását.”¹¹³

A törvény 25. § szerint a tag halálával üzletrésze, hacsak a társasági szerződés másként nem rendelkezett, átszállt az örököseire. Erre tekintettel megállapítható, hogy

¹⁰⁹ Kt. 173. § (2) bek.: Az ily részvények átruházása üres hátírat mellett történhetik ugyan, de a birtokos, a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a társaság irányában igazoltnak csak akkor tekintetik, ha az átruházás a részvény felmutatása mellett a társasági részvénykönyvbe bevezettetett.

¹¹⁰ C. 1084/85. (Ü. L. 89. 12. sz.), 1080/85. (J. 86. 118. l.) = Nagy F. 340.

¹¹¹ Nagy F. 339-340.

¹¹² Kfttc. 1. § (1) bek.

¹¹³ Kuncz 1937b. 91.

a törvény alapvetően a felekre bízta valamely tag halála folytán bekövetkező változások feletti kontrollt, ennek hiányában a hatályos jogszabályban továbbélő ipso iure jellegű öröklés jelent meg az üzletrészek esetében.

Az eltérő rendelkezésre példa az üzletrész átszállásának kizárása, ahogy az később megvalósulhatott a Gt. hatálya alatt is, amire azonban a Ptk. szerint már nincs lehetőség, csak a meghatározott személy által történő magához váltás maradt.¹¹⁴

Ha az átszállást kizárta a társasági szerződés, a társaságnak az üzletrészt a társasági szerződés más rendelkezése hiányában az érték megtérítése mellett a törzstőke-leszállítás szabályainak megfelelő alkalmazásával be kellett vonnia.¹¹⁵ „Az üzletrészbevonás eseteit a társasági szerződés elvileg szabadon állapíthatja meg. Így kimondhatja az örökös üzletrészének bevonását arra az esetre, ha az örökös az elhalálozott tag mellékszolgáltatásait nem tudja, vagy nem akarja teljesíteni.”¹¹⁶ Tehát még a bevonás sem volt kötelező, a jogszabály ismeretében teljes szabadságot kaptak a tagok az üzletrészeik haláluk utáni sorsának meghatározását illetően.

Az üzletrész felosztásának egyik esete a több örökös általi örökléshez kötődött az ún. részleges átruházás mellett.¹¹⁷ a felosztáshoz a társaság beleegyezése és a törzsbetétek nagyságára vonatkozó szabályok betartása, azaz minimum ezer pengős törzsbetét, volt szükséges. Több örökös esetén, ha nem osztották fel az üzletrészt, a 27. § szerinti közös tulajdonú üzletrész jött létre, amelynek tartalma hatályos szabályozásunkban élt tovább.

2.6.5. A csendestársaság

Magyarországon először az 1840:18. tc. szabályozta ezt a kereskedelmi társasági formát. A törvény megfogalmazása szerint a közkereseti társaságok oly tagokat is felvehettek, akik csak veszélyre (*Einlage auf Gefahr*) tettek bizonyos befizetést, erre a törvényes mértékű kamatnál nagyobb kamatot köthettek ki, de a társaság ügyeiben egyébként nem vettek részt, s a befizetett sommán felül, egyéb vagyonukkal a társaság tartozásaiért nem feleltek, az ilyen tagokat kültagoknak (*commenditairs, stille Gesellschafter*) nevezték. A kültagoknak aposztrofált csendestársakat a francia, illetve a német megfelelőekkel kívánja magyarázni, amely

¹¹⁴ Ptk. 3:170. § (2) bek.

¹¹⁵ Kfttc. 25. § (2) bek.

¹¹⁶ B. T. 14.234/1933.; Kuncz 1937b. 399.

¹¹⁷ Kfttc. 26. § (1) bek.

magyar megnevezés végül a betéti társaság egyik tagjának elnevezéseként honosodott meg, és használjuk ugyanilyen minőségben a hatályos társasági jogi szabályozás alapján. A francia kifejezés valóban a betéti társaság kültagját takarja, viszont a *stille Gesellschafter* a csendestársra utal ugyanúgy, ahogy a kamatkikötés lehetősége, valamint az, hogy a társaság ügyeiben egyébként ez a személy nem vett részt. Ez a törvény nem tartalmazott az öröklésre vonatkozóan különös szabályokat e társasági típust illetően, éppen ezért a közkereseti társaságnál írtak erre a típusra is ugyanúgy vonatkoznak, figyelemmel arra, hogy a közkereseti társaság egyik altípusaként került szabályozásra.

A Kt. ezt a társasági formát nem ismerte. A következő szabályozást csak 90 évvel később találhatjuk meg, az 1930. évi V. törvénycikkben, egy törvényben a korlátolt felelősségű társaságokkal. Csendestársaság keletkezett, ha valaki (a csendestárs) anélkül, hogy kifelé tagul jelentkezett volna, másnak vállalatában vagyoni betétet úgy vett részt, hogy azt a vállalat tulajdonosának rendelkezésére kellett adni. A vállalat ügyletei egyedül a vállalat tulajdonosát jogosították és kötelezték; azokból a csendestársra harmadik személyekkel szemben sem jogok, sem kötelezettségek nem származtak.^{118,119}

A 119. § szerint a csendestársaság feloszlott, ha a vállalat tulajdonosa (azaz aki nevével megjelent a vagyoni forgalomban) meghalt, kivéve, ha a szerződés akként szólt, hogy a társasviszonyt az örökösökkel tovább kellett folytatni. Így bekövetkezhetett a jogutódlás, amire, miután az örökhagyó a saját cége alatt végezte ezt a tevékenységet, az erre irányadó szabályokat kellett alkalmazni. A társasviszony megszűnése esetén, tehát például a tulajdonos halálával, a csendestárs nem követelhetett felszámolást vagy végelszámolást, hanem csupán a Kt. 105. és 106. §-ainak megfelelő végkiegyenlítést kapott úgy, mintha a társaságból kilépett volna.¹²⁰ A tagok közötti különbségtétel nem csupán a fogalomban, illetve a kereskedelmi társaság alapelemeként jelent meg, hanem a haláluk esetére irányadó rendelkezésekben is, ugyanis a csendestárs halála vagy cselekvőképességének elvesztése a társasviszonyt kétség esetén nem szüntette meg, ellentétes volt a két tagi pozícióban lévő személy halála utáni helyzet rendezésének főszabálya.

¹¹⁸ Kfttc. 115. § (1)-(2) bek.

¹¹⁹ A csendestársaságra lásd még Mohai 2016a. 114.

¹²⁰ Kfttc. 120. §

Magyarországon a hatályos szabályok alapján nem lehet csendestársaságot alapítani, ellenben az osztrák szabályozás ezt megengedi, ahol a betéti társasághoz hasonlóan szintén különbséget tesznek az egyes tagok halálának jogkövetkezményei vonatkozásában a tagi minőségek szempontjából: ha a csendestárs hal meg, akkor az nem vezet a társaság megszűnéséhez,¹²¹ míg a ténylegesen üzletet vivő személy halálával a csendestársaság is megszűnik.¹²²

2.7. Összefoglalás

A társasági jog jogtörténeti vizsgálata alapján megállapítható, hogy az öröklési joggal fennálló kapcsolata nem csupán a modern magyar jogban, hanem már azt megelőzően is felfedezhető. Már a kereskedelmi társaságok első magyar kodifikálásakor, 1840-ben is felismerték, hogy nem csupán a felek akaratából, a felektől független külső tényezők vagy a társaság veszteséges működése alapján megszűnik egy alapvetően a tagokra, illetve a tagok személyes együttműködésére alapuló társaság, hanem annak egy tagjának a halála miatt is. Ennek szabályozására megfelelő módot biztosítottak: alapvetően a felek megállapodására bízták a helyzet rendezését, míg a megállapodás hiánya esetére a törvénybeli jogkövetkezmények érvényesültek. A tőkeegyesítő jellegű társaságoknál ilyenre nem találunk példát.

A Kt. már sokkal részletesebben szabályozta a kereskedelmi társaságokat, e körben már az öröklési jogot is érintette. A szabályozás indokoltságát bizonyítja a bírói gyakorlatban felmerült jogesetek nagy száma. Abból kell kiindulni, hogy adott kereskedelmi társaság erősen személyegyesítő jelleget viselt-e magán, ahogy az a közkereseti és a betéti társaságnál is, vagy a tőkeegyesítő jegyek voltak erősebbek, amint az a részvénytársaságnál és a korlátolt felelősségű társaságnál már akkor is megfigyelhető volt. A személyegyesítő jelleg domináns volt, ami szerint a mai főszabállyal ellentétben, a társaság megszűnt valamely tag halálával, kivétel, ha a társasági szerződésben már előre ettől eltérően rendelkeztek, míg a tőkeegyesítő társaságoknál a tag halála nem jelentette a társaság megszűnését, legfeljebb a részesedés örökösre való átszállásáról rendelkezhetek másképp.

¹²¹ UGB 184. § (2) bek.

¹²² Welser 452.

3. Öröklési jogi alapvetések

A társasági jog és az öröklési jog kapcsolatának vizsgálata körében elengedhetetlen azon öröklési jogi szabályok ismerete, amelyek szerepet játszanak a gazdasági társaságokban fennálló részesedések öröklésénél is.

Az öröklési jogi értelemben vett halállal egyenlő joghatása (az emberi jogképesség megszűnése szempontjából) van a holtta nyilvánításnak,¹²³ és deklaratív jelleggel bír a halál tényének bírói megállapítása.¹²⁴

3.1. Az addicionális és az ipso iure öröklési rendszer

Az addicionális rendszerek közös vonása, hogy a hagyaték megszerzéséhez szükséges egy elfogadó nyilatkozat, amelynek megtételéig a hagyaték önálló vagyontömegnek minősül, gondozására pedig külön gondnokot rendelnek. Az ipso iure rendszer alapján ezzel szemben az örökös az örökhagyó halálakor minden külön jognyilatkozat nélkül szerzi meg az örökséget. A magyar öröklési jog – a modern jogrendszerek többségéhez hasonlóan – nem kíván meg az örökség megszerzésére irányuló elfogadó jognyilatkozatot,¹²⁵ ezért az ipso iure rendszerhez tartozik, ezt maga a Ptk. is deklarálja.¹²⁶ Az ipso iure öröklési rendszerből következően a közjegyző által meghozott hagyatékátadó végzés nem konstitutív (jogkeletkeztető) hatályú, hanem pusztán az öröklés közhitelű tanúsítására szolgál.¹²⁷ E rendszer automatizmusa miatt mondható el az, hogy az öröklési jogi jogviszonyok esetén vagyonátszállásról beszélhetünk, és nem vagyonátruházásról.¹²⁸

A két rendszer között hasonlóság állapítható meg az örökség visszautasítása vonatkozásában, de ez az egyezés csupán látszólagos: mindkét rendszernél van egy időszak, ami alatt az örökös személye még nem bizonyos, de az addicionális rendszerekben a hagyaték megnyílása és elfogadása között a hagyaték mindig nyugvó hagyaték. Ehhez képest az ipso iure rendszerekben, ha az örökös visszautasítja az

¹²³ Ptk. 2:5-2:7. §, 1/1960. IM rend. 1-19. §, 21-22. §, 2018. január 1-jétől a 2017. évi CXVIII. törvény 3-11. §-ai tartalmazzák az eljárás rendelkezéseit. Bíró 171-176., Havasi 52-63.

¹²⁴ 1/1960. IM rend. 20-22. §, 2017. évi CXVIII. törvény 12. §; Bíró 171., Havasi 52.

¹²⁵ Vékás 2014b. 13-14.

¹²⁶ Ptk. 7:87. § (2) bek., Vékás - Weiss 2373.

¹²⁷ Fábián 2014. 7-8., Vékás - Weiss 2373., Orosz 2014c. 215., Anka 2014b. 720.

¹²⁸ Sági 2016a. 9., Vö. Anka 2013. 157.

örökséget, ugyan a hagyaték megnyílásakor örökös volt, de az így kieső örökös helyébe erre az időpontra visszamenőleges hatállyal lép az új örökös. Azaz létezhet olyan időszak, amikor bizonytalan, ki szerezte meg a hagyatékot örökösként, de nincs olyan, amikor a hagyatéknek egyáltalán ne lenne örököse.¹²⁹ Ennek a gondolatnak – ha már nem csupán a visszautasítás dimenziójában gondolkodunk – nagy jelentősége van a társasági jogban is az öröklést illetően. Addicionális rendszerekben az örökösnek öröklési igénye keletkezik, amit érvényesíthet, és mint igény, elévülhet.

Az ipso iure rendszert szemléletesen jellemzi az alábbi gondolat: „a halállal egyidejűleg beáll a jogutódlás, örököl az is, aki nem tud róla, még tudat, a tény ismerete sem kell hozzá, a halál elrendezi a statikus vagyoni viszonyokat, felosztja a hagyatékot és igényeket nyit meg.”¹³⁰ Ennek a gondolatnak némileg ellentmond a társasági jog akkor, amikor valamely tag meghal: bizonyos társasági formáknál nem válik automatikusan taggá az örökös, egyfajta elfogadó nyilatkozat (pontosabban az életben maradt tagokkal való megegyezés) szükséges, hasonlóan az addicionális öröklési rendszerekhez, azt azonban le kell szögezni, hogy a kettő jognyilatkozat eltérő alapokon nyugszik. Ugyanis a társaságoknál ilyen esetekben egy teljesen sajátos folyamat játszódik le: legfőbb szervi határozattal módosítani kell a társasági szerződést, valamint a belépni kívánó örökösnek nyilatkoznia kell, hogy a társasági szerződést magára nézve kötelezőnek ismeri-e el.

Tehát a Ptk. – eltérően más európai államok szabályozásától – nem ismeri se az uratlan, se a nyugvó hagyaték jogintézményét, mindezek azt jelentik, hogy mindenkinek van örököse, hiszen végső esetben, ha más személy nem, akkor az állam, mint szükségképpen örökös fog örökölni,¹³¹ valamint azt, hogy az örökhagyó halálával az örökös automatikusan megszerzi a hagyatékból rá eső részt, nem kell külön elfogadó nyilatkozat. Az öröklési jogi szabályok biztosítják a nyugvó és az uratlan hagyaték által okozott bizonytalan helyzetek elkerülését, de ahogy az kifejtésre is kerül, jelentősebb idő is eltelhet az örökhagyó halála és a hagyaték átadása között, azaz a jogutód személyének megállapítása, annak közhiteles tanúsítása elhúzódhat,¹³² ami a társasági jog vonatkozásában a bírói gyakorlatban jogértelmezési gondot okozott.

Az addicionális rendszer egyik példája az összehasonlítás alapjául szolgáló osztrák jog, ahol öröklés esetén három stádium különböztethető meg: az első időszak az

¹²⁹ Anka 2014b. 733.

¹³⁰ Csehi 2013. 25.

¹³¹ Sági 2016a. 9.

¹³² Fabó 2014c. 400.

örökhagyó halála, ebben az időpontban azok hívhatók fel öröklésre érvényesen, akik élnek, ezáltal öröklési képességgel rendelkeznek. Ezek a felhívott örökösök sem léphetnek birtokba önhatalmúlag, ellentétben a magyar joggal: az öröklés visszautasításának jogáról való lemondásként értelmezik azt, ha ráutaló magatartással sajátjaként rendelkezik a hagyaték tárgyáról; a megszerzést bírói eljárásnak kell megelőznie, amely során a leendő örökösnek el kell döntenie, hogy az örökséget elfogadja-e vagy lemond róla; ha elfogadja, és bizonyítja az örökléshez való jogát, a bíróság átadja neki a hagyaték őt megillető részét.¹³³ Az öröklésre történő felhívás három jogalapon történhet: a törvényi sorrend szerint öröklési szerződésen, végrendeleten, illetve törvényen alapuló öröklés lehet, amelyek egymás mellett is érvényesülhetnek,¹³⁴ előfordulási gyakoriságuk éppen a törvényi sorrenddel ellentétes.¹³⁵ Mindaddig, amíg az örökös nem szerzi meg a hagyatékot, a hagyaték jogi személynek minősül az örökhagyó halálától: jogok és kötelezettségek alanya lehet, az örökhagyó vagyontárgyainak tulajdonosa, perképes, azaz perelhet és perelhető.¹³⁶ Erre a speciális jogi helyzetre azért van szükség, mert nem lehet pontosan tudni, kik válnak végül örökössé. A nagyfokú hasonlóságok és elméleti megfontolások ellenére ez a szituáció nem ugyanaz, mint ami a magyar jogban is jelen van, ami szerint az örökhagyó halála és a hagyaték hagyatékátadó végzéssel történő közhitelű átadása (illetve öröklési per esetén annak jogerős eldöntése) között szintén jelentősebb időszak telhet el. A két szabályrendszer (és konkrétan az osztrák és a magyar öröklési jog) egyik közös vonása, a bizonytalansági faktor ugyanúgy megvan: kérdéses, hogy aki örökös lehet, ténylegesen azzá fog-e válni. Például az ipso iure rendszerben visszautasítja-e az örökséget, vagy más módon az örökhagyó halála után kiesik-e az öröklésből, az addicionális rendszerben pedig lesz-e olyan személy, aki elfogadja az örökséget. Mindezek alapján tehát a magyar öröklési jog alapján örökössé váló személyek ipso iure, az örökhagyó halála folytán örökösök lesznek, míg a leendő örökösöknek az osztrák jog szerint külön jelentkeznük kell az öröklésre.

Az Európai Unió Öröklési Rendelete szerint a nyugvó hagyaték esetét, pontosabban annak lehetőségét az egyes jogok eltérően szabályozzák, bizonyos államokban az állam örökösként a vagyontárgyak fellelhetőségétől függetlenül igényt támaszthat a nyugvó hagyatéokra, míg más jogokban az állam csak a területén fellelhető

¹³³ Welser 445.

¹³⁴ ABGB 533-534. §

¹³⁵ Welser 453-454.

¹³⁶ Welser 566.

vagyontárgyakhoz juthat hozzá. A jogszabály célkitűzése olyan szabály alkotása, amely meghatározza, hogy az öröklésre irányadó jog alkalmazása nem zárhatja ki azt, hogy egy tagállam saját joga szerint a saját területén fellelhető vagyontárgyakhoz hozzájuthasson. Azonban annak biztosítása érdekében, hogy ez a szabály a hagyatéki hitelezőket ne érintse hátrányosan, ki kellett azt egészíteni egy olyan rendelkezéssel, amelynek értelmében a hagyatéki hitelezők a hagyatéki vagyontárgyak összességére vonatkozó követelésüknek érvényt szerezhettek, azok fellelhetőségétől függetlenül.¹³⁷ Mindezekre tekintettel, amennyiben az öröklésre a Rendelet értelmében alkalmazandó jog szerint egyik vagyontárgy tekintetében sincs sem végintézkedésben nevezett örökös vagy hagyományos, sem törvényes öröklésre jogosult természetes személy, az így meghatározott jog alkalmazása nem zárja ki azt, hogy valamely tagállam vagy az ezen tagállam által e célra kijelölt intézmény a saját joga alapján megszerezze a területén található hagyatéki vagyontárgyak tulajdonjogát, feltéve, hogy a hitelezők jogosultak arra, hogy követeléseikre a hagyatéki vagyontárgyak összességéből kielégítést keressenek.¹³⁸ Azaz ezzel ellentétes jogszabályt egyik uniós tagállam joga sem tartalmazhat.

A cikk címe a magyar szövegváltozata szerint „Nyugvó hagyaték”, ehhez képest annak tartalma jogunkban az állam szükségképpen törvényes örökös pozíciója miatt ismeretlen uratlan hagyatékra utal. Ezt a véleményt erősíti meg a Rendelet német nyelvű hivatalos változata is, amelyben a cikk címe az *Erbenloser Nachlass* elnevezést viseli.

A cikk azt a kérdéskört szabályozza, mely állam szerzi meg a hagyatékot: amelyekben a hagyaték fellelhető, vagy amelyek a Rendelet alapján megállapított alkalmazandó jog szerint örökössé válhat, amennyiben ez ilyen eseteket ekképp szabályozza. A problémát az okozza, hogyha valamelyik állam fenntartja magának a jogot, hogy a területén található uratlan vagyon felett tulajdonjogot szerez, holott az egy másik állam joga alapján nem uratlan, hanem ez az állam öröklés útján megszerzi.¹³⁹ A jogszabály szövege alapján akkor nincs örökös, ha sem törvényes örökös, sem végintézkedés útján nincs természetes vagy jogi személy, aki örökös lehet.¹⁴⁰ A hivatkozott kommentár a hagyományost is idesorolja, tehát van örökös, ha csak hagyományos van; a hagyományos azonban a magyar jog alapján nem örökös, tehát elvileg, ha az állam nem lenne szükségképpen törvényes örökös, úgy a magyar jog

¹³⁷ (56) preambulum-bekezdés

¹³⁸ 33. cikk

¹³⁹ Lagarde 182.

¹⁴⁰ Lagarde 183.

alapján lehetne uratlan hagyaték. Ennek ellenkezője miatt, ha a magyar jogot kell alkalmazni a Rendelet alapján, nem lesz ilyen hagyaték, ekkor viszont meg kell vizsgálni, hogy a hagyaték fekvése szerinti jog mit rendel, van-e konfliktus a két jogrend között abban a vonatkozásban, hogy a hagyaték fekvési helye szerinti jog magának vindikálja-e a hagyatékot, vagy sem.

3.2. Az öröklési jog alapfogalmai

Öröklésről tágabb értelemben akkor beszélünk, amikor a meghalt személy vagyona vagy annak valamely része a halál után más személyre száll át, míg szűkebb értelemben csak a meghalt ember vagyonában bekövetkező egyetemes jogutódlást jelenti.¹⁴¹ A kettő közötti különbség az, hogy valódi öröklésről csak a szűkebb értelmezés esetén van szó, míg a tágabb kategóriába vonható a kötelesrész, a hagyomány, valamint a meghagyás. A jogintézmény lehetőséget biztosít arra, hogy az örökölt vagyon által a generációk közötti folyamatosságot teremtsen meg, ami társadalmi és kulturális célokat is szolgál.¹⁴² Az öröklés fogalma az emberhez kapcsolódik, jogi személyek esetében a bővebb kategóriát jelentő (az öröklést is magában foglaló) jogutódlásról lehet szó, melynek szabályait az egyes jogalanyok jogi helyzetét meghatározó külön rendelkezések tartalmazzák.¹⁴³ Az öröklés fontosságát mutatja az, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerint Magyarország elismeri az örökléshez való jogot a tulajdonhoz való joggal együtt, mert az öröklés valójában az örökhagyó felől nézve a tulajdon tartalmát tevő rendelkezési jog kiterjesztése.¹⁴⁴

A Ptk. 7:1. §-ban megfogalmazott rendelkezés a magyar öröklési jog alapvető tétele: az ember halálával hagyatéka, mint egész száll az örökösre. E § két jogtételt foglal magában: egyrészről azt, hogy minden embernek szükségképpen van egyetemes jogutódja, azaz örököse, másrészről jelenti azt is, hogy csak az minősül örökösnek, akire a hagyaték vagy annak hányada, mint egész száll át.¹⁴⁵ Az öröklés a tulajdonjog átszállásának egyik módja,¹⁴⁶ jogcíme lehet törvényes, illetve végintézkedésen alapuló öröklés, a társasági jogi részesedések öröklése mindkét jogcímen megvalósulhat.¹⁴⁷

¹⁴¹ Világhy 5., Sági 2016a. 8.

¹⁴² Kreiczner-Levy 106.

¹⁴³ Fábán 2014. 7.

¹⁴⁴ Fábán 2015. 11.

¹⁴⁵ Orosz 2014c. 216.

¹⁴⁶ BDT 2013. 2392. I.

¹⁴⁷ Utóbbira lásd pl. K-H-KJ-2015-787.

A magyar és az osztrák jog szerint csak az számít örökösnek, aki a teljes hagyatékot vagy annak egy meghatározott hányadát, mint egészet szerzi meg, szemben a hagyománnyal vagy a kötelesrésszel, amelyek kötelmi igények, és azokkal a kötelezettségek nem szállnak át.¹⁴⁸

A hagyaték¹⁴⁹ az örökhagyóról halála esetén jogutódaira átszálló egész – aktív és passzív – vagyon, amely az örökhagyó vagyontárgyainak, valamint polgári jogi jellegű vagyoni jogainak és kötelezettségeinek összessége, amelyekben helye lehet halál esetére vonatkozó alanyváltozásnak.¹⁵⁰ A vagyon – pontosabban a vagyonhoz tartozó vagyontárgyak – fogalma szélesebb, mint a dolgokon fennálló tulajdonjog, ahhoz a vagyoni értékű materiális és immateriális jogosultságok is hozzátartoznak.¹⁵¹ A hagyaték egészének öröklése a jogok és kötelezettségek együttes öröklését jelenti, az „egész” szó tehát arra utal, hogy az aktívák mellett a passzívákat is megszerzi az örökös. Ettől eltérően például a halál esetére szóló ajándékozás esetén *singularis* jogutódlásról van szó,¹⁵² valamint öröklési szerződés esetén a szerződéses örökös – tekintettel arra, hogy ellenszolgáltatást (tartás, életjáradék) nyújtott az örökhagyónak – nem tartozik helytállással a hagyatéki tartozásokért. Az értekezés kontextusába helyezve a hagyatékba tartoznak a társasági részesedések is.¹⁵³

Az örökhagyó az elhunyt személy, akinek vagyonában a halála miatt egyetemes jogutódlás következik be.¹⁵⁴ Társasági jogi kontextusba helyezve az a személy is örökhagyó, aki a halálakor egy gazdasági társaság tagja volt, azaz akinek a vagyonában a társasági részesedés megtalálható.

Az örökös az örökhagyó egyetemes jogutódja,¹⁵⁵ az örökhagyó vagyoni jellegű jogainak és kötelezettségeinek vagy azok meghatározott hányadának új alanya. Kivételesen örökösnek minősül az örökhagyó egyes meghatározott vagyontárgyainak megszerzője is,¹⁵⁶ pl. végrendeleti juttatás alapján a hagyaték összértékének jelentős részét kitevő ingatlan, részvények, stb. új tulajdonosa. Az örökös szerzi meg a társasági vagyoni részesedést, ezzel – a társaság formájától függően – tagsági jogviszonya keletkezik.

¹⁴⁸ Welser 442.

¹⁴⁹ A fogalmára lásd például BDT 2011. 2385., FIT-H-PJ-2015-442., GYIT-H-PJ-2014-99.

¹⁵⁰ Vékás 2013. 17., Világhy 11-12., Fabó 2014c. 399.

¹⁵¹ BDT 2007. 1581., vö. K-H-PJ-2012-499.

¹⁵² Vékás – Weiss 2374.

¹⁵³ Csehi 2014. 23.

¹⁵⁴ Vékás 2014b. 16.

¹⁵⁵ FIT-H-PJ-2011-1289.

¹⁵⁶ Vö. Ptk. 7:25. § (3) bek., Vékás 2014b. 17-18., Világhy 11-12.

„A különös (*singularis*) jogutódlás esetén csupán az egyes jogi helyzetek alanyainak kicseréléséről van szó, míg az egyetemes (*universalis*) jogutódlásnál pedig valamely egész vagyon alanyának kicserélődése áll be.”¹⁵⁷ A társasági jog és az öröklési jog kapcsolatát érintve gyakoribb az *universalis* jogutódlás, de elképzelhető különös jogutódlás is, azaz halál esetére szóló ajándékozás,¹⁵⁸ hagyomány,¹⁵⁹ valamint meghagyás¹⁶⁰ tárgya lehet a négy gazdasági társasági forma valamelyikében fellelhető társasági részesedés.

Álörökös az, aki a hagyatékot vagy annak egy részét – öröklés jogcímére hivatkozással – a birtokában tartja vagy birtokba veszi anélkül, hogy erre érvényes öröklési jogcíme lenne,¹⁶¹ a hagyatékhoz tartozó jogoknak és követeléseknek nem jogosultja.¹⁶² Ha a hagyaték nem a hagyatéki eljárás vagy az öröklési per jogerős befejezésével örökösként deklarált személynél van, akkor annak kiadását ez a személy a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint¹⁶³ követelheti a birtokostól.¹⁶⁴ Az álöröklésnek szoros kapcsolata van az öröklési igénnyel, mint jogintézménnyel, ami által az elismert örökösök tulajdoni igénnyel léphetnek fel.¹⁶⁵ Az álörökös tulajdonszerzési jogcíme csakis elbirtoklás lehet, akkor is, ha jóhiszemű jogalap nélküli birtokosként ő maga is örökösnek véli magát. Álörökös az a személy, aki az előbbieknél megfelelően az örökhagyó tag tagsági jogviszonya alapján belép a közkereseti, illetve betéti társaságba, akit a kérelmének megfelelően az ügyvezető bejegyeztet a korlátolt felelősségű társaság tagjegyzékébe, valamint az is, aki a nyomdai úton előállított, illetve dematerializált részvényt megszerzi. Az álörökös jogalap nélkül gazdagodik, a valódi örökös és az álörökös között ez a tény hozza létre azt a jogviszonyt, amelyből eredően az örökös a Ptk. 6:579. § alapján a vagyoni előny visszatérítését követelheti.¹⁶⁶ Az álörökös végrendelet esetén kerülhet szóba, ekkor az álörökös a törvényes örökös, a valódi örökös pedig a végrendeleti örökös a végrendelet érvényessége esetén.¹⁶⁷ Az álörökös által megszerzett társasági részesedés értékének növekedésére vonatkozóan a jogalap nélküli birtoklás szabályai lesznek irányadóak:

¹⁵⁷ Tarr 274.

¹⁵⁸ Ptk. 7:53. §

¹⁵⁹ Ptk. 7:31-7:32. §, 7:34. §, 7:36. §

¹⁶⁰ Ptk. 7:33-7:34. §, 7:36. §

¹⁶¹ Orosz 2014c. 303-304., Vékás - Weiss 2494.

¹⁶² Sági 2016b. 79.

¹⁶³ Ptk. 5:9-5:12. §

¹⁶⁴ Fabó 400.

¹⁶⁵ EBH 2004. 1024., Vékás - Weiss 2377.

¹⁶⁶ LB-H-PJ-2008-1658.

¹⁶⁷ BDT 2013. 2932.

eszerint mivel ingyenesen jutott a birtokhoz, jó- vagy rosszhiszeműségétől függetlenül köteles kiadni a jogosultnak a dolog meglévő hasznait, de pl. rosszhiszeműség esetén valamennyi létező haszon (elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott) ellenértékével tartozik.¹⁶⁸

Hagyományt végintézkedésben lehet rendelni, amely *singularis* jogutódlásnak minősül. Dologi hagyomány a hagyatékban meglévő valamely vagyontárgynak meghatározott személy részére juttatása, ha az ilyen részesedés nem minősül öröklésnek.¹⁶⁹ Kötelmi hagyomány ehhez képest az, ha az örökhagyó az örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen.¹⁷⁰ Hagyományt az örökös javára is lehet rendelni (előhagyomány), ezt az örökrészen felül kapja, és a hagyományost is terhelheti hagyomány juttatása (alhagyomány).¹⁷¹ Amennyiben kétség támad abban a vonatkozásban, kit terhel a hagyomány, akkor úgy kell tekinteni, hogy az az örökösöt terheli.¹⁷² Hagyomány lehet a társaságbeli vagyoni hozzájárulás is, de csak akkor, amennyiben az nem teszi ki az egész hagyaték értékének jelentős részét. Ha kiteszi, akkor örökösnek kell tekinteni az ilyen juttatásban részesített személyt is, ha az örökhagyó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell.¹⁷³

Az utóöröklés azt jelenti, hogy az örökhagyó akképp nevez meg több személyt örökösül, hogy egyikük (előörökös) csak bizonyos időpont vagy esemény beálltaig (általában ennek a személynek a haláláig) legyen örököse, ezután a másik személy, az utóörökös örököl. Olyan speciális jogintézmény, amellyel az örökhagyó elviekben több generációra vonatkozóan előre meg tudja határozni a hagyatékából való részesedést;¹⁷⁴ éppen erre tekintettel a Ptk. is csak szűk körben engedi meg.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Benke [87]

¹⁶⁹ Ptk. 7:31. § (1) bek.

¹⁷⁰ Ptk. 7:31. § (2) bek.

¹⁷¹ Orosz 2014a. 65-66.

¹⁷² Ptk. 7:31. § (3) bek.

¹⁷³ Vö. Ptk. 7:25. § (3) bek., Vékás 2014b. 18-19.

¹⁷⁴ Orosz 2014a. 63.

¹⁷⁵ Lásd Ptk. 7:28. § (3)-(4) bek., Vékás 2014b. 52-55.

3.3. Az öröklés előfeltételei

Az öröklés körében a jogtudomány a törvényi szabályozás, illetve az elméleti vívmányok alapján olyan előfeltétel-rendszert alakított ki, amelyek közül mindegyiknek a teljesülése szükséges az örökléshez.¹⁷⁶

- a) Az öröklés halál esetére bekövetkező jogutódlás, azaz az örökhagyónak meg kell halnia. A halál időpontjában nyílik meg az öröklés, ez a momentum határozza meg az örökölhető vagyon körét, valamint az örökös személyét, aki ekkor tudja megszerezni a ráeső vagyonyhányadot, továbbá a kötelesrész,¹⁷⁷ hagyomány, meghagyás, halál esetére szóló ajándékozás keletkezésére is irányadó.¹⁷⁸ A halál¹⁷⁹ tényének és idejének megállapítása orvosi szakkérdés, amit halottvizsgálattal határoznak meg.¹⁸⁰ Az örökhagyó halála nélkül nem lehet örökölni, addig legfeljebb öröklésre vonatkozó remény van.¹⁸¹
- b) Éppen ezért, az a) ponthoz kapcsolódóan az örökösnek túl kell élnie az örökhagyót, ennek inverze a Ptk.-ban kiesési okként található meg.¹⁸² Önmagában abból a tényből is következik, hogy az elhunyt embernek nincs jogképessége,¹⁸³ az örökhagyó halálának időpontja dönti el, ki válhat örökössé, ekkor szállhatnak át meghatározott jogok és kötelezettségek.¹⁸⁴ A régi Ptk.-tól eltérően a Ptk. már tartalmaz a közös veszélyben elhunytak vonatkozásában vélelmet, miszerint a közös balesetben vagy más közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek a halál beálltának idejétől függetlenül kiesettnek tekintendők.¹⁸⁵
- c) Az öröklési képesség egybeesik a polgári jogi jogképességgel, ami „valójában az általános polgári jogi jogképesség öröklési jogra vetített vonatkozása; valamely személy képességét jelenti arra, hogy a hagyatékra nézve öröklési jogcímen jogokat szerezhessen, és az örökléssel kapcsolatos kötelezettségek

¹⁷⁶ Bővebben lásd: Vékás 2014b. 21-33., Világhy 14-23.

¹⁷⁷ A kötelesrész megítéléséről lásd Fiedler 444-449.

¹⁷⁸ Vö. Fabó 2014c. 400.

¹⁷⁹ Az Eütv. 216. §-a tartalmazza az agyhalál, a klinikai halál, a halál, valamint a perinatális halál fogalmát.

¹⁸⁰ Lásd Eütv. 217. § (1) bek., Szikora 2014. 109., Lenkovics 67., Körös – Makai 90.

¹⁸¹ ABGB 879. § (2) bek., Welser 444-445.

¹⁸² Ptk. 7:4. § (1) bek.

¹⁸³ Ptk. 2:4. §

¹⁸⁴ Szikora 2014. 109.

¹⁸⁵ Ptk. 7:4. § (1) bek.

terhelhessék.”¹⁸⁶ Minden ember jogképes,¹⁸⁷ továbbá jogképességgel bírnak a jogi személyek¹⁸⁸ is, így elviekben bárki és bármi örökölhet.¹⁸⁹

- d) A szerzőképesség szűkebb tartalommal bír, mint az öröklési képesség, nem mászt jelent, mint azt, hogy az öröklésre elvben képes személy a konkrét esetben valóban meg tudja-e szerezni a hagyaték ráeső részét.¹⁹⁰ A magyar jogban szerzőképességi korlátozás csupán a házastársakra vonatkozóan van.¹⁹¹ Egyet lehet érteni azzal a jogirodalmi állásponttal,¹⁹² miszerint helyesebb lenne az öröklési képességet a szerzőképesség öröklési jogi megjelenéseként értelmezni, mintsem az absztrakt jogképességgel azonosítani, mivel e felfogás szerint a jogképesség kategóriáját valamennyi polgári jogi jogintézmény (pl. tulajdon, szerződés) jogai és kötelezettségei tekintetében felállíthatnánk ilyen fogalmi párokat feleslegesen megsokszorozva a jogképesség elvont kategóriáját. Az osztrák irodalom szerint az öröklési képesség az öröklési jogi szerzőképesség.¹⁹³ Ezzel nem tesz különbséget a két fogalom között, amely különbségtétel egyébként öröklési jogi szempontból nem bír jelentős relevanciával, miután minden jogalany rendelkezik ezzel a képességgel. Ehhez képest létezik az abszolút, illetve relatív öröklésre való képtelenség kategóriája, előbbibe tartoztak korábban a saját egyházuk szabályai szerint öröklésre képtelen személyek, valamint azon külföldi országok állampolgárai, amely állam szabályai szerint az osztrákok nem örökölhettek, ezáltal kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint az adott állam állampolgárai, ez tulajdonképpen nemzetközi jogi értelemben vett retorziónak¹⁹⁴ minősül. A relatív okok közé tartozik az érdemtelenység: az Osztrák Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy az

¹⁸⁶ Fábán 2014. 10.

¹⁸⁷ Ptk. 2:1. § (1) bek.

¹⁸⁸ Ptk. 3:1. § (1) bek. Ugyanezen § (2) bekezdése alapján a jogi személy jogképessége kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet. Az öröklési jog ilyen jog.

¹⁸⁹ Vö. Vékás 2014b. 22.; Fábán 2014. 10.

¹⁹⁰ Vékás 2014b. 22.

¹⁹¹ A házastárs törvényes öröklésére lásd a Ptk. 7:62. §-t, a házastársak és élettársak végrendeleti öröklése vonatkozásában pedig a Ptk. 7:46. §-t. Ennek a szabálynak az érdekessége, hogy az élettárs javára tett végrendeleti rendelkezés (aki egyébként nem törvényes örökös) is hatálytalan, ha az örökhagyó halálakor nem áll fenn az életközösség, továbbá nem volt kilátás annak helyreállítására, valamint nem kívánta juttatásban részesíteni.

¹⁹² Fabó 2014c. 403.

¹⁹³ Welser 456.

¹⁹⁴ Kovács P. 479.

érdemtelenségi okok analógia útján bővíthetők,¹⁹⁵ míg ez a magyar jogban nem lehetséges a törvény egyértelmű taxatív felsorolása folytán.

- e) Az örökös vonatkozásában nem állhat fenn kiesési ok,¹⁹⁶ azaz ez egy negatív feltétel.¹⁹⁷ A kiesési okokat a kódex taxatív és kógens jelleggel sorolja fel, miután a hagyatékban való jogutódlás korlátjait képezik.¹⁹⁸

3.4. Az Öröklési Rendeletéről

„Az öröklési jog kétségkívül nem meghatározó fontosságú jogterület Európa összenövése szempontjából. Ez a jog más területeire marad, mint például a gazdasági jogéra. Emiatt az öröklési jog eddig nem is szerepelt az EU jogalkotó szerveinek a politikai napirendjén. A gazdasági és – amennyiben lehetséges – a jogi egység azonban csak akkor valósítható meg, ha megszűnnek a gazdasági összenövés által különösen érintett jogterületeken fennálló különbségek. Ezek közé a jogterületek közé tartozik az öröklési jog.”¹⁹⁹ A jogterület szabályozásával kapcsolatos igény ugyanis nem megalapozatlan: „az Európai Unión belüli az államhatárokat „átlépő” öröklési jogi ügyek számát évi 450 000-re, kombinált értéküket pedig több mint 120 milliárd euróra becsülik.”²⁰⁰ Az Öröklési Rendelet javaslatához elkészített hatásvizsgálati jelentés alapján „az Európai Unió területén bekövetkező öröklések 10%-a nemzetközi jellegű”.²⁰¹

Az Öröklési Rendelet megalkotása a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség uniós célkitűzésére vezethető vissza, aminek érvényesülése érdekében az Európai Unió intézkedéseket fogad el, ha az a belső piac működéséhez szükséges. Az Európai Tanács, illetve Bizottság is több alkalommal (Tampere – 1999. október 15-16.; intézkedési program – 2000. november 30.; Hágai program – 2004. november 4-5.; Stockholmi program – 2009. december 10-11.) kinyilvánította a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésének, valamint az egységes kollíziós jogi szabályok megalkotásának szükségességét. Ezt végül fokozatosan az öröklési jogra is kiterjesztették, ezt a

¹⁹⁵ OGH in JBI 1954, 174; ezzel ellentétesen OGH in NZ 1969,105. idézi: Welser 458.

¹⁹⁶ Lásd Ptk. 7:4. §

¹⁹⁷ Vékás 2014b. 23.

¹⁹⁸ Pusztahelyi 13.

¹⁹⁹ Ludwig 3.

²⁰⁰ Mádl – Vékás 400.; Burandt – Rojahn 1431.

²⁰¹ Gothárdi 522-523.

kiterjesztést pedig a jogterület mindennapi élet szempontjából létfontosságú mivoltával indokolták.²⁰² A jogalkotás szükségességét indokolta az is, hogy adott esetben egységes szabályok hiányában több tagállam hatóságai is eljárhattak, egymással ellentétes tartalmú határozatot is hozhattak, valamint nincs olyan öröklési joggal kapcsolatos nemzetközi egyezmény, amelynek valamennyi tagállam a részese lenne.²⁰³ A belső piac is hatékonyabban működhet azáltal, ha megszüntetik azon személyek szabad mozgása előtti akadályokat, akik nehézségekbe ütköznek a határon átnyúló vonatkozású örökléssel összefüggő jogaik érvényesítése során.²⁰⁴

A hazánkban is kötelezően, minden további átültetés nélkül alkalmazandó Öröklési Rendelet az ún. Róma-rendeletekre jellemző kollíziós- és a Brüsszel-rendeletekre emlékeztető nemzetközi polgári eljárásjogi kérdések mellett az európai öröklési bizonyítvány jogintézményét is megalkotta,²⁰⁵ és érint társasági jogi jogviszonyokat is.

Ez a közvetlen hatály²⁰⁶ azt jelenti, hogy nem a Rendeletet kell a magyar jogba implementálni, hanem épp ellenkezőleg, az uniós jogi aktusnak megfelelő nemzeti szabályozás szükséges. A Polgári Törvénykönyvet már a Rendelet elfogadott szövegének ismeretében alkották meg, a hagyatéki eljárásról szóló törvénybe illesztettek be az európai öröklési bizonyítvány²⁰⁷ kiállításával kapcsolatos, az öröklési rendelethez képest kiegészítő jellegű eljárási szabályokat.²⁰⁸ A Rendelet hatására megalkotott jogszabályok közé tartozik még a 2015. évi LXXI. törvény a 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 31. cikke szerinti megfeleltetési nemperes eljárásról, valamint egyes igazságügyi tárgyú törvénymódosításokról. Az elnevezésből is következően a törvény egyik része az Öröklési Rendelet egyik jogintézményének, a dologi jogok egymáshoz igazításának²⁰⁹ eljárásjogi szabályait alkotta meg más jogszabályok (pl. az Nmjtvr. öröklési kollíziós jogra irányadó rendelkezései) módosításával együtt. Az egymáshoz igazítás azt a célkitűzést igyekszik megvalósítani,

²⁰² ÖR (1)-(6) preambulum-bekezdések

²⁰³ Gothárdi 523.

²⁰⁴ ÖR (7) preambulum-bekezdés

²⁰⁵ ÖR (8) preambulum-bekezdés

²⁰⁶ Blutman 338.

²⁰⁷ Lásd még Neumayr 262-266.

²⁰⁸ Hetv. 102/B-102/C. §

²⁰⁹ ÖR 31. cikk: Ha egy személy az öröklésre alkalmazandó jog alapján őt megillető dologi jogra hivatkozik, azonban azon tagállam joga, ahol e jogra hivatkozik, nem ismeri a kérdéses dologi jogot, a szóban forgó jogot – szükség esetén és amennyire lehetséges – az említett állam jogában létező, hozzá legközelebb álló dologi joghoz kell hozzáigazítani, figyelembe véve az adott dologi jog által megvalósítani kívánt célokat és érdekeket, valamint a hozzá fűződő joghatást.

ami szerint ahhoz, hogy a kedvezményezettek valamely más tagállamban az öröklés útján keletkezett vagy rájuk átszállt jogokkal élni tudjanak, az ismeretlen dologi jogot a másik tagállamban létező, az eredetihez legközelebb álló dologi joghoz kell igazítani.²¹⁰ Itt kell megjegyezni azt, hogy 2018. január 1-jével lép hatályba a 2017. évi XXVIII. törvény, az új nemzetközi magánjogról szóló törvény, amely tartalmazza a 2015. évi LXXI. törvény által az Nmjtvr.-be iktatott új rendelkezéseket.²¹¹

Az Öröklési Rendelet alkalmazandósága miatt nem lehet eltekinteni ennek a jogszabálynak a vizsgálatától a lehető legkomplexebb kép kialakításához, éppen ezért tesszük elemzés tárgyává. A Rendelet a kihirdetését követő huszadik napon, 2012. aug. 16-án lépett hatályba, rendelkezéseit azonban – bizonyos kivételekkel, így pl. a Rendeletben foglalt nyilvántartások összeállítása – csak a 2015. augusztus 17-i vagy azutáni halálesetek folytán bekövetkező öröklésekre kell alkalmazni.²¹²

3.4.1. Az Öröklési Rendelet alapján megállapítható jog

Az alkalmazandó jog a 20. cikk alapján egyetemesnek minősül, azaz arra tekintet nélkül kell figyelembe venni az így megállapított jogot, hogy az egy tagállam joga-e vagy esetleg az Európai Unió kívüli állam joga. „Ezt a megoldást kritikával lehet illetni, mindenekelőtt azért, mert az Unió kívüli állam jogának alkalmazását sem a belső piac szempontjai, sem praktikus érvek nem indokolják.”²¹³ Az idézett gondolat alapvetően jogos, de a Rendelet kollíziós szabályait akképp kívánták megfogalmazni, hogy az által annak az államnak a jogát alkalmazzák az öröklési ügyekben, amellyel az örökhagyó (valószínűleg) közelebbi kapcsolatba került. A jogválasztás joga se lenne szabad, ha csak az Európai Unió valamely tagállamának jogát választhatná, érdemes azt megfontolni, hogy jogválasztás esetén az erre irányadó korlátok között az örökhagyó vélhetően olyan állam jogát választja, amellyel az örökösei sem járnak rosszabbul, mintha az egyébként a rendelet által alkalmazni rendelt jogot kellene figyelembe venni.

²¹⁰ (16) preambulum-bekezdés

²¹¹ A szóbeli végrendelet és annak visszavonásának alakísági érvényességére lásd 2017. évi XXVIII. törvény 64. §, az állam öröklésére vonatkozó szabályok kiegészítő alkalmazására lásd ugyanezen törvény 65. §-át: Ha az öröklésre alkalmazandó jog szerint a belföldi hagyatéknak nincs örököse, a belföldi hagyatékok öröklésére a magyar jognak a magyar állam öröklésére irányadó szabályait kell alkalmazni.

²¹² 84. cikk

²¹³ Mádl-Vékás 405.

Ez a módszer a korábbi kollíziós jogi rendeletekben, valamint a hágai egyezményben is fellelhető.²¹⁴

Amennyiben a Rendelet másként nem rendelkezik, akkor az öröklés egészére annak az államnak a joga alkalmazandó, amelynek a területén az örökhagyó szokásos tartózkodási helye²¹⁵ elhalálozásának időpontjában volt. Kivételes esetben, ha az eset valamennyi körülménye alapján egyértelmű, hogy az örökhagyó az elhalálozásának időpontjában nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódott egy másik államhoz (például munkahely miatt), mint a főszabály szerinti állam jogához, akkor ennek a másik államnak a joga lesz az alkalmazandó jog.²¹⁶ Az örökhagyó számára nyitva áll annak a lehetősége, hogy választhatja annak az államnak a jogát, amelynek állampolgárságával a választás megtételekor vagy az elhalálozás időpontjában rendelkezik. A többes állampolgársággal rendelkező személy bármelyik állam jogát választhatja, amelynek állampolgárságával a választás megtételekor vagy az elhalálozás időpontjában rendelkezik. E jogválasztásnak kifejezettnak kell lennie végintézkedés formájában, vagy pedig annak a rendelkezésekből ki kell derülnie, például úgy, hogy valamely jogszabály konkrét rendelkezésére utal. Akkor is élhet a jogválasztás lehetőségével valamely személy, ha a választott jog nem teszi lehetővé az öröklési jog területén való jogválasztást.²¹⁷ A Rendelet azért korlátozza a jogválasztást az állampolgárság szerinti állam jogára, hogy biztosítsa az örökhagyó és a választott jog közötti kapcsolatot, valamint annak elkerülése érdekében, hogy az adott jog kiválasztását a kötelesrészre jogosult személlyel szembeni jogos elvárásai érvényesülésének hátráltatása motiválja.²¹⁸

„A Rendelet a hagyaték egységének elvét fogadja el, vagyis a hagyaték jogi sorsát egyetlen állam jogának rendeli alá”²¹⁹ jogbiztonsági okok és a hagyaték felosztásának elkerülése érdekében.²²⁰ Ezt az elvet már az 1989. évi hágai öröklési egyezmény is ismerte.²²¹ A nemzetközi magánjog tudományában kialakult másik doktrína a hagyaték megosztásának elve, ahol mind az ingatlanra (erre fő szabály szerint a fekvési hely joga az irányadó), mind az ingó hagyatéokra (amelyekre az örökhagyó

²¹⁴ Lagarde 128-129.

²¹⁵ A szokásos tartózkodási hellyel kapcsolatban bővebben lásd Lagarde 34-35., Frimston 68-70., Odersky 4-5.

²¹⁶ ÖR 21. cikk, Vö. ÖR (23)-(25) preambulum-bekezdések

²¹⁷ ÖR (39)-(40) preambulum-bekezdés, ÖR 22. cikk (1)-(2) bek.

²¹⁸ ÖR (38) preambulum-bekezdés

²¹⁹ Mádl – Vékás 404., Szöcs 34.

²²⁰ ÖR (37) preambulum-bekezdés

²²¹ Lagarde 33.

halálakor érvényes személyes joga vonatkozik) eltérő az alkalmazandó jog.²²² Mindkét tételnek megvannak a maga előnyei és hátrányai: az egyetlen jogrend alá utalás előnye az, hogy nem kell különböző jogrendszerek jogi kategóriáit összemérni, (például mi milyen vagyontárgynak minősül pontosan, milyen jogok illetik meg az örökösöket, az elhunyt házastársát), ahogy a Rendelet is rendelkezik ilyen szabályokról. Ezzel szemben a hagyaték megosztásának elve tipikusan az ingatlanhoz köti az egyik ország jogrendszerét, amely nem sérti más ország szuverenitását (nem kell a nem fekvés szerinti állam rendelkezéseit végrehajtani, így pl. az örökösök tulajdonjogát bejegyezni az ingatlan-nyilvántartásba). Az Öröklési Rendelet tiszteletben tartja a tagállamok azon jogát, hogy az általuk vezetett (ingóra és ingatlanra vonatkozó) nyilvántartásukba szabadon bejegyezhessek az örökléssel kapcsolatos változásokat, meghatározhassák a bejegyzés joghatásait, mert ezekre a kérdésekre nem terjed ki a hatálya.²²³

Ezzel összefüggő kérdés a jogi személyek személyes jogának meghatározására irányadó kapcsoló tényezők, a bejegyzés és a székhely elvének²²⁴ mibenléte. Ezek az elvek az egyes társasági formákra irányadó öröklési jogi szabályok alapjait is megszabják, azaz a társasági szerződéses tartalom kialakításának lehetőségeit és a vonatkozó kógens szabályokat is. Ezeknek az elveknek az egységesítése a teljes Európai Unióra nézve nagy előnnyel járhatna, ugyanakkor ennek gyakorlati megvalósulására kis esélyt látok; ugyanis nehezen születne konszenzus a tagállamok között abban a kérdésben, melyik elvet fogadják el.

3.4.2. Az öröklés fogalma az Öröklési Rendeletben

A Rendelet autonóm fogalmakat használ,²²⁵ ezeket pontosan meg is határozza – a korábbi európai bírósági döntésekre is támaszkodva²²⁶ – és az öröklésre is alkotott egy fogalmat:²²⁷ az öröklés nem más, mint az örökhagyó vagyonában bekövetkező jogutódlás; a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját magában foglalja, akár végintézkedés, akár törvényes öröklés

²²² Nagy Cs. I. 147.

²²³ ÖR (18)-(19) preambulum-bekezdés

²²⁴ Nagy Cs. I. 62-65.; Mádl – Vékás 216-224.

²²⁵ Gombos 81.

²²⁶ C-513/03. Héritiers de M. E. A. van Hilten – van der Heijden vs. Inspecteur van de Belastingdienst, C-256/06. Theodor Jäger vs. Finanzamt Kusel-Landstuhl, C-11/07. Hans Eckelkamp és társai vs. Belgische Staat, C-25/10. Missionswerk Werner Heukelbach eV vs. État belge, C-132/10. Olivier Halley és társai vs. Belgische Staat, C-31/11. Marianne Scheunemann vs. Finanzamt Bremerhaven

²²⁷ ÖR 3. cikk (1) bek. a) pont

révén történő átszállás útján. Ezekhez hasonló fogalmi elemeket már a preambulumban is olvashattunk, a Rendelet szövegébe történő becikkelyezésével teljes értékű jogi normává váltak. A (47) preambulum-bekezdés szerint az öröklésre alkalmazandó jognak meg kell határoznia bármely adott öröklés kedvezményezettjeit, az örökösök és a hagyományosok mellett megemlíti a kötelesrésze jogosultat is, mint kedvezményezettet. A jogalkotónak nyilvánvalóan az volt a célja, hogy az öröklési jogviszonyok teljes rétegét lefedje.

A Rendelet alkotását megelőző bírói döntések közül több a határokon átnyúló örökléssel összefüggő öröklési illetékekkel, illetve az azokkal kapcsolatos kedvezmények igénybevehetőségével foglalkozik. Ez a kérdés összefügg a tőke szabad mozgásának uniós célkitűzésével, mert a tagállami szabályozások különbséget tettek az illetékek kapcsán aszerint, hogy az örökhagyó kivándorolt-e az állampolgárságának megfelelő államból, és ettől számítva mennyi idő telt el;²²⁸ az eltérő tagállamokban fellelhető egyes vagyontárgyak (így például termőföld) forgalmi értékének megállapítása;²²⁹ egy tagállam állampolgárságával bíró természetes személy által végrendeleti öröklésben részesített más tagállamban székhellyel rendelkező jogi személy által kedvezményes adómérték igénybevételének jogosultsága,²³⁰ valamint a szintén más tagállamban bejegyzett részvénytársaság részvényei értékelésének elévülése, és az értékelést alapul vevő öröklési illeték meghatározása²³¹ vonatkozásában.

Szintén öröklési illetékmentességhez kapcsolódó kérdést vetett fel a C-31/11. számú ügy, amely ügynek a társasági joggal is szorosabb viszonya van. A német tagállami szabályozás alapján az illetékkedvezmény esetleges igénybevételének feltétele a társaságban fennálló több mint 25%-os közvetlen tőkerészesedés, így a tőketársaságban fennálló ilyen részesedés lehetővé teszi, hogy irányítást biztosító befolyást gyakoroljanak annak döntéseire, és meghatározzák annak tevékenységét. A német kormány az ügyben kifejtett álláspontja szerint az alapeljárásbeli nemzeti rendelkezések által előírt illetékkedvezmények jogpolitikai célja különösen az volt, hogy a jelentős társasági részesedések örököseit a társaság ügyvezetésében való részvételre ösztönözzék abból a célból, hogy végeredményben biztosítsák a vállalkozás fennmaradását és a munkahelyek megtartását. Az nem volt vitatott, hogy az örökhagyó

²²⁸ C-513/03.

²²⁹ C-256/06., C-11/07.

²³⁰ C-25/10.

²³¹ C-132/10.

a szóban forgó társaság tőkéjében 100%-os részesedéssel bírt, amely folytán tagadhatatlan, hogy irányítást biztosító befolyást tudott gyakorolni a társaság döntéseire, és meg tudta határozni annak tevékenységét, de a társaság kanadai székhelye miatt eltérő megítélés alá esett a konkrét tényállás. Az olyan tagállami szabályozás, amely az öröklési illeték kiszámítása során a harmadik államban székhellyel rendelkező tőketársaságban fennálló részesedésben megtestesülő hagyaték esetén kizárja bizonyos illetékkedvezmények alkalmazását, míg ugyanezeket a kedvezményeket megadja az efféle részesedést tartalmazó hagyaték esetében, ha a társaság székhelye valamely tagállam területén található, döntően a letelepedés szabadságát érinti, ha e részesedés lehetővé teszi a birtokosa számára, hogy irányítást biztosító befolyást gyakoroljon az érintett társaság döntéseire, és meghatározza annak tevékenységét. E cikkek céljukat tekintve nem alkalmazandóak az olyan társaságban birtokolt részesedés esetére, amelynek a székhelye harmadik államban található. Azért lehet egyetérteni a Bíróság álláspontjával, mert a társaság székhelye nem valamely uniós tagállamban található meg, így egyik szabadság sem sérülhet, ha a korlátozó (jelen ügyben illetékfizetés alól mentességet nem adó) szabályok érvényesülnek, és ezek harmadik államot érintenek.

Az öröklés fogalmától eltérően a Rendelet nem határozza meg a hagyaték fogalmát, ugyanakkor elfogadható az az álláspont, miszerint a jogszabály alkalmazása során nem fog aggályt okozni ennek hiánya,²³² ugyanis a tagállami jogszabályok, illetve a bírói gyakorlat az ide tartozó vagyontárgyak körét pontosan meghatározzák.

3.4.3. A Rendelet tárgyi hatálya

A Rendelet alapján megállapított, valamint a jogválasztás révén kijelölt jog az öröklés egészére irányadó, a Rendelet ehhez képest e körben mégis ad egy példálózó felsorolást. Ebben megemlíti, hogy az alkalmazandó jog vonatkozik többek között az öröklés megnyílásának okaira, időpontjára, helyére, a kitagadásra, az érdemtelenségre, a hagyatéki tartozásokért való felelősségre.²³³ Az Öröklési Rendelet szempontjából egyértelmű, hogy az alábbi pont szerepel a felsorolásban: a fentiek alapján megállapított jog irányadó a hagyatékba tartozó vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek átszállására az örökösökre és adott esetben a hagyományosokra, beleértve az örökség vagy a

²³² Frimston 64.

²³³ ÖR 23. cikk, vö. ÖR (42) preambulum-bekezdés

hagyomány elfogadásának, illetve visszautasításának feltételeit és joghatásait is.²³⁴ Magát a Rendeletet is azért alkották meg, hogy azon tagállamokban, melyekre nézve alkalmazandó ez a jogi instrumentum, egységesen, lehetőleg ugyanazt a jogot tudják figyelembe venni az egyes esetekben. Ez az egységesség jelenti egyrészt azt, hogy a teljes öröklési jogviszonyra, annak minden aspektusára vonatkozzon az így megállapított jog, ezzel együtt arra is, hogy a hagyaték megnyílásától egészen annak felosztásáig kiterjedjen,²³⁵ másrészt azt, hogy azonos körülmények között ugyanaz a jog kerüljön alkalmazásra bármely tagállam bármely, az öröklést tekintve (az öröklési rendelet szerint is) hatáskörrel rendelkező szervére.

Az öröklési jog egyik fő kérdése, az ún. kedvezményezettek meghatározása²³⁶ után az, hogy az örökhagyót megillető vagyoni jogok és terhelő kötelezettségek milyen módon háramlanak a jogutód(ok)ra. A Rendelet magyar nyelvű szövege az átszállás szót használja ebben a kontextusban,²³⁷ igaz, ez a Rendelet német és angol nyelvű változatában megtalálható kifejezések (*der Übergang*, illetve *transfer*) magyar fordítása, de ezt a kifejezést öröklési jogi kontextusban csak a hatályon kívül helyezett 2006. évi Gt. használta a korlátolt felelősségű társaságok üzletrészeinek öröklésekor. Ebben az értelemben további megszorítás nélkül igaz volt az alábbi fogalom: az üzletrész átszállása a tagok személyében nem jogügyleti jogcímen bekövetkező alanyváltozás, jogutódlás.²³⁸ A Gt. mind a természetes, mind a jogi személy jogutódlására használta ezt a terminus technicust,²³⁹ a Ptk. azonban már csak a jogi személy átalakulásakor, egyesülésakor, szétválásakor, vagy jogszabály alapján az üzletrész tekintetében bekövetkezett jogutódlás esetén²⁴⁰ használja az átszállás kifejezést, míg természetes személy esetén az üzletrész örökléséről rendelkezik.

3.4.3.1. *A rendelet tárgyi hatálya alól kizárt esetek*

A rendelet a tárgyi hatálya alól bizonyos kérdéseket kizár, így az nem alkalmazható a polgári jog öröklési jogtól eltérő területeire,²⁴¹ továbbá például az adó-, vám- és közigazgatási ügyekre sem.²⁴²

²³⁴ ÖR 23. cikk (2) bek. e) pont

²³⁵ Lagarde 38.

²³⁶ (47) preambulum-bekezdés

²³⁷ Uo.

²³⁸ Papp 2011b. 412-413.

²³⁹ Gt. 128. §

²⁴⁰ Ptk. 3:170. §

²⁴¹ ÖR (11) preambulum-bekezdés

Nem terjed ki a jogi instrumentum hatálya az örökléstől eltérő módon létrehozott és átszállt vagyoni jogokra, érdekeltségekre és vagyontárgyakra, mint például az ajándékokra, a közös tulajdonra a túlélő tulajdonostárs várományi jogával, a nyugdíjprogramokra, a biztosítási szerződésekre és az ezekhez hasonló, élők közötti megállapodásokra.²⁴³ Ebből a példálózó felsorolásból látható, hogy itt a jogalkotó olyan tulajdonosváltozásokra gondolt, amelyek nem öröklés útján következnek be, valamint az ajándék kivételével a jogszerzőnek nincs feltétlenül kapcsolata öröklésen kívüli jogviszonnyal, hanem a szerzés az elhalálozott személy korábbi jogügyletén (pl. biztosítási szerződés, ha azt az örökhagyó maga kötötte meg), vagy például társadalombiztosítási jogviszonyán (nyugdíj esetében) alapul.

3.4.3.1.1. A társasági jog és az Öröklési Rendelet viszonya

Ehhez képest még speciálisabb kivételi kört jelent, miszerint a Rendelet nem alkalmazandó a társasági jog, valamint a más jogi személyekre vagy jogi személyiség nélküli szervezetekre irányadó jogszabályok által szabályozott kérdésekre, mint például a társaságok, valamint a más jogi személyek, vagy jogi személyiség nélküli szervezetek létesítő okiratában vagy alapszabályában foglalt záradékokra, amelyek tagjaik halála esetére rögzítik a részesedés sorsát.²⁴⁴ A fentiek azt is jelentik, hogy a jelenlegi Ptk.-beli szabályozást nem kell ehhez a rendelethez igazítani, annak szabályai továbbra is irányadóak. A magyar jogot megvizsgálva ez a kérdéskör azért sem tartozik a Rendelet hatálya alá, mert az, hogy a bármely társaságbeli részesedés örökölheto-e, és ha igen, annak vannak-e korlátai, nem az öröklési jog, hanem a társasági jog szabályozási körébe tartozik.²⁴⁵

Tehát azt, hogy adott kérdés az öröklési joghoz vagy a társasági joghoz tartozik-e, a határon átnyúló öröklési ügyben illetékes bíróság joga fogja eldönteni,²⁴⁶ de mindemellett figyelembe kell venni az Öröklési Rendelet 30. cikkét is. Eszerint ha bizonyos ingatlanok, vállalkozások vagy más, különleges vagyonkategóriák fellelhetősége szerinti állam joga olyan különös szabályokat tartalmaz, amelyek gazdasági, családi vagy társadalmi megfontolások miatt e vagyontárgyak öröklésével kapcsolatos vagy arra kiható korlátozásokat állapítanak meg, az említett különös

²⁴² Ör 1. cikk (1) bek.

²⁴³ Ör 1. cikk (2) bek. g) pont

²⁴⁴ Ör 1. cikk (2) bek. h) pont

²⁴⁵ Mádl – Vékás 404., Paulus 9.

²⁴⁶ Vö. Paulus 9.

szabályokat alkalmazni kell az öröklésre, amennyiben a szóban forgó állam joga szerint az említett szabályokat az öröklésre alkalmazandó jogra való tekintet nélkül alkalmazni kell.²⁴⁷ Annak a vizsgálata során, hogy valamely kérdés a társasági joghoz vagy az öröklési joghoz tartozik-e, ugyanarra a megállapításra juthatunk, mint a 1. cikk (2) bekezdés i) pont szerinti társaságok, valamint más jogi személyek vagy jogi személyiség nélküli szervezetek megszűnése, megszüntetése és egyesülése tekintetében is, azaz az illetékes bíróság jogát kell figyelembe venni.²⁴⁸ A magyar jog szerint az utóbbi csoportok egyértelműen a személyek jogához tartoznak, ezen belül a gazdasági társaságok vonatkozásában a társasági joghoz, ezáltal ezek az Öröklési Rendelet tárgyi hatályán kívül esnek.

A társasági jogi kérdések kivétele a kollíziós rendelet hatálya alól már a Róma I. rendeletben is megjelent. A társasági részesedések öröklése, a megváltás iránti igény keletkezésére továbbra is a társasági szerződés rendelkezései lesznek irányadóak, ugyanez lesz igaz a társaság továbbfolytatására, valamint a társaságba történő belépésre, a társasági statútumok elbírálására pedig a nemzeti kollíziós jogokat kell figyelembe venni.²⁴⁹

Gyekiczky Tamás álláspontja szerint²⁵⁰ „nem világos, a Rendelet tárgyi hatálya kiterjed-e azokra az esetekre, amikor a társasági szerződés a tag halála esetére részletesen rendelkezik a tag társasági részesedésének öröklési sorsáról, vagy csak azok az esetek maradnak kívül, amikor a tag halála a társasági szerződés szerinti és a társasági jog által szabályozott társasági jogutódlást vált ki. A Rendelet a második értelmezést támogatja, amit az öröklés meghatározásával támaszt alá.” Véleményem szerint azonban a Rendelet hatálya a szöveg értelmezése alapján nem terjed ki arra az esetre sem, ha a tag halála esetére részletesen rendelkezik a társasági szerződés. Az Öröklési Rendelet úgy fogalmaz, hogy a létesítő okiratban foglalt azon záradékokra sem terjed ki a Rendelet hatálya, amelyek a tagok halála esetére rögzítik a részesedés sorsát, ebbe azonban beleérthető az öröklési sors is. Ugyan a Rendeletbeli öröklés fogalom valamennyi jog és kötelezettség haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját le kívánja fedni, de az öröklési jog és a társasági jog kapcsolatánál az öröklési jogi

²⁴⁷ ÖR (54) preambulum-bekezdés; Frimston 53.

²⁴⁸ Frimston 53.

²⁴⁹ Burandt – Rojahn 1434. Így például a magyar nemzeti jog vonatkozásában 2018. január 1-jétől a jogi személyekre vonatkozó kollíziós jog megállapítására a 2017. évi XXVIII. törvény 22. §-át. A társaságok honosságának uniós jogi megítélésének egyik sarkköve a magyar érintettségű Cartesio-ügy (C-210/06.).

²⁵⁰ Gyekiczky 2-3.

szabályokat felülírja a társasági jog, a Rendelet ezt figyelembe véve zárta ki a hatálya alól a társasági részesedéseket.

Ma már könnyen bekövetkezhet az, hogy egy adott gazdasági társaságnak ne csak belföldi tagjai legyenek. Ha természetes személyekről van szó, úgy ezek halála szintén felveti az Öröklési Rendelet alkalmazandóságát. Figyelemmel arra, hogy a társasági jogi kérdések a Rendelet tárgyi hatályán kívül maradnak, a társasági szerződésben kijelöltek, illetve az arra vonatkozó jog szerint valósul meg a társasági részesedésben jogutódlás, a Rendelet alapján kijelölt jog pedig azt határozza meg a társasági szerződés eltérő rendelkezésének hiányában, hogy ki minősül az örökhagyó tag örökösének, azaz ki kerülhet öröklés jogcímén az elhunyt tag helyébe.

Az osztrák jogban ezek alapján a rendelet tárgyi hatálya alól ki van véve például az OG és a KG vonatkozásában a társaság megszűnésére, illetve annak folytatására irányuló rendelkezések, míg az ÖR hatálya alá tartozik az UGB 40. §-a szerinti, az örökösöknek a kereskedő halála esetén a vállalkozás folytatásának szabályozása.²⁵¹

3.5. A hagyatéki eljárás és a gazdasági társaságok

A gazdasági társasági részesedéseknek speciális szerep jut a hagyatéki eljárásokban, ami több részletszabályban is megjelenik. A hagyatéki eljárás részletes ismertetésétől eltekintve,²⁵² a sporadikusan elhelyezkedő rendelkezéseket kívánom ismertetni.

Az első ilyen az a rendelkezés, miszerint a hagyatékot kötelező leltározni akkor, ha a hagyatékban a cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaságban, illetve szövetkezetben (a további szabályok is tartalmazzák a szövetkezetre történő utalást, miután azonban az értekezésnek nem tárgya a szövetkezeti jog, erre külön már nem utalok) a fennálló tagi (részvényesi) részesedés van, azaz a leltározásnál nem kell figyelembe venni az előtársasági létszakaszt (ennek az időszaknak a rendezését lásd a 4.1.1. pontban), illetve a cégjegyzékből már törölt gazdasági társaságban fennállt részesedést.²⁵³ *Anka Tibor* kérdésként veti fel, ha a hagyatéki eljárás alatt szűnik meg a társaság, helye van-e a Hetv. 78. §-a szerint a hagyatéki eljárás megszüntetésének, miután már nem áll fenn az a körülmény, ami a hagyaték leltározását kötelezővé tette.

²⁵¹ Traar 363.

²⁵² A hagyatéki eljárásról szóló törvény magyarázatára lásd *Anka Tibor* művét: *Anka* 2014a.

²⁵³ *Anka* 2014a. 67-68.

Erre azt a – helyeslendő – választ adta, hogy miután alapvetően a hagyatéki eljárás tárgya a hagyaték, ennek az elemeit pedig a hagyaték megnyílása, azaz az örökhagyó halála határozza meg, ha nincs is másik vagyontárgy, az eljárást be kell fejezni. A változást azt fogja eredményezni, hogy a hagyatékátadó végzés milyen anyagi jogi jogkövetkezményekkel járhat.²⁵⁴

Másik szabály az, miszerint ha a leltár szerint a hagyatékban a Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó rendelkezéseiben meghatározott társasági részesedés van, – amíg a leltárt meg nem küldték a közjegyzőnek, a jegyző, azt követően – a közjegyző biztosítási intézkedésként a tagsági jogok gyakorlására a társaság vagy a működésében érintett más személy, szervezet indokolt kérelmére ügygondnokot rendelhet ki, ha az intézkedés nyilvánvalóan a társasági vagyon megóvása vagy a társaság működésének biztosítása érdekében szükséges. Ha e minőségét arra használja fel, hogy saját tagi érdekei erősítésére a társaság belső viszonyait átalakítsa, megsérti a jóhiszeműség és tisztesség követelményét, és ez a joggal való visszaélés tilalmába ütköző módon megszavazott taggyűlési határozatok hatályon kívül helyezésére adhat alapot.²⁵⁵ Az ügygondnok vagyonsökkenést eredményező határozat hozatalát a szavazatával nem támogathatja és a hagyaték terhére vagyoni kötelezettségeket nem vállalhat, kivéve, ha ezzel az érintett társaságot és az örökösként érdekeltet nyilvánvaló károsodástól óvja meg.²⁵⁶ A vagyonsökkenés nem jelenti azt, hogy a társaság vagyona az ilyen határozat révén ne változhatna, a törvény ugyanis nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy valamely vagyontárgy helyébe egy, az annak értékének megfelelő másik lépjen, csak a részben vagy egészben ingyenes vagyonátruházás tilalmazott, kivétel képez, ha ezzel károsodástól óvja meg a társaságot vagy az örökösként érdekeltet.²⁵⁷ A korábbi hagyatéki eljárási szabályokban nem volt ilyen tartalmú rendelkezés, de már a jogirodalomban is megjelent az az álláspont, mely a hatályos törvényben is szerepel.²⁵⁸ A szabály alkalmazására találunk példát a joggyakorlatban.²⁵⁹

További ilyen szabály az, miszerint ha van végrendelet, akkor ennek végrehajtójának jogait és kötelezettségeit a végrendelet határozza meg. Amennyiben erre nem került sor, akkor más jogok és kötelezettségek mellett az is idetartozik, hogy a hagyatéki vagyon kezelésére irányuló jogkörében a hagyatékot birtokba vegye, és a

²⁵⁴ Anka 2014a. 68.

²⁵⁵ BDT 2012. 2827., idézi Barta 2017. 91.

²⁵⁶ Hetv. 32. § (2) bek.

²⁵⁷ Anka 2014a. 101-102.

²⁵⁸ Harsányi – Ujváriné – Miskolczi Bodnár 227.

²⁵⁹ FIT-H-PJ-2014-284.

hagyaték megnyílásával az örökösre átszállt társasági tagsági jogokat gyakorolja.²⁶⁰ Ekkor tehát nem a jegyző vagy a közjegyző által kirendelt ügygondnok látja el ezt a feladatot.²⁶¹

Amennyiben adat merül fel arra vonatkozóan, hogy gazdasági társaságban lévő részesedés van, akkor a hagyatéki eljárás során be kell szerezni az örökhagyó halála időpontjában hatályos társasági szerződést.²⁶²

²⁶⁰ Hetv. 99. § (1) bek., Hetv. 99. § (2) bek. c) pont cc) alpontja

²⁶¹ Anka 2014a. 319.

²⁶² Tóth 6.

4. Az öröklési jog megjelenése az egyes gazdasági társaságoknál

A társaság tagjának halála nemcsak öröklési jogi kérdéseket vet fel, hanem magának a társaságnak a létére is kihatással lehet. Ezért érdemes a vonatkozó szabályokat megvizsgálni a gazdasági társaságok dinamikájának, azaz az egyes létszakaszok szempontjából (4.1.). Az ún. statikus rész tartalmazza azon tudnivalókat, amelyek segítik az eligazodást abban az esetben, ha a társaság tagja meghal, és a hagyatékban megjelenő társasági részesedés sorsát hivatottak elrendezni (4.2.).

4.1. A tag halálának társaságra gyakorolt hatása

4.1.1. Cégbejegyzés előtt

A gazdasági társaságok alapításának első mozzanata a társasági szerződés közokiratba, vagy ügyvéd, illetve valamely alapító kamarai jogtanácsosa által ellenjegyzett magánokiratba foglalása, amittől számított 30 napon belül be kell nyújtani a cégbejegyzés iránti kérelmet a cégbíróshoz.²⁶³ Ha az ellenjegyzés és a benyújtás közötti időszakban hal meg valamelyik leendő tag, a helyzet rendezése a többalanyú kötelemekre irányadó szabályok alapján történik meg. A vagyoni hozzájárulás szolgáltatása osztott kötelezettségnek minősül,²⁶⁴ miután minden leendő tag – a közös tulajdonú üzletrész esetétől eltekintve – saját maga kell, hogy teljesítse vagyoni hozzájárulását. Ez akkor lesz igaz, ha nem volt előtársasági szakasz, így a szerződéses pozícióbeli öröklést kell megvizsgálni. Figyelembe kell venni egyúttal a Ptk. 6:3. § c) és d) pontját, miszerint a kötelelem megszűnik a kötelezett, illetve jogosult (hiszen ahogy a társaság tagjai, úgy az előtársaság tagjai is egyszerre jogosultak és kötelezettek) halálával, valamint jogutód nélküli megszűnésével, ha a kötelezettsége személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányult, illetve ha a szolgáltatást – annak jellegénél fogva – kifejezetten részére kellett nyújtani. Igaz az, hogy a kötelezett vagy a jogosult halála rendszerint nem szünteti meg a kötelemet,²⁶⁵ amennyiben a társaság felé pénzszolgáltatásra kötelezett volt az örökhagyó, úgy az az örökösöket is terheli, viszont

²⁶³ Ptk. 3:95. § (2) bek., 3:100. § (1) bek.

²⁶⁴ Ptk. 6:28. § (2) bek.

²⁶⁵ Osztovits 35., Vékás 2014a. 1306-1307.

ha olyan apportról van szó, ami szorosan kapcsolódik az örökhagyóhoz, tehát ami a 6:3. § c) és d) pontjai alá illeszthető, az örökösök szabadulnak attól a kötelemtől.

Ha az örökhagyó már szolgáltatva a vagyoni betétjét, úgy az a leendő társaság vagyonát képezi, de függő jogi helyzet áll fenn a cégbejegyzésig. Az örökösökkel való elszámolás mindenféleképpen szükséges.

Az eredeti alapítással létrejött gazdasági társaságok létezésének első szakasza az előtársasági létszakasz lehet. (Érdekesség, hogy az osztrák és a német társasági jog még az előtársasági létszakasz előtt is ismer egy stádiumot, az ún. *Vorgründungsgesellschaft*ot, azaz előalapítási társaságot, amely egy – csak – korlátozott felelősségű társaság alapítására irányuló előszerződés,²⁶⁶ azonban e társaság által szerzett jogok és kötelezettségek nem szállnak át automatikusan az előtársaságra.)²⁶⁷ A Gt. 15. § (1) bekezdése, valamint a Ptk. 3:100. § (1) bekezdése szerint a gazdasági társaság a társasági szerződés ügyvédi vagy kamarai jogtanácsosi ellenjegyzésétől vagy köz(jegyzői) okiratba foglalásától a létrehozni kívánt gazdasági társaság előtársaságaként működhet. Az előtársaság nem különbözik az alapítandó gazdasági társaságtól, hanem a létrehozandó társasággal azonos, annak átmeneti, feltételes, létrejövételt megelőző minősége.²⁶⁸ Az előtársaság cégneve alatt jogképes, a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtását követően üzletszerű gazdasági tevékenységet folytathat, működését illetően annak a társaságnak a szabályait kell rá alkalmazni, amilyen formában létre szeretnék hozni, a törvényben meghatározott eltérésekkel.²⁶⁹ „Elvileg bekövetkezhet az előtársaság tagjainak személyében történő változás öröklés következtében, de csak az adott társasági formára vonatkozó Gt.²⁷⁰ [Ptk.] szabályok szerint, vagyis pl. akkor, ha közkereseti társaság, betéti társaság esetében az örökös a többi taggal való megállapodás alapján az előtársaság tagjává válik. Kft.-nél pedig az előtársasági létszakban még nem is beszélhetünk üzletrésről, amely átszállhatna a jogutódra.”²⁷¹ Ehhez hozzá kell tenni azt, hogy a törvény nem tilthatja meg azokat a tagváltozásokat, amelyek más törvényi rendelkezések folytán szükségképpen előállnak. Így egy természetes személy tag halála a tagok személyében mindenképpen változást

²⁶⁶ Papp 1993. 630-631.

²⁶⁷ Brünner – Pasrucker 45-46.

²⁶⁸ Papp 2011b. 101.

²⁶⁹ Gt. 16. § (1) bek., Ptk. 3:101. § (1) bek.

²⁷⁰ 1997. évi CXLIV. tv.

²⁷¹ Wellmann 4.

eredményez, hiszen a meghalt tagnak már nem lehetnek társasági jogi jogosultságai vagy kötelezettségei,²⁷² figyelemmel arra is, hogy már nem jogképes.

Wellmann György álláspontjához képest eltérő véleményt fogalmazott meg az előtársaságként működő korlátolt felelősségű társaságokkal kapcsolatban *Koday Zsuzsanna*: úgy véli, ha a társasági szerződés érvényes, semmisségi ok kiküszöbölésére nincs szükség, akkor a kft.-t az örökhagyó tagsági jogviszonyával fogják bejegyezni a cégjegyzékbe, ezzel az üzletrész létre fog jönni, ami már a hagyaték tárgyát fogja képezni. Ha a cégbejegyzés nem valósul meg, akkor a törzsbetét, illetve az előtársaság működésének eredményéből a törzsbetételre jutó pénzösszeg lesz örökölhető.²⁷³ Meglátásom szerint jogszabályi felhatalmazás hiányában e megoldási javaslat alkalmazása nem teljesen aggálymentes, ellentmondana a cégjegyzék közhitelessége elvének, amennyiben az eljáró cégbíróság tudomást szerez arról, hogy meghalt taggal kívánnak bejegyezni egy társaságot. Már csak azért sem tartható védhetőnek ez a meglátás, mert, ahogy az említésre került, az elhunyt személy már nem jogképes, így jogokat már nem szerezhet, kötelezettségeket sem vállalhat, azaz nem lehet gazdasági társaság tagja sem. Ez utóbbi indok egészen más megvilágításba helyeződik, ha a cégbíróság nem értesül valamely alapító természetes személy haláláról, de a pontos jogkövetkezmények megállapítását ilyen esetleges tényről nem szabad függővé tenni, mindezekre figyelemmel lehet egyetérteni a *Wellmann György*től idézett megállapításokkal.

A Ptk.-beli szabályozás vizsgált pontja a Gt.-hez képest ekként módosult: „a tagok személyében kizárólag jogszabályon alapuló változás következhet be.”²⁷⁴ Álláspontom szerint az öröklés ebbe a körbe tartozik. Az örökös az új szabályozás fényében is taggá válhat az előtársaságban, amennyiben akar, a taggá válásra továbbra is a megalapítandó társaságra irányadó rendelkezések alapján kerülhet sor. Az előtársasági létszakasz – köszönhetően az elektronikus, valamint az egyszerűsített cégbejegyzési eljárásnak – már egyre rövidebb időtartamú, de nem teljesen mellőzhetetlen, mert lehetséges jelentősebb időbeli eltérés a létesítés elhatározása (a társasági szerződés okiratba foglalása) és a nyilvántartásba vétel között, így szükséges ennek az időszaknak a jogi rendezése.²⁷⁵ Ehhez képest hosszabb időt vehet igénybe – az eljárási határidők összeszámításával – a „hagyományos” cégbejegyzési eljárás, amely a

²⁷² Kisfaludi – Szabó 234.

²⁷³ Koday 8.

²⁷⁴ Ptk. 3:101. § (2) bek. a) pont

²⁷⁵ T/7971. számú törvényjavaslat indokolásából

cégbejegyzési kérelem beérkezésétől számítva akár 19 munkanap is lehet. Ez alatt az idő alatt is működhet előtársaságként a leendő gazdasági társaság. Az előtársaság részéről nem lehet kikényszeríteni az örökösök részvételét, mert az ellentmondana a vállalkozási és társulási szabadság alapelvének.²⁷⁶ Mindenki maga, saját személyében döntheti el a társaságbeli részvételt.

Amennyiben a társaság nem működik előtársaságként, valamelyik tag halála esetén szintén a többalanyú kötelmekre irányadó szabályok alapján rendezik a helyzetet.

A cégbejegyzési eljárás alatt is bekövetkezhet valamely tag halála, amely az eljárás félbeszakadását jelenti, és mindaddig nem folytatható, amíg a cég egyedüli, elhalt tulajdonosának (!) – s egyben ügyvezetőjének – örököse új ügyvezető választásával a félbeszakadást előidéző okot meg nem szünteti.²⁷⁷ A döntésben foglaltak szerint az egyébként speciális formának minősíthető egyszemélyes kft cégbejegyzési kérelmét elutasították, a fellebbezési eljárás során meghalt az egyetlen tag, és a jogi képviselő kérte a cégbejegyzési eljárás megszüntetését. A másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság nem szüntette meg az eljárást, álláspontja szerint a jogi képviselő megbízatása a tag halálával megszűnt. Polgári eljárásjogi szempontból félbeszakadt az eljárás, a cégeljárás a jogutód megválasztásáig, illetőleg a cégbejegyzési eljárásban történő fellépéséig félbeszakad. Az új ügyvezető megválasztására sor kerülhet a társaság tagjainak döntése alapján, de ennek elmaradása esetén törvényességi felügyeleti eljárás során kell a kiszabott szankciók alkalmazásával kikényszeríteni a félbeszakadás megszüntetését meghatározott időn belül. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az ügy speciális jellegét az okozta, hogy a meghalt személy nemcsak a társaság egyedüli törvényes képviselője, hanem egyedüli tulajdonosa (helyesen: tagja) is volt. Így nem volt olyan szerv vagy személy, amely (aki) az új ügyvezetőt megválaszthatta volna. Ugyanakkor nem zárható el az elhalt tag jogutódja, örököse attól, hogy a tulajdonos jogutódként a társaság (az eljáró bíróság szóhasználata szerinti) üzletrészt megörökölje, és felette rendelkezék, döntsön arról, hogy a társaság tovább működjék, avagy a társaság megszűnjék. Ezért a cégeljárás mindaddig félbeszakad, amíg az egyedüli tag örököse új ügyvezető választásával a félbeszakadást előidéző okot megszünteti. Az érveléssel kapcsolatban természetesen megjegyzendő az, hogy a társaság még nem jött létre, így az üzletrész örökléséről, valamint a társaság további

²⁷⁶ Papp 2011b. 27.

²⁷⁷ BH 1993. 761.

működéséről, végső soron megszűnéséről, miután nem utalt arra a jogeset, hogy lett volna előtársaság, nem is lehet beszélni.

4.1.2. A társaságok működési szakasza

A társaságok következő létszakasza a cégjegyzékbe bejegyzett, működő társaságok egzisztálása, gazdasági életben folytatott tevékenységük ideje. Ez a szakasz a tagsági jogviszony megszűnésének szempontjából szoros összefüggésben van magának a gazdasági társaságnak a megszűnésével, miután a tagság megszűnése együtt járhat magának a társaságnak a megszűnésével, célszerű ezeket együtt ismertetni, bár ezek mind időben, mind alkalmazandó szabályok tekintetében eltérő létszakaszok.

4.1.2.1. Közkereseti társaság

A közkereseti társaságok törvényes működéséhez legalább kettő tag szükséges. A társaság jogutód nélküli megszűnését eredményezi az, ha a társaság létszáma egy főre csökken, (így pl. a kéttagú kkt. egyik tagja elhalálozik) és 6 hónapon belül nem jelentenek be újabb tagot.²⁷⁸ 6 hónapon át függő jogi helyzet van: ha ezen idő alatt új tagot jelentenek be a cégbíróságnál, akkor a kkt. tovább működhet, ha nem, akkor a határidő letelte után meg fog szűnni.²⁷⁹ Törvényességi felügyeleti eljárás eredményeként a cégbíróság csupán megállapítja a megszűnés tényét. Ez alatt a jogvesztő határidő alatt kell találni olyan személyt, aki a társaság tagjává válik – hogy ez által elkerüljék a társaság jogutód nélküli megszűnését – gondoskodni kell arról, hogy legalább még egy személy tagsági jogviszonyt létesítsen, így a cég törvényes működése (a legalább két tag, mint jellegadó fogalmi elem) helyreállhat. Észre kell azonban venni azt, hogy 6 hónap alatt nem gyakran kerül sor a hagyatéki eljárás lefolytatására, illetve annak következményeként a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésére, pedig csak ezután lehet minden kétséget kizáróan megállapítani az elhunyt tag örökösének pontos kilétét (hiába ipso iure, az örökhagyó halálával következik be az öröklés). Közismert tény, hogy a hagyatéki eljárások még a legegyszerűbb esetben (hatnál) is több hónapig eltarthatnak,²⁸⁰ mindemellett nem elhanyagolandó, hogy nem csupán törvényes, hanem végintézkedés útján történő

²⁷⁸ Gt. 105. § (1) bek., Ptk. 3:152. § (1) bek.

²⁷⁹ Papp 2011b. 388., KGD 2003. 3.

²⁸⁰ Harsányi – Ujváriné – Miskolczi Bodnár 227.

öröklésről is szó lehet, külföldön lévő örökös esetén különösen kézbesítési nehézségek adódhatnak, az örökösök között öröklési vita támadhat, vagy törvényes képviselőjével érdeellentétben lévő kiskorú örökös képviselőtét kell rendezni a hagyatéki eljárás során.²⁸¹

A megmaradt tagnak kötelessége változásbejegyzési eljárás keretében bejelenteni az egy főre csökkenés tényét, amelynek tartalmaznia kell az elhalt tag törlésére irányuló kérelmet is. A mindennapi életben meghonosodott gyakorlat az alábbi:²⁸² ha valószínűsíthető az örökös személye (mert például ő az örökhagyó gyermeke), akkor jelentkezik a társaságban maradt egyetlen tagnál, és megegyezik vele az elhalt vagyoni illetőségének átvételéről. Ha a jogerős hagyatékátadó végzés őt igazolja örökösként, a hagyaték az övé lesz, a tagsága nem kérdőjelezhető meg. Eddig az időpontig a megmaradt tagnak, akit egyébként az új tag belépéséig a társaság üzletvezetésére és képviselőtére jogosultnak kell tekinteni akkor is, ha korábban nem minősült annak,²⁸³ kérelmeznie kell a cégbíróságnál, hogy függessze fel az esetlegesen megindult törvényességi felügyeleti eljárást. Ekkor hivatkozhat arra a megmaradt tag, hogy annak érdekében cselekedett, hogy a cég – az egyébként rajta kívül eső ok miatt bekövetkezett, de jogszabályba ütköző – működése megfeleljen a jogszabályi előírásoknak. Jelen esetben a hagyatéki eljárás vége, annak eredménye feltételként funkcionál. Felfüggesztő feltétel lesz akkor, ha az örökösi minőségben belépett tag kapta meg a hagyatékot, így beléphetett a társaságba e jogcímen, a fent említett (az akkor még „leendő örökös”, mivel az ipso iure öröklési rendszer alapján már az örökhagyó halálával azzá vált, de még közhitelesen nem és a társaságban bennmaradt tag között) megegyezés hatálya beáll. Bontó feltételként funkcionál a kitétel, ha nem ő lesz az örökös. Ebben az esetben a megegyezés hatálya megszűnik, a valódi örökössel el kell számolni az örökhagyó halálkori állapotának megfelelően, az immáron tényleges örökössel kell megegyeznie a közkereseti társaságnak, ha a tagjai között szeretné tudni az örököst, implicite újra kell egyezkedni. Ezzel a két megoldással a 6 hónapos jogvesztő határidőt túl lehet lépni, a társaság megszüntetésére ebből az okból nem kerül sor, ugyanis e határidő alatt volt legalább kettő tag a társaságban. Az örökössel való megállapodásnak nincs határideje, de nyilván csak addig van mód ilyen megállapodás megkötésére, amíg az örökössel való elszámolás és a neki jutó vagyonyhányad kiadására

²⁸¹ Gál 2002. 5.; továbbá Molnos – Szabó 2015a. 9-11.

²⁸² Prof. Dr. Papp Tekla egyetemi tanár 2013. 03. 20-án tartott Társasági jog II. előadása alapján

²⁸³ Gt. 105. § (2) bek., vö. Ptk. 3:152. § (2) bek.

nem kerül sor.²⁸⁴ Ha utóbbi esetben az örökös nem kíván belépni a társaságba, meg kell vizsgálni a társaság tagjainak létszámát: amennyiben nem éri el a törvényben meghatározott kettő főt, úgy a társaságot jogutód nélkül meg kell szüntetni, viszont ha eléri, akkor a társaság törvényesen működhet tovább.

Az ÍH 2005.31. döntvény tényállása szerint egy kétszemélyes közkereseti társaság tagjainak száma egy főre csökkent a másik tag halála folytán. Az új tag bejegyzéséhez szükséges változásbejegyzési kérelmet azonban csak 8 hónappal a halálesetet követően nyújtotta be a cég, így az elkésett, a társaság megszűnt. A társaság ez ellen fellebbezett, amit a Fővárosi Ítéltábla elutasított. Megállapította: „a [rég]i Ptk. 598. §-a [jelenleg a Ptk. 7:1. §] kimondja, hogy az ember halálával hagyatéka, mint egész száll át az örökösökre, a kkt. tagsági jogviszony azonban ilyen módon nem örökölhető, csak elszámolási kötelezettség áll fenn az örökössel.” Azaz az öröklés hagyományos *ipso iure universalis successio* jellegével ellentétben a közkereseti és a betéti társaságoknál meglévő vagyoni hozzájárulásoknál ez a jellemvonás nem figyelhető meg.

Ahogy az említésre került, ha a kéttagú közkereseti társaság ügyvezető tagja halálozik el, akkor sem marad képviselő nélkül a társaság:²⁸⁵ az új tag belépéséig, illetve a kényszertörölési eljárás megindításáig az egyedüli tagot akkor is a társaság üzletvezetésére és képviselésére jogosultnak kell tekinteni, ha korábban nem minősült annak,²⁸⁶ feltéve, hogy megfelel a vezető tisztségviselőkre vonatkozó törvényi előírásoknak. Ez a tárgykör nem kapcsolódik szorosan az öröklési joghoz, viszont annál inkább a halálhoz, mint jogi tényhez.

A Gt. közkereseti társaság megszűnésére irányadó speciális, fentebb bemutatott rendelkezéseit alkotmányellenességre hivatkozva megtámadták az Alkotmánybíróság előtt. Az indítványozók álláspontja szerint a támadott rendelkezések a szerződési szabadság, a vállalkozáshoz való jog, valamint az örökléshez való jogot is megsértették. Sérelmezték, hogy a közkereseti társaság nem működhet egyszemélyes társaságként, csak kényszerbeléptetéssel oldható meg az, hogy a törvényi határidő letelte előtt ne szűnjön meg a társaság, és ezáltal töröljék a cégjegyzékből. A testület szerint a támadott rendelkezések nincsenek összefüggésben az indítványban foglaltakkal, ezért a megsemmisítésre irányuló indítványt elutasította, sőt egyes indítványbeli hivatkozások

²⁸⁴ Kisfaludi – Szabó 759.

²⁸⁵ Fézer et al. 2007. 79.

²⁸⁶ Gt. 105. § (2) bek., vö. Ptk. 3:152. § (2) bek.

sem voltak összefüggésben az indítvány tárgyával. Bár a társaságok létrehozása a szerződési szabadság elve alapján lehetséges, ezt a szabadságot az irányadó törvények korlátozzák, de e korlátokon belül szabadon állapítják meg a társasági szerződés tartalmát. Közösségi irányelvekkel is ellentétes lenne az egyszemélyes forma, hiszen az csak a tagok korlátozott felelősségével működő társasági formáknál lehetséges. Ráadásul a jogalkotó az átmeneti idő biztosításával kedvezményt adott a váratlan helyzetek orvoslására, mint például az egyik tag halála. Ezzel a korlátozással ésszerű követelményt támaszt a jogalkotó, egyszemélyes társaságként hosszú távon nem lehet jelen a piacon, ez felel meg a társaság törvényes működésének és a hitelezővédelmi elveknek. Ha a jogalkotó lehetőséget ad az átmeneti működésre, amennyiben egy főre csökkent a tagság létszáma, úgy akkor az is diszkrecionalitási körébe tartozik, mennyi ideig engedi meg az ilyen helyzetet. Ez pedig nem sérti a szerződési szabadságot, nem is alkotmányossági kérdés. Megállapította továbbá, hogy a tagság személyhez kötődő jogviszony, az a halállal megszűnik, abban öröklés nem valósulhat meg.²⁸⁷ Szintén a 3 hónapos határidő problémáját, illetve az 1997-es Gt. és a 2006-os Gt. közötti átmeneti időszakot érintette a BDT 2008. 1768. döntés. Ha valamely tag kiválásakor (halálakor) még nem tértek át a Gt. alkalmazására, nem alkalmazható a hathónapos jogvesztő határidő, hanem a három hónapos határidőt kellett alapul venni. Habár e vonatkozásban határidőt érintő változás nincs a Gt. és a Ptk. között, az új jogszabályra való áttérés szükségességét jól mutatja a jogesetben, habár a 6 hónapos bejelentési határidőt be tudták volna tartani, még a hagyatéki eljárás is befejeződött, nem volt elegendő az, hogy az új tag és a társaság életben maradt tagja megegyezett a határidőn belül, mivel a cégbíróság felé ezt a tényt nem jelezték.

A Ptk. nem változtatott a Gt.-beli szabályozás tartalmán, csak annak technikáját módosította. Az összes gazdasági társaságra vonatkozó általános megszűnési ok helyett a közkereseti és (így) a betéti társaságra alkalmazandó rendelkezés lett.²⁸⁸ A Ptk. 3:152. § (1) bekezdése vonatkozásában *Boóc Ádám* kiemeli, hogy a Ptk. nem tartalmaz arra nézve előírást, hogy a hathónapos határidő kógens lenne, viszont roppant nagy jogbizonytalanságot szülne az, ha a joggyakorlat ténylegesen elfogadná a hat hónapos határidőtől eltérő határidő alkalmazását ez esetben.²⁸⁹ Ez a jogbizonytalanság megjelenik egyrészt a hitelezők oldalán, hiszen csak egy tagtól követelhetik tartozásuk

²⁸⁷ 219/B/2004. AB határozat

²⁸⁸ Vö. Ptk. 3:152. §, Vékás 2013. 149.

²⁸⁹ Boóc 188.

kielégítését, ha a társaság vagyona nem fedezné azt, és nem biztos, hogy ennek a tagnak a vagyona elegendő lenne. Másrészt olyan társaság egzisztál, ami nem felel meg a törvényi követelményeknek, azaz a cégbíróságnak el kellene jární törvényességi felügyeleti eljárás keretében a Ctv. 74. § (1) bekezdésének b) és d) pontja alapján, ha még a társaság nem szűnt meg, és nem léptettek be új tagot.²⁹⁰ Ha a meghozott intézkedések nem jártak eredménnyel, úgy a cégbíróság a céget megszűntnek nyilvánítja, emiatt elrendeli a kényszertörlési eljárás megindítását.²⁹¹ Meglátásunk szerint a hathónapos határidőtől nem lehet eltérni a társasági szerződésben, mert egyrészt nem a Ptk. 3:4. § (2) bekezdése alá tartozó, a törvénytől eltérő szabályozást engedő jogviszonyok alá vonható tárgykör, mert a jogvesztő határidő leteltével a társaság megszűnik, elveszti jogalanyiságát, a cégjegyzékből törölni kell, másrészt a törvény maga mondja, hogy az jogvesztő jellegű határidő, és olyan típusjegye a közkereseti társaságoknak, amitől való eltérés esetén a típuszabadság elvébe ütközne. A határidő eltérést nem engedő voltára utal *Nochta Tibor*,²⁹² ez alatt az idő alatt szükséges az, hogy a társaságban maradt tag beléptessen egy újabb tagot, ellenkező esetben a társaság meg fog szűnni a törvény erejénél fogva.

Ha már a törvény erejénél fogva megszűnt a társaság, ahogy az a vonatkozó, már tárgyalt eseti döntésekből is kitűnik, a cégbíróságok a benyújtott változás-bejegyzési kérelmeknek, amelyekből az eljáró bíróság számára is nyilvánvalóvá vált valamely tag halála, részben tettek eleget.²⁹³ a meghalt tag tagsági jogviszonyának törlésére vonatkozó kérelmet teljesíteni kell. Ez utóbbi megállapítás nemcsak a közkereseti, hanem a többi gazdasági társaságra is igaz.

A bírósági jogalkalmazás alapján leszűrhető tanulság az, hogy a társaság megszűnésére irányadó jogvesztő határidőt a tag halála esetén célszerű lenne a teljes, vagy adott hagyatéki eljárástól (az örökösök között felmerülő öröklési jogvitától) függetlenül az ideiglenes hatályú hagyatékátadástól²⁹⁴ számítani. *Gál Judit* is azon a véleményen van, miszerint a jogvesztő határidő az öröklés jogerős deklarálásától számíthat.²⁹⁵ Ezt a javaslatot érdemes külön, kivételként megfogalmazni a 3:152. § rendelkezéseire képest, ilyen szabály nélkül hiába javasolja közjegyző a társaság

²⁹⁰ Molnos – Szabó 2015b. 10.

²⁹¹ Ctv. 116. § (1) bek. a) pont

²⁹² Nochta 2014a. 570.

²⁹³ Molnos – Szabó 2015b. 10.

²⁹⁴ Vö. Hetv. 79-89. §, ezzel az állásponttal egyezően Molnos – Szabó 2015a. 9-11.

²⁹⁵ Gál 2002. 6.

számára, várják meg a hagyatéki eljárás lezajlását, ha túlnyúlik a törvényi határidőn, úgy a társaság megszűnik.²⁹⁶

A jogirodalomban megjelent az az álláspont is, ami szerint a Hetv. 32. § szerinti ügygondnok kirendelése nem oldja meg a törvény által jogvesztő határidőként jelzett problémát, mivel az ügygondnok nem tagként lép be.²⁹⁷ Meglátásom szerint azonban megoldhatja: nyilvánvalóan az örökösök érdekeivel lenne ellentét, ha a társaság jogutód nélkül megszűnne, főleg ha az nyereségesen működik, így az ügygondnok részt vehet olyan határozatok meghozatalában, amelyek a megszűnés ellen hatnának. Az ügygondnok valóban nem válik taggá, de a törvény megfogalmazása szerint a tagsági jogok gyakorlására rendelik ki, erre a biztosítási intézkedésre pedig amiatt kerülhet sor, hogy a társaság vagyonát megóvják.²⁹⁸ E törvényhely alapján tehet ilyen irányú jognyilatkozatot.

Az örökös társaságba történő belépésének feltételeit szabályozhatják szindikátusi szerződésben,²⁹⁹ de be nem lépés esetére az elszámolás körülményeit is tartalmazhatja,³⁰⁰ később maga az örökös is a szerződés részesévé válhat.³⁰¹ A szerződés alkalmazásával a tagok hatékonyan fel tudnak készülni a társasági pozíciójuknak elhalálózásuk esetére történő változásával, amennyiben az örökhagyó pedig tájékoztatja (véltető) leendő örököseit, úgy ők is tisztában lehetnek jogelődjük hagyatékának ilyen módon történő alakulásával. Ilyen megállapodás révén egy szerződésmentával alapított gazdasági társaság tagjai is megfelelően rendelkezhetnek valamelyikük halálának társaságra gyakorolt jogkövetkezményeiről, egyúttal jogbiztonságot és kiszámíthatóságot is nyújt a tagoknak, amennyiben eltekintünk a szerződés módosításának, illetve megszüntetésének lehetőségétől.

Kérdésként vethető fel a Ptk. 3:152. §-ban írt jogkövetkezmény alkalmazásának lehetősége is, nevezetesen az, hogy valóban meg kell-e szüntetni a társaságot abban az esetben, ha a tagsági jogviszony megszűnése következtében a kkt. tagjainak száma egyre csökken, illetve bt esetén nincs a két eltérő tagi pozícióban legalább egy személy. A kkt, illetve a beltág esetén a kérdés akkor még különösebb relevanciával bír, amennyiben a társaság vagyona nem fedezi a tartozásokat, és azok kielégítéséhez szükséges a korlátlan tagi felelősséggel tartozó tagok saját vagyona is (pl. kkt. esetén az

²⁹⁶ Barta 2017. 87.

²⁹⁷ Molnos – Szabó 2015a. 9-11.

²⁹⁸ Hetv. 32. § (2) bek.

²⁹⁹ Papp 2015. 228.

³⁰⁰ Papp 2015. 228.; Kúria Gfv. VII. 30.186/2013/6.

³⁰¹ Papp 2015. 226.

egyetlen életben maradt tag vagyona nem képes fedezni a tartozásokat). Enélkül ugyanis a másik tag teljesítőképességében (teljes mértékben, a gazdasági realitásoknak megfelelően) joggal bízó hitelezők érdekei csorbát szenvedhetnek, de a jogutód nélküli megszüntetés ezeket a hiányosságokat nem képes megszüntetni, csak annyiban orvosolni, hogy ilyen társaság újabb kötelezettségeket – a jogalanyiségének elvesztése folytán – nem képes vállalni, ami a már hitelezői pozícióban lévők számára nem képes kielégítést nyújtani. *De lege ferenda* megvalósítható, mintegy a kkt.-k alóli speciális kivételként, miszerint ha egyetlen kültagja volt a betéti társaságnak, és ennek halála folytán ez a jogi pozíció kiüresedik, mégis egynél több beltág marad, akkor automatikusan közkereseti társasággá alakul a betéti társaság. Ennek az alábbiakban láthatjuk megalapozottságát: a jogtörténeti előzményként említett Kt. 125. §-ának (2) bekezdése szerint, ha több beltág volt egy betéti társaságban, akkor a társaságot közkereseti társaságnak is kellett tekinteni, megfelelően alkalmazni kellett e vonatkozásban az utóbbi társaságra irányadó szabályokat. Ez alapvetően a mai társasági jogi szabályozásra is igaz: a beltágok (miután jelen esetben többen vannak) egyetemlegesen, mögöttesen, korlátlanul felelnek a társaság tartozásaiért, ugyanúgy, mint a közkereseti társaság tagjai. Ez azt jelenti, hogy a hitelezők elsősorban nem a kültag által teljesített vagyoni hozzájárulásban, illetve nem feltétlenül a társaság vagyonában bízva kötnek szerződést a betéti társasággal. Tehát egyfajta közkereseti társaság áll fenn a betéti társaság több beltágja között akkor is, ha ma ezt a törvény explicite nem is jelenti ki. Ha azt a megoldást választjuk, miszerint a tagsági jogviszony megszűnésénél fogva nem marad kültag egy betéti társaságban, de továbbra is lesznek beltágok, akkor a hathónapos jogvesztő határidő leteltével, ha nem jelentettek be új tagot a kültagi pozícióra, vagy ők nem jelentették be közkereseti társaságként való folytatást, akkor ex lege átalakul a betéti társaság közkereseti társasággá. Így a betéti társaság, miután legalább két tagja lesz, megmaradhat annak ellenére, hogy a társaság formája megváltozik. A megoldás lehetséges folytatása az, hogy nem kell automatikusan módosítani a társasági szerződést, hanem azt csak akkor kell, ha egyéb okból annak módosítására van szükség. Ezáltal olyan jogi helyzetet lehet teremteni, mint amilyen a Ptk. hatályba lépésével is előállt, az átmeneti idő lejártáig akkor kellett a Ptk.-hoz igazítani annak a rendelkezéseit, ha annak módosítására a társaság egyébként is sort akart keríteni. Ezt a módosítást pedig a kkt és bt társasági szerződésének egymás irányába mutató Ptk. 3:153. § szerinti egyszerűsített átalakulás segítségével, kisebb adminisztrációs eljárással meg lehet valósítani.

Meglátásom szerint helyes az a jogalkotói álláspont, miszerint a közkereseti társaságok valóban csak rövid, átmeneti időre lehessenek egyszemélyes társaságok, ugyanakkor ezt az ismérvet haladéktalanul fel kell tüntetni a cégjegyzékben is a közhitelesség érdekében és azért, hogy a cégjegyzékbe betekintő személyek megismerhessék a társaság valóságnak megfelelő állapotát.

Lehetőség van arra, hogy a társasági szerződésben a tagok olyan kikötést tegyenek, miszerint bármelyik tag halálával, illetve jogutód nélküli megszűnésével a társaságot végelszámolás mellett – természetesen a hitelezői követelések kielégítésére elegendő vagyon esetén – megszüntetik, ez a személyegyesítő jelleget egyértelműen erősíti.³⁰²

A jogutód nélküli megszűnést előidéző ok bekövetkezése esetén, mint amilyen ez a Ptk.-beli ok is, amennyiben nincs helye végelszámolási eljárás lefolytatásának, kényszerszüntetési eljárást kell lefolytatni.³⁰³ A kényszerszüntetési eljárásnak e ponton kívül nincs olyan speciális vonása, amely alapján az eljárás további ismertetése indokolt volna.

4.1.2.1.1. Az osztrák szabályozásról

Az osztrák jogban az UGB 131. § 4. pontja alapján bármely tag halála megszünteti a társaságot, mert a törvény azt feltételezi, hogy a személyében felelős tag halálával már nem áll fenn a társaság továbbműködtetésének érdeke. A 9.3. pontban családi vállalkozásoknál ez éppen ellenkezőleg igaz, és általános jelleggel ezért teszi lehetővé a törvény, hogy automatikusan ne szűnjön meg a társaság, hanem azt fenn lehessen tartani.³⁰⁴

Ahhoz, hogy ne szűnjön meg automatikusan a társaság, a társasági szerződésnek a törvénytől eltérő szabályozást kell tartalmaznia, de nem kell az örököst megneveznie, (hiszen azt nem lehet pontosan tudni) csak magát az öröklést kell lehetővé tennie. Jellemző a családi vállalkozásokra (bővebben még a 7.3. pontban) jogszabályi felhatalmazás alapján a fő szabálytól való eltérés,³⁰⁵ ezzel ugyanis pont azt a folytonosságot, amire törekednek, és egyúttal a családi vállalkozások jellegadó ismérve, törné meg bármely, a társaságban résztvevő családtag halála. E törvényi felhatalmazás

³⁰² Papp 2010b. 280.

³⁰³ Ctv. 116. § (1) bek. d) pont, Barta 2017. 87-88.

³⁰⁴ Kalss – Probst 661.

³⁰⁵ Kalss – Probst 212.

hiányában ügyelni kellene az élők közötti részesedés-átruházásra, de azon kívül a halál kiszámíthatatlan bekövetkezése mindig a társaság létét fenyegetné. A társasági szerződés nemcsak ezt a lehetőséget, hanem olyan rendelkezést, ún. „belépési klauzulát” is magában foglalhat, amellyel harmadik személy az örökhagyó helyébe léphet, ebben az esetben egyértelműen a létesítő okirat felhatalmazása, valamint az élők közötti jogügylet alapján válhat taggá.³⁰⁶ Mindezekén túl az életben maradt tagok maguk is elhatározhatják a társasági tevékenység folytatását.³⁰⁷

Minderre tekintettel a személyegyesítő társaságok (mind a közkereseti társaság, mind a betéti társaság) magas fokú szerződési szabadsága a tagok számára megfelelő szabályok felvételét teszi lehetővé. Ezek nevesítve: 1. folytatási klauzula, 2. utódlási klauzula, 3. minősített (kvalifikált) utódlási klauzula, 4. belépési klauzula.³⁰⁸

1. *Folytatási klauzula*, ahogy arra a neve is utal, arra az esetre vonatkozik, amikor valamely tag halála esetén a többi tag egymással egyszerűen folytatni fogja a társaság tevékenységét. Az örökhagyó tag örökösei a társaságba való belépésre sem nem jogosultak, sem nem kötelezettek, a hagyatékban megváltási igényként fog jelentkezni a társasági részesedés. Az ilyen klauzulával egyértelműen el tudják kerülni a tagok azt, hogy számukra nem kívánt vagy éppen arra alkalmatlan személy válhasson taggá. Az örökösnek járó társasági részesedés helyébe lépő megváltási igénnyel kapcsolatban azonban fennáll a tőkecsökkenés veszélye. A megváltási igény kiszámolására az UGB 137. §-a irányadó, ami szerint először ki kell számolni a vállalkozás értékét, majd ezt kell az adott tag részesedésére lebontani.³⁰⁹ Az OG-tag halála miatti kiválásának esetére járó megváltási igényt a társasági szerződésben nemcsak korlátozni lehet, hanem azt teljesen ki is lehet zárni. Egy ilyen szerződésbeli rendelkezés megengedett, az örökösök érdekei társasági jogi szempontból, a társaság működése szempontjából nem játszanak szerepet. A megváltási igény kizárását elfogadhatónak tartja a joggyakorlat.³¹⁰

2. *Utódlási klauzula*: az utódlási klauzula olyan társasági szerződésbeli rendelkezés, amely esetén a társaság nem szűnik meg automatikusan, hanem az életben maradt tagok az örökösökkel folytatják a társasági tevékenységet. Ezzel a megszűnésre vonatkozó rendelkezés háttérbe szorul, és a társasági részesedés megváltása iránti igény

³⁰⁶ Welser 451.

³⁰⁷ UGB 141. § (1) bek.

³⁰⁸ Kalss – Probst 661.

³⁰⁹ Kalss – Probst 662.

³¹⁰ OGH 1 Ob 19/50; OGH 2 Ob 547/49; OGH 8 Ob 644/94 GesRZ 1993,38. idézi: Kalss – Probst 662.

így eltűnik, mivel beléphetett a társaságba az örökös. Egyszerűbb esetben az ilyen klauzulák minden, tehát a nem kívánt és a társaság működésében való részvételre alkalmatlan örökös is belép a társaságba, ugyanis az egyetlen feltétel az örökösi jogállás.³¹¹ Az ilyen joghatás elleni védekezési mechanizmusnak számít a társasági tagsági jogviszonyuk felmondásával kapcsolatban az, ha az életben maradt tagok fenntartják maguknak azt a jogot, hogy bizonyos határidőn belül vagy feltétel bekövetkezése esetén felmondják a tagságukat.³¹² Érdekes lehetőség az ilyen esetekre képviseleti klauzulát is a társasági szerződésbe iktatni, amivel több örökös képviseletét egy közös képviselő látja el.³¹³

3. *Minősített (kvalifikált) utódlási klauzula:* a minősített (kvalifikált) utódlási klauzula a személyegyesítő társaságokra jellemző társasági szerződésbeli rendelkezés, amely alapján csak a szerződésben támasztott követelményeknek megfelelő személy válhat a társaság tagjává, ez lehet konkrétan megnevezett személy, illetve más, bizonyos feltételeknek (képzettségi követelmény, legyen a társaság munkavállalója, stb.) eleget tevő személy. Ezzel a társaság tagjai akaratának megfelelő személy válhat taggá, aki mindenféleképpen az örökös helyére kerül. Egy ilyen társasági szerződésbeli rendelkezés megléte esetén azoknak az örökösöknek a számára, akik nem váltak a társaság tagjává, megváltási igény nyílik meg.³¹⁴

4. *Belépési klauzula:* a belépési klauzulával egy – az örökösök személyétől független – harmadik személynek lehetősége nyílik a társaságba való belépésre, aki az örökhagyó haláláig még nem volt tag. Az ilyen tartalmú rendelkezés a társasági szerződésben harmadik személy javára szóló kikötésnek minősül. A szerződésben meghatározott harmadik személy javára ez erős jogosultságot jelent, mivel nem kell figyelembe venni az öröklést a jogutód személyének eldöntésekor, de a megjelölt harmadik személy dönthet úgy is, hogy nem kíván a társaság tagjává válni – mert például a klauzula társasági szerződésbe való iktatásakor fennálló állapothoz képest romlott a társaság pénzügyi helyzete, reputációja, stb. – ekkor ezt a társasági szerződésbeli utódlási klauzulát megghiúsultnak kell tekinteni.³¹⁵

Álláspontom szerint az egyes klauzulák a magyar jogban eltérő elbírálás alá esnek. A folytatási klauzula szerepelhet a társasági szerződésben, ezzel ugyanis eleve

³¹¹ Kalss – Probst 663.

³¹² Kalss – Probst 663.

³¹³ Kalss – Probst 664.

³¹⁴ Kalss – Probst 664.

³¹⁵ Kalss – Probst 665.

kizárják az életben maradt tagok annak lehetőségét, hogy az örökösök ilyen minőségükben a társaságba beléphessenek. Ettől természetesen megegyezhetnek a belépésről, csak nem, mint az elhunyt személy jogutódja, azaz neki is kell mindenféleképpen vagyoni hozzájárulást teljesítenie. Az utódlási klauzula megfeleltethető annak, amikor az örökösök és a tagok megegyeztek az örökösök belépéséről. A minősített utódlási és a belépési klauzula szintén azt a helyzetet teremti meg, amikor nem sikerült a tagoknak és az örökösöknek megegyezniük, tehát nem válhattak a társaság tagjává, hanem hozzájuk képest más személy lehetett tag. Ez az állapot megfeleltethető a megváltási igény keletkezésének.³¹⁶

4.1.2.2. *Betéti társaság*

A betéti társaságra eltérő rendelkezés hiányában a közkereseti társaság szabályait kell alkalmazni.³¹⁷ Azaz a fentebb írtak a betéti társaságnál is irányadóak, a különbség a két eltérő állású tag miatt jelentkezik, a betéti társaságok különösebb jogkövetkezmény nélkül működnek mindaddig, amíg legalább egy beltág és egy kültág van. Minimális eltérésnek minősíthető a szabály megfogalmazása, amely szabály szerint a jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl a betéti társaság jogutód nélkül megszűnik abban az esetben is, ha valamennyi beltág vagy valamennyi kültág tagsági jogviszonya megszűnik, és az ettől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a társaság nem jelenti be a nyilvántartó cégbíróságnak, hogy a társasági szerződés megfelelő módosításával helyreállította a betéti társaságként való működés feltételeit, vagy azt, hogy a betéti társaságot közkereseti társasággá alakította át.³¹⁸

A betéti társaság egyetlen beltágjának halála akkor eredményezi a társaság megszűnését, ha valóban beltág nélkül marad.³¹⁹ A döntés alapjául szolgáló eset elbírálásakor ugyan még az 1988. évi VI. tv. volt alkalmazandó, de e tekintetben a döntés, valamint annak az alapjául szolgáló szabályozás ma is figyelembe vehető: „Megszűnik a társaság, ha a társaságból valamennyi beltág kiválik.”³²⁰ Kiválás alatt nem csupán a szerződéses ügylettel történő kiválást kellett érteni, hanem minden olyan jogi tény, így a halált is, amelynek folytán a társaság tagjaiban változás áll be, konkrétan a tag megválk a társaságtól, ahogy az a jogtörténeti példában (2.6.2.) is

³¹⁶ Egyes kikötésekkel kapcsolatban lásd még Barta 2016a. 12-13.

³¹⁷ Gt. 108. § (3) bek., Ptk. 3:155. §

³¹⁸ Ptk. 3:158. § (1) bek.

³¹⁹ KGD 1998. 106.

³²⁰ 1988. évi VI. tv. 102. § (1) bek.

bemutatásra került. A jogeset szerint az egyetlen beltág halálának napján a megmaradt kültág egy harmadik személlyel a társasági szerződés módosítására irányuló okiratot írt alá, amely alapján a korábbi kültág beltággá vált, míg a harmadik személy lett az új kültág. A benyújtott változásbejegyzési kérelmet a cégbíróság elutasította, indokolása szerint a beltág halálával megszűnt a társaság. A Legfelsőbb Bíróság a végzést hatályon kívül helyezte; megállapította, hogy csak akkor szűnik meg a társaság, ha valóban beltág nélkül marad, a társaság megszűnése nem következik be a beltág halálával ipso iure,³²¹ ez az értelmezés állhatott a jogalkotók akaratához is inkább közelebb, amiért lehetőséget adott az átmeneti időre.

Az ÍH 2007. 82. I. pontja absztrahálja a már törvényi szinten megfogalmazott tételt: „a kéttágú betéti társaságnál bármelyik tagnak a tartós – törvényi határidőt meghaladó – hiánya a társaság megszűnését eredményezi.” Az eset szerint a kültág halálát követő 8. hónapban nyújtottak be változás-bejegyzési kérelmet a korábbi kültág törlése, és az új kültág bejegyzése iránt (a hagyatékátadó végzés jogerejének beállta után). A cégbíróság a kérelemnek részben adott helyt, az elhunyt kültágot törölte a cégjegyzékből, a kérelmet ezt meghaladó részben elutasította, egyúttal megállapította a társaság megszűnését 2006. május 5-i időponttal, a kültág elhunytától számított (az ekkor hatályos szabályozásnak megfelelő) 3 hónappal később, miután a cégbírósághoz a törvényi határidőn belül nem érkezett be újabb tag bejegyzési iránti kérelem.³²² A Fővárosi Ítéltábla megállapította, hogy a benyújtott fellebbezés nem alapos, az első fokon eljáró cégbíróság helyesen járt el. Igazolásra sem volt a társaságnak lehetősége, miután a 3 hónapos határidő anyagi jogi, jogvesztő jellegű, az ítéltábla indoklásában hivatkozik is az ÍH 2005. 32. döntés megállapításaira, amely már a kifejtetteket taglalja.

Ebben a döntésben a jogvesztő jelleget akként ragadta meg a jogalkalmazó, hogy az 1997. évi CXIV. tv. (a döntés jogszabályi háttérét nyújtó, második gazdasági társaságokról szóló törvény) anyagi jogi jogszabályokat tartalmaz, nem pedig eljárási jellegű törvény, így az abban megfogalmazott határidők is anyagi jogi, azaz jogvesztő jellegűek,³²³ igazolásnak éppen ezért nincs helye. Véleményem szerint a jelenleg 6 hónapos határidő további felemelése nem lenne célravezető, nagy jogbizonytalanságot eredményezhet a közkereseti társaságnál írt indokokra figyelemmel, de az ezt megelőző

³²¹ KGD 1998. 185., amelyben az előbb hivatkozott döntés jelent meg még egyszer.

³²² Az 1988. évi VI. tv. és az 1997. évi CXIV. tv. 3 hónapos határidőt szabott az utolsó tag kiválásától számítva, a Gt. 110. §, valamint a Ptk. 3:152. § 6 hónapot ad.

³²³ Ugyanerre az eredményre jutottak az eljáró bíróságok a LB Cgf. II. 31.146/2002/2., LB Gfv. 31.678/2002/2. és a BDT 2005. 1127. ügyekben.

3 hónap kevés volt annak ellenére, hogy az nem volt alkotmányértő. Ez a törvény még nem rendelkezett arról, hogy a határidő jogvesztő lenne, amit mind a 2006. évi Gt., mind a Ptk. tartalmaz, de e szemléletmódnak megfelelően döntött az eljáró bíróság az 1997. évi törvény kapcsán.³²⁴ Ugyan a jogvesztés súlyos jogkövetkezménye általában akkor következik be, ha a jogszabály kifejezetten kimondja a határidőről annak jogvesztő jellegét, ennek hiányában is lehet azonban jogvesztő, ha a határidővel kapcsolatos rendelkezésekből ez következik.³²⁵ A társaságok megszűnése, mint jogkövetkezmény a bírósági eljárástól függetlenül bekövetkezik, annak megállapításához nem kell külön eljárást lefolytatni, nincs ellenérdekű fél, a határidő elteltét hivatalból kell a cégbíróságnak észlelnie.³²⁶

Egy másik döntés alapján, ha a kéttagú betéti társaság kültagja a társaságból kiválik, az új kültag belépésének bejelentésére nem az általános 30 napos határidő az irányadó. Az új kültag belépését a korábbi kültag kiválásától számított három (a 2006. évi Gt. és a Ptk. szerint hat) hónapon belül kell a cégbíróságnak bejelenteni. E határidő elmulasztása esetén a társaság a törvény erejénél fogva megszűnik akkor is, ha az új kültag a társaságba a határidőn belül belépett.³²⁷ A Ctv. 34. § (1) bekezdése szerint 30 nap áll a gazdasági társaság rendelkezésére a változásbejegyzési kérelem előterjesztésére a változás bejegyzésétől számítva, de a Ptk. ettől eltér e körben, mert a jogalkotó lehetőséget adott magának az eltérő szabályozás lehetőségére.

A közkereseti társaságokhoz hasonlóan a betéti társaságok esetében sem változtatta meg a Ptk. a betéti társaságokra vonatkozó, Gt.-ben foglalt szabályokat.³²⁸

Ha a társaság nem jár el a törvénynek megfelelően, ezért megszűnik, törvényességi felügyeleti eljárásban kell a bíróságnak döntenie. Ugyan se a speciális társasági jogi szabályok, se a Ctv. nem mondják ki, de az ÍH 2006. 128. számú eseti döntés megállapítása és a további töretlen bírói gyakorlat alapján kötelesek így eljárni. Egy, a korábbiakhoz képest frissebb eseti döntés, már a Ptk. szövegének ismeretében, is segíti az eligazodást, milyen eljárás alapján kell eljárnia a cégbíróságnak. (Azzal, hogy már az ÍH 2007. 82. döntés is foglalkozott ezzel a kérdéssel, és az abban foglaltakat figyelembe véve döntöttek a későbbi hasonló tényállású ügyekben.) A BDT 2014. 3086.

³²⁴ ÍH 2005. 125.

³²⁵ A mondat második fele ellentmond a 4/2003. PJE határozatban megfogalmazott elveknek. A Ptk. alkalmazásában a kérdés nem merül fel, figyelemmel arra, miszerint a határidő jogvesztő jellege egyértelműen meghatározásra került.

³²⁶ Vö. BDT 2005. 1127.

³²⁷ ÍH 2004. 150.

³²⁸ Lásd: Ptk. 3:158. §

szerint, ha a cégbíróság tudomást szerzett a betéti társaság ex lege megszűnését eredményező anyagi jogi tényállás megvalósulásáról, annak jogkövetkezményét törvényességi felügyeleti eljárásban kell megállapítania, mivel a megszűnés következtében szükségessé vált intézkedések megtétele nem illeszthető be a változás-bejegyzési eljárás kereteibe. A megszűnési ok bekövetkezése miatti törvényességi felügyeleti eljárást a cégbíróságnak hivatalból kell megindítania. Erre az eljárásra nem vonatkozik a korlátozás, amely tiltja a bejegyzési (változásbejegyzési) ügyhöz kapcsolódó hivatalbóli törvényességi felügyeleti eljárás indítását.

Az eset alapjául szolgáló tényállás az alábbiakban foglalható össze: egy betéti társaság kültagja 2008. 10. 23-án meghalt, amely nyomán indult hagyatéki eljárás során pót-hagyatékátadó végzést hozott a közjegyző. Ez a végzés 2013. 02. 06-án érkezett meg a cégbírósághoz, majd egy hónappal később változás-bejegyzési kérelmet nyújtottak be, ugyanis az egyik örökös tagsági jogviszonyt szeretett volna létesíteni, valamint a korábbi beltag az új kültaggal módosította a székhelyet, egyúttal a kérelemben törölni szeretné a társaság megszűnésének megállapítására irányuló törvényességi felügyeleti eljárás jogerős befejezéséig, amely a Gt. 110. § (1) bekezdésében [ezzel egyezően Ptk. 3:158. § (1) bek.] foglaltakra figyelemmel indult a társaság ellen hivatalból. E §-ra figyelemmel indult eljárások során a cégbíróság feladata csupán az, hogy a törvényi rendelkezés folytán megszűnt cég megszűnését megállapítsa, és az ebből eredő jogkövetkezményeket levonja. Az eljárás során figyelembe vették a BDT 2010. 2258. eseti döntést is. A döntés ugyan nem részletezi ezeket a jogkövetkezményeket, de azok nyilvánvalóak: a cég törvényi okból megszűnt, ezért a cégjegyzékből azt törölni kell, székhelyét nem módosíthatja, illetve újabb tagot sem jegyeztethetnek be. Megfelelően járt volna el a társaság, ha a kültag halálát követő hat hónapon belül cselekedett volna ugyanígy, még akkor is, ha a belépő új tagról megállapítják egy peres eljárás folyamán, hogy álörökös. Ugyanakkor az ilyen helyzet problémát okoz a közhitelesség szempontjából, mert egy olyan személy vált taggá öröklés jogcímén, aki arra ilyen módon nem lett volna jogosult, mégis ő szerepel a cégjegyzékben. Ha a valódi örökös jelentkezik a társaságnál, mert ő kültaggá szeretne válni, az álörököst nem számítva az összes tagnak ebbe bele kell egyezni, mert rá is igaz az a szabály, miszerint a belépéshez szükséges a többi taggal való megegyezés. Ha a valódi örökössel sikerül megegyeznie a társaságnak a belépésről, úgy a társaságnak meg

kell szüntetnie – közös megegyezéssel³²⁹ vagy a tag kizárásával³³⁰ - az álörökös tagsági jogviszonyát arra tekintettel, hogy annak fenntartása jogszabályba ütközik (úgy vált örökös minőségben taggá, hogy valójában nem is volt örökös).³³¹ Ha nem lép be a társaságba a valódi örökös, mert eleve nem is kívánt taggá válni, hanem csak az elszámolási igényét kívánta érvényesíteni megfelelő elszámolásra van szükség. Ez megtörténhet úgy, hogy az álörökös és a valódi örökös számol el egymással, amely során megfelelően figyelembe kell venni a jogalap nélküli gazdagodás és jogalap nélküli birtoklás szabályait, valamint megvalósulhat akképp is, ami egyébként kevésbé célratoró, hogy a társaság visszaköveteli az álörököstől a neki kiadott vagyont, majd ezt a társaság adja oda a valódi örökösnek. Az az eset is elképzelhető, hogy az álörökös belépett a társaságba, de a valódi örökös nem akar, ekkor is megszűnteti a társaság az álörökös tagsági jogviszonyát az előbbi indokkal, majd kiadja a valódi örökösnek az elszámolás alapján megállapított vagyont.

Eljárási szempontból meg kell állapítani először a cég törvényi ok miatti megszűnését, és csak a határozat jogerőre emelkedése után lehet megindítani a kényszertörlési eljárást. A megszűnést megállapító határozatot a törvényes képviselőnek kézbesíteni kell.³³²

A jellemzően személyegyesítő társaságokban fennálló részesedéssel összefüggő öröklési kérdések – a társaság megszűnésének értelmezése szempontjából – még mindig aktuálisak, annak ellenére, hogy e vonatkozásban több közzétett, fentebb tárgyalt eseti döntés is született: az ÍH 2015. 154. számú határozat alapját egy bt. kültagjának halála miatt bekövetkező, a társaság megszűnését megállapító végzés elleni fellebbezés adta. A Fővárosi Ítéltábla jogerős döntésében a már kialakult helyes jogértelmezésnek megfelelően helybenhagyta az első fokon eljáró bíróság végzését, mert újabb tag bejelentésére a kültag halálát követő 6 hónapos jogvesztő határidőn túl került sor. Ebben az esetben a halál 2014. április 12. napján következett be, a hagyatékátadó végzés 2014. november 6-án emelkedett jogerőre, az örökös csak ezután járhatott el a társaság álláspontja szerint, holott a késlekedés miatt október 12-én már megszűnt a társaság. A fellebbezésben hivatkozottak a korábbi érveléseken alapulnak, eszerint azért nem tudtak eljárni, mert nem volt pontosan megállapítható, ki lesz az örökös, és ő be szeretne-e lépni a társaságba.

³²⁹ Ptk. 3:146. § a) pont

³³⁰ Ptk. 3:107-3:108. §, Ctv. 71/A. §

³³¹ Vö. Papp 2011b. 382.

³³² ÍH 2015. 78.

Az újabb gyakorlatban került elő az a kérdés, miképp kell kezelni a társaság ex lege megszűnése után beadott változás-bejegyzési kérelmet. Természetesen a cég továbbműködésére vonatkozó adatai nem kerülnek a cégjegyzékbe bejegyzésre, még akkor sem, ha a cégbíróság elmulasztotta a törvénybeli ügyintézési határidőket.³³³ A megállapított tényállás szerint a betéti társaság az egyetlen beltagjának 2012. január 21-i halálát követően 2013. október 16-án terjesztett elő kérelmet 2013. október 1-jei hatállyal a beltag, egyben képviselőre jogosult törlésére és új beltag, egyben képviselőre jogosult bejegyzésére. Miután az elsőfokú bíróság szerint a többszöri hiánypótlásnak a cég nem teljes mértékben tett eleget, elutasította a kérelmet, az erről szóló végzést azonban napokkal később küldte meg. Az eljárás ideje alatt törvényességi felügyeleti eljárás indult kérelemre a változás-bejegyzési kérelem elutasítása érdekében annak megkésett volta miatt. A kérelmező észrevételt tett az eljárás folytatása miatt, míg a társaság eljárási hibákra tekintettel fellebbezett. A fellebbezés elbírálására jogosult ítélőtábla először rögzítette, hogy a cég 2012-ben a törvény erejénél fogva megszűnt, és kényszertörlési eljárást indított a Ctv. 116. § (1) bekezdésének d) pontja alapján. Az első fokon eljáró bíróság helyesen észlelte a törvény ereje miatti megszűnést, a jogkövetkezményt törvényességi felügyeleti eljárás során lehet megállapítani. Nincs arra lehetőség, hogy az anyagi jogszabályban előírt határidő elteltével a cégbíróság mellőzze az idő eltelte miatt bekövetkezett joghátrány megállapítását és a jogkövetkezmény levonását. Igazat adott a fellebbezőnek abban, hogy a cégbíróság számára előírt határidők leteltek, tiltó rendelkezés ellenére kettő hiánypótlásra felhívó végzést bocsátott ki, illetve azok tartalma nem állt összefüggésben a változásbejegyzési kérelem jogszabálysértő jellegével, illetve figyelmen kívül hagyta törvényességi felügyeleti eljárás iránti kérelmet. Mindezek ellenére a Ctv. 47. § (2) bekezdés szerinti automatikus bejegyződés nem következett be, mivel a hathónapos anyagi jogi, jogvesztő jellegű határidő elmulasztásához maga a törvény fűzött jogkövetkezményt függetlenül cégbírósági intézkedéstől, vagy a társaság szándékától.

Az osztrák betéti társaságok vonatkozásában is érvényesül az a szabály, miszerint rájuk speciális rendelkezés hiányában a kkt. szabályait kell alkalmazni,³³⁴ éppen ezért a beltag halála ugyanolyan jogkövetkezménnyel jár a betéti társaságra nézve, mint az OG-ra az elhunyt tagjáé. A kültag halála viszont az UGB 177. §-a

³³³ ÍH 2016. 151.

³³⁴ UGB 161. § (2) bek.

alapján nem szünteti meg a társaságot, az ő részesedése örökölheto.³³⁵ A § rendelkezése diszpozitív, az abban foglaltaktól eltérhetnek a tagok a társasági szerződésben,³³⁶ azaz akár akképp is rendelkezhetnek, hogy a kültag halála is megszünteti a társaságot.

4.1.2.3. *Korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok*

A korlátolt felelősségű társaságoknál nem található az általánostól eltérő megszűnési ok, a korábbi szabályozásban csupán a Gt. 66. § c) pontja lehetett volna releváns, amely alapján – a Gt. eltérő rendelkezése hiányában – megszűnt a társaság, ha a tagok létszáma egyre csökkent. (A Ptk. már eltérő szabályozási módot választott ebben a tekintetben is.) A kft. azonban működhet egyszemélyes társaságként, így lehetséges, hogy egy kéttagú kft. egyik tagjának halála folytán a másik tag lesz az egyedüli örökös, aki a társaságot ilyen formában működteti tovább.

Az egyszemélyes kft.-k vonatkozásában is az ügyvezetőtől kérheti az örökös tagként való bejegyzését. Megvalósulhat az az eset, hogy az egyetlen tag lesz az ügyvezető, akinek halálával nem maradt ügyvezetésre és képviselőre jogosult személye a társaságnak, azaz az örökös nem tudja kitől kérni a tagváltozás átvezetését. Ekkor a Hetv. 32. § (2) bekezdése alapján kirendelhető ügygondnok járhat el, aki maga ugyan nem fog ügyvezetőnek minősülni, de a törvény által biztosított jogkörbe beletartoznak azok a döntések, amelyek a tagváltozás átvezetéséhez szükségesek.

Ha egyetlen tagja lesz a társaságnak, akkor annak kihatása van a társaságra, hiszen nem többszemélyes formában egzisztál, mint azelőtt, mégis megfelel a jogszabály által támasztott követelményeknek. E vonatkozásban több variáció képzelhető el:

- 1) Ha ez az egy örökös már az örökhagyó halálakor tagja volt annak a korlátolt felelősségű társaságnak, amelyben üzletrészt örökölt, akkor a Gt. 121. §-ának (2) bekezdése értelmében az üzletrésze az átvett üzletrésszel megnövekedett.³³⁷ Ha az üzletrész egy személy által történő öröklése következtében a korlátolt felelősségű társaság egyszemélyessé válik, akkor a korlátolt felelősségű társaság nem szűnik meg, hanem a Ptk. 3:208. § értelmében az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályok alkalmazásával működik tovább, és

³³⁵ Welser 451.

³³⁶ Kalss – Probst 215-216.

³³⁷ A hivatkozott Gt.-beli § mai alkalmazását lásd 458. lábjegyzetben.

törvényi rendelkezés alapján a társasági szerződést köteles alapító okiratra módosítani.³³⁸

- 2) *Károlyi Géza* is megállapította, hogy az egyszemélyes társaság üzletrésze is örökölhető.³³⁹ Ezzel megegyezően, ha a hagyaték tárgya egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságban lévő üzletrész, és azt egy személy öröklí, akkor ez a személy az örökhagyó jogait, ezek között a társaság vagyonát megszerzi, és a korlátolt felelősségű társaság ekkor is egyszemélyes társaságként működik tovább.
- 3) Ha a hagyaték tárgyát több személy öröklí, akkor az abban meglévő üzletrészt ezek a személyek megszerzik, azonban a közös tulajdonukba kerülő üzletrészen a tulajdonközösségük nem maradhat fenn, mert ekkor már nem beszélhetünk egyszemélyes társaságról.³⁴⁰ Ezért gondoskodni kell a tulajdonközösség megszüntetéséről, az üzletrész felosztásáról vagy más módról, így például ha az egyik örökös megveszi a többi tagtól az üzletrészhányadot.³⁴¹ Amennyiben erre nem kerül sor, akkor már többszemélyes kft.-vé válik a társaság.³⁴²

Ausztriában sem érinti a tőkeegyesítő társaságok fennmaradását valamely tagjának halála, ugyanakkor a GmbHG 84. § (2) bekezdése alapján megengedett az olyan társasági szerződésbeli rendelkezés, ami szerint bármelyik vagy egy konkrétan megnevezett tag halála esetén megszűnik a társaság.³⁴³ Ez a lehetőség a magyar jog alapján is adott, a Ptk. szabályozása ezt a lehetőséget nem zárja ki.

A részvénytársaságok a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan működhetnek egyszemélyes formában is,³⁴⁴ az ott leírtak erre a társasági formára is irányadóak. A részvénytársaságok létezését sem érinti valamely részvényes halála, a részvény forgalomképessége³⁴⁵ miatt nincs olyan jogi tény, ami ezt befolyásolhatná. Az osztrák jogban a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan a részvénytársaságnál sem érinti a halál a társaság létezését, még annak alapítását sem.³⁴⁶

³³⁸ Koday 9.

³³⁹ Károlyi 398.

³⁴⁰ EBH 2003.884. I.: Egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságnak csak egyetlen tagja lehet. A cég egyetlen üzletrésze több személy tulajdonában nem állhat. LB Cgf. VII. 32.752/1997/2., Fővárosi Ítéltábla 10. Cgf. 45.071/2010/2., EBH 2001. 541., LB Gf. VII. 33.265/1999/5. idézi: Papp 2011b. 442.; Koday 10., Barta 2012. 24. Ezzel ellentétes álláspontot képvisel Károlyi 397.

³⁴¹ Koday 10.

³⁴² Vö. Anka 2014a. 71., Barta 2017. 92.

³⁴³ Kalss – Probst 667.

³⁴⁴ Ptk. 3:323. §

³⁴⁵ Ptk. 3:213. §

³⁴⁶ Doralt – Nowotny – Kalss 81.

4.1.3. A gazdasági társaságok megszüntetése körében alkalmazott eljárások

A társaság megszűnéséhez vezet a felszámolási eljárás, valamint a kényszersztörlési és a végelszámolási eljárás is, amelyeket nem vagy csak kisebb szegmensben érinthet a tag halála. Végelszámolási eljárás esetében mindaddig, amíg az eljárás folyamatban van, a társasági részesedés a társaságra vonatkozó speciális szabályok alapján jogutódlás tárgyává válik.³⁴⁷ Ugyanez lesz igaz a felszámolási és a kényszersztörlési eljárásra is, még ha adott esetben a megszűnéshez vezető okot – mindkét eljárásnál – az örökhagyó szolgáltatta: az eljárások alatt még az örökhagyóé a társasági részesedés, abban a társasági formának megfelelő jogutódlás bekövetkezhet. Ha az eljárás befejeződött és a társaságot törölték a cégjegyzékből, továbbá az örökös taggá kívánna válni, de még nem lépett be a tag (kkt és bt esetén), illetve nem került átvezetésre a tagjegyzéken és a részvénykönyvben, akkor a társaság megszűnése esetére – a hitelezői igények kielégítése után – a tagokat megillető vagyonhányadra lesz jogosult, ami pedig örökölhető.

4.1.4. A vagyonrendezési eljárás

A vagyonrendezési eljárás³⁴⁸ ugyan nem a társaság egyik megszüntetési formája, de csak a társaság megszűnése után lehet lefolytatni. Az eljárás során előkerülhet olyan vagyontárgy, mely végső soron, az eljárás befejezése alapján, annak eredményeként az örökhagyót illette volna meg, azért, mert adott esetben a társasággal szemben fennálló hitelezői igényeket végelszámolási vagy kényszersztörlési eljárás során teljesen kielégítették. Az előkerült vagyontárgy a tagokat illeli meg, és ha erre még az örökhagyó életében sor került volna, az minden kétség nélkül a hagyaték tárgyává vált volna. A vagyonrendezési eljárás célja nem a felszámolás vagy a végelszámolás pótlása, „meghosszabbítása”, hanem megszűnt, jogalanyiságát veszített cég, ezáltal gazdátlan vagyonának jogi sorsának rendezése,³⁴⁹ de az eljárás elrendelése nem jelenti a felszámolási eljárás eredményeként megszűnt és a cégjegyzékből törölt cég jogképességének feléledését.³⁵⁰ Nem nyújt lehetőséget a további egyértelműen el nem

³⁴⁷ Koday 11.

³⁴⁸ Ctv. 119-124. §

³⁴⁹ ÍH 2006. 82., ÍH 2013. 86., Bodor 7.

³⁵⁰ ÍH 2006. 130.

dönthető rendezetlenül maradt vagyoni kérdésekre, a vitás tulajdoni helyzetek rendezésére,³⁵¹ azonban mindenféleképp tisztázni kell az előkerült vagyontárgy tulajdonjogát.³⁵² Előfordulhat az az eset, hogy a társaság megszűnésekor az örökhagyó még tag volt, halála a megszűnést követően következett be. A később előkerült vagyontárgy örökhagyóra jutó értéke iránt a volt tagok örökösei is igényt támaszthatnak a rájuk jutó örökrész arányában, tekintettel arra, hogy ez az igény az örökhagyót is megillette volna, az igény átszállhat, és ha a társaság nem szűnt volna meg, az örökhagyó pedig még ennek a működése alatt hal meg, a társasági formától függő jogutódlás következett volna be. Ha a társaság ezután szűnik meg, az örökösök tarthatnak igényt az ilyen vagyontárgyra. A Szegedi Ítéltábla az egyik döntésében³⁵³ az előző cégeljárási törvény, az 1997. évi CXLV. törvény miniszteri indoklására hivatkozott, ami szerint a vagyonrendezési eljárás során előkerült vagyontárgy felosztásakor csak azokat a tagokat kell figyelembe venni, akik ténylegesen igényt támasztottak arra. Tekintettel arra, hogy a polgári eljárásjog egyik alapelve a kérelemre történő eljárás, illetve tekintettel a Ctv. rendelkezéseire, ha a volt tag vagy annak örököse az eljárásról szóló hirdetmény közzétételének ellenére nem kapcsolódik be az eljárásba, úgy kell tekinteni, mint aki az igényéről lemondott.³⁵⁴ Tehát ha az örökös kéri, ki kell adni neki a vagyontárgyat vagy az értékesítés során kapott ellenértéket a rá jutó rész erejéig. Kérelemhez kötöttség hiányában a volt tagok örököseinek felkutatása lehetetlen helyzetbe hozná a bíróságot.

4.2. Az örökösök jogi helyzete az egyes társaságoknál

4.2.1. Közkereseti társaságok

A közkereseti társaságoknál a tagok által a társaságra ruházott vagyonelemeket vagyoni hozzájárulásnak nevezzük, azaz a korlátozott felelősségű társasághoz (üzletrész) és a részvénytársasághoz (részvény) képest nincs speciális elnevezés. A tag halálakor tagsági jogviszonya megszűnik, a tagsági jogokat – mint személyhez fűződő jogokat, ahogy azokat az örökhagyó gyakorolhatta – az örökösök nem szerzik meg.³⁵⁵ A jogutódjának, annak a személynek, aki a kkt.-beli vagyoni hozzájárulás tekintetében

³⁵¹ ÍH 2006. 82.

³⁵² BDT 2016. 3553.

³⁵³ ÍH 2011. 46.

³⁵⁴ ÍH 2014. 127.

³⁵⁵ Tóth 4.

örökös lesz, lehetősége van a társaságba való belépésre, de ez nem kötelezettsége.³⁵⁶ Egyetérték e körben *Besenyei Lajossal*, hiszen „teljesen fölösleges ezt kimondani, mert bárki, bármikor beléphet a társaságba, ha a tagokkal ebben megegyezett és a Gt. [Ptk.] által előírt minimális feltételeknek megfelel.”³⁵⁷ E gondolatmenethez hozzá kell fűzni, helytállóan tartom azt, hogy bárki, bármikor beléphet a társaságba, de egyrészt ekkor a belépő tagnak nem kell külön vagyoni hozzájárulást teljesítenie (hacsak ekként nem állapodik meg a társasággal), másrészt eltérően alakulhat a felelőssége. Igaz az, „habár a magyar jog az ipso iure öröklés elvét vallja, mely szerint az öröklés megtörténik a halál beálltával, ahhoz, hogy az örökös a kkt. tagja legyen, szükséges, hogy a társaság tagjaival az örökös megegyezzen.”³⁵⁸ Nem az öröklés lesz a tagsági pozíció megszerzésének jogcíme, hanem a megállapodás, amit az életben maradt tagok és az örökös(ök) kötnek meg.³⁵⁹

A vállalkozás és társulás szabadságának, mint társasági jogi alapelvnek alanyi (nem alapíthat bárki gazdasági társaságot, illetve abban nem vehet részt tagként), tárgyi (nem alapítható bármely tevékenységre gazdasági társaság) és módbeli (nem létesíthető bárhogyon társaság) korlátai vannak,³⁶⁰ amely alanyi korlátok nem állhatnak fenn a belépő örökös vonatkozásában sem. Ezek a – természetes személy örökös vonatkozásában releváns – korlátok az alábbiak:

- Legalább két tag szükséges gazdasági társaság alapításához, ez alól a kft. és az rt. kivételt képez. A tagok létszámát illetően bővebben már kitértem az értekezés 4.2.1.1. pontjában a kkt., míg a bt. vonatkozásában a 4.2.1.2. fejezetben.
- Külföldiek gazdasági társaságban való részvétele nemzetközi szerződés és a magyar jogszabályok alapján lehetséges, ezek nem zárják ki azt, hogy külföldi állampolgárú örökös részesedést szerezhessen.
- Természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja,³⁶¹ amely követelménynek teljes mértékben eleget kell tenni a közkereseti és betéti társaságok vonatkozásában, ahol ez a kérdés releváns lehet. Ha az örökös közkereseti társaságba vagy betéti társaságba beltagnaként kíván belépni az örökhagyó helyére, de ilyen minőségben már tag

³⁵⁶ Gt. 103. §, Ptk. 3:149. §, Csüri 132., Barta 2017. 83.

³⁵⁷ Besenyei 2002. 12., Besenyei 2004. 501.

³⁵⁸ Boóc 185.

³⁵⁹ Kisfaludi 2014b. 362.

³⁶⁰ Papp 2011a. 124-126., Papp 2011b. 27-29.

³⁶¹ Ptk. 3:90. § (1) bek.

egy másik betéti társaságban, úgy betéti társaságnál lehetőség nyílik arra, hogy a másik tagot túlélő kültag beltaggá váljon, így az örökös lesz a társaság kültagja, amennyiben ekképp meg tudnak egyezni. Közkereseti társaság esetén is, amennyiben ilyen helyzet állna elő, az örökös választhat, mely társaság tagja szeretne lenni, azaz belép az új társaságba, és megszünteti a tagsági jogviszonyát a korábbi társaságban, vagy tag marad ebben, és elszámol az életben maradt taggal. Ez utóbbi esetben a bennmaradt tagnak más módon kell gondoskodnia arról, hogy a törvénynek megfelelő taglétszám legyen. Ennek nem mond ellent az öröklés ipso iure mivolta, ugyanis elszámolási igényre mindenképp jogosult.

- Kiskorú személy (örökös) nem lehet társaság korlátlanul felelős tagja, azaz kkt tagja, illetve bt beltagja,³⁶² a contrario bt kültagja, kft tagja, illetve részvényes lehet. A szabály itt sem mond ellent az öröklési jog alapelveinek, hiszen a kiskorú jogosult lesz az elszámolási igényre. A Ptk. ezzel a rendelkezéssel a kiskorú vagyoni érdekeit kívánja védeni megakadályozván azt, hogy a gyermek törvényes képviselője indokolatlanul kockáztassa a kiskorú vagyont.³⁶³ A kiskorú és a túlélő szülő közötti esetleges érdekellentétet akár gyámhatóság útján kell tisztázni.³⁶⁴
- Az egyéni vállalkozó örököse nem lehet egyidejűleg kkt tagja, illetve bt beltagja.^{365,366}

A halállal megszűnt tagsági viszony alapján az örökhagyót megillető „társasági vagyoni részesedés” az örökhagyó hagyatékához tartozik ugyan, hiszen vagyoni természetű jogokról, kötelezettségekről van szó, de mint ahogy a tagsági jogviszonyt, a „társasági vagyoni részesedést” sem örökli az örökös. *Anka Tibor* ezt „szaggatott jogutódlásnak” nevezi: a hagyatékhoz tartozó tagsági részesedést az örökös nem örökli meg, hanem a halállal elszámolási igénye keletkezik, noha ilyen igénye az örökhagyónak nem volt, ugyanis neki tagsági jogviszonya állt fenn.³⁶⁷ Olyan jogosultsága lesz az örökhagyó halálánál fogva az örökösnek, ami jogelődjének nem volt, de olyan nem lesz, mint ami a gazdasági társaság elhunyt tagját tagsági jogviszonyánál fogva illette meg. *Anka Tibornak* ezt a jogi helyzetet illető elnevezése

³⁶² Uo.

³⁶³ Török T. 2015. 246-247.

³⁶⁴ BH 1998. 438.

³⁶⁵ 2009. évi CXV. törvény 3. § (2) bek. d) pont

³⁶⁶ Mohai 2016b. 450.

³⁶⁷ Anka 2006. 11., Vö. Kisfaludi 2014b. 362.

megtévesztő lehet abban a vonatkozásban, hogy itt eltérő jogutódlásról van szó, mert csak a vagyoni hányadra irányulhat az igény.

A tagsági jogviszonyban történő jogutódlás ipso iure a halál tényénél fogva nem következik be, pusztán az öröklés nem lehet jogcíme a közkereseti társaságba történő belépésnek, eltérően az általános öröklési szabályoktól, így a társasági jog speciális rendelkezései folytán csak jogügyleti alappal, pontosabban a társasággal történő megegyezés alapján válhat taggá az elhunyt tag örököse,³⁶⁸ nem elegendő csupán így rendelkeznie a társasági szerződésnek. Ez a szabály is a kkt. erősen személyegyesítő jellegét hangsúlyozza, a tagság személyhez kötött, azzal kapcsolatban ipso iure bekövetkező jogutódlásnak nincs helye,³⁶⁹ szemben a többi öröklés alá eső vagyontárggyal. A törvény csupán lehetőségként szabályozza a társaságba történő belépést, erre azonban a társaság hozzájárulása nélkül nem kerülhet sor.³⁷⁰ Ezt a lehetőséget a törvény biztosítja az örökös számára, attól függően, hogy a megmaradt tagok és az örökös közötti bizalmi viszonyra tekintettel az előbbiek hajlandóak-e a valamennyi tag egyhangú igenléséhez kötött társasági szerződés módosítására, ami az örökös taggá válásának előfeltétele. Az egyhangú határozatra azért van szükség, mert a közkereseti társaságbeli tagváltás esetén módosítani szükséges a társasági szerződést is, amelyhez ennél a társaságnál valamennyi tag egyhangú szavazatára szükség van.³⁷¹

Az örökös társasági taggá válása sem az örökös, sem a társaság megmaradt tagjai számára nem kényszer, ez az olyan – a tagok szoros együttműködését feltételező – cégformánál, mint a közkereseti vagy a betéti társaság, a vállalkozás szabadságának, s ezen belül a partnerválasztás szabadságának elvét sértené.³⁷² Egyet lehet érteni *Nochta Tiborral* abban, hogy a belépéshez nem szükséges a hagyatéki eljárás jogerős befejezése,³⁷³ ezáltal elkerülhető a társaság jogutód nélküli megszűnése, ugyanakkor észre kell venni azt, egyáltalán nem biztos, hogy végül az a személy lesz az örökös, - tehát álörökös az -, akivel a társaság megállapodott. Felmerülhet ez által az álörökös felelőssége a valódi örökösök irányában, már csak azért is, mert az álörökös esetben kérdéses lehet, vajon teljesített-e vagyoni hozzájárulást arra tekintettel, hogy (vélt) jogelődje már megtette azt. Amennyiben nem, a 2.2. pontban írtak a felelősség

³⁶⁸ Vö. SZIT-H-PJ-2015-41.

³⁶⁹ Papp 2011b. 382., Kisfaludi – Szabó 759.

³⁷⁰ Adorján 1999. 8.

³⁷¹ Ptk. 3:143. § (4) bek., vö. Barta 2016a. 10.

³⁷² Fővárosi Ítéltábla 14. Cgtf. 44.222/2013/2. határozata

³⁷³ Nochta 2014b. 564.

vonatkozásában teljes mértékben helytállóak, ha igen, úgy ehhez viszonyítva megfelelően el kell vele számolni.

A többi örökölhető vagyontárgyhoz képest tehát különbséget mutat a kkt.-beli vagyoni hozzájárulás, erre tekintettel a társasági szerződés az alábbi módokon rendelkezhet az örökös belépéséről:

- a) ha kizárja a belépést, akkor két lehetősége marad a társaságnak: vagy nem módosítják a társasági szerződést, és továbbra sem teszik lehetővé a jogutód belépését a társaságba, vagy egyhangúlag módosítják annak megfelelően, hogy az örökös beléphessen a társaságba;
- b) eleve megengedi a belépést, így egyhangúsággal hozott támogató határozat³⁷⁴ révén a társaság tagjává válhat az örökös;
- c) amennyiben a társasági szerződés nem rendelkezik arról, hogy mi történik az elhunyt tag társaságban fennálló vagyoni hozzájárulásának rendezéséről, a fenti két lehetősége lesz a társaságnak egyhangú társasági szerződésmódosítással.

A Ptk. 3:139. § (4) bekezdése alapján a társaságba belépő tag felelőssége a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi tagéval azonos. A tag helytállási kötelezettsége ebből fakadóan ex tunc, korlátlan és egyetemleges, míg jogai ex nunc hatályúak,³⁷⁵ azaz a gyakorlásuk a megállapodáshoz, valamint a változás bejegyzéséhez kötődik, ezzel szemben egyrészt azok a társasági vagyon által ki nem elégített tartozások is terhelik, amik még az örökhagyó életében keletkeztek, másrészt azok is, amelyek az örökhagyó halála és az ő belépése közötti időszakban keletkeztek. Ezekre egyértelműen nem lehetett ráhatása sem. A Gt. 97. § (3) bekezdése megengedte az eltérést, azaz a tagoknak lehetőségük nyílt arra, hogy az öröklés következtében belépő tag felelőssége csak a belépése után keletkezett kötelezettségek tekintetében álljon fenn, ezzel a tag felelőssége ex nunc hatályú is lehetett, ami a felelősség időbeli korlátozását jelentette. Tehát a belépő tag felelősségét a belépése előtt keletkezett társasági tartozásokért a társasági szerződésben vagy annak módosításában a hitelezőkkel szemben hatályosan ki lehetett zárni; a kkt. tagjainak egyetértése (egyhangú határozata) volt szükséges az ex tunc jellegű felelősség ex nunc jellegűvé alakításához.³⁷⁶

³⁷⁴ Papp 2011b. 386.

³⁷⁵ Papp 2011b. 380.

³⁷⁶ Uo.

A Ctv. előírásai alapján ilyen adat nem (nem volt, és jelenleg sem) jegyezhető be a cégjegyzékbe, és miután a Gt.-ben sem lehetett találni a bejegyezhetőségre utaló rendelkezést, elképzelhető volt az a jogértelmezés, mely szerint harmadik személyek irányában joghatályosan mégsem lehetett kizárni az új tagnál a többi taggal azonos felelősséget. Ezt a bizonytalanságot oldotta fel a Ptk., amikor kimondja, hogy az ilyen megállapodás harmadik személyekkel szemben nem hatályos.³⁷⁷ 2014. március 15. után nem lehetséges az örökös, mint belépő tag felelősségének időbeli korlátozása, azaz a társaságba belépő tag a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségeikért a többi taggal azonos módon köteles helytállni. Ettől nem lehet eltérni, mert a tagok ezzel ellentétes megállapodása harmadik személyekkel szemben nem hatályos. A törvényszöveget megvizsgálva azonban arra a következtetésre juthatunk, attól, hogy ez a megállapodás harmadik személlyel szemben nem hatályos, nem jelenti azt, hogy ne lehetne ilyeneket kötni. Ebben az esetben ugyan a hitelezőkkel szemben a társaságba tagként belépő örökös nem hivatkozhat arra, hogy a belépése előtt keletkezett tartozásokért nem áll fenn a felelőssége, de a tagok egymás közötti elszámolása során ilyen tartalmú megállapodás esetén regress igénye lehet azután, hogyha ő tett eleget a hitelezői követelésnek. Meglátásom szerint ez megfelel a Ptk. 3:4. §-ában megtalálható diszpozitivitási tesztnek, mivel a hitelezők érdekei megfelelően biztosítva vannak azzal, hogy velük szemben nem zárható ki az új tag felelőssége, így akár tőle is követelhetik a tartozás teljesítését, a belső elszámolási viszonyok az ő érdekkörükön kívül maradnak, ez pedig a tagok egymás közötti viszonyához tartozó kérdés. Ezt a kérdéskört akár szindikátusi szerződésben is rendezhetik a tagok.

Az örökös lehetősége az is, hogy nem lép be a társaságba. Ebben az esetben a Gt. 103. § szerint el kellett vele számolni, akként, amint azt a társaságtól egyébként megváló taggal (ide nem értve a társasági részesedését átruházó tagot) tették. „Az elszámolás a társaság vagyonának forgalmi értékéből a tagra jutó rész értékének megállapítását célozza.”³⁷⁸ Az örökös igényt tarthat a meghalt tag kilépése esetére jutó vagyoni hányadra. A kilépés időpontjának a halál idejét kell tekinteni. Az elszámolás – amelynek bizonyos részletkérdéseit rendezhetik a társasági szerződésben³⁷⁹ – kötelező a tagsági jogviszony megszűnése esetén a volt taggal, az örökössel, illetve a jogutóddal, kivéve, ha a társasági részesedés átruházására kerül sor vagy az örökös (a jogutód jogi

³⁷⁷ Nochta 2014b. 554.

³⁷⁸ Kisfaludi 2014b. 363.

³⁷⁹ Barta 2017. 84.

személy tag jogutóddal való megszűnése esetén) belépett a társaságba.³⁸⁰ Ha ezt a kötelezettséget a társasági szerződés kizárná, korlátozná, vagy a tagra nézve törvényben meghatározottaktól kedvezőtlenebbül állapítaná meg, akkor az a rendelkezés semmis.³⁸¹ „Ez lényegében a *societas leonina* egyik megjelenési formájaként értékelhető.”³⁸² Az elszámolás pénzben célszerű, ugyanis a természetbeni elszámolás megnehezítheti a társaság helyzetét, mert például olyan vagyontárgy kiadását lehet követelni, ami a társaság működéséhez szükséges.³⁸³

Tehát az elszámolás alapvetően lehetőség az örökös belépésekor, de ebben az esetben bizonyos körülmények esetén érdemes, sőt ajánlottak tekinthető: így több örökös belépése esetén (az egyes örököstársakra eső vagyonyhányad pontos megállapítása miatt), vagy ha a hagyaték tiszta értékét egyébként nem tudják megállapítani, illetve akkor is, ha az örökös az örökhagyó társaságbeli vagyoni hozzájárulásának mértékéhez képest kisebb vagy nagyobb értéken kíván belépni.³⁸⁴

Kkt. és bt. esetén, amennyiben az elhalt tagnak több örököse van, lehetséges, hogy közülük csak az egyik válik a társaság tagjává a többi taggal való megállapodás alapján, de kérdés tárgyát képezi az is, hogy több örökös esetén ez a lehetőség csak valamennyiüket együttesen illeti-e meg. Mindegyik örökösnél külön-külön kell azt megítélni, hogy a ráeső vagyonnal be kíván-e lépni az adott társaságba és ahhoz a társaság többi tagja hozzájárul-e. A Gt. (Ptk.) vonatkozó rendelkezései egyes számban beszélnek az örökösről, logikus azonban, hogy több örökös esetén mindegyikükre külön-külön irányadóak a törvényi rendelkezések.³⁸⁵

A Legfelsőbb Bíróság Gfv. II. 30.759/1999/8. sz. határozata kimondta, hogy a korabeli társasági törvény – hasonlóan a Ptk. 3:150. §-ában foglalt szabályozásához – az elszámolás módjának tisztázását a társaság és a tag megállapodására hagyja. Az elszámolásról szóló megállapodás nem tekinthető semmisnek amiatt, mert annak megkötését nem előzte meg vagyonkimutatás és közbenső mérleg felállítása. A jogszabály az elszámolásra vonatkozó megállapodás érvényességét ilyen okiratok elkészítéséhez nem köti, csupán azt mondja ki, hogy az elszámolásnak a társaság mely időpontjában fennálló vagyoni helyzetén, állapotán kell alapulnia, ami nem más, mint a

³⁸⁰ Ptk. 3:150. § (1) bek.

³⁸¹ Ptk. 3: 150. §

³⁸² Boóc 173.

³⁸³ Barta 2017. 84.

³⁸⁴ Prof. Dr. Papp Tekla egyetemi tanár 2013. 03. 20-án tartott Társasági jog II. előadása alapján; Gál 2002. 4.

³⁸⁵ Wellmann 7.

tagsági jogviszony megszűnése, azaz a tag halála. Egyet lehet érteni azzal az állásponttal, hogy szerencsés lehet egy közbenső mérleg készítése, ill. vagyonkimutatás felvétele, mivel ezek objektív, nemzetközi standardokon alapuló értékelési módszerek, melyek a társasági vagyón valós, aggálymentes és a későbbi viták lehetőségét kizárni képes értékét tudják megállapítani.³⁸⁶

A korábbi öröklési jogi szabályok hatálya alá eső esetekben (pontosabban a 2014. március 14-én, vagy előtte elhunyt személyek hagyatékában megtalálható társasági részesedés vonatkozásában)³⁸⁷ az elszámolási kötelezettség mellett szólt az a körülmény is, hogy a házastárs holtig tartó haszonélvezeti jogot kapott azokra a vagyontárgyakra, amelyeket nem ő örökölt. Ebben az esetben a leszármazó is, és a túlélő házastárs is kérhette a haszonélvezeti jog megváltását. Ha az örökös, aki belépett a társaságba, nem számoltak el, akkor ezt a haszonélvezeti jogot nem lehetett megváltani, mert nem volt ismert a hagyaték értéke.³⁸⁸ Ez annyiban változott, hogy a Ptk. csak a közösen lakott lakáson és az ahhoz kapcsolódó berendezési és felszerelési tárgyakon ad haszonélvezeti jogot az özvegynek, míg a hagyaték többi részéből (azaz többek között a társasági részesedésből is) egy gyermekrésznit kap, és nem haszonélvezetet.³⁸⁹ Ugyanakkor ez is amellel szól, hogy az elszámolás megtörténjen a fent hivatkozott indokok alapján, egyúttal jelezzük azt is, hogy osztályos egyezségben az örökösöknek lehetőségük van arra, hogy a gyermekrész helyett az egész hagyatékra kiterjedő haszonélvezetet biztosítsanak az özvegynek,³⁹⁰ ezzel ugyanolyan jogi helyzetet teremtve, mint ami a régi Ptk. szerint volt.

Az sem tekinthető elhanyagolható szempontnak, hogy az örökös felelősséggel tartozik az örökhagyó tartozásaiért, ez a felelőssége a hagyaték tárgyaihoz, illetve annak értékéhez igazodik. Ha a kívülálló harmadik személy, mint hagyatéki hitelező lép fel a társaságba tagként belépő örökösrel szemben, meg kell tudni állapítani a hagyaték értékét, mert ez lesz az örökös felelősségének a felső határa és a társaságba tagként belépő örökös ilyen mértékig fog az örökhagyó tartozásaiért felelni.³⁹¹

Az elszámolás tehát annak megállapítását jelenti, hogy a társaságtól megváló tagnak követelése van a társasággal szemben a tagsági viszony megszűnésének időpontjában. Az elszámolás célja a társaság vagyonának forgalmi értékéből a tagra jutó

³⁸⁶ Boóc 186.

³⁸⁷ Ptké. 57. § (1) bek.

³⁸⁸ Besenyei 2004. 502.

³⁸⁹ Ptk. 7:58. § (1) bek.

³⁹⁰ Ptk. 7:58. § (3) bek.

³⁹¹ Besenyei 2004. 502-503.

rész értékének megállapítása. A Ptk. indokolása is kiemeli, hogy az elszámolásnál természetesen figyelembe lehet venni a számviteli nyilvántartások adatait is, amennyiben a felek egyetértenek abban, hogy azok a valós forgalmi értékeket tükrözik. Az elszámolást minderre tekintettel úgy kell elvégezni, hogy a tagsági jogviszony megszűnésének időpontjára vetítve meg kell állapítani azt, hogy a társasági vagyoni mekkora forgalmi értéket képvisel, és ebből a tag részére a vagyoni hozzájárulásával arányos részt kell pénzben kifizetni. A kifizetésnek legkésőbb a tagsági jogviszony megszűnésétől számított három hónapon belül meg kell történnie.³⁹²

Amennyiben az elhalt tag jogutódja nem válik a társaság tagjává, akkor a Gt. 104. § (2) bekezdése alapján a jogelőd halálának időpontjától számított ötéves jogvesztő határidőn belül az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint felelt azokért a társasági tartozásokért, amelyek a halál időpontjáig keletkeztek. E § tehát visszautalt a Ptk. 679. §-ra. Több örökös esetén – az örökösök számára tekintettel – egyetemleges felelősség állapítható meg a közkereseti társaság tartozásaival kapcsolatban. A hagyatéki tartozások fedezetére egyrészt a cum viribus felelősség, másrészt a pro viribus felelősség kerül megfogalmazásra; az örökös(ök) felelőssége korlátozott arra tekintettel, hogy nem léptek be a társaságba, belépésük esetén felelősségük, a fentieknek, valamint a közkereseti társaság szabályainak megfelelően, korlátlan lesz. A cum viribus felelősségnél az örökös(ök) még a hagyaték tárgyainak birtokában vannak („a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel”). A pro viribus felelősség esetén a hagyaték tárgyai és hasznai nincsenek az örökös birtokában, annyiban az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel.³⁹³ Ezen a szabályon a Ptk. sem változtat:³⁹⁴ „Más a helyzet a meghalt tag társaságba be nem lépő örökösének helytállási kötelezettségével, amely a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint alakul. Ez a Ptk. 7:96. § szerinti korlátozott felelősséget jelenti. A közkereseti társaság tagja csak a tagsági jogviszonya megszűnéséig esedékessé vált társasági tartozásokért tartozik helytállni.”³⁹⁵³⁹⁶ A tag felelősségének különös előfeltétele az, hogy a tartozás a tagsági jogviszony megszűnése, vagyis a tag cégjegyzékből történő törlése előtt

³⁹² Nochta 2014b. 565.

³⁹³ Vö. Ptk. 679. §, Nochta 2011. 261.

³⁹⁴ Ptk. 3:149-3:151. §, Boóc 173-174.

³⁹⁵ BH 2013. 130.

³⁹⁶ Nochta 2014b. 566.

keletkezzen.³⁹⁷ A bekezdés lényege, hogy a hitelezők nem kerülhetnek hátrányosabb helyzetbe a tag halála miatt, már csak azért is ugyanaz a felelősség, mert lényegtelen, mi volt a hagyatéki tartozás forrása.³⁹⁸

„Abban az esetben, amennyiben a hagyaték tárgyát közkereseti társaságban fennálló társasági részesedés is képezi, az örökösnek a hagyaték elfogadása előtt azt is végig kell gondolnia, hogy a kkt. felelősségi rendszeréből adódó módon nemcsak az örökhagyó, hanem a kkt. tartozásaiért is felelni fog a hagyatéki tartozásokért való felelősség polgári jogi szabályai szerint. Ez adott esetben a lehetséges örököst ahhoz is vezetheti, hogy inkább az örökség visszautasítását mint opciót fogja választani,„³⁹⁹ ami összhangban áll a Ptk. 3:139. § (4) bekezdésével.⁴⁰⁰ Ezzel az állásponttal nem tudok maradék nélkül egyetérteni. Az idézett rész azt sugallja, hogy az örökös automatikusan a társaság tagjává válik, holott ennek – helyes – ellenkezőjét hangsúlyozta a megfelelő szakasz kommentárjánál. A kkt. tartozásaiért az említetteknek megfelelően, ha az örökös nem kíván belépni a társaságba, akkor a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint felel az örökhagyó halála előtt keletkezett követelésekért, azaz nem a saját teljes vagyonával, hanem azzal a résszel, amit jogelődjétől örökölt. Ezért nem tartom indokoltnak, hogy visszautasítsa az örökséget, miután a tartozásokért való helytállása csak cum, illetve pro viribus lehet. Ettől természetesen teljesen eltérő megítélés alá esik az a körülmény, ha belép a társaságba: ekkor lesz igaz, hogy a saját vagyonával is felelni fog a társaság tartozásaiért, de ez a helytállási kötelezettség az örökös saját döntése, nem kapcsolódik az öröklés ipso iure jellegéhez, az öröklés csupán azt tette lehetővé, hogy adott esetben (az örökös és a társaság közötti megegyezéstől függően) ne teljesítsen vagyoni hozzájárulást.

A Gt. 103. § (az örökös belépésének általános megfogalmazása, lásd Ptk. 3:149. §) alkalmazásában a meghalt tag örökösén csak az állagörököst kellett érteni, tehát ő válhatott a társaság tagjává. A haszonélvezeti jog örökösét csak a tagsági jogból fakadó vagyoni jogok („a hasznok szedése”) illetik meg, de a szavazati jog (mint „rendelkezési jog”) az állagörökösé.⁴⁰¹

A közkereseti társaságnál is a vagyoni hozzájárulás mértéke több esetben meghatározó lehet, mint pl. az adózott nyereség szétosztásakor, vagy a veszteségviselés

³⁹⁷ Török T. 2015. 238.

³⁹⁸ Kisfaludi 2014b. 363.

³⁹⁹ Boóc 187.

⁴⁰⁰ Uo.

⁴⁰¹ Wellmann 7.

esetében. Ha nem számolnak el a meghalt tag örökösével, aki ugyan belép a társaságba, legalábbis forma szerint a vagyoni hozzájárulása nem határozható meg. Ha több örökös van és nem mindegyik lép be tagként a társaságba, vagy nem mindegyik örökössel állapodnak meg a tagok a belépést illetően, akkor az egyes örökösök örökrészét csak akkor lehet megállapítani, ha a volt tag örököseivel – tehát azzal is, aki belép ugyan tagként a társaságba – megfelelő formában elszámolnak.⁴⁰²

Összefoglalva elmondható, hogy maga a közkereseti társaságbeli tagsági viszony nem öröklhető. Ilyen körülmények között az egyébként jogutódnak a társaságba tagként történő belépése nem a jogelőd tag tagsági viszonyának a folytatása lesz, hanem új tag felvételét jelenti és mindazokat a lépéseket meg kell valósítani, amelyeket az új tag felvételére a Ptk. előír.

Az osztrák személyegyesítő társaságokban fellelhető társasági részesedések sorsa attól függ, hogy a törvénybeli diszpozitív jogi helyzet vagy társasági jogi előírások érvényesülnek. Társasági szerződésbeli előírás hiányában nem léphetnek be az örökösök a társaságba a korlátlanul felelős tag helyére, csak a rájuk jutó örökrész erejéig nekik jutó kiegyenlítésre tarthatnak igényt, de a társasági szerződésben még ezt az igényt kizárhatják.⁴⁰³

4.2.2. Betéti társaságok

A betéti társaságokra a Ptk. 3:155. § [Gt. 108. § (3) bek.] alapján – eltérő rendelkezés hiányában – a közkereseti társaságokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A társasági jog és öröklési jog kapcsolódásánál azt az eltérést szabályozza a Ptk. [Gt.], ami a betéti társaság fogalmából⁴⁰⁴ is ered, azaz a legalább két tag eltérő felelősségéből, nevezetesen amennyiben valamelyik státuszból minden tag kiválik, így pl. elhalálozik, és 6 hónapon át nem cselekszenek a törvény előírásának megfelelően, úgy a társaság megszűnik, amelynek a következményeit a 4.1.2.2. pontban érintettem.⁴⁰⁵ Az előbbieken a közkereseti társaságnál megállapítottak tehát a betéti társaságokra is ugyanúgy irányadóak, tehát a betéti társasági tagsági jogviszony sem öröklhető ipso

⁴⁰² Besenyei 2004. 502.

⁴⁰³ Kalss – Probst 668.

⁴⁰⁴ Ptk. 3:154. §, Gt. 108. § (1) bek.

⁴⁰⁵ Ptk. 3:158. §, Gt. 110. §

iure.⁴⁰⁶ Egyúttal megjegyzendő, hogy a betéti társaság kültagja nem felelős a társaság vagyona által nem fedezett tartozásokért.

A meghalt tag jogutódja, amikor belép a társaságba, új tagnak számít, a társasági szerződésben pedig kötelező elemként fel kell tüntetni a vagyoni hozzájárulását.⁴⁰⁷ A kkt.-nál kifejtett elszámolási okok közé illeszthetően a vagyoni hozzájárulásra vonatkozó pontos adat csak akkor adható meg, ha az örökös (belépő tag) és a társaság elszámol egymással. Ahogy jeleztük, az sem kizárt, hogy a jogutód új tag nagyobb vagy éppen kisebb vagyontőmeggel vegyen részt a társaságban. Sőt az sem kizárt, hogy az örökhagyó a társaság beltágya volt és az örökös kültagként lép be a társaságba, vagy éppen fordítva, az örökhagyó kültag volt és az örökös beltágyként lesz a társaság tagja.⁴⁰⁸

Maga a törvény is lehetőséget ad arra, hogy a tagok a korábbi tagi pozícióikat megváltoztassák, amivel azonban előtérbe kerül a mögöttes helytállási kötelezettség kérdése. Ha egy korábbi kültag beltágyá válik, akkor ez a változás a hitelezők számára egyértelműen kedvezőbb, hiszen az ő teljes vagyona is fedezetet nyújt akkor, ha a követeléseket a társaság vagyona nem fedezi. Ellenkező esetben, ha a társaság beltágya kültaggá válik, a kültaggá válástól számított ötéves jogvesztő határidőn belül a beltágra vonatkozó rendelkezések szerint áll helyt a módosítást megelőzően keletkezett társasági tartozásokért.⁴⁰⁹ Mindez, ahogy azt a törvény indokolása is kiemeli, a hitelezői érdekeket védi.⁴¹⁰

A Ptk. hatályba lépésével kérdésként merült fel a 3:4. §-ban foglalt diszpozitivitási teszt alapján egyes jogvesztő határidőktől (így a társaság megszűnésére vonatkozó hathónapos határidő) való eltérés lehetősége. *Dzsula Marianna* vetette fel azt cikkében,⁴¹¹ honnan tudhatná például azt a hitelező, hogy az adott kéttágú betéti társaság a beltágy halálát követően nem a 6 hónapos jogvesztő határidő után fog megszűnni, hanem a létesítő okiratában szereplő kéthónapos határidő elteltével? Álláspontom szerint ilyen eltérés a Ptk. megfelelő értelmezésével nem lehetséges. A jogvesztő határidőktől való eltérés önmagában ellentétes a jogintézmény céljával, ami szerint a határidő elteltével maga a jog is elenyészik, arra az idő múlásával már nem lehet hivatkozni, azt már érvényesíteni sem lehet, az ilyenek alkalmazását éppen a

⁴⁰⁶ ÍH 2015. 154.

⁴⁰⁷ Ptk. 3:5. § e) pont

⁴⁰⁸ Besenyei 2004. 502.

⁴⁰⁹ Ptk. 3:157. §

⁴¹⁰ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről; Nochta 2014b. 569-570.

⁴¹¹ Dzsula 2014a. 3-5.

forgalom biztonsága (beleértve a jogos hitelezői igények kielégítése is) követeli meg.⁴¹² Az eltérés lehetősége azért sem állhat fenn, mert a határidő elteltével egy jogalany szűnik meg.

Az osztrák bt.-k társasági szerződésbeli ellenkező kikötése hiányában a kültag helyére az öröklési jognak megfelelő jogutódlás következik be, míg a beltágok vonatkozásában igazak lesznek a közkereseti társaságnál írt megállapítások.⁴¹³ E megoldás (ti. a kültagi pozícióban öröklési jognak megfelelő jogutódlás) átvétele a magyar jogba megvalósítható, a kültagként belépő örökös helytállása nem lesz terhesebb az örököshöz képest. Ugyanakkor ez az automatizmus ellentmondana a vállalkozási és társulási szabadság elvének,⁴¹⁴ mert ezzel a betéti társaságba való belépésre kényszerítenénk az örökösöket. Éppen ezért elméleti síkon bizonyos pontig lehet efféle megoldáson gondolkodni, azonban az egyik legfontosabb társasági jog alapelven megbotlik, amelynek ilyen irányú korlátozásához nem fűződik olyan többletérdek, mint a többi (alanyi, tárgyi, módbeli) korláthoz. Annyiban lehet csak igazolni ilyen érdeket, amennyiben a törvényben a társaság jogutód nélküli megszűnéséhez vezető okot kívánnának ekképp orvosolni, ez azonban csak a kültagi pozíció kiüresedését akadályozhatná meg, nincs értelme a tagok között ilyen különbséget tenni.

4.2.3. Korlátolt felelősségű társaságok

A korlátolt felelősségű társaság⁴¹⁵ a gazdasági társaságok személyegyesítő és vagyonegyesítő elemeit is ötvözi.

A kft. fogalma magában hordozza e társasági forma legfőbb tulajdonságait. „A társaság elnevezése azt a látszatot kelti, mintha a gazdasági társaság a hitelezők felé korlátozott felelősséggel tartozna. Ez nem felel meg a valóságnak, hiszen a korlátolt felelősségű társaság a többi gazdasági társasághoz hasonlóan a hitelezők irányában teljes vagyonával felel.”⁴¹⁶ A közkereseti és betéti társaság tagjaitól eltérően (hasonlóan a részvénytársaság részvényeséhez) nincs olyan tagja, akinek felelőssége a társaság vagyona által nem fedezett tartozásokért korlátlan lenne. Ki kell azonban emelni azt,

⁴¹² Vö. Lábady 232.

⁴¹³ Kalss – Probst 668.

⁴¹⁴ Papp 2011b. 27.

⁴¹⁵ Gt. 111. § (1) bek.

⁴¹⁶ Papp 2011b. 397.

hogy a tagok helytállási kötelezettsége a jogutód nélkül megszűnt társaság tartozásaiért vagyoni jellegű, mögöttes, felróhatóság nélküli és ipso iure, törvényen alapuló.⁴¹⁷ A felelősségátvitel,⁴¹⁸ valamint a felelősségáttörés⁴¹⁹ (jogi személy elkülönült jogalanyiságával visszaélés) tényállásának fennállása (amely a betéti társaság kültagja vonatkozásában is releváns), az apport túlértékelése,⁴²⁰ az apport túlértékelésének rosszhiszemű elfogadása,⁴²¹ a legfőbb szerv határozatának rosszhiszemű elfogadásáért,⁴²² az ellenőrzött társaság felszámolásáért⁴²³ való helytállás esetében is felelősséggel tartozik a tag, amely miatt fennálló kötelezettségeket örökölhet adott esetben az örökös, és mint hagyatéki tartozás kiegyenlítéséért, ahogy azt később kifejtem, felelősséggel tartozik.⁴²⁴

A Ptk. 3:161. § (1) bekezdése szerint a törzsbetét a tag vagyoni hozzájárulása. A tagok törzsbetétei különböző mértékűek lehetnek; az egyes törzsbetétek mértéke nem lehet kevesebb százezer forintnál. A társaság cégjegyzékbe való bejegyzését követően a tagok jogait és a társaság vagyonából őket megillető hányadot az üzletrész testesíti meg. A társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában az üzletrész mértéke a tagok törzsbetétéhez igazodik,⁴²⁵ forgalomképes jog- és kötelezettségösszesség, azonban az üzletrész fogalma, értéke, mértéke nem feltétlen azonos a tag törzsbetétjével.⁴²⁶ „Az üzletrész nem más, mint a korlátolt felelősségű társaság tagját a társaság tagsági jogviszonya alapján megillető jogosultságok és az őt terhelő kötelezettségek összessége, amely jogosultságok és kötelezettségek az üzletrész fogalma alatt összefoglalva, egységet alkotva, egymástól elválaszthatatlanul különböző jogviszonyok tárgyai lehetnek: például átruházhatók, örökölhetők.”⁴²⁷ Egyetértek azzal az állásponttal, miszerint a Gt.-hez képest helyesebb az üzletrész Ptk.-beli megfogalmazása, mert a korábbi jogirodalmi álláspontokkal egyezően tartalmazza a tagokat terhelő kötelezettségeket.⁴²⁸

⁴¹⁷ Papp 2011b. 355.

⁴¹⁸ Ptk. 3:2. § (2) bek.

⁴¹⁹ Ptk. 6:540. § (3) bek.

⁴²⁰ Ptk. 3:10. § (3) bek.

⁴²¹ Ptk. 3:99. § (2) bek.

⁴²² Ctv. 118. § (2) bek.

⁴²³ Gt. 54. § (2) bek.

⁴²⁴ Papp 2013. 242-258.

⁴²⁵ Gt. 121. § (1) bek.

⁴²⁶ Barta 2016b. 163.

⁴²⁷ Kisfaludi – Szabó 877.

⁴²⁸ Pintér 15.

A fentiekből levezethető, hogy az egyes tagokat megillető üzletrészek alapját az általuk teljesített törzsbetétek képezik, az üzletrészek a tagok tulajdonában állnak, az üzletrészek mértéke pedig eltérő is lehet. Az üzletrész öröklési jogi szempontból nem kifejezetten személyhez kötődő jellegénél fogva a hagyatékhoz tartozik. Az üzletrész öröklése a korlátolt felelősségű társaság természetes személy tagjának halálakor a hagyatékba tartozó üzletrésznek a tag örökösére történő átszállása a polgári jog öröklésre vonatkozó szabályai szerint.⁴²⁹ Amennyiben üzletrész öröklésére kerül sor, azt az üzletrész átszállásának nevezzük.

Az üzletrészhez kapcsolódnak a tagsági jogok és kötelezettségek is, előbbieik közé tartozik a taggyűlés által meghozott határozatok felülvizsgálatának kezdeményezése iránti jog. Az üzletrész hiába forgalomképes, egyes jogosultságok mégsem szállnak át, ezek közé tartozik például az említett jogosultság: a tényállás szerint az örökhagyó egy taggyűlési határozat ellen szavazott, de a taggyűlés meghozta a határozatot, aminek felülvizsgálata érdekében pert kezdeményezett. A peres eljárás időtartama alatt elhunyt a felperes, az örökhagyó tag, örököse pedig perbe szeretett volna lépni. Az eljáró bíróság megállapította, hogy a tag tagsági jogviszonya megszűnt, az örökösnek új tagsági jogviszonya keletkezett a társasággal, azaz nem önmagában a tagsági jogviszonyban következett be az öröklés, ezért a taggyűlési határozat felülvizsgálatának kezdeményezésének joga sem szállt át az örökösre.⁴³⁰

„A korlátolt felelősségű társaság – bár hordoz magán személyegyesítő jegyeket – lazább szálakkal kötődik a társaság tagjainak személyéhez, így megengedhető az, hogy a törvény erejénél fogva bekövetkező alanyváltozások álljanak be a társaság tagságában.”⁴³¹ Az öröklés miatt bekövetkező tagváltozást, ha a társaság személyegyesítő jellegét szeretnék hangsúlyozni, és az alapítók ragaszkodnak az eredeti tagi összetételhez, korlátozni tudják a társasági szerződésben a vonatkozó szabályok betartásával. Az új tag ugyanis olyan mértékben befolyásolhatja a társaság működését, amely nem felel meg az érdeküknek.⁴³² Ez a lehetőség a Ptk. hatályba lépésével jelentősen beszűkülve, de továbbra is lehetséges.

A jogszerzés a halál pillanatában következik be, azonban ahhoz, hogy ez a társasággal szemben is hatályos lehessen, az öröklés tényét a társaságnak be kell jelenteni és igazolni is kell. Egyidejűleg kérni kell a társaság ügyvezetőjét, hogy a

⁴²⁹ Kisfaludi – Szabó 943.; Fővárosi Ítéletábla 13. Gf. 40.338/2011/6.

⁴³⁰ ÍH 2015. 119.

⁴³¹ Uo.

⁴³² Lőrinczi 12-13.

tagjegyzéket megfelelően módosítsa, majd a cégbírósághoz változásbejegyzési kérelmet nyújtson be az öröklés útján taggá vált személynek a cégjegyzékbe történő bejegyzése érdekében. Az örökös minőség igazolására alkalmas lehet egy jogerős hagyatékátadó végzés, öröklési perben hozott jogerős bírósági ítélet vagy öröklési bizonyítvány is.⁴³³ Egyúttal a kkt. és bt. vonatkozásában releváns megállapítások is igazak: a hagyatéki eljárás, illetve adott esetben öröklési per jövőbeli bizonytalan időpontbeli befejezésétől függő jogi tények miatt a tagjegyzék módosítása, ezzel együtt a tagsági jogok gyakorlási lehetőségének kezdete is eltolódik az öröklés tényleges megnyílásától. (Kérdéses lehet ennek helyessége olyan esetekben, ahol az örökös személye viszonylag könnyen megállapítható, mint például végrendeleti öröklés esetén, vagy például ha az örökhagyó egyedüli gyermeke a törvényes örökös. A forgalom biztonsága miatt azonban szükséges egy olyan eljárás – akár a hagyatéki eljárás, akár öröklési per – lefolytatása, aminek jogerős befejezésével az örökös minőség nem vitatható el.) Az elhunyt tag üzletrészére a jogutód öröklése a tag – mint örökhagyó – halálával ipso iure megnyílik, s a tagsági viszony megnyílásával az örökös, a jogelődjenek pozíciójába lép. Természetesen ez nem teszi szükségtelenné az örökhagyó ezen üzletrészére – mint hagyaték egy részére is – vonatkozóan a hagyatéki eljárás lefolytatását és örökös minőségének deklarálását. Szükséges az örökös tagi minőségének a cégjegyzékbe való bejegyzése, a tagjegyzékbe öröklés jogcímén taggá válásának a felvétele is.⁴³⁴

Korlátolt felelősségű társaságoknál szintén az örökösök elhatározásán múlik, tovább szeretnék-e vinni jogelődjük részét, a tag halála esetén örököse – az örökös minőség igazolása mellett⁴³⁵ – a Ptk. megfogalmazása szerint kérheti az ügyvezetőtől a tagjegyzékbe való bejegyzését.⁴³⁶ Itt is szükséges tehát az, hogy az örökös kiléte egyértelműen megállapítható legyen, ennek európai szintű egységesítése érdekében vezették be az európai öröklési bizonyítványt, amelynek használata nem kötelező,⁴³⁷ azonban célszerű. A bizonyítvány a teljes hatályú hagyatékátadó végzés, a teljes hatályúvá vált ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés, valamint az ideiglenes hagyatékátadó végzéssel érintett valamennyi igény bírósági elbírálása esetén hozott hagyatéki eljárást befejező végzés jogerőre emelkedését követően kérhető, ezeket az időpontokat megelőzően csak a végrendeleti végrehajtó, a hagyatéki gondnok, valamint

⁴³³ Kisfaludi – Szabó 944.

⁴³⁴ Tarr 276.

⁴³⁵ Kisfaludi – Szabó 944.

⁴³⁶ Ptk. 3:170. §

⁴³⁷ (69) preambulum-bekezdés

a hagyatékbeli társasági részesedés, illetve követelés miatt kirendelt ügygondnok kérelmezheti ebbéli jogosultságuk bizonyítására a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyzőnél.⁴³⁸ A kérelem, valamint a bizonyítvány formanyomtatványát a Bizottság 1329/2014/EU rendelet, az öröklési rendelet végrehajtási rendeletének 4., illetve 5. melléklete tartalmazza.

Az európai öröklési bizonyítványt azért alkották meg, hogy az Unióban a határokon átnyúló vonatkozású öröklések gyors, zökkenőmentes és hatékony rendezése érdekében az örökösök, hagyományosok, végrendeleti végrehajtók, illetve a hagyatéki gondnokok egy másik tagállamban, például a hagyatéki javak fellelhetősége szerinti tagállamban könnyen igazolni tudják jogállásukat, jogaikat és jogosítványukat. A bizonyítvány nem veheti át a tagállamokban hasonló célokra esetlegesen létező belső okiratok helyét.⁴³⁹

Az öröklési bizonyítvány önmagában nem képez végrehajtható jogcímet, azonban bizonyító erővel bír, továbbá feltételezni kell, hogy hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényezőkre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényezőket, például a végintézkedések tartalmi érvényességét.⁴⁴⁰

A rendelkezésnek az a kifejezése, miszerint „az örökös kérheti a tagjegyzékbe való bejegyzést” azt sugallja, bizonyos szempontból ellentétben *Pázmándi Kinga* megjegyzésével, miszerint az üzletrészek öröklésére vonatkozó új szabályozással erősödött az ipso iure jelleg, mégsem valósult meg maradéktalanul. Ezért azt is meg kell vizsgálni, mi történik abban az esetben, ha nem kéri az örökös a tagként való bejegyzését, ami történhet kifejezett nyilatkozattal és hallgatólagosan. Meglátásom szerint először meg kell nézni a társasági szerződést, rendelkeztek-e abban az üzletrész megváltásáról. Ha igen, és az erre feljogosított személyek hajlandóak a megváltásra, úgy biztosítva nekik ezt a jogot, megválthatják az üzletrészt kifizetve annak forgalmi értékét. Ha nincs meghatározva ilyen személy a társasági szerződésben, vagy nem kíván élni ezzel a jogával (ugyancsak kifejezett nyilatkozattal vagy nem nyilatkozik a Ptk.-ban meghatározott 30 napos jogvesztő határidő alatt), abban az esetben az üzletrészt bevonják, és annak értékét a társaság az örökös részére kifizeti. Bizonyos idő után a társaság számára is nyilvánvalóvá fog válni, hogy valamely tag meghalt, ekkor a

⁴³⁸ Hetv. 102/B. § (1)-(3) bek.

⁴³⁹ (67) preambulum-bekezdés

⁴⁴⁰ Vö. (71) preambulum-bekezdés

társaság számára fennáll az a lehetőség, hogy nyilatkoztassa az örökös a belépés szándékáról, hiszen a Ptk. nem zárja ki ezt, és ha az örökös igentlően válaszol, akkor is az örökös fogja kérni a tagként történő bejegyeztetést. Ha nemleges választ ad, akkor a társaság is tud annak érdekében tenni, hogy ez az átmeneti állapot (valamely üzletrésznek nincs tulajdonosa) minél hamarabb megszűnhessen.

„Az üzletrész nem dolog. Az üzletrész akkor is „jogösszesség”, ha annak dologiasodása kétség kívül megfigyelhető. Ezért az üzletrész öröklése esetében sem alkalmazhatók kizárólag az öröklés dologi jogon alapuló szabályai, hiszen az üzletrész nem csupán vagyoni érték, hanem egyben társasági státuszt is jelent, azaz az örökös (jogutód) „tulajdonába” nem csupán egy vagyoni érték kerül, hanem tagjává is válik egy társaságnak. A társaság zártságának elvén a korábbi társasági jogok is tartalmazták, hogy az örökléssel a jogutód csak a társaság beleegyezése, akarata (ez alatt nyilvánvalóan azt kell érteni, hogy a társasági szerződésben a tagok kiköthették azt, hogy öröklés esetén nem szállhat át az üzletrész – megjegyzés a szerzőtől) alapján válhat a társaság tagjává. Ha a társaság olyan szabályokat érvényesít a társasági szerződésében, ami ezt kizárja, úgy a jogutóddal természetesen el kell számolni (azaz „kiadni neki, ami jár”). [...] A Ptk. rendelkezésének szövegezése – a diszpozitív szabályozási módszer miatt is – némileg megfordítani látszik a korábbi szabályozás egyenes vonalú logikáját. Az átszállás szabályát kifejezetten nem mondja ki (csak a szakasz címében utal rá), azonban azt adotttnak veszi, amikor abból indul ki, hogy az örökös önmagában a jogutódlás igazolásával kérheti a tagjegyzékbe való bejegyzését.”⁴⁴¹

A korlátolt felelősségű társaság tagjaiban bekövetkezett változást – a tagváltás szabályszerű bejelentése esetén – az ügyvezető köteles haladéktalanul átvezetni a tagjegyzéken az üzletrész megszerzésének időpontjával, és ezt a cégbírósághoz bejelenteni. A Gt. szabályozása alapján mondta ki a Fővárosi Ítéltábla, hogy a tagsági jogok az új tagot a tagsági jogviszonyának ügyvezetőhöz való szabályszerű bejelentésétől kezdődően megillették.⁴⁴² A vonatkozó döntés a tagjegyzékben bekövetkező változásokkal kapcsolatban merült fel. A Gt. 150. § (3) bekezdése még példálózó jelleggel megemlítette az üzletrész átszállását, mint a tagok személyében vagy az üzletrészekben bekövetkezett változást, amelyet át kell vezetni. Ehhez képest a Ptk. 3:197. § (3) bekezdése szerint a tagjegyzék adataiban bekövetkező változásokat

⁴⁴¹ Pázmándi 2014b. 634.

⁴⁴² BDT 2014. 3164., Gt. 150. § (3) bek.

kell átvezetni, amibe bele kell érteni az üzletrészeket is, mert a tagjegyzék tartalmi elemei közé tartozik valamennyi tag megjelölése és a törzsbetétek mértéke.⁴⁴³ „A tagjegyzék a kötelező cégiratok része, azaz azt – illetve a tagjegyzéket érintő bármely adat megváltozásakor annak hatályosított változatát – a közhiteles cégnyilvántartásba is be kell nyújtani.”⁴⁴⁴ Ha nem kerül sor az adatok átvezetésére – ezek közé az adatok közé tartozik a tagok és az ügyvezető személye is –, akkor törvényességi felügyeleti eljárást kell lefolytatni, a lehetséges intézkedések közül a cégbíróságnak azt kell alkalmazni, amelyik az adott esetben a legalkalmasabb a cég törvényes működésének helyreállítására.⁴⁴⁵

Bizonyos személyektől – például az elhunyt tag hozzátartozóitól – a társaság tudomást szerezhet arról, hogy valamely tag meghalt, ugyanakkor az örökös kilétéről nem ismerhet minden kétséget kizáró információt, különösen akkor nem, ha öröklési jogi vita merült fel. A társaságnak ugyanakkor nincs lehetősége arra, hogy „nyomozzon” az örökös után, saját kezdeményezésére nem tudja megállapítani az örökös személyét, ez a társaságra nézve nagy terhet róna. Se a Gt., se a Ptk. nem ír(t) elő olyan kötelezettséget, hogy az örökösnek vagy a jogutódnak be kellene jelentenie a jogutódlás bekövetkeztét. A törvénykönyvek ugyanis halál esetén az örökös kezdeményezését, pontosabban e személy kérelmét tartalmazták. Az örökösök saját jól felfogott érdeke az, hogy a bejelentést megtegyék, mert ezzel válnak képessé a tagsági jogok gyakorlására,⁴⁴⁶ ennek formája – az üzletrész átruházása során alkalmazandó szabályok analógiájára – közokirat vagy teljes bizonyítóerejű magánokirat.⁴⁴⁷ Ha az örökösök nem jelentkezik a társaságnál, úgy az üzletrész megszerzése sem valósulhat meg jogilag értékelhető szempontból. Ennek az állításnak nem mond ellent a magyar öröklés ipso iure jellege, mivel több más vagyontárgy, így például ingatlan teljes jogú megszerzéséhez az öröklési jogcímen az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés is szükséges, mert ennek hiányában például nem tudja átruházni azt, tehát a rendelkezés jogát érinti. A cégbíróság esetleg értesülhet a tag haláláról a társaság bejelentése alapján vagy a közjegyző megküldi a hagyatékátadó végzést.⁴⁴⁸

A Ptk. 3:168. § (2) bekezdése ugyan az átruházás bejelentése esetén irányadó szabályokat tartalmazza, de öröklés esetén is nyilatkozni kell, hogy az új tag a társasági

⁴⁴³ Ptk. 3:197. § (2) bek. a) pont

⁴⁴⁴ Pázmándi 2014b. 606.

⁴⁴⁵ BDT 2014. 3166.

⁴⁴⁶ Kisfaludi – Szabó 948.

⁴⁴⁷ Barta 2012. 13., Ptk. 3:168. § (2) bek.

⁴⁴⁸ BDT 2014. 3166.

szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri-e el. Ha ez nem lenne megkövetelhető, akkor az örökössel szemben nem lehet ezeket a rendelkezéseket kikényszeríteni, amennyiben nem volt korábban a kft tagja.⁴⁴⁹ A társasági szerződés tartalma pedig különösen jelentős akkor is, amennyiben a Ptk. adta lehetőségek mentén eltérnek a törvény szövegétől. A törvény nem rendelkezik azokról a jogkövetkezményekről, mi történik, ha nem jelentik be a tagváltás tényét, de az megállapítható, hogy ez a probléma a társaság működése során előtérbe fog kerülni, gondoljunk például a döntéshozatali mechanizmusra. A forgalom biztonsága, valamint a cégjegyzék közhitelességének előmozdítása érdekében megfelelőnek tartjuk Barta Judit szintén az üzletrész átruházásának szabályaiból átemelt analógiáját a kérelem előterjesztésének határidejére vonatkozóan, ami az örökös minőséget igazoló okirat (jogerős hagyatékátadó végzés, öröklési per esetén jogerős ítélet, valamint öröklési bizonyítvány) megszerzésétől számított nyolc nap.⁴⁵⁰ Indokolja ezt az is, hogy a Ptk. külön nem határoz meg a bejelentésre vonatkozó határidőt, és nem érvényesül rá az a szabály, miszerint ha a Ptk. nem határoz meg adott jognyilatkozat megtételére vagy cselekmény elvégzésére határidőt, akkor azt késedelem nélkül kell megtenni,⁴⁵¹ ugyanis az örökös tagként való belépésére irányuló jognyilatkozat nem kötelező; a törvényszövegben az szerepel, hogy kérheti tagként való bejegyzését az ügyvezetőtől az örökhagyó halálának esetére.⁴⁵²

További kérdések is felmerülhetnek:

- a) Mi a megoldás akkor, ha több örökös van? Hogyan lehet biztosítani a törzsbetét minimumra vonatkozó szabályt, ha az örököstársak nem akarnak közös tulajdonú törzsbetétet? A közös tulajdon fenntartására senkit nem lehet kötelezni; sőt a Ptk. éppen arra koncentrál, hogy bármelyik tulajdonostárs, elvben bármikor, követelhesse a közös tulajdon megszüntetését.⁴⁵³

Több örökös esetén az örökhagyó üzletrésze vonatkozásában közös tulajdon fog keletkezni, ha ezt meg kívánják szüntetni, fel kell osztani az örökösök között. Ha ez által nem érnék el az egyes törzsbetétek a minimumot, akkor a felosztás megghiúsul. Megoldást jelenthet az, hogyha valamely örökösök mindenképpen tagok szeretnének lenni, akkor tőkepótlással megfelelő

⁴⁴⁹ Barta 2012. 13.

⁴⁵⁰ Barta 2012. 14., Ptk. 3:168. § (2) bek.

⁴⁵¹ Ptk. 3:91. § (3) bek.

⁴⁵² Ptk. 3:170. § (1) bek.

⁴⁵³ Besenyei 2009. 36.

elszámolás mellett legalább az egy tagra irányadó minimum százezer forintra egészítik ki az egyes törzsbetéteket, ami természetesen több is lehet ennél az összegnél.

- b) Ha jelentős befolyással rendelkező tag hal meg, és például csak végrendeleti örökösei vannak, de az egyébként törvényes örökösöknek minősülő személyek vitatják a végrendelet érvényességét és pert indítanak az érvénytelenség kimondása érdekében, mindaddig, amíg ezek a perek le nem zárulnak, a taggyűlés nem tud érdemi döntést hozni. Az örökös ugyan az öröklésre vonatkozó szabályok szerint a halál pillanatában megszerzi a hagyaték tulajdonjogát, jelen esetben a tagsági jogot, de az abból származó jogait a fent vázolt körülmények miatt nem tudja gyakorolni. Csak jogerős bírói ítélet birtokában lehet megmondani, hogy ténylegesen ki az örökös, vagyis ki jogosult a tagsági jogviszonyból származó jogok gyakorlására.⁴⁵⁴

Az öröklés az üzletrész létrejöttének időpontja tekintetében bizonyos szempontból problémát jelenthet. Az üzletrész a cégbejegyzéssel jön létre,⁴⁵⁵ és elképzelhető, hogy a társasági szerződés aláírásától számítva viszonylag későn kerül sor erre. Ezért létezik olyan nézet, miszerint tekintettel arra, hogy az üzletrész a tagsági jogok és kötelezettségek összessége, ezek az előtársasági létszakaszban nem is léteznek, az üzletrész nem ruházható át, ad absurdum az nem lehet a hagyaték tárgya.⁴⁵⁶ Ehhez képest a 4.1.1. pontban kifejtetteket figyelembe véve előtársasági létszakaszban is megvalósulhat a társaságban jogutódlás. Megjegyzendő, hogy például a vagyoni hozzájárulást teljesíteni kell az előtársaság számára is, amihez felelősségi kérdések is kapcsolódnak.⁴⁵⁷

Ha az örökös taggá vált, jogelődje jogi helyzetébe lép, tagi felelősség fogja terhelni, amely a tag halálától terheli. Ha az örökös nem válik taggá, az örökösi minőségből eredő felelősség áll be, tehát a társaság tartozásaiért az örökhagyó üzletrésze arányának megfelelően a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival – vagyis az üzletrésszel – felel. Előfordulhat az az eset, miszerint még az örökhagyó életében megszavazták az osztalékot, azonban halála miatt nem fizették ki azt számára. Ez az osztalék is megilleti az örökösöket az öröklés folytán,⁴⁵⁸ azaz ezzel is helyt kell állnia a

⁴⁵⁴ Besenyei 2009. 36.

⁴⁵⁵ Ptk. 3:164. § (1) bek.

⁴⁵⁶ Pintér 17.

⁴⁵⁷ Papp 2011b. 100-106.

⁴⁵⁸ Barta 2017. 89.

hagyatéki tartozásokért. Ez a felelősség az örökhagyó haláláig – tehát az örökhagyó tagsági viszony megszűnéséig – keletkezett társasági tartozásokra terjed ki.⁴⁵⁹

A törzsbetét szolgáltatása kötelező, vagyoni hozzájárulás teljesítése nélkül nem lehet tagként részt venni a társaságban. Ez a társaság működése során is irányadó, így amennyiben az újonnan csatlakozó tag nem üzletrész átruházásával – vagy egyéb jogcímen, így például örökléssel való átszállásával – csatlakozik a társasághoz, szintén törzsbetétet kell szolgáltatnia (ami értelemszerűen növeli a törzstőkét).⁴⁶⁰ Lehetősége van az örökösnek arra, hogy további szolgáltatást is teljesítsen, ha ilyen módon megszeretné növelni az üzletrészt, ezzel együtt a törzstőkét.

4.2.3.1. Az üzletrész átszállása

A Gt. 128. § (1) bekezdése szerint a tag halálával üzletrésze átszállt a jogutódjára.

Felvetődött az a nézőpont a jogirodalomban, hogy a Ptk. kodifikációjával a megfelelő terminológia elérhető lenne ebben a tekintetben, hiszen a természetes személy halála folytán bekövetkező jogutódlás öröklés, és a jogutód elnevezése örökös.⁴⁶¹ Alapvetően helyeselhető lehetne ez a nézet, amihez képest a Gt. gyűjtőfogalomként nevesítette az átszállást: a jogelőd jogképességének megszűnése (és ebbe az ember halálát és a jogi személy jogutóddal való megszűnését is bele kellett érteni) folytán a tagok személyében nem jogügyleti jogcímen bekövetkező alanyváltozása, jogutódlása.⁴⁶² A letisztult fogalom miatt nem okozhatott a gyakorlatban problémát a törvényszöveg megfelelő nyelvtani értelmezése. Kétségtelen, hogy jobban meggyökeresedett a természetes személy halála miatti jogutódlás tekintetében az öröklés kifejezés, de véleményem szerint nem volt szükség erre a javításra a kodifikáció során, különben ezzel megkettőződött volna a vonatkozó szakaszban a normatartalom.

A társasági szerződés kizárhatta az átszállást – erősítve ezzel a személyegyesítő jegyeket⁴⁶³ –, ekkor rendelkezni kellett az üzletrésznek a tagok vagy a társaság által történő megváltásáról. „A társasági szerződés megkötésekor tehát maga az örökhagyó az, aki a szerződés aláírásával eltér az öröklés általános szabályaitól, és a megváltás lehetőségének vállalása révén örökösait kedvezőbb, vagy kedvezőtlenebb helyzetbe

⁴⁵⁹ Tarr 277.

⁴⁶⁰ Pázmándi 2014b. 593.; Sárközy 2014. 103.

⁴⁶¹ Barta 2012. 13.

⁴⁶² Papp 2011b. 412.

⁴⁶³ Nochta 2011. 288-289.

hozza.”⁴⁶⁴ Ennek a szabályozásnak az volt az indoka, hogy az üzletrész vagyoni és tagsági jogokat is megtestesít, így az öröklési jog rendelkezései nem alkalmazhatóak teljes mértékben.⁴⁶⁵ A KGD 2001. 2. eseti döntés szerint egy kft. tagjai akként rendelkeztek a társasági szerződésben, hogy az egyik tag halála esetén üzletrészét a többi tag „öröklí”. A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint a Gt. 9. § (1) bekezdésében írtak szerint a tagok csak a Gt. keretei között állapíthatják meg szabadon a társasági szerződés tartalmát, olyan döntést nem hozhatnak, hogy a meghalt tag üzletrészét a többi tag „öröklí”.⁴⁶⁶ A Gt. 136. § c) pont alapján a társaság rendelkezett az üzletrésszel öröklés esetén, ha a társasági szerződés az átszállást kizárta, és ha a tagok, illetőleg a társaság az üzletrészt nem váltották meg, addig, amíg a megváltás meg nem történt. Az üzletrész átszállása a törvény erejénél fogva következett be, így ezt nem kellett a társasági szerződésben szabályozni, azonban az öröklés tényét a jogutódnak be kellett jelentenie a társaság számára annak érdekében, hogy a változásokat az ügyvezető átvezesse a tagjegyzéken és kezdeményezze azok bejegyzését a cégbíróságnál.⁴⁶⁶ Amennyiben az örökhagyó üzletrészét a társaság szerzi meg, akkor az saját üzletrészt eredményez. Amennyiben eleve tag volt az örökös, úgy az üzletrésze az örökölt üzletrésszel megnövekedik.⁴⁶⁷ Ha a társasági szerződés az átszállást kizárta, célszerű volt az üzletrész bevonásának lehetőségét szabályozni. A bevonás az üzletrész kft. általi ipso iure sajátos szerzőismódja, amelynek keretében a társaság az uratlanná váló üzletrészt a törzstőke leszállításával véglegesen átveszi.⁴⁶⁸ A jogeset szerinti helyzet akkor váltotta ki volna a társaság tagjai által megkívánt joghatást, ha mindegyik tag végrendelkezne, amiben az üzletrészüket tekintve a többi tagot nevezi meg örökösnek, közös tulajdont létrehozva, majd a tagok ezt felosztják. Ez a megoldás sem lehet azonban teljesen problémamentes: a tagoknak folyamatosan ügyelni kell arra, hogy mindig az aktuális tagokat tartalmazzák a végintézkedések, ami bizonyos formáknál további költségvonzatot képez.

⁴⁶⁴ Adorján 2000. 343.

⁴⁶⁵ Kovács G. 96.

⁴⁶⁶ Uo.

⁴⁶⁷ Gt. 121. § (2) bek. A Ptk. ezt a rendelkezést ugyan elhagyja, de továbbra is következik abból a szabályból, hogy minden tagnak egy törzsbetéte lehet. [Ptk. 161. § (2) bek.] Üzletrész törzsbetét nélkül nem létezik, és ha nem lehet egy tagnak több törzsbetéte, több üzletrésze sem lehet, azaz ha változik (növekszik) az üzletrész mértéke, akkor csak ez az egy üzletrész változhat. Ettől meg kell különböztetni a közös tulajdonban lévő üzletrészeket, amelyek nem minősülnek önálló üzletrészeknek, a Ptk. megfelelő szabályai lesznek ezekre irányadóak, hiszen ők egy tagnak minősülnek a társaság felé. [Ptk. 3:165. § (1) bek.]

⁴⁶⁸ Papp 2011b. 451.

Ha a Gt. alapján a társasági szerződés a kft. üzletrész öröklését kizárta, a meghalt tag örököseivel az üzletrész értéke alapján kellett elszámolni.⁴⁶⁹ A tényállás szerint a társasági szerződés kizárta öröklés esetén az üzletrész átszállását, ennek megfelelően az örökösök és a társaság egyeztetett a megváltási ár pontos összegéről. Ez azonban nem vezetett eredményre. „A megváltási kötelezettség tényének lerögzítésén túl az örökös (örökösök) kifizetésének legalább a fő elveit meg kell adni. Adott esetben ez az alperes társasági szerződésében nem szerepelt.” A megváltás kifizetésének fő elvei közé tartozónak minősíthető például a kifizetés módjának, illetve határidejének meghatározása. A közölt döntés további fontos megállapításokat tett, amik jelen esetben is relevánsak: az üzletrész átszállásának kizárása semmiképpen sem jelenti a kompenzáció nélküli elvonást.⁴⁷⁰ Az örökössel a tag halála pillanatában fennálló társasági vagyoni helyzet szerint kell elszámolni, az örökös – ha a kft. saját tőkéje a jegyzett tőkét meghaladja – a jegyzett tőkén felüli vagyon törzsbetét arányos részére is igényt tarthat. Ha a jegyzett tőke (a törzstőke) a saját tőkével (azaz a cég tényleges teljes vagyonával) egyenlő, akkor az örököst az üzletrész névértéke (a törzsbetét) illeti meg. Ha a társaság vagyонvesztésben van, azaz a törzstőke értéke a saját tőkénél kisebb, vagy éppen negatív, akkor az örökösök arányosan kevesebb értékre tarthatnak számot az örökhagyó jogán, de lehet, hogy semmit nem kapnak.⁴⁷¹ Felvetődhet az a kérdés, hogy az öröklés kizárása megvalósulhat-e egy meghatározott körre nézve, vagy az csak általános jelleggel lehetséges. Erre azt az adekvát választ lehet adni, miután a végrendeletekre igen kötött formát határoz meg a Ptk.,⁴⁷² nem lehetséges ezek megkerülése, a társasági szerződés célja szerint nem végintézkedési forma.⁴⁷³ Ha tehát a társasági szerződésben rendelkeznek valamilyen módon az üzletrész örökléséről, akkor az örökhagyó az, aki a szerződés aláírásával eltér az öröklési jog általános szabályaitól.⁴⁷⁴ Az, hogy a társasági szerződés kizárja az öröklést az üzletrész vonatkozásában, nem jelenti azt, hogy az örökös ne válhatna a társaság tagjává. Ez az eset azonban nem minősül öröklésnek, hanem élők közötti jogügyleten fog alapulni a belépés.⁴⁷⁵

⁴⁶⁹ BDT 2006. 1330.

⁴⁷⁰ Vö. Kisfaludi – Szabó 948.

⁴⁷¹ BDT 2006. 1330.

⁴⁷² Ptk. 7:13. §

⁴⁷³ Kisfaludi – Szabó 949.

⁴⁷⁴ Adorján 1999. 8.

⁴⁷⁵ Kisfaludi 1991. 152-153.

A megváltással kapcsolatos eljárás vonatkozásában merült fel az a bírói gyakorlatban, miszerint ilyen ügyekben a cégbíróság a változásbejegyzési eljárásban kizárólag olyan okiratok megfelelő voltát vizsgálhatja, amelyek benyújtását a Ctv. 1. és 2. számú melléklete előírja. A Ctv. 1. és 2. számú melléklete az üzletrész öröklésének Gt. által megengedett kizárásakor fizetendő megváltással kapcsolatos okiratokra nézve rendelkezést nem tartalmaz, így ilyen dokumentum benyújtását a cégbíróság sem igényelheti jogszerűen,⁴⁷⁶ ugyanakkor célszerűnek tartom a megváltozott jogszabályi változásra tekintettel ennek törvénybe való emelését. Az esetbeli társasági szerződés kizárta az üzletrész átszállását, kivéve azt az esetet, ha a jogutód a társaság valamely tagja. Ezen kívüli esetre a szerződés pontosan tartalmazta a megváltásra jogosultak sorrendjét és az üzletrész mértékének értékelését. A társasági szerződés rendelkezésének megfelelően az egyik tag halálával a többi tag törzsbetétek arányában magához váltotta az üzletrészt, amelynek bejegyzésére kérelmet terjesztettek elő. Az első fokon eljáró cégbíróság a hagyatékátadó végzés, az öröklési bizonyítvány, valamint a megváltást tartalmazó okirat benyújtására hívta fel a társaságot. A társaság több hagyatéki tárgyalási jegyzőkönyvet nyújtott be, amelyek szerint az egyik tag hagyatéki hitelezői igényt jelentett be, amit az örökösök – az özvegy kivételével – nem ismertek el, illetve az örökösök között vita van a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyak és azok értéke vonatkozásában. A társaság álláspontja szerint – miután a társasági szerződés kizárta az üzletrész átszállását – az üzletrész nem képezte a hagyaték részét. A vitás kérdésekre tekintettel – a cégbíróság által megkövetelt – hagyatékátadó végzés és öröklési bizonyítvány nem bocsátható ki.

A cégbíróság a hiánypótlás nem teljesítése miatt elutasította a változásbejegyzési kérelmet, mert nem került sor a hagyatéki eljárás jogerős lezárására, ezért nem állapítható meg sem az örökösök személye, sem az üzletrész értéke, így nem váltható meg az üzletrész. A végzéssel szemben a társaság fellebbezett, meglátása szerint a Ctv. alapján tagjegyzék, az üzletrész megszerzőjének a létesítő okirat magára nézve kötelezőnek elismerő nyilatkozata, valamint az üzletrész felosztására vonatkozó jegyzőkönyv csatolandó a kérelemhez. Más adatok megfelelő bizonyítása mellett kiemelte, hogy az elszámolás módjára nincsenek a törvényben meghatározott tartalmi és formai követelmények, nem kötelező taggyűlést tartani, arra egyébként sem lehetne az örökösöket meghívni, mert nem tagok. A tagoknak és az ügyvezetőknek a társaság

⁴⁷⁶ ÍH 2017. 31.

érdekei elsődlegessége alapján kell eljárni, ide sorolandó a törvényes működés biztosítása, benne a cégjegyzékbeli adatok közhitelességének követelménye. A közhitelességet érintő körülmények azok, miszerint az örökhagyó meghalt, a társasági szerződés érvényesen kizárta az üzletrész átszállását, az örökösöknek csak kötelmi igénye lehet, nem lesznek tagok, így nem indokolt a taggyűlésen való részvételük, a többi tag és az örökösök közötti elszámoláshoz nem indokolt taggyűlés összehívása, a többi tag pedig a Gt. 128. §-a, valamint a társasági szerződés rendelkezése alapján ipso iure szerezte meg az üzletrészt. Az üzletrészt ilyen módon megszerző tagoknak fizetési kötelezettsége áll fenn az örökösök felé, ennek teljesítése azonban nem feltétele az üzletrész ilyen módon történő megszerzésének. A társaság kiemelte, hogy az üzletrész öröklésének kizárása jogintézménynek pontosan az a célja, hogy az örökösök közötti, vagy más öröklési jogvitától függetlenül biztosítható legyen a társaság működése. Mindezeket az indokokat elfogadta az eljáró Fővárosi Ítéltábla, a fellebbezést megalapozottnak találta és felhívta az első fokú bíróságot a változások bejegyzésére.

Az üzletrész átszállásával összefüggésben a Ptk. a Gt.-hez képest akként módosította a szabályozást, hogy nem zárhatják ki a tagok a társasági szerződésben az üzletrész átszállását. A tagoknak lehetőségük van arra, hogy a társasági szerződésben kijelöljék azt a személyt, aki jogosult az örököstől az üzletrészt megváltani.⁴⁷⁷ A törvény így igazodni akar az öröklés ipso iure öröklési rend elveihez, valamint a végintézkedésekre vonatkozó szabályokhoz.⁴⁷⁸ A megváltás vonatkozásában a törvény határidőt iktatott be, melynek körében a megváltás 30 napos határidejétől a társasági szerződésben a jogutód hátrányára – azaz felfelé – nem lehet eltérni.⁴⁷⁹ Teljes mértékben egyetértünk azzal az állásponttal, miszerint a törvény a társasági szerződésben „feljogosított személyek”-ről beszél, ami egyfelől azt jelenti, hogy a társaság nem válthatja magához az üzletrészt, másfelől a társasági szerződés nem csupán a tago(ka)t, hanem akár kívülálló személy(eke)t is megjelölhet a megváltás jogosultjaként.⁴⁸⁰ Ez a lehetőség a társaság működőképességét, illetve fennmaradását segítheti elő, mert az örökösöknek így nincs lehetőségük, hogy a társaság vagyonára igényt tartva szerezhessék meg az örökrészüket.⁴⁸¹ A jogszabály nyelvtani

⁴⁷⁷ Vö. Ptk. 3:170. §, Vékás 2013. 158., Kisfaludi 2014b. 383.

⁴⁷⁸ Komáromi - Pázmándi 214-215.

⁴⁷⁹ Sárközy 2014. 117.

⁴⁸⁰ Uo., lásd még Barta 2016b. 169.

⁴⁸¹ Halász 20-21.

értelmezésével arra a következtetésre lehet jutni, hogy a forgalmi érték örökös részére történő megfizetésére is sort kell keríteni ez alatt a 30 nap alatt.⁴⁸²

Sajátos megoldás született a gyakorlatban, miszerint egy gazdasági társaság akképp oldotta meg a jogutódlás problémájának elkerülését, hogy a természetes személy tagok számára életbiztosítást kötött, és az életbiztosítás összegéből váltják meg az üzletrészt.⁴⁸³

Jogszába ütköző a társasági szerződés azon rendelkezése, miszerint ha a tag örökös nélkül hal meg, a többi tag jogosult az üzletrész megváltására⁴⁸⁴ anélkül, hogy megfelelő mértékű megváltásra ne lennének kötelezettek. Nem fordulhat elő az a helyzet, hogy egy természetes személy halála esetén ne lenne örökös, hiszen az állam szükségképpen örökös.⁴⁸⁵

Az osztrák tőkeegyesítő társaságoknál az üzletrész és a részvény alapvetően örökölhető. A GmbHG 75. §-a alapján minden tag csak egy üzletrésszel rendelkezik, majd a következő §-ban lakonikusan kijelenti, miszerint az üzletrész örökölhető.⁴⁸⁶ (Teszi ezt akképp, hogy ebben a bekezdésben kimondja, hogy az üzletrész át is ruházható,⁴⁸⁷ majd a 76. § folytatása az üzletrész átruházásával kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz.) E törvény 79. § alapján pedig az üzletrész felosztására kerülhet sor, az örökösök között az örökrészüknak megfelelően, de a társasági szerződés előírhatja az üzletrész feloszthatatlanságát, azaz az örökösök az üzletrészt együttesen szerzik meg.⁴⁸⁸ Közös tulajdonú üzletrész esetén az egyes tulajdoni hányadok szintén örökölhetőek.⁴⁸⁹ A tag halálával nem szűnik meg tehát az üzletrész,⁴⁹⁰ továbbá az üzletrész jogutódlását általánosságban társasági szerződésbeli szabályozás útján nem lehet kizárni vagy korlátozni a személyegyesítő társaságokhoz képest,⁴⁹¹ és nem lehet közvetlenül egy társasági jogi utódlási szabályozást bevezetni, de a társasági szerződésben megállapított, az életben maradt tagok javára szóló megváltási jogra (*Aufgriffsrecht*) irányuló rendelkezések érvényesek lehetnek. Egy ilyen klauzula

⁴⁸² Barta 2016b. 168-169.

⁴⁸³ Kovács Krisztián megbízott oktató, doktorandusz hozzászólása a Magánjogot Oktatók Egyesületének nyolcadik éves rendes konferenciáján a Származtatott alapítás – származékos tulajdonszerzés címmel tartott előadásomhoz (Budapest, 2017. május 26.).

⁴⁸⁴ LB Cgf. VII. 30.241/2001/2., idézi: Papp 2011b. 412.

⁴⁸⁵ Ptk. 7:74. §

⁴⁸⁶ Brünner – Pasrucker 95.

⁴⁸⁷ GmbHG § 76. (1) Die Geschäftsanteile sind übertragbar und vererblich.

⁴⁸⁸ Brünner – Pasrucker 115., Kalss – Probst 668-669.

⁴⁸⁹ Kalss – Probst 196.

⁴⁹⁰ OGH 6 Ob 63/10y. Idézi Rauter Rdnr. 231.

⁴⁹¹ Brünner – Pasrucker 115.

következménye az örökösök abbéli kötelezettsége, hogy az üzletrészt a többi üzlettársnak vagy a tagok egy meghatározott csoportjának, így a család valamely ágának fel kell kínálniuk, akiknek joguk van a magukhoz váltáshoz, ezzel a társasági vagyoni viszonyokban a számukra kedvező családi elosztást biztosítani.⁴⁹² Ha az örökös a GmbH tagjává válik, őt is be kell jegyeztetni a cégnyilvántartásba.⁴⁹³

4.2.3.2. *Közös tulajdonú üzletrész keletkezése*

A hatályos öröklési jogi szabályok alapján, ha az örökhagyónak több gyermeke volt, a hagyatékából fejenként egyenlő részben örökölnék,⁴⁹⁴ valamint többen örökölnék akkor is, ha a túlélő házastárs gyermek vagy az örökhagyó szülei mellett örököl.⁴⁹⁵ Egy üzletrésznek több tulajdonosa is lehet. Közös tulajdonú üzletrész a társaság működése során is létrejöhet, például az üzletrész örökléssel száll át a jogutódokra,⁴⁹⁶ amelynek egyébként a gyakorlatban nagy jelentősége van.⁴⁹⁷ Törvényes öröklés mellett természetesen végintézkedés révén is létre lehet hozni mind közös tulajdont, mind pedig azon haszonélvezetet.⁴⁹⁸ Azonban nem csupán öröklés esetén keletkezhet közös tulajdonú üzletrész, hanem abban az esetben is, ha többen vesznek meg egy üzletrészhányadot, vagy a társasági szerződésben megállapított, tag által kötelezően fizetendő vagyoni, illetve nem vagyoni hozzájárulást (apportot) egy törzsbetét vonatkozásában többen teljesítik. A közös tulajdonú üzletrész tulajdonosai a társasággal szemben egy tagnak számítanak; jogaikat csak közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és a tagot terhelő kötelezettségeikért egyetemlegesen felelnek.⁴⁹⁹ A képviselő személyét illetően a résztulajdonosok szabad belátásuk szerint dönthettek, az általuk legalkalmasabbnak ítélt személyt jelölték ki. A Gt. nem rendelkezett arról, hogy a képviselőnek mindenképpen a tagok közül kellene kikerülnie. A közös tulajdonú üzletrész korábbi szabályozásával⁵⁰⁰ összefüggésben kialakult bírói gyakorlat szerint – ahogy az a jelen döntésben is megjelent –, „nincs akadálya annak, hogy az üzletrész állagörökösei az üzletrész haszonélvezeti jogát öröklő túlélő házastársat válasszák a

⁴⁹² Kalss – Probst 669. További kérdésekre hívja fel a figyelmet Graisy 8-46.

⁴⁹³ OGH 15. 2. 2000, 5 Ob 110/99h, idézi Schopper 1369. A Manz Verlag vonatkozásában sikeres jogutódlásról, illetve vagyonfelosztásról ír Kalss 2015a. 51-52.

⁴⁹⁴ Ptk. 7:55. § (2) bek.

⁴⁹⁵ Ptk. 7:58. §, 7:60. §

⁴⁹⁶ Pázmándi 2014b. 608.; Sárközy 2014. 108.

⁴⁹⁷ Török T. 2015. 217.

⁴⁹⁸ Vö. Villám 37.

⁴⁹⁹ Ptk. 3:165. § (1) bek.

⁵⁰⁰ Gt. 122. §

közös tulajdonú üzletrész képviselőjének, aki – mint a tagsági jogok gyakorlására elsődlegesen jogosult érdekelt – nem tekinthető a közös tulajdonú üzletrész tekintetében kívülállónak.”⁵⁰¹

A Ptk. e körben változást hozott, ugyanis a megújult szabályozás szerint a közös tulajdonú üzletrész jogosultjai maguk közül kell, hogy válasszanak képviselőt a tulajdoni hányaduk szerinti szavazati jog gyakorlásával.⁵⁰² Ha a tagok eltérően nem rendelkeznek, a tulajdonostársak szótöbbséggel határoznak a közös tulajdont érintő kérdésekben, amely szavazati jog a tulajdoni hányaduk arányában illeti meg őket,⁵⁰³ ekképp választhatnak képviselőt is; a képviselő személyének megválasztása nem esik azon körbe, amelyhez egyhangú határozat lenne szükséges.⁵⁰⁴ Szükséges utalni arra, nem egységes a jogirodalom annak megítélésében, hogy közös képviselő csak a közös üzletrész résztulajdonosai közül kerülhet ki, vagy a tulajdonosok választhatnak nem tulajdonostárs képviselőt is.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a közös tulajdonú üzletrész képviselőjét el kell határolni attól a személytől, aki eseti meghatalmazással helyettesíti ezt a képviselőt, példának okáért azért, mert az egyébként a közös tulajdonú üzletrész képviselőjének minősülő személy külföldön van, így nem képes gyakorolni az őt megillető jogokat. A meghatalmazott személy csak olyan körben válik jogosulttá, amilyen körben őt meghatalmazta a képviselő. Ezt a személyt eseti érintettsége folytán nem is fogják bejegyezni a cégjegyzékbe, valamint a meghatalmazás jogszerűségét vizsgálni kell eljárása folyamán.

Dzsula Marianna szerint a cégbíráóságok gyakorlata feltehetően megengedő lesz a képviselő személyének kiválasztásában, egyes szakmai grémiumok előzetes állásfoglalása alapján a Ptk. 3:165. § (1) bekezdése ebben a kérdésben diszpozitív.⁵⁰⁵ A jelzetteknek megfelelően ez azonban alapvetően dologi jogi kérdés azzal a specialitással, hogy a társasági jogi joganyagban megtalálható a dologi jogi könyvbeli közös tulajdonra vonatkozó szabály. A diszpozitivitás egyik okaként egy sajátos példát említ a szerző, ami szerint, ha a közös tulajdonú üzletrész minden jogosultja külföldön él, célszerű képviselőként egy belföldi személyt kijelölni. Ezt az álláspontot védhetőnek tartom természetesen belföldi tagok esetén is, e személynek azonban érdemes

⁵⁰¹ ÍH 2009. 130., Papp 2011b. 405.

⁵⁰² Ptk. 3:165. § (2) bek.

⁵⁰³ Ptk. 5:78. § (1) bek.

⁵⁰⁴ Ptk. 5:78. § (2) bek.

⁵⁰⁵ Lásd Dzsula 2014b. 4-8.; Komáromi – Pázmándi 208.

valamilyen módon a társasághoz, illetve a közös tulajdonú üzletrésszel rendelkező tagokhoz kötődnie, miután a közös képviselő tagsági jogot gyakorol; lehet, de nem célszerű, hogy ezt a feladatot kívülálló személy lássa el.⁵⁰⁶ Hasonló helyzet nem csak öröklés esetén valósulhat meg, elegendő csupán valamilyen jogi személy tagságára gondolni, amely esetén mindenféleképp kell kézbesítési megbízott. A példákon kívül megalapozottabb lehet ez a jogalkalmazási álláspont, ha annak indokolása az alábbiakat is tartalmazná: *Csehi Zoltán* emeli ki, hogy a Ptk. 3:1. § (4)–(5) bekezdéseiben foglalt, a jogi személy alapvető ismérveit tartalmazó szabályokra tekintettel kell kezelni a Ptk. 3:4. §-beli „diszpozitivitási tesztet”. A teszt első lépését tekintve, nem tag-tag közötti kérdésről van szó, mivel a közös tulajdonú üzletrész jogosultjai a társasággal szemben egy tagnak minősülnek, ez a viszony a tag és jogi személy közötti viszonyhoz illik. A törvény nem tiltja az eltérést; se a hitelezőket, se a munkavállalókat nem érinti a közös képviselő személye, a tagok kisebbségét érintheti, amennyiben a közös tulajdonú üzletrész egy jelentős hányadot képvisel, és azt egy másik, szintén nagyobb hányaddal bíró tag képviseli. Ez alapvetően nem okozhat nyilvánvaló jogsérelmet, mivel a kisebbségvédelmi eszközök hatékonyan igénybe vehetőek, gondoljunk például a meghozott határozat bírói felülvizsgálatának kezdeményezésére. A teszt végső lépcsőjét vizsgálva a közös képviselő személyének kiválasztása a törvényességi felügyeletet sem tudja akadályozni, annyi az érintett személyek kötelezettsége, hogy valakit válasszanak ki. Ezeket az elemeket figyelembe véve állapítható meg, hogy a közös képviselő személyére vonatkozó szabály nem minősülne olyan szabálynak, amitől ha eltérnénk, a korlátolt felelősségű társaság már nem minősülne korlátolt felelősségű társaságnak, és *Csehi Zoltán* elemzése alapján nem fogható fel a törvényben nevesített típusjegyként sem.⁵⁰⁷ Ennek magyarázata az, hogy a társaság ebbéli minőségét nem változtatja meg az, ha a közös tulajdonú üzletrész képviselője nem a tagok közül kerül ki. A haszonélvezeti jog jogosultja és az örökös között mindazonáltal keletkezhetnek feszültségek, amelyek valamely vagy akár mindkét fél számára megnehezítik az őket megillető jogaik megfelelő gyakorlását, ekkor ezt a helyzetet meg kell szüntetni. Mindezek miatt álláspontunk szerint a hivatkozott tételek továbbra is alkalmazhatóak, ami azt jelenti, hogy haszonélvezettel terhelt közös tulajdonú üzletrész képviselőjeként ki lehet jelölni a haszonélvezőt. A Ptk. előírása értelmezhető akképp, hogy a tulajdonostársak érdekei megfelelő módon legyenek képviselve a képviselő

⁵⁰⁶ Dzsula 2014b. 4-8.; Dzsula 2014c. 990.

⁵⁰⁷ Vö. Csehi 2016. [6]

személyének maguk közüli kiválasztásával, azonban érdemes megjegyezni, közöttük is fennállhat vita, a kisebbségben maradó tagnak a szótöbbséggel hozott határozatot bíróság előtt meg kell támadnia.⁵⁰⁸

A közös tulajdonú üzletrész tulajdonosai, azaz példánkban az örökhagyó gyermekei egy tagnak számítanak, jogaikat a kijelölt képviselő útján gyakorolják, a tagot terhelő kötelezettségekért pedig egyetemlegesen felelősek. „A haszonélvezeti joggal terhelt üzletrész tulajdonjogának részjogosítványai közül a tulajdonost csak a rendelkezési jog illeti (jogosult tehát az üzletrész elidegenítésére), de a birtoklás, használat és a hasznok szedésének joga a haszonélvezőé, aki ily módon – a likvidációs hányadhoz való jog kivételével – a vagyoni jellegű és a szervezeti tagsági jogok gyakorlására is elsődlegesen jogosult.”⁵⁰⁹ A döntés ekként folytatja: „nincs akadálya annak, hogy az üzletrész állagörökösai az üzletrész haszonélvezeti jogát öröklő túlélő házastársat válasszák a közös tulajdonú üzletrész képviselőjének, aki – mint a tagsági jogok gyakorlására elsődlegesen jogosult érdekelt – nem tekinthető a közös tulajdonú üzletrész tekintetében kívülállónak.”⁵¹⁰ A fentieknek megfelelően a bírói döntés e része a diszpozitivitási szabály nélkül már nem lenne alkalmazható a megváltozott jogszabályi környezet miatt, a többi része viszont igen: a közös tulajdonú üzletrészen állhat fenn haszonélvezet.

A Ptk. hatályba lépésével eltérően alakul a haszonélvezeti jog megváltása, mivel az özvegyet fő szabály szerint az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon illeti meg a haszonélvezeti jog,⁵¹¹ egyértelműen ezen a körön kívül esik az üzletrész, ezért egy gyermekrésznyi illeti meg ebből.⁵¹² Abban az esetben lehet a régi Ptk.-beli helyzetet megteremteni, ha az örökösök és köztük az özvegy érdekeinek ez jobban megfelel, amennyiben osztályos egyezséggel a házastársnak a gyermekrész helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó haszonélvezeti jogot biztosítanak,⁵¹³ majd az özvegy a haszonélvezet megváltását igényli.⁵¹⁴ Továbbá ilyen jogi megoldáshoz lehet folyamodni például akkor, ha az özvegy és a leszármazók közötti korábbi megfelelő családi kapcsolat megromlott, és az

⁵⁰⁸ Ptk. 5:79. §

⁵⁰⁹ ÍH 2009. 130.

⁵¹⁰ ÍH 2009. 130.

⁵¹¹ Ptk. 7:58. § (1) bek. a) pont

⁵¹² Ptk. 7:58. § (1) bek. b) pont

⁵¹³ Ptk. 7:58. § (3) bek.

⁵¹⁴ Ptk. 7:59. §

ebből támadt társaságon belüli problémák megoldását ilyen módon kívánják rendezni. (Lásd bővebben a 4.3.2.4. pontot.)

„Ha az üzletrészt öröklő több örökös közül egyesek tagok akarnak lenni, mások viszont nem, az örökösöknek – álláspontom szerint – osztályos egyezségben kell az egymás közötti – az üzletrészre is kiterjedő – jogviszonyt rendezniük, s ettől függően válnak egyes örökösök a társaság tagjává, mások pedig nem. Ha még ez esetben is több örökös válik taggá, rájuk is az előbbieken már tárgyalt az az eset, jogi helyzet következik be, hogy közös üzletrész-tulajdonosokká válnak.”⁵¹⁵

Jelentős jogértelmezési kérdés ebben a körben az, miképp értelmezzük az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság mibenlétét: állhat-e az egyetlen üzletrész közös tulajdonban? A Ptk. sem oldotta fel teljes mértékben a bizonytalanságot a fogalmat illetően, abba akár azt is bele lehet érteni, hogy – ellentétben a társaság jelzőjének („egyszemélyes”) nyelvtani értelmezésével – állhat közös tulajdonban az ilyen üzletrész (valamennyi üzletrészt ugyanaz a tag szerzi meg⁵¹⁶ – egy üzletrésznek több jogosultja is lehet, ezek a személyek a társasággal szemben egy tagnak számítanak).⁵¹⁷ A kialakult bírói gyakorlat következetesen amellet foglalt állást, hogy nem állhat egyszemélyes kft üzletrésze közös tulajdonban, egyrészt ennek a gyakorlatnak az elismerésére, másrészt a társaság elnevezésének pontos értelmezésére tekintettel egyetérttek *Barta Judittal* abban, hogy a jogalkotónak – figyelemmel a Harmadik Könyv szabályozási módszerére is – érdemes lenne egyértelműen, semmisséget megállapító, eltérést nem engedő szabályként kimondani az ítékezésben kifejlődött tételt.⁵¹⁸

4.2.3.3. *Az üzletrész felosztása*

Az üzletrész felosztása olyan sajátos intézmény, amely a törzstőke érintetlenül hagyása mellett – figyelemmel a létesítő okirat rendelkezésére – strukturális változást képes előidézni, mely a gazdasági társaság belső működésére kihatással lehet.⁵¹⁹ Habár megjelent az újabb bírói gyakorlatban,⁵²⁰ miszerint az üzletrész felosztásával növekedni

⁵¹⁵ Tarr 277.

⁵¹⁶ Ptk. 3:208. § (2) bek.

⁵¹⁷ Ptk. 3:165. § (1) bek.

⁵¹⁸ Barta 2012. 23-27.

⁵¹⁹ Farkas 337-338.

⁵²⁰ ÍH 2017. 30. I.

fog a társaságon belül az üzletrészek száma, ez nem feltétlenül fog megvalósulni,⁵²¹ például abban az esetben, amikor valamely örökös már korábban is a társaság tagja lehetett, így már rendelkezett üzletrésszel.

A Gt. lehetőséget adott az üzletrész felosztásának tilalmazására.⁵²² Fontos azt kiemelni, hogy felosztásra csak akkor van lehetőség öröklés jogcímén, ha még nem kerültek az örökösök átvezetésre sem a tagjegyzéken, sem a cégbíróság nem jegyezte be a változást, ellenkező esetben már nem beszélhetünk felosztásról. Az alábbi esetekben keletkezik közös tulajdonú üzletrész: a taggyűlés nem járul hozzá az üzletrész felosztásához, a társasági szerződés a felosztást eleve kizárta, illetve ha a kialakítandó üzletrész nem tesz eleget a törzsbetét-kialakítás minimális követelményeinek. Az örökösök a Gt. 9. § (2) bekezdése alapján alkalmazandó régi Ptk. szerinti közös tulajdon szabályai alapján szereztek tulajdont az üzletrész felett.⁵²³ A kft. és a tulajdonostársak viszonyára a Gt. szabályai voltak az irányadók.⁵²⁴

Ahogy azt a Gt. is megengedte, a Ptk. szabályozása sem zárja ki azt, hogy ugyanaz a tag a kft.-ben egy önálló üzletrész tulajdonosa legyen, és egy további üzletrészben tulajdonosi hányadot szerezzen.⁵²⁵ A Ptk. 3:173. § a Gt. 130. §-hoz hasonlóan taxatív felsorolást ad a felosztás eseteit illetően, némileg átfogalmazva, miszerint az üzletrész átruházás, jogi személy tag szétválása folytán az üzletrészek tekintetében bekövetkezett jogutódlás, öröklés, házastársi közös vagyon megosztása, új jogosult hiányában a tag jogutód nélküli megszűnése esetén osztható fel. Az üzletrész felosztása, valamint az ahhoz való taggyűlési hozzájárulás megadása utólagos jellegű, az erre vonatkozó döntést meg kell, hogy előzze az öröklés, jogutódlás, átruházás esetén a jogügylet, amely közös tulajdont hoz létre az üzletrészen.⁵²⁶

Az előbb kifejtettek szerint öröklés esetén egy üzletrész felett több örökös is szerezhet tulajdont. Ez a tulajdonközösség az örököstársak érdekeinek nem mindig megfelelő állapot,⁵²⁷ ezért is engedi meg az üzletrész felosztását a Ptk., ahogy a Gt. is tette. A Gt. szerint a felosztáshoz a taggyűlésnek is hozzá kellett járulnia, miután a felosztás érintheti a társaság tagi összetételét, de megengedte azt, hogy a társasági

⁵²¹ Vö. Papp 2011b. 413.

⁵²² Gt. 130. § (3) bek.

⁵²³ A Gt. 114. § (5) bekezdése szerint minden tagnak egy törzsbetéte volt; egy törzsbetétnak azonban – a közös tulajdon szabályai szerint – több tulajdonosa is lehetett. A közös tulajdonra nem állapított meg a Gt. külön rendelkezéseket, ezért kellett a régi Ptk.-t is figyelembe venni.

⁵²⁴ Papp 2011b. 405.

⁵²⁵ ÍH 2017. 30. II.

⁵²⁶ ÍH 2014. 157.

⁵²⁷ Barta 2016b. 171-172.

szerződés eltérően rendelkezzen.⁵²⁸ Ez az üzletrész-felosztás sem lehetett azonban korlátok nélküli: a 130. § (2) bekezdése visszautalt a törzsbetét legkisebb mértékére irányadó rendelkezésekre, azaz a 114. § (4) bekezdésére, következésképpen a felosztással kialakult üzletrész alapjául szolgáló törzsbetét mértéke nem lehetett kevesebb százezer forintnál, forintban kifejezettnek és tízezerrel maradék nélkül oszthatónak kell lennie. A már tárgyalt ÍH 2009. 130. eseti döntésben is probléma adódott abból, hogy a cégbíróság nem megfelelően oldotta meg a bejegyzést, a 120 ezer Ft-os üzletrész nem osztható kettő egyenlő részre úgy, hogy az új üzletrészekre igazak legyenek a fenti kritériumok. Ehhez képest a Ptk. kifejezett kógens rendelkezése nem engedi meg egyrészt, hogy más esetet is a felosztás alá soroljanak, másrészt a taggyűlés hozzájárulása mindenképpen szükséges a felosztáshoz. Főszabályként az érdekelt üzletrész tulajdonosok, vagy az érintett felek, örökösök, házastárs bejelentése alapján taggyűlés összehívásáról kell gondoskodni, ami az ügyvezető kötelessége.⁵²⁹ Problémát jelenthet kifejezetten egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságnál (bár ez többszemélyesnél is fennállhat), ha a tag egyben ügyvezető is volt. A Hetv. 32. § (2) bekezdése szerint ügygondnok rendelhető ki. Ahogy azt a hagyatéki eljárásról szóló kommentár írja,⁵³⁰ nem a vezető tisztségviselőt ellátására rendelik ki az ügygondnokot, hanem például annak érdekében, hogy az ő szavazatával megválasszák az új ügyvezetőt. Az örökösök így már kérhetik az új ügyvezetőtől a tagjegyzékbe való bejegyzésüket.⁵³¹

Kisfaludi András állapította meg: „az örökösök közötti közös tulajdonhoz hasonló helyzet „természetbeni megosztással” (azaz üzletrész-felosztással) nem szüntethető meg, nem kizárt azonban az üzletrész megváltása valamelyik örökös által vagy az üzletrész egységként való átruházása – az erre vonatkozó speciális szabályok betartásával.”⁵³²

Az üzletrészek felosztásának problematikája, az értelmezés ellentmondásainak kitűnő példájának minősül a BDT 2003. 767.⁵³³ számon közzétett eseti döntés, mely a Ptk. hatálya alatt is irányadó. A közös tulajdonú üzletrész nem esik teljes mértékben a dologi jogi értelemben vett közös tulajdon fogalmával egy tekintet alá, speciális jogközösségnek minősül, melyre a dologi jellegű tulajdonközösség szabályait

⁵²⁸ Papp 2011b. 414.

⁵²⁹ Pázmándi 2014b. 641.

⁵³⁰ Anka 2014a. 101.

⁵³¹ Ptk. 3:170. § (1) bek.

⁵³² Kisfaludi 1991. 154.

⁵³³ A döntésben hivatkozott Gt. szabályok még az 1997. évi CXIV. törvényre utaltak, de azok tartalma az ügy lényegének szempontjából a 2006. évi IV. törvényben, illetve a 2013. évi V. törvényben nem változtak.

megfelelően kell alkalmazni, ami egyaránt vonatkozik a belső és külső viszonyaira. A megfelelő alkalmazás azt is jelenti, hogy a közös tulajdonú üzletrész kialakítása, megszerzése, megszüntetése elsősorban a Gt. szabályai szerint mehetett végbe, ami egyértelműen meghatározta kógens módon és egyértelműen. A közös tulajdon természetbeni megosztása nemcsak azért nem tartozik a társasági jog hatókörébe, mert nem a Ptk. szerinti dologról van szó, hanem ennek bírói úton történő megvalósítása a bíróság részéről a társaság életébe való meg nem engedett beavatkozást jelentené. Egy üzletrész helyett kettő vagy több kialakítása eleve szerződésmódosítást igényel. A társasági szerződésnek bírósági határozattal történő módosításra nincs jogszabályi lehetőség, a szerződésmódosítás szabályait a Gt. ugyanis egyértelműen meghatározta. A Gt. azonban pontosan körülírta a közös tulajdonú üzletrész megszüntetését, annak eseteit, ezeket kógens jelleggel írja elő, attól eltérni nem lehet, ugyanígy tesz a Ptk. is. A közös tulajdont főszabály szerint természetben kell megosztani, ha ez nem lehetséges, vagy a természetbeni megosztás jelentős értékcsökkenéssel járna vagy meggátolná a rendeltetésszerű használatot, a közös tulajdon tárgyát értékesíteni kell, a vételárat pedig a tulajdonostársak között megfelelően kell felosztani.⁵³⁴ A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó törvényi szabályozás azonban nem teszi lehetővé az üzletrészen fennálló közös tulajdon természetbeni megosztását. Az ilyen megszüntetés a társaság életébe való meg nem engedett beavatkozást, a társasági szerződés módosítását jelentené,⁵³⁵ a taggyűlési határozatot nem pótolhatja a bírósági ítélet.⁵³⁶

A Gt.-től eltérően a Ptk. az egyes üzletrészek mértékére csak annyit szab meg, hogy az nem lehet kevesebb százezer forintnál.⁵³⁷ Szükséges jelezni ugyanakkor, hogy ebben a jogirodalom és a joggyakorlat nem egységes, van olyan szakmai álláspont, mely szerint a százezer forintos minimum nem tartozik a törzsbetét szűk értelemben vett fogalmához, így ez a kérdés a 3:4. § (2) bekezdése szerint a felek autonómiájába tartozik, azaz diszpozitív.⁵³⁸ Ezt azzal lehet indokolni, hogy a gazdasági társaság tagjai egymás közti, illetve társasághoz fűződő viszonyról van szó, az eltérést nem tiltja a jogszabály, a jogi személy hitelezőjének, munkavállalójának, a tagok kisebbségének jogát nem sérti nyilvánvalóan, mert a törzstőke mértékének ettől meg kell felelnie a hárommillió forintos alsó küszöbnek, a belső elosztás irreleváns, továbbá nem

⁵³⁴ Ptk. 5:84. § (1) – (2) bek.

⁵³⁵ BDT 2016. 3462., BDT 2011. 2558.

⁵³⁶ BDT 2016. 3462. [3]

⁵³⁷ Ptk. 3:161. §

⁵³⁸ Dzsula 2014b. 4-8.; Dzsula 2014c. 990.; Komáromi – Pázmándi Kinga 218.

akadályozza a törvényességi felügyeletet sem. Ehhez az állásponthoz képest nincs és nem is volt másik olyan gazdasági társaság a Ptk., valamint a korábban hatályos gazdasági társaságokra vonatkozó törvények szerint, amelyekben meg lenne határozva az egy tag által nyújtott vagyoni hozzájárulás minimális mértéke: a közkereseti és a betéti társaságnál magának a társaságnak a minimális vagyona sem kerül meghatározásra, így a tagok vagyoni hozzájárulását sem lehet megszabni. A részvénytársaságok alaptőkéjét kitevő részvények vonatkozásában a törvény csak azt mondja ki, hogy az alaptőkét meghatározott számú és névértékű részvény képezi,⁵³⁹ további kikötést nem tartalmaz. Meglátásom szerint a törzsbetétek e tulajdonsága olyan sajátos, jellegadó ismérv, amelytől nem lehet eltérni, az ugyanis a típuskényszer sérelmét jelentené.⁵⁴⁰

Mindezek után tekintsük át az eljárás menetét, miképp járjon a korlátolt felelősségű társaság abban az esetben, ha valamely tagja meghalt, neki több örököse van, akik az üzletrész felosztását kérik. Miután a taggyűlés hozzájárulása szükséges az üzletrész felosztásához, ezért azt össze kell hívni. A határozatképesség megállapításánál nem veszik figyelembe a felosztással érintett, örökölt üzletrészt, a határozatot ennek figyelembe vételével kell meghozni.⁵⁴¹ Az öröklés következtében közös tulajdonba került üzletrész vonatkozásában az örökösök kérelmezik az ügyvezetőtől a változások átvezetését a tagjegyzéken, aki ennek eleget kell, hogy tegyen, ha nincs olyan személy, aki az üzletrész megváltására lenne jogosult valamely tag halála esetén, vagy nem akar élni ezzel a jogával. Az üzletrész felosztásának lehetőségéről rendelkeznie kell a társasági szerződésnek, amely alapján kérhetik azt az örökösök, ezen túl az is szükséges, hogy a felosztás eredményeként létrejövő üzletrészek mértéke haladja meg egyenként a százezer forintot.⁵⁴² Ha a taggyűlés megszavazza a felosztást, fel kell hívnia az ügyvezetőt, hogy a felosztás folyamán bekövetkezett változást vezesse át a tagjegyzéken. A taggá vált örökösöknek nyilatkozni kell, hogy a társasági szerződés rendelkezéseit magukra nézve kötelezőnek ismerik el, ezt csatolni is kell a cégbíróságnak, helyénvaló e nyilatkozat feltüntetése a taggyűlési jegyzőkönyvben. Mindezek bejelentése a cégbíróság felé az ügyvezető feladata.⁵⁴³

⁵³⁹ Ptk. 3:210. §

⁵⁴⁰ Lásd még Sárközy 2015. 13.; Dzsula 2014c. 990.; Csehi 2016. [6]

⁵⁴¹ Ptk. 3:18. § (2) bek., 3:19. § (2) bek. f) pont

⁵⁴² Ptk. 3:161. § (1) bek.

⁵⁴³ Ptk. 3:29. § (3) bek., vö. Gál 2015. 461-475.

4.2.3.4. Az üzletrészen fennálló özvegyi jog⁵⁴⁴

Az özvegyi jogra vonatkozó általános szabályokon túlmenően további kérdések is tisztázásra várnak. „Jogok esetében a birtoklás nyilván nem értelmezhető fogalom, hiszen az valamilyen dolog feletti hatalmat fejez ki, a használat és a hasznok szedésének joga azonban már azonosítható a jog gyakorlásával és a társasági tagsági jogok alapján járó hasznok elsajátításával.”⁵⁴⁵ Kisfaludi András szerint miután a haszonélvező annak tudatában gyakorolja a tagsági jogokat, hogy ezek a jogok és az abból eredő hasznok őt csak korlátozott ideig (legfeljebb haláláig) illetik meg, a lehető legnagyobb hasznot szeretné magának biztosítani, ezért ezek alapján neki nem az az érdeke, hogy a társaságban hosszabb távon befektessenek, hanem a rövidtávú hasznossági szempontokat veszi figyelembe.⁵⁴⁶ Ehhez hozzá kell venni azt az esetet, ha az örökösök kiskorúak, és az életben maradt szülőjük a haszonélvező. A szülő a gyermek törvényes képviselője, aki jogosult a kiskorú vagyont kezelni.⁵⁴⁷ Amennyiben a gyermek vagyonának kezelése tekintetében a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesíti kötelezettségét, a gyámhatóság indokolt esetben a Ptk. 4:159. §-ban foglalt intézkedéseket rendelheti el, e körben akár a vagyonkezelést rendszeres gyámhatósági felügyelet alá vonhatja vagy akár a szülő képviselői jogát korlátozhatja, vagy megvonhatja, ebben az esetben eseti gyámot kell kirendelni.⁵⁴⁸ A Ptk. 5:149. § (1) bekezdése alapján a haszonélvezet jogának gyakorlása során a rendes gazdálkodás szabályai szerint kell eljárni. Jelen esetben ez a szabály azt jelenti, hogy a tagi érdekeken túlmenően figyelemmel kell lenni a társaság működésére is. „Nyilván beleütközne ebbe a szabályba az, ha a haszonélvező a társaság vagyoni helyzetét, jövőbeni üzleti pozícióit romboló döntéseket hozna csak azért, hogy saját számára pillanatnyi előnyöket biztosítson.”⁵⁴⁹ A Ptk. hatálybalépése előtt megnyílt öröklési ügyekben támadó jogviták eldöntésére indokolt a kérdés rendezése. A haszonélvezet (pontosabban a hagyományos özvegyi jog) szabályai Ptk.-beli megváltoztatásának egyik fő indokaként bizonyos vagyontárgyak (így készpénz, bankbetét, vagy éppen az üzletrész, értékpapír) hagyatékokban való egyre jelentősebb elterjedése került megjelölésre, amelyekre az állagöröklés és a haszonélvezeti jog öröklésének

⁵⁴⁴ Lásd még Kovács G. 97.

⁵⁴⁵ Kisfaludi – Szabó 945.

⁵⁴⁶ Kisfaludi – Szabó 945., vö. Besenyei 2009. 36.

⁵⁴⁷ Ptk. 4:155. § (1) bek.

⁵⁴⁸ Ptk. 4:163. § (2) bek.

⁵⁴⁹ Kisfaludi – Szabó 946.

párhuzamos elismerése gyakorlati szempontokból nem volt célszerű,⁵⁵⁰ ezért a korábbiakhoz képest az ezekben a vagyontárgyakban való állagöröklés mellett döntött a jogalkotó. Ezek az indokok a törvényes öröklésre igazak, a végintézkedésre vonatkozó szabályok nem tiltják meg azt, hogy az örökhagyó haszonélvezetet alapítson a hagyaték bármely tárgyán.

A már többször hivatkozott ÍH 2009. 130. számon közzétett ítéletábrái döntés szerint a haszonélvezeti joggal terhelt üzletrész tulajdonjogának részjogosítványai közül a tulajdonost csak a rendelkezési jog illeti, a birtoklás, használat és a hasznok szedésének joga a haszonélvezőé, aki ily módon a vagyoni jellegű és a szervezeti tagsági jogok gyakorlására is elsődlegesen jogosult. Mindezek azt jelentik, hogy az örökhagyó halálával, a haszonélvezet keletkezésével a tulajdonosi triász különvállik, csak a rendelkezési jog az állagöröklésé, a többi a haszonélvezet szabályai szerint a haszonélvezet jogosultját illeti meg. A Ptk. 5:147. § (1) bekezdése csak a dolgok vonatkozásában szabályozza a haszonélvezetet, de ezt a Ptk. 5:156. § (1) bekezdése kiterjeszti a kamatozó vagy más hasznot hajtó jog haszonélvezetére, az üzletrész pedig az utóbbi kategória alá tartozik. A haszonélvezet általános szabályait erre a kontextusra helyezve az állagöröklőket csak annyiban illeti meg a birtoklás, használat, hasznok szedésének joga (vagyis a tagsági jogok, például a szavazás joga), amennyiben azt a haszonélvező nem gyakorolja.⁵⁵¹⁵⁵²

A szavazati jog a tagsági jogok közül az egyik legjelentősebb jogosítvány, amivel akár jelentősen is befolyásolni lehet a gazdasági társaság működését a szavazati arányok és a társaságban fennálló erőviszonyok alapján. Ezért nem másodlagos kérdés az, hogy kit illessen meg ez a jog: az állagöröklőst vagy az özvegyi jog jogosultját, a haszonélvezőt. „Ha a szavazati jog a haszonélvezőt illeti, s a szavazati jogával oly módon él, hogy ezzel a rendes gazdálkodás szabályait sérti, akkor is megszületett a társasági határozat, amit utóbb aligha lehet megkérdőjelezni azon az alapon, hogy az állagöröklő és a haszonélvező közötti vitában jóval később a bíróság az állagöröklőnek igazat adva megállapítja, hogy a haszonélvező megsértette a rendes gazdálkodás szabályait.”⁵⁵³ Folytatva ezt a gondolatmenetet, a Ptk. 5:152. § (2) bekezdése szerint először az állagöröklőnek tiltakoznia kell a haszonélvező tevékenysége ellen, ennek eredménytelensége esetén követelhet biztosítékot, ha pedig a haszonélvező nem ad

⁵⁵⁰ Vékás – Weiss 2451.

⁵⁵¹ Ptk. 5:152. § (5) bek.

⁵⁵² Besenyei 2004. 505-506.

⁵⁵³ Uo.

biztosítékot, a bíróság a tulajdonos kérelmére a haszonélvezeti jog gyakorlását biztosíték adásáig felfüggesztheti.⁵⁵⁴ Ezzel „az állagörökös meg tudja akadályozni azt, hogy a haszonélvező huzamosan és véglegesen a társaság és a társaság tulajdonosai érdekeit sértő módon gyakorolja az üzletrészből eredő jogokat.”⁵⁵⁵

Amennyiben a haszonélvezőnek csak az osztalékhoz lenne jogosultsága, akkor a tag valóban abban lenne érdekelt, hogy a haszonélvezeti jog fennállása alatt semmilyen haszon kifizetésére ne kerüljön sor.⁵⁵⁶ De vannak olyan élethelyzetek is, amikor nincs ellentét a haszonélvező és az örökösök között, ideértve pl. a kiskorú tag esetét, amikor a szülő a gyermek érdekeit szem előtt tartva jár el a társaság ügyében. A pontos útmutatás hiányára hívta fel a figyelmet *Besenyi Lajos* is.⁵⁵⁷ A haszonélvezeti joggal terhelt üzletrészt is el lehet idegeníteni, a Ptk. 5:147. § (3) bekezdése alapján a tulajdonos személyének változása nem érinti a haszonélvezeti jog fennállását. Minderre tekintettel logikus következtetés lenne az, ha a haszonélvezeti jogot fel lehetne tüntetni a cégjegyzékben annak érdekében, hogy az üzletrész következő lehetséges megszerzője közhiteles forrásból szerezzen tudomást az üzletrészt érintő minden teherről. A Ctv. 24–31/A. § taxatív felsorolást ad a cégjegyzék kötelező adatairól, amiben nem szerepel az üzletrészen fennálló haszonélvezet feltüntetésének se kötelezettsége, sem annak lehetősége. „Mivel azonban a tagjegyzéket a tagváltozás bejegyzésének kérelmezésekor be kell nyújtani a cégbírósághoz, e cégíraton keresztül a nyilvánosság számára is megismerhető a haszonélvezeti jog fennállása,”⁵⁵⁸ amennyiben azon megfelelően feltüntetésre került. Megfontolásra lenne érdemes a társasági részesedésen fennálló haszonélvezeti jog cégjegyzékbe való bejegyzése is az üzletrészen fennálló zálogjog⁵⁵⁹ mintájára.

A szavazati joggal az osztalékhoz való jog kapcsolatba kerül: az üzletrészen fennálló haszonélvezeti jog az üzletrész hasznainak szedését jelenti, de nem szabad megfeledezni arról a szabályról, amely szerint az osztalék csak akkor jár, ha a taggyűlés a nyereség felosztásáról ilyen határozatot hozott.⁵⁶⁰ A további tagsági jogokat, pl. taggyűlésen való részvétel, kérdésfeltevés, indítványtétel joga, illetően is az jegyezhető meg, azok gyakorlására a haszonélvező jogosult, ha az még belefér a

⁵⁵⁴ Ptk. 5:152. § (3) bek.

⁵⁵⁵ Kisfaludi – Szabó 946.

⁵⁵⁶ Uo.

⁵⁵⁷ Besenyi 2009. 36.; Besenyi 2004. 503.

⁵⁵⁸ Kisfaludi – Szabó 947.

⁵⁵⁹ Ctv. 27. § (3) bek. c) pont

⁵⁶⁰ Ptk. 3:185. §, Kodály 9.

haszonélvezet szabályaiba, azaz nincs összefüggésben a tulajdonost megillető rendelkezési joggal. Az üzletrészek haszonélvezete kapcsán is igaz az a szabály, miszerint a haszonélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonos a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát annyiban gyakorolhatja, amennyiben a haszonélvező e jogokkal nem él.⁵⁶¹ A haszonélvező jól felfogott érdeke, hogy ezekkel a jogokkal éljen. Az üzletrész tulajdonosa élhet ellenőrzési jogával, és biztosítékot kérhet a haszonélvezőtől, ha a haszonélvező a dolgot nem rendeltetésszerűen használja,⁵⁶² tehát amennyiben a haszonélvező nem él a tagsági jogokkal, amelyekkel élhet.

Az ügyvezető javaslatára, amennyiben a társaságnál felügyelőbizottság működik, ennek jóváhagyásával, a taggyűlés osztalékelőleg fizetéséről is dönthet két, egymást követő beszámoló elfogadása közötti időszakban, ha közbenső mérleg alapján megállapítható, hogy a társaság osztalék fizetéséhez szükséges fedezettel rendelkezik, és ez a kifizetés nem haladja meg a közbenső mérlegben kimutatott adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalék összegét, valamint a társaság helyesbített saját tőkéje nem csökken a kifizetés folytán a törzstőke összege alá.⁵⁶³ Az osztalékhoz hasonlóan ez is a haszonélvezőt illeti meg, szintén a haszonszedés kategóriájába tartozik. Amennyiben az osztalékelőleg kifizetését követően elkészülő éves beszámolóból az állapítható meg, hogy osztalékfizetésre nincs lehetőség, az osztalékelőleget vissza kell fizetni a tagoknak,⁵⁶⁴ ez a visszafizetési kötelezettség pedig független a tagok jó- vagy rosszhiszeműségétől.⁵⁶⁵ Tag alatt ilyen esetben a haszonélvezőt kell érteni, aki számára kifizetésre került az osztalékelőleg, neki is vissza kell fizetnie az osztalékelőleget, ha annak törvényi feltételei fennállnak.

Látszólag tehát okafogyottá teszi az üzletrészen fennálló haszonélvezettel kapcsolatos problémát a Ptk.-nak az a rendelkezése, ami szerint a 2014. márc. 15-e után bekövetkezett halálesetek vonatkozásában⁵⁶⁶ a házastársat a holtig tartó haszonélvezeti jog csupán az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon illeti meg.⁵⁶⁷ Azaz ha a hagyaték tárgyai között társasági részesedés is van, úgy azon ezen időpont után nem állhat fenn törvény erejénél fogva özvegyi haszonélvezet, amely szabály természetesen nem érinti a korábban keletkezett

⁵⁶¹ Ptk. 5:152. § (5) bek.

⁵⁶² Ptk. 5:152. (1)-(2) bek.

⁵⁶³ Ptk. 3:186. § (1) – (2) bek.

⁵⁶⁴ Ptk. 3:186. § (3) bek.

⁵⁶⁵ Kisfaludi 2014b. 397.; Pázmándi 2014b. 665., Komáromi – Pázmándi 229.

⁵⁶⁶ Ptké. 57. § (1) bek.

⁵⁶⁷ Ptk. 7:58. § (1) bek. a) pont

ilyen jogviszonyokat, illetve a régi Ptk. hatálya alatt elhalt személyek tulajdonában álló üzletrészekben a túlélő házastárs számára keletkező özvegyi jogot. Ezzel együtt e körben ismét fel kell hívni a Ptk. 7:58. § (3) bekezdésében szabályozott osztályos egyezsége, amivel újra kialakulhat a régi Ptk. szerinti jogi helyzet. Ezen kívül az örökhagyó végrendeletet is tehet, amelyben eltérhet a törvényben foglaltaktól. Akármilyen módon keletkezik is az üzletrészen haszonélvezet, „bizonyos azonban, hogy a társaság tagjává csak az állagörökös válhat.”⁵⁶⁸

A korábbi jogi helyzet alapján gyakori eset volt, hogy valamelyik szülő halála esetén annak társasági részesedését a kiskorú gyermek örökölte meg a másik szülő haszonélvezeti jogával terhelten. Ebben az esetben a haszonélvező szülő, a törvényes képviselő és a kiskorú között esetlegesen fennálló érdekellentét miatt a kiskorú társaságbeli képviseletére a már említett eseti gondnok kirendelése vált szükségessé, a kirendelés tényét pedig a cégjegyzékbe is be kell jegyezni.⁵⁶⁹ Tovább bonyolította a helyzetet több kiskorú gyermek öröklése, mert ezek a gyermekek egy közös tulajdonú üzletrész tulajdonosai, ennek képviselője a túlélő házastárs lehetne, ha az üzletrészen fennálló haszonélvezete, vagy esetleges társasági tagsága miatt nem lenne érdekellentét közöttük és a kiskorú(ak) között. A gyámhivatal a kiskorú gyermek vagyonának védelme érdekében a hagyatékátadó végzés kézbesítése után társasági részesedés öröklése esetén meggyőződik a cégnyilvántartáson történő átvezetésről is,⁵⁷⁰ hogy az üzletrészen fennálló tulajdonjogot bejegyezzék. Mindezek nem jelentik azt, hogy a haszonélvező szülő és a kiskorú gyermekek között feltétlen érdekellentét állna fenn, megfelelő családi kapcsolatok esetén nem okoz problémát ez a jogi állapot. „A kiskorút megillető üzletrész értékesítése olyankor fordul leginkább elő, amikor a kiskorú(ak) által megörökölt üzletrészt a társaság működésének folyamatos és zökkenőmentes érdekében maga a társaság vásárolja meg. A kiskorú személyt a tulajdonát képező üzletrész tekintetében csak akkor képviselheti a szülő, ha egyik szülő sem érdekelt semmilyen szinten az adott gazdasági társaságban.”⁵⁷¹ E jogirodalmi állásponthoz képest elfogadható az, amennyiben a kiskorú gyermeknek csak az egyik szülőjével áll fenn érdekellentéte, akkor a másik szülő képviselhesse őt az üzletrésze vonatkozásában.

A hatályos szabályozás alapján a haszonélvezethez kapcsolható kérdés az osztályos egyezség a megváltásnál megjelentnél túlmenően. A Ptk. csak az osztályos

⁵⁶⁸ Anka 1999. 39.

⁵⁶⁹ Barzó 26.

⁵⁷⁰ Uo.

⁵⁷¹ Barzó 27-28.

egyezség lehetőségét deklarálja, illetve azt határozza meg, hogy ilyen egyezség esetén a hagyatékot öröklés jogcímén az egyezségben foglaltaknak megfelelően kell átadni.⁵⁷² Az osztályos egyezség fogalmát nem a Ptk., hanem a Hetv. adja meg, eszerint osztályos egyezség a hagyatéki eljárásban az örökösöként érdekeltek között létrejött - a hagyatékban való részesedés mellett és kizárólag a hagyatéki vagyonra (annak egészére vagy részére) vonatkozóan kötött -, a hagyatékából való részesedést a hagyaték megnyíltára visszamenőleges hatállyal meghatározó, élők közötti jogügyletnek nem minősülő egyezség,⁵⁷³ amiben akár akként is megállapodhatnak az örökösök, hogy a házastárs számára haszonélvezetet alapítanak.⁵⁷⁴

„Az osztályos egyezség joghatásában abban különbözik a kötelmi jogi jellegű egyezségektől, hogy osztályos egyezség esetében a jogutódlás jogcíme öröklés. Ennek a körülménynek egyik fontos következménye az, hogy a jogutódlás a hagyaték megnyíltására visszamenő hatállyal következik be.”⁵⁷⁵ A másik anyagi jogi jogkövetkezmény pedig az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 10. § (3) bekezdése alapján történő eltérő illetékkiszabás. Eszerint ha az örökösök a megnyílt örökségre nézve maguk között osztályos egyezséget kötnek, mindegyik csak a neki jutott örökrész értéke után járó öröklési illetéket köteles megfizetni. A Ptk. megalkotásakor azzal számoltak, hogy az osztályos egyezségek száma növekedni fog, mert ebbe az irányba mutat a hagyatékok értékének növekedése és összetételük komplexebbé válása, továbbá a hagyományos özvegyi jog megszüntetése is ezt a tendenciát fogja erősíteni.⁵⁷⁶

Az esetbeli helyzetekre leképezve az osztályos egyezség keretei között több örökös megállapodhat úgy, hogy csak az egyik kapja meg a társasági vagyoni részesedést, elkerülve ezzel közös tulajdonú üzletrész, valamint az ezzel együtt esetleg felmerülő problémák létrejöttét, illetve megváltják a haszonélvezetet.

A további elemzés alapjául szolgáló döntésben⁵⁷⁷ tényállása szerint egy kft. tagjának halála után üzletrészét törvényes öröklés címén fele-fele arányban gyermekei örökölték meg a túlélő házastárs özvegyi haszonélvezeti jogával terheltén. Változásbejegyzési eljárás során kérték az elhunyt tag törlését és a két gyermek tagként történő bejegyzését. A cégjegyzékben azonban nem megfelelően vezették át: kettő

⁵⁷² Ptk. 7:93. §

⁵⁷³ Hetv. 6. § (1) bek. k) pont

⁵⁷⁴ Ptk. 7:58. § (3) bek.

⁵⁷⁵ Vékás – Weiss 2499.

⁵⁷⁶ Vö. Vékás – Weiss 2499.

⁵⁷⁷ ÍH 2009. 130.

önálló üzletrészként jegyezték be a gyermekek üzletrészt, holott annak mértéke százhuszezer forint volt (amit az üzletrészek legkisebb mértékére vonatkozó rendelkezések szerint nem lehet kettéosztani). Az első fokon eljáró bíróság egy későbbi üzletrész-átruházás bejegyzése során észlelte ezt, és felhívta a társaságot a törvénysértő helyzet orvoslására, a társaság pedig ennek érdekében kijavítási kérelemmel élt. Ezt a kérelmet a bíróság elutasította, álláspontja szerint csak úgy lehetséges az anomáliát orvosolni, hogy megváltják a haszonélvezetet, és erre kötelezte is a tagokat törvényességi felügyeleti eljárás terhe (ezzel együtt, ahogy azt a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla is kiemelte, törvényességi felügyeleti eljárás eredményeként kiszabható joghátrányok) kilátásba helyezésével. Az ítéltábla e fellebbezett végzéssel összefüggésben azt állapította meg, hogy a cégbíróság kizárólag a cégek felett bárminemű (bejegyzési –, változásbejegyzési –, törvényességi felügyeleti) eljárással, a gazdasági társaság tagjai vonatkozásában nem bír ilyen jogosultsággal. Az öröklés folytán bekövetkező módosulások bejegyzésére irányuló eljárásban kellett volna észlelnie az első fokon eljáró bíróságnak, hogy a kérelem és a hozzá tartozó mellékletek tartalma ellentétes: a hagyatékátadó végzés és a tagjegyzék egyértelműen közös tulajdonú üzletrész keletkezését támasztották alá, míg maga a kérelem önálló üzletrészek bejegyzésére irányult; ezen kívül a meghalt tag törlését nem a halál időpontjával kérték, jóllehet tagsági jogviszonya kétséget kizáróan a halál tényével szűnt meg. Az elsőfokú bíróság az ellentmondásokat figyelmen kívül hagyva a kérelem szerint jegyezte be a változásokat, ami azt jelenti, hogy ezek az adatok már a bejegyzéskor törvénysértőek voltak. A régi Ptk. 615. § (1) bekezdése szerint az örökhagyó házastársa, bejegyzett élettársa öröklő mindannak a vagyonnak a haszonélvezetét, amelyet egyébként nem ő örököl. Ebbe a körbe tartozik a jogeset alapjául szolgáló üzletrész is. A haszonélvezeti jog megváltásával együtt jár az, hogy az özvegy is tulajdonossá válik, akinek ilyen minősége nem biztos, hogy megfelel a társaság, illetve annak bármely tagjának az érdekeinek. Az üzletrész átszállását nem zárta ki a társasági szerződés, mint ahogy azt a Gt. alapján ki lehetett kötni, ezért az ítéltábla meglátása szerint az örökösökről nemkívánatosságuk nem volt elmondható. Az eljáró fórum azt is kiemelte, hogy a társaság többi (túlélő) tagjának számolnia kell bármelyik másik tag halálával, azzal együtt e személy lehetséges örökösének kilétével, azaz végső soron az üzletrész új tulajdonosainak személyeivel. A cégbíróság a törvényességi felügyeleti eljárást csak a Ctv. 72–84. §-aiban meghatározott keretek között folytathatja le, a Ctv. 81. §-ában meghatározott intézkedéseket hozhatja, éppen

ezért nincs hatásköre arra, hogy a cégek tulajdonosainak privátautonómiájába tartozó, személyes megfontolások alapján hozandó döntéseit befolyásolja, ez szétfeszítené a törvény adta lehetőségeket.

Az örökösök nemkívánatosságát, illetve az örökösök személyének ismeretét illetően megjegyzendő, hogy a társaság tagja alapvetően a többi taggal számol, az ő társaságbeli tevékenységükre alapozza saját döntéseit is. Továbbá legfeljebb csak a lehetséges törvényes örökösöket ismerheti, amennyiben a tagok a magánéletükbe is bepillantást nyújtanak a többi tag számára, de a társaság személyegyesítő jellege a tag családjának ismeretét nem feltételezni, ahogy egyébként közkereseti és betéti társaságoknál sem. Nem említve azt a helyzetet, amikor a törvényes örökösök közül választ valakit végrendeleti örökösként, vagy egy, ezen a körön kívül eső személyt nevez örökösévé valamely végintézkedési formával, vagy a lehetséges örökös kiesik az öröklésből.⁵⁷⁸

Röviden érdemes kitérni a haszonélvezeti jog megváltására, mert az első fokon eljáró bíróság az üzletrész megváltását követelte a tagoktól. Miért állapíthatta meg azt az ítéletábra, hogy ez a kötelezés sérti a tagok magánautonómiáját?

A megváltás szabályai eltérőek a régi és a hatályos Ptk.-ban: a változás lényege abban áll, hogy a leszármazók már nem követelhetik a haszonélvezet megváltását, amihez érdemes hozzátenni, hogy régi Ptk. alapján az örökhagyóval közösen lakott lakásra és az ahhoz tartozó berendezési és felszerelési tárgyakra előző kódexünk hatálya alatt sem kérhették a leszármazók a megváltást,⁵⁷⁹ az üzletrészre *a contrario* igen. A megváltásra nincs időbeli korlátozás, de a Ptk. előírja,⁵⁸⁰ hogy a megváltási jog gyakorlásánál az állagörökös leszármazók méltányos érdekét is figyelembe kell venni.⁵⁸¹ A szabályozásból kikövetkeztethető, hogy a megváltási jog személyhez fűződő, arra akarata ellenére senki sem kényszeríthető, éppen ezért jogszabálysértő volt az első fokon eljáró bíróság azon felhívása, miszerint ha nem kerül sor az üzletrész megváltására, úgy törvényességi felügyeleti eljárást fog indítani, ilyen intézkedést nem is tehet.

⁵⁷⁸ Vö. Besenyei 2009. 37.; Besenyei 2004. 504.

⁵⁷⁹ Vékás 2014b. 107.

⁵⁸⁰ Ptk. 7:59. § (1) bek.

⁵⁸¹ Vékás 2014b. 107-108.

4.2.3.5. *Az üzletrész öröklése ági öröklés útján*

Az ági öröklés⁵⁸² lehetősége társasági részesedések, köztük üzletrészek esetében is felmerült a bírói gyakorlatban. A BDT 2005. 1288. számú eseti döntés tényállása alapján a túlélő házastárs felperest a keresete szerint – miután az üzletrész öröklését kizárták, a társaság pedig azt magához váltotta – az üzletrész megváltása címén, mint törvényes örököst a társaság vagyoni értékének 10%-a illette volna meg. Az alperesek, az örökhagyó szülei a kereset elutasítását kérték arra hivatkozással, hogy az üzletrész ellenértékét ingyenesen biztosították az örökhagyónak, így ági öröklés címén az üzletrészt, illetve az annak megváltása iránti igényt megörökölték.

A másodfokon eljáró ítélőtábla elvi élel szögezte le, miszerint a társasági jogviszonyokban az öröklésre nincsen egységes rendelkezés, a szabályok az egyes társasági formáknál jelentősen eltérnek. Miután a korlátolt felelősségű társaság átmenetet képez a személyegyesítő- és a tőketársaságok között, sok a tagok személyes kapcsolataira épülő bizalmi elem. Ennek megfelelően alakul a társaságbeli üzletrészek öröklésének szabályozása is.

Az akkor hatályos gazdasági társaságokról szóló törvény szerint (a hatályos szabályozáshoz hasonlóan) a tag halálával üzletrésze átszáll a jogutódra. Fő szabály szerint tehát érvényesült az ipso iure öröklési rend. A korlátolt felelősségű társaság tagsága azonban a jogutódok taggá válását megakadályozhatta akképp, hogy a társasági szerződés az üzletrész átszállását kizárta, ilyenkor azonban a társasági szerződésben rendelkezni kellett az üzletrésznek a tagok vagy a társaság által történő megváltásáról. Ez lényegében annyit jelentett, hogy a tag örökösét nem az üzletrész, hanem egy elszámolási (megváltási) igény illette meg.

Az elsőfokú bíróság az ági öröklés szabályait azért nem alkalmazta, mert álláspontja szerint ági öröklés alá csak a hagyatékban meglévő vagyontárgy eshet. vagyontárgy csak valamely birtokba vehető dolog lehet, a korlátolt felelősségű társaság üzletrésze pedig nem dolog. Ezzel szemben megjegyzendő, hogy az üzletrészek is örökölhettek.

Az alperesek arra tekintettel kérték az ági öröklés szabályainak alkalmazását, hogy az üzletrész ingyenes juttatásként háramlott róluk az örökhagyóra. Bár azt állították, hogy az üzletrész ellenértékét biztosították ingyenesen az örökhagyónak, a peradatok szerint a pénzt a törzsbetét befizetési kötelezettség teljesítése érdekében

⁵⁸² Ptk. 7:67-7:71. §

bocsátották az örökhagyó rendelkezésére. Az örökhagyó a pénz felhasználásával a törzsbetétet szolgáltatta, a bejegyzést követően pedig a törzsbetét helyébe – eltérő tartalommal – az üzletrész lépett. A régi Ptk. ági öröklésre irányadó szabálya kizárta a redintegrációt, ami azt jelentette, hogy az ági öröklés szabályai nem terjedtek ki az ági vagyontárgy helyébe lépett vagy az ági vagyontárgy értékén vásárolt vagyontárgyra.⁵⁸³ Ezért állapíthatta meg azt végső soron az ítélőtábla, hogy az üzletrész öröklésénél az ági öröklés szabályai akkor sem érvényesülhetnek, ha az örökhagyó az üzletrészt ági vagyonnak minősülő pénz vagy apport szolgáltatásával teljesített törzsbetét ellenértékeként szerezte meg, mert az üzletrész az ági vagyontárgy helyébe lépett. Az örökhagyó az alperesek által juttatott pénzt a törzsbetét befizetésekor felhasználta, a készpénz a hagyatékban már nincs meg, így az ági öröklés szabályai ebben a tekintetben sem érvényesülnek.⁵⁸⁴ Az új szabályozásnak megfelelően a jogeset más elbírálás alá esne, a Ptk., beépítve a korábbi törvényrontó legfelsőbb bírósági gyakorlatot, lehetővé teszi az ági öröklés szabályainak alkalmazását az ági vagyontárgy helyébe lépett vagy értékén vásárolt vagyontárgyra.⁵⁸⁵ A szabály megváltoztatása előnnyel jár, mert „piacgazdasági körülmények között nem kis gondot jelentett az is, hogy a redintegráció tilalma akadályozta a gazdasági társaságba bevitt vagyontárgy (pénz, apport) ági jellegének megtartását is.”⁵⁸⁶

Ugyanez az eset másik problémát is megvilágított, nevezetesen az üzletrészek értékelésével kapcsolatosan: kellő szakismerettel rendelkező és megfelelő összehasonlító adatok birtokában lévő szakértő kirendelésével kell tisztázni a társaság 100%-os üzletrészének az örökhagyó halála időpontjában fennálló forgalmi értékét, majd ennek figyelembevételével kell meghatározni az örökhagyó üzletrésze által képviselt forgalmi értéket. A korábbi jogi helyzetnek megfelelően tekintettel kellett lenni arra, hogy a társasági szerződés azért zárta ki az üzletrész öröklését, hogy kívülálló harmadik személyeknek a társaságba történő automatikus belépését megakadályozza. A konkrét esetbeli üzletrész forgalmi értékének megállapításánál ezért döntően azt kellett figyelembe venni, hogy a társaság üzletrészeinek 90%-val rendelkező tag szerezte meg az örökhagyó üzletrészét, és ez által a társaság egyedüli tagjává vált, a másik tag életében lényegében nem tudta véleményét érvényesíteni, a társaság osztalékot nem fizetett, az üzletrész tulajdonképpen eladhatatlan, így az

⁵⁸³ régi Ptk. 613. § (1) bek.

⁵⁸⁴ Vö. Vékás 2013. 1016.

⁵⁸⁵ Ptk. 7:70. § (2) bek., Vékás – Weiss 2464.

⁵⁸⁶ Vékás – Weiss 2465.

igazságügyi könyvszakértő által feltárt értékcsökkentő tényezők nem érvényesültek. Azaz a szabad piaci értékmegítélés nem lehet kizárólagos szempont, az üzletrész értéke legfeljebb a névértékével egyezett meg.

A FIT-H-PJ-2014-284. ügyben első fokon eljáró bíróság szerint nem volt bizonyított az üzletrészen fennálló ági jelleg: az örökhagyó három kft.-ben üzletrészei alapján dolgozott és abból jövedelemhez jutott, az üzletrészek megszerzése óta eltelt huzamosabb idő (8, 10, illetve 12 év) arra utalt, hogy azok az örökhagyó munkájával teremtett értéket képeznek. Ezért a felpereseknek kellett volna bizonyítani – bár ezt nem tették –, hogy az üzletrész értékét az örökhagyó annak megszerzésekor nem fizette ki részükre a cégekben végzett munka révén, ennek ellenkezője esetén az örökhagyó az üzletrészen, saját jogán, tulajdonjogot szerzett. A felperesek fellebbezésükben arra hivatkoztak: a tagok személye alapján eldönthető, hogy családi vállalkozásokról van szó; kettő társaság azonban ténylegesen nem működött, éppen ezért csak az egyikben lehetett az örökhagyó munkavállaló. A másodfokú bíróság szerint az első fokú fórum ítéletének saját jogú tulajdonszerzésre vonatkozó része felesleges, mivel az örökhagyó az üzletrészek tulajdonjogát a cégek alapításával megszerezte, jogszerzése független attól, hogy a törzstőke befizetése milyen forrásból származott. A felperesek csak állították, hogy az üzletrészeket, illetve a befizetett összegeket ajándékozták, de azt nem bizonyították az ági öröklés megállapíthatóságához. Önmagában az a tény, hogy családi vállalkozásokról van szó, nem elegendő az ági jelleg megállapításához.

4.2.4. Részvénytársaságok

A részvénytársaság esetében a kibocsátó társaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező forgalomképes értékpapír, a részvény⁵⁸⁷ a Ptk. 5:14. § (2) bekezdése alapján tulajdonjog tárgyaként viselkedhet, éppen ezért örökölheto.⁵⁸⁸ Értékpapír jellegüknél fogva a Hatodik Könyv vonatkozó rendelkezései is irányadóak rájuk;⁵⁸⁹ megtestesíti a részvényesi minőségből folyó jogokat,⁵⁹⁰ a tagsági jogokról pedig csak részvénytársaság állíthat ki értékpapírt.⁵⁹¹ A részvényes személyében bekövetkező változás tipikusan szerződésen alapul, de más

⁵⁸⁷ Ptk. 3:213. § (1) bek., Harsányi 2010. 43-45.

⁵⁸⁸ Kisfaludi 1991. 150.

⁵⁸⁹ Ptk. 6:565-6:571. §, lásd még Harsányi 2015. 47-51.

⁵⁹⁰ Harsányi 2016. 202.

⁵⁹¹ Ptk. 3:11. §

jogi tények, így pl. öröklés vagy jogutódlás is eredményezhetik,⁵⁹² figyelemmel az Ötödik Könyv rendelkezéseire is. Nyomdai úton előállított részvény tulajdonjogának nem átruházás – így öröklés – jogcímén történő átszállása esetén az új részvényes kérésére az igazgatóság a tulajdonosváltozást a tulajdonszerzést igazoló okiratok alapján, a részvény hátoldalán vagy toldatán – a tulajdonosváltozást igazoló okirat megjelölése mellett – átvezeti. A tulajdonosváltozást igazoló okirat öröklési jogi szempontból lehet hagyatékátadó végzés, de akár öröklési perben hozott jogerős bírói ítélet is, vagy öröklési bizonyítvány. A változás igazgatóság általi átvezetése a forgatmányi láncolat részét képezi; de nem az igazgatóság forgatmányoz, hanem a forgatmányt a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén pótolja.⁵⁹³

Dematerializált részvény megszerzése esetén a korábbi részvényes értékpapírszámlájának megterhelését és a megszerzendő részvényeknek az új részvényes értékpapírszámláján való jóváírását az értékpapír-számlavezető az új részvényes kérelmére, a tulajdonszerzést igazoló okirat alapján hajtja végre.⁵⁹⁴

A részvény által megtestesített tagsági jogokhoz mind vagyoni, mind szervezeti jellegű jogosultságok is tartoznak, amelyek egységéhez a részvényeseknek, így a részvényt öröklés útján megszerző örökösöknek joguk van. Ezért a társaság működőképessége szempontjából méltányolható érdekük fűződik ahhoz, hogy azok ne különüljenek el, ezért helye lehet az özvegyet a régi Ptk. alapján megillető törvény szerinti özvegyi haszonélvezeti jog korlátozásának a részvények vonatkozásában, főleg akkor, ha a többi vagyontárgy feletti özvegyi joga biztosítja szükségleteinek kielégítését.⁵⁹⁵

A részvényesek egyik nevesített joga a részvénykönyvbe történő bejegyeztetés joga, ami azért jelentős, mert a részvényes a részvénytársasággal szemben ebbéli jogi helyzete alapján őt megillető jogokat a bejegyzés után gyakorolhatja. Ahogy azt a Ptk. is kijelenti, a bejegyzés elmaradása a részvényes részvény feletti tulajdonjogát nem érinti,⁵⁹⁶ azaz a részvényes halálával örökösei annak forgalomképessége miatt automatikusan megszerzik, nem szükséges a bejegyzés.

⁵⁹² Vezekényi 732.

⁵⁹³ Uo.

⁵⁹⁴ Ptk. 3:221. §, Fabó 2014c. 412-413.

⁵⁹⁵ ÍH 2015. 145.

⁵⁹⁶ Ptk. 3:246. § (1) bek.

A részvények forgalomképességének törvénybeli korlátozásának⁵⁹⁷ megjelenése a dolgozói részvény. A dolgozói részvény olyan részvényfajta,⁵⁹⁸ amely a részvénytársaságnál teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók számára részvényesi jogokat biztosít.⁵⁹⁹ A kibocsátás elsődleges célja az, hogy a munkavállaló számára részvényesi jogokat biztosítson, illetőleg ösztönözze a munka eredményesebb elvégzésére.⁶⁰⁰ A dolgozói részvény a hagyaték része lesz, és mint ilyenről, végrendelkezni is lehet.

Az élők közötti forgalomképesség korlátozását a Ptk. 3:237. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés jelenti, ami szerint az ilyen részvény csak a rt. munkavállalóira és azokra ruházható át, akik számára a társaság alapszabálya korábbi munkaviszonyukra figyelemmel biztosítja. A korlátozás öröklés esetén az alábbiak szerint jelenik meg: ha az örökhagyó hagyatékában ilyen értékpapír található, azt az örökös megszerzi, de ha ő nem ugyanannál a részvénytársaságnál dolgozik, mint amelyik a részvényt kibocsátotta, vagy nem minősül más olyan személynek, akire nézve az alapszabály ezt a lehetőséget megadja, kötelezettsége, hogy átruházza a részvényt,

- ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökhagyó halálától;
- hagyatéki eljárás esetén a hagyaték teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése napjától;
- öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedése napjától számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig.⁶⁰¹ A kezdőnap a bizonytalanságok elkerülése (pl. álörökös) érdekében olyan időpontra esik, amikor már pontosan megállapítható az örökös személye. Ha eddig az időpontig nem kerül sor az átruházásra, vagy bevonják a részvényt, vagy más részvényfajtvá átalakítva a társaság értékesíti, egyúttal a törvény kimondja, hogy akkor a részvény névértéke megilleti az örököst.⁶⁰² Természetesen az átalakított részvényt – amennyiben olyan típusú értékpapírként hozzák forgalomba – az örökös megszerezheti. Amennyiben az örökösnek módjában áll, javasolt, hogy a dolgozói részvényt ellenérték fejében ruházza át, mivel ekkor akár a névértéken felüli összeghez juthat.

Az örökös helyzete speciális e részvényfajtánál: a részvénynek tulajdonosa, de az ahhoz kapcsolódó jogokat nem gyakorolhatja, a részvénykönyvbe nem jegyeztetheti

⁵⁹⁷ Orosz K. 11.

⁵⁹⁸ Ptk. 3:228. § (1) bek. c) pont

⁵⁹⁹ Papp 2011b. 459.

⁶⁰⁰ Papp 2011b. 459.; Gadó 3.

⁶⁰¹ Ptk. 3:237. § (3) bek.

⁶⁰² Ptk. 3:238. § (4) bek.

be magát, mert a dolgozói részvény az örökhagyó személyéhez kötött.⁶⁰³ Mindezek a szabályok nem jutnak érvényre akkor, ha az örökös, vagy több örökös közül valamelyik, vagy mindegyik a kibocsátó részvénytársaság dolgozója vagy dolgozói részvény megszerzésére más okból jogosult: velük szemben ezek a korlátozások nem érvényesülnek, nem kell elidegeníteniük az örökölt dolgozói részvényeket.⁶⁰⁴

Az osztrák részvénytársaságokra vonatkozóan ugyanolyan öröklési jogi szabályok irányadóak, mint a kft.-re, azaz az elhunyt részvényei alapvetően a hagyatékba tartoznak. Ezeknél a társaságoknál az alapszabályba nem vehetők fel a tagok magukhoz váltására vonatkozó igényre irányuló rendelkezések, hasonló kitételre szindikátusi szerződésben kerülhet sor.⁶⁰⁵

⁶⁰³ Papp 2011b. 461.

⁶⁰⁴ Lásd még Orosz K. 11., Sándor T. 2014b. 291.

⁶⁰⁵ Kalss – Probst 671., Kalss 2015b. 112-119.

5. Származtatott alapítás

5.1. Bevezetés

A gazdasági társaságok átalakulása, egyesülése, illetve szétválása származtatott alapításnak minősül, a jogutód új társaság bejegyzése alkalmával nem *ex nihilo*, hanem jogelőddel létesül, egyúttal a jogalkalmazás során a kiválasztott eljárásnak megfelelő szabályok figyelembe kell venni a gazdasági társaságok alapítására irányadóakat is. A jogelőd szemszögéből nézve pedig a jogelőd gazdasági társaság jogutóddal szűnik meg. Ezért mondható el az, hogy az átalakulás szabályrendszere az alapítás és a megszűnés jellemzőit is tükrözi, azokat egyesíti.⁶⁰⁶ „Az átalakulás, egyesülés, szétválás a jogi személyek státuszváltozása, a jogi személyek közötti alanyváltozás, a jogi személy(ek) jogutóddal való megszűnése, valamint jogelőddel történő keletkezése (származtatott alapítás).”⁶⁰⁷ A származtatott alapítás indokául a korábbihoz képest kisebb vagy éppen nagyobb szervezet kialakítása, cégek fuzionálása vagy éppen kisebb gazdasági egységekre való szétbontása szolgálhat.⁶⁰⁸

A korábbi szabályozástól eltérően a 2014. március 15-én hatályba lépett Ptk. és a kapcsolódó jogszabályok alapján az átalakulás alatt már csak a társasági forma megváltoztatását kell érteni,⁶⁰⁹ a gyűjtőfogalom jelleg megszűnt, nem tartalmazza magában az egyesülést és a szétválást, a dolgozat további részében ezért kerül megkülönböztetésre a három eljárás.

A Ptk.-n túlmenően releváns szabályokat az Átv. tartalmazza. A törvény 1. § alapján rendelkezéseit a Polgári Törvénykönyvvel együtt kell alkalmazni a gazdasági társaság, a szövetkezet, valamint az egyesülés átalakulása, egyesülése, szétválása során, illetve rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell abban az esetben, ha más jogszabály a Ptk.-nak a jogi személy átalakulására, egyesülésére, szétválására vonatkozó szabályainak alkalmazását írja elő.

Az egyes eljárások bármely szakasza alatt elhalálozhat valamely érintett társaság tagja. A halál folytán társasági típusonként eltérő jellegű jogutódlás következik be, amit meghatározott körülmények között szintén figyelembe kell venni az eljárások során.

⁶⁰⁶ Papp 2011b. 107.

⁶⁰⁷ Papp 2014a. 438.

⁶⁰⁸ Gál – Adorján 17.

⁶⁰⁹ Papp 2014a. 438.; Török G. 2014. 76.; BDT 2015. 3400., Kisfaludi 2014a. 256., Török G. 2011. 8.; Gál 2014. 3.

A szabályozási struktúra bemutatása után az átalakulás, majd az egyesülés és a szétválás szabályait ismertetem, ehhez illesztve az átalakulás során valamely tag halálával felvetett kérdéseket.

5.2. A szabályozástól való eltérés lehetősége

A korábbi szabályozáshoz képest újdonságként (de nem teljesen példa nélkül, lásd 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról) jelentkezik az is, hogy a társasági szerződésben a Ptk. 3:4. § alapján bizonyos tárgykörökben (a jogi személy tagjai, illetve alapítói egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonya, valamint a jogi személy szervezete és működése) további meghatározott kivételek figyelembe vételével eltérhetnek a Ptk.-ban foglaltaktól. A jogirodalom felvetette, hogy a szervezet-átalakító szabályok – különösen pedig az említett külön törvényben meghatározott szabályok – kötelezőek-e. Osztom azt az álláspontot, miszerint tekintettel arra, hogy a 2013. évi CLXXVI. törvény nem rendelkezik az eltérés lehetőségéről, ahogy azt a Ptk. teszi, ezért e szervezeti szabályoktól nem lehet a társasági szerződésben eltérni.⁶¹⁰ Nincs arra lehetőség, hogy jogszabályi felhatalmazás nélkül a Ptk. hatókörén kívül található jogszabályoktól – így az átalakulási törvénytől is – eltérjenek a felek,⁶¹¹ amely állásponttal teljes mértékben egyetértek. Ehhez hozzá lehet tenni azt, ha a tagok e szabályoktól eltérhetnének a társasági szerződésben, és adott esetben társaságok egyesüléséről van szó, a szerződések pedig egymástól eltérő rendelkezéseket tartalmaznak, előbb módosítani kellene ezeket az összhang érdekében, és csak ezután valósulhat meg a társaságok egyesülése, ami jelentős időbeli késedelmet okoz az eljárás lebonyolításánál. Átalakulás esetén csak egy társaság érintett az eljárásban, ennél az eltérés lehetősége nem okozna problémát, míg szétválásnál a beolvadásos kiválás vagy a beolvadásos különválás vonatkozásában az egyesüléshez hasonló tényállás esetén a kifejtett lehetőségek következhetnének be. Kérdéses lehet, mennyire élnének egy ilyen hipotetikus esetben a felek a lehetőséggel, ahogy természetesen az sem elhanyagolandó, milyen keretek között tehetnék meg.

⁶¹⁰ Sárközy 2014. 45.

⁶¹¹ Dzsula-kommentár, lásd még Metzinger 48-49.

5.3. A származtatott alapítás hatályos szabályozási struktúrája

A Ptk.-ba illesztett társasági jogi szabályozással egy sokrétegű jogi struktúrát kell alapul venni a jogalkalmazás során. A jogi személyek átalakulása esetén alkalmazni kell

- egyrészt a jogi személyek közös szabályait,
- másrészt a gazdasági társaságok közös szabályainál található átalakulási szabályokat,
- harmadrészt részvénytársaságok esetében az e társasági formánál megtalálható ezekre vonatkozó speciális szabályokat;
- negyedrészt figyelembe kell venni az Átv.-ben fellelhető jogi személyek átalakulásának,
- ötödrészt ezek egyesülésének,
- illetve szétválásának szabályait,
- hetedrészt ebben a törvényben található gazdasági társaságok átalakulására, egyesülésére, szétválására irányadó közös szabályokat,
- nyolcadrészt a közkereseti és betéti társaság egymás közötti átalakulására irányadó szabályokat,
- kilencedrészt a zártkörűen működő részvénytársaságok esetén ezek szétválására vonatkozó speciális rendelkezéseket,
- mindezeket túlmenően alkalmazni kell a Ctv. és a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény idevágó rendelkezéseit is,
- végül figyelembe kell venni a tag halála folytán bekövetkező társasági jogi jogutódlás társasági formánként eltérő megoldásait is.

5.4. A származtatott alapítás szabályai

Az egyesülés és a szétválás szabályainak megállapítása során a jogalkotó az átalakulás, azaz a társasági forma megváltoztatásának eljárását vette alapul,⁶¹² ezért tekintjük át először ennek az eljárásnak az előírásait.

⁶¹² 3:47. § *[Az átalakulás szabályainak alkalmazása]*

A jogi személy egyesülésére és szétválására az átalakulásra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

Átv. 12. § A jogi személyek egyesülésére a jogi személyek átalakulásának közös szabályai – ezen alcímben foglalt eltérésekkel – megfelelően irányadóak.

Átv. 22. § (1) A gazdasági társaságok átalakulására, egyesülésére, szétválására az ezen alcímben foglalt eltérésekkel a jogi személyek átalakulásának, egyesülésének és szétválásának közös szabályait kell alkalmazni.

5.4.1. A gazdasági társaságok átalakulása

A gazdasági társaságok átalakulása, egyesülése, szétválása költségigényes eljárás (adó- és illetékfizetési kötelezettség, ügyvédi, illetve könyvvizsgálói díjak), ezért csak akkor érdemes a folyamatot elindítani, ha az átalakulással elérni kívánt gazdasági cél képes ellensúlyozni ezeket.⁶¹³

Alapvető szabályként rögzíti azt a Ptk., hogy a jogi személy (így a gazdasági társaság) más típusú jogi személlyé történő átalakulása esetén az átalakuló jogi személy megszűnik, jogai és kötelezettségei az átalakulással keletkező jogi személyre, mint általános jogutódra szállnak át. Tekintettel arra, hogy átalakulás esetén egy új társaság jön létre, a létesítésre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.⁶¹⁴ Az átalakulás befejezésével, azaz a cégjegyzékbe való bejegyzéssel „az átalakuló jogi személy megszűnik, és általános jogutódként létrejön egy új típusú jogi személy. A legegyszerűbb esetben a jogutód jogi személynek ugyanazok a tagjai lesznek, mint a jogelődnek, és a vagyona is megegyezik a jogelődével, ez azonban nem szükségszerű, mert az átalakulás során mind a tagság, mind a vagyon változhat, akár negatív, akár pozitív irányban.”⁶¹⁵

Az átalakulás szabályainak a megfelelő alkalmazása vonatkozásában társaságok egyesülése esetére mondta ki a Fővárosi Ítéltábla,⁶¹⁶ hogy ez az alkalmazás az utaló szabállyal hivatkozott normának nem szó szerinti érvényesülését jelenti, hanem olyan alkalmazását, amely összhangban áll az e jogalkalmazással érintett jogintézmény eltérő sajátosságaival. A vonatkozó jogszabály szerint⁶¹⁷ a döntéshozó szerv meghatározhatja azt a napot, amelyen az átalakulás joghatásai beállnak, ez a nap azonban nem lehet korábbi, mint a jogutód nyilvántartásba vételének napja. A jogeset tényállása szerint a beolvadásban résztvevő cég ennél korábbi időpontot határozott meg, a cégbíróság pedig a jogszabálynak megfelelően eljárva nem ezt a napot tekintette irányadónak. A cég a végzés kijavítása iránti kérelmet terjesztett elő, mivel szerinte ez a rendelkezés csak a formaváltásra irányadó, az egyesülés és a szétválás vonatkozásában nem. Az ítéltábla azonban elutasította a kérelmet, az első fokon eljáró cégbíróság végzését helybenhagyta.

⁶¹³ Gál – Adorján 62.

⁶¹⁴ Ptk. 3:39. §

⁶¹⁵ Kisfaludi 2014a. 256.

⁶¹⁶ BDT 2015. 3400.

⁶¹⁷ Átv. 6. § (6) bek.

Megállapítása szerint az egyesülési és a szétválási eljárásokra megfelelően, értelemszerűen alkalmazva figyelembe veendők a formaváltás eljárási rendjére, az eljárást gátló tilalmakra, a tagok speciális jogaira, illetve kötelezettségeire, stb. irányadó szabályok, ezek közé tartozik az átalakulás joghatályának megállapítása is, csak itt nem a jogutód nyilvántartásba vételének napját nem előzheti meg, hanem a jogutód változásainak nyilvántartásba vételének napjánál nem lehet korábbi a megjelölt időpont.⁶¹⁸

Az átalakulással létrejövő jogi személy nyilvántartásba vételével egyidejűleg az átalakulással megszűnő jogi személyt törölni kell a nyilvántartásból (konstitutív és ex nunc hatály, azonos időbeli keletkezés és megszűnés).⁶¹⁹ A létrejövő jogi személy nyilvántartásba vételéig az átalakuló jogi személy a bejegyzett jogi személy típusban folytatja tevékenységét. „Amennyiben a nyilvántartó bíróság az átalakulás bejegyzését elutasítja, a jogi személy korábbi (eredeti, bejegyzett) formájában működik tovább. A jogalkotó fenntartja az átalakulás egységes elbírálásának elvét: a bíróság vagy helyt ad az átalakulás bejegyzésére irányuló kérelemnek és a jogelődöt a jogutódra történő utalással törli a nyilvántartásból, egyúttal pedig a jogutódot bejegyzi a nyilvántartásba, vagy minden kérdésben elutasító döntést hoz.”⁶²⁰

A kötelező átalakulás esetétől⁶²¹ eltekintve a gazdasági társaság tagjai szabadon döntenek az átalakulás kezdeményezéséről az átalakulás módjának és a jogutód jogi személynek a meghatározásával.⁶²² „Az átalakulás a jogi személy státuszát érintő, alapvető kérdés, ezért ez a döntés nem tartozhat az ügyvezetési döntések körébe, a döntést a tagok vagy alapítók hozhatják meg az átalakuló jogi személyre vonatkozó szabályok szerint.”⁶²³ A döntés során ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra, hogy az átalakulás során olyan gazdasági társasági formát kell választani, amely esetében legalább a törvény által az adott formára előírt legkisebb mértékű, vagy – ilyen törvényi előírás hiányában – a jogi személy által meghatározott jegyzett tőke követelménynek a

⁶¹⁸ Vö. Ctv. 57. § (2) bek.

⁶¹⁹ Papp 2014a. 441.

⁶²⁰ BH 2004.373., LB Cgf. II. 30.159/2000., FÍT 13. Gf. 43.019/2010/2. Papp 2011b. 127.; Papp 2014a. 441.

⁶²¹ Ptk. 3:133. § (2) bek.: Ha egymást követő két üzleti évben a társaság saját tőkéje nem éri el az adott társasági formára kötelezően előírt jegyzett tőkét, és a tagok a második év beszámolójának elfogadásától számított három hónapon belül a szükséges saját tőke biztosításáról nem gondoskodnak, e határidő lejártát követő hatvan napon belül a gazdasági társaság köteles elhatározni átalakulását. Átalakulás helyett a gazdasági társaság a jogutód nélküli megszűnést vagy az egyesülést is választhatja.; ÍH 2010. 39.

⁶²² Ptk. 3:41. § (1) bek.

⁶²³ Kisfaludi 2014a. 257.

jogi személy az átalakulással eleget tud tenni,⁶²⁴ ennek hiányában azt megghiúsultnak kell tekinteni.

Nemcsak a társasági forma megváltoztatása tartozik a tagok magánautonómiájába, hanem az is, részt kívánnak-e venni a jogutód társaságban. Az átalakulási terv közlésétől számított harminc napon belül nyilatkozhatnak, az átalakulással létrejövő jogi személy tagjaivá kívánnak-e válni. Az ilyen jognyilatkozatot tett tagok tagsági jogviszonya az átalakulás időpontjában, annak bejegyzésekor megszűnik, és az átalakuló jogi személy vagyonából olyan hányadra jogosultak, amelyet a jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetén igényelhetnének.⁶²⁵ „Értelemszerűen az átalakulási tervet az átalakulásban részt venni nem kívánó tagok nyilatkozata alapján módosítani kell.”⁶²⁶

A társaságtól megváló tagot megillető vagyonhányad kiadásának határidejére a Ptk. 3:134. § (2) bekezdése, valamint az Átv. 6. § (5) bekezdése a jogutód nyilvántartásba vételétől számított hatvan napot határoz meg, amelytől az érintett felek megállapodása eltérhet. Ez az idő hatvan napnál több, illetve kevesebb is lehet, miután se a Ptk., se az átalakulási törvény nem határozza meg azt, hogy valamely irányba történő eltérés semmis lenne. Az elszámolás alapja a független könyvvizsgáló által auditált és a legfőbb szerv által elfogadott jogelődi vagyonmérleg-tervezet. Ennek alapján állapítható meg a tag járandósága, és ez teherként szerepel a jogutód társaság vagyonmérleg-tervezetének „Különbözetek” oszlopában. Vagyonkiadásról ekkor még nem lehet szó, miután az átalakulás folytán távozni kívánó tag tagsági viszonya még nem szűnt meg.⁶²⁷

Az átalakulásról a tagok az átalakulási terv elfogadásával határoznak, amit legalább háromnegyedes szótöbbséggel hoznak meg, ami garancia arra, hogy megfelelő konszenzus alakuljon ki az átalakulás szükségességében,⁶²⁸ és annak megvalósításában.

Ha például halál miatt a kkt. vagy bt. tagjainak száma egyre csökkent, illetve nincs két eltérő pozíciójú tag betéti társaságnál, úgy igaz lehet az, hogy a megmaradt tag dönthet akképp, hogy egyszemélyes korlátolt felelősségű társasággá (de akár részvénytársasággá) alakítja át a céget. Ebben esetben legkésőbb az átalakulás bejegyzése iránti kérelem előterjesztésekor a meghalt tag cégjegyzékből történő törlése

⁶²⁴ Átv. 22. § (3) bek.

⁶²⁵ Ptk. 3:42. §, Átv. 6. § (3) bek.; Gál 2014. 3.

⁶²⁶ Papp 2014a. 440.

⁶²⁷ Gál – Adorján 92-93.

⁶²⁸ Ptk. 3:43. § (1) bek., Török G. 2014.79.

íránti kérelmet is elő kell terjeszteni azért, mert a tag tagsági jogviszonya halálának napjával megszűnt. A kérelmek összevetéséből egyértelműen tisztázható, miképp kívánja elkerülni az életben maradt tag a társaság megszűnését.

A Ptk. 3:40. § c) pontjában megfogalmazott korlátozás alapján, ami a szakasz címével ellentétben nem korlátozás, hanem tilalom, nem alakulhat át a jogi személy, ha a tagok vagy alapítók a társasági szerződés szerinti vagyoni hozzájárulásukat nem teljesítették. Ez a tartozás a Ptk. 7:94. § c) pontba illeszkedő örökhagyói tartozás, aminek a kielégítéséért az örökösök a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint helytállással tartoznak.⁶²⁹ Ha az örökösök így teljesítették jogelődjük vagyoni hozzájárulását, úgy a társasági formának megfelelő jogutódlásra is sor kerülhet, és attól függően, hogy az örökösök taggá váltak-e vagy sem, az előbbi esetben részt vehetnek az átalakulásban.

A kkt. és bt. egymás közötti – technikai – átalakulását⁶³⁰ a cégbírói kar egy része (köztük Gál Judit is) éppen úgy átalakulásnak minősíti, mint annak bármely esetét, tekintve, hogy társasági formaváltás megy végbe. A jogelődöt a jogutódra való hivatkozással törlik a cégjegyzékből, a jogutód céget a jogelődre való hivatkozással jegyzik be, azzal a különbséggel, hogy a Ptk. mentesíti az átalakulás költséges és bonyolult procedúrája alól.⁶³¹

Az átalakulás vonatkozásában három felelősségi szabályrendszer létezik: az átalakulás során a társaságtól megváló tag felelőssége aszerint alakul, hogy a társaság működése során fennállt-e közvetett másodlagos felelőssége a társaság tartozásaiért, azaz a korlátlanul felelős tag volt-e, avagy a társaság működése során egyáltalán nem áll fenn felelőssége a társaság tartozásaiért. Ebből fakadóan két felelősségi szabályt kell megvizsgálnunk a társaságtól megváló tag felelőssége vonatkozásában. A harmadik felelősségi szabály arra az esetre vonatkozik, amikor a korlátlanul felelős tag korlátozottan felelős taggá válik az átalakulás során.⁶³² Ugyanezeket kell alapul venni öröklés esetén is a hagyatéki tartozásokért való felelősség figyelembevételével.

⁶²⁹ Vö. Kisfaludi 1991. 153.

⁶³⁰ Ptk. 3:153. §

⁶³¹ Gál – Adorján 171.

⁶³² Török T. 2015. 236.

5.4.1.1. Kétiüléses eljárás

A jogi személy döntéshozó szerve az átalakulásról két alkalommal határoz. Első alkalommal az ügyvezetés előterjesztése alapján a tagok arról döntenek, egyetértenek-e az átalakulás szándékával, milyen gazdasági társasági formát válasszanak, továbbá előzetesen felméri, ki és mekkora vagyoni hozzájárulással kíván a jogutód jogi személy tagjává válni.⁶³³ Ekkor terjesztik elő az átalakulási tervet is, amely többek között magában foglalja a jogutód jogi személyben tagként részt nem venni kívánó személyekkel való elszámolás módjáról szóló tervezetet.⁶³⁴ Az átalakulási terv írásbeli közlésétől számított harminc napon belül írásban nyilatkozhatnak a tagok arról, ha nem kívánnak a jogutód gazdasági társaság tagjává válni. A törvény vélelmet állít fel arra az esetre, ha nem nyilatkoztak: ilyenemű jognyilatkozat hiányában úgy kell tekinteni, hogy a tag a jogutód jogi személy tagjává kíván válni. A jogutódban való részvétel elfogadása, annak elutasítása, vagy éppen a nyilatkozat hiánya nem végleges, azt az átalakulásról véglegesen döntő második legfőbb szervi ülésen megvalósuló szavazás megkezdéséig megváltoztathatja a tag.⁶³⁵

Sem a Ptk., sem az Átv. nem határozza meg azt a határidőt, amely alatt a tagokkal írásban közölni kell az átalakulási tervet. *Dzsula Marianna* szerint⁶³⁶ az ügyvezetésnek ezt a kötelezettségét célszerű minél korábban teljesíteni, figyelemmel az átalakulás folyamatára előírt határidőkre is. Megjegyzendő, nemcsak a határidők miatt, hanem a Ptk. 3:91. § (3) bekezdésére figyelemmel is miszerint, ha a gazdasági társasággal kapcsolatos jognyilatkozat megtétele vagy cselekmény elvégzése kötelező, e kötelezettséget késedelem nélkül kell teljesíteni.

Abban a hipotetikus esetben, ha a tag részt kíván venni az átalakulásban, az átalakulás bejegyzése iránti kérelmet már benyújtották, de ez a személy a cégbírószági eljárás alatt elhalálozik, és a kérelmet végül elutasítják, akkor az Átv. 11. § (3) bekezdése alapján az átalakulni kívánó gazdasági társaság a korábbi társasági formában működik tovább. Az elhunyt tagot pedig halálának napjával törlik a cégjegyzékből. Megvalósulhat az az eset is, miszerint az első, az átalakulás mellett döntő ülés után hal meg valamelyik tag. Szintén az eredeti társasági forma alapján válaszolható meg a kérdés, miképp válhatnak az örökösei taggá, de a törvény által előírt létszám hiánya

⁶³³ Átv. 2. § (1)-(2) bek.

⁶³⁴ Átv. 3. § (1) bek.

⁶³⁵ Átv. 5. § (1)-(2) bek.

⁶³⁶ Dzsula-kommentár

esetén kkt és bt vonatkozásában a jogvesztő hathónapos határidő miatt szükségessé válhat bizonyos intézkedések megtétele, a már elkészített dokumentumokat, amiket érinthez a tagváltás, módosítani kell, és a hirdetményeket újra közzé kell tenni.⁶³⁷ Ez azt jelenti, hogy a korábbi társasági formának megfelelő jogutódlás következik be öröklés esetén: a közkereseti, betéti társaságokba való belépéshez az örökösök és a társaságban bennmaradt tagok megállapodása szükséges, míg a korlátolt felelősségű társaságban és részvénytársaságban az öröklés ipso iure jellegéhez igazodó szabályok jelennek meg a körülírtaknak megfelelően, a kivételes eseteket nem számítva. Amennyiben a kérelem elutasítása ellenére annak elutasítását követően a korábbiaknak megfelelően újra át szeretnének alakulni, már a társaságba belépett örökösökkel kell kialakítani a szükséges konszenzust az egyes kérdésekben. Átalakulásban való részvételnek minősül az is, ha a tag nem nyilatkozik az adott eljárási szakaszig, ezért az ilyen helyzeteket (benyújtották a kérelmet, de azt a cégbíróság végül elutasítja) is ekképp kell kezelni valamely tag halála esetére.

Véleményem szerint, ha még az átalakulás cégbíróság előtt folyó eljárása alatt meghal a tag, de még ebben a periódusban lefolytatják a megfelelő eljárást az örökös beléptetéséhez, azaz bekövetkezik az alanyváltás, visszavonhatják az átalakulás iránti kérelmet, ha az örökösök azzal nem értenek egyet, hiszen az átalakulási (valamint az egyesülési és a szétválási) eljárás kérelemre indul, amit vissza is lehet vonni.⁶³⁸ Éppen ezért ha megfelelő többséggel rendelkeznek az örökösök, az eljárást megakaszthatják, illetve adott társaság vonatkozásában eltérően döntenek az átalakulásról. A származtatott alapítás vonatkozásában így például társaságok egyesülésekor kettőnél több résztvevő társaság esetén adott társaság nem fog összeolvadni/beolvadni a másikkal/másikba, ha van több társaság rajta kívül, a többi ezt ugyanakkor minden további aggály nélkül megteheti, szétválás esetén, mivel csakis a szétváló társaság vesz részt csak az eljárásban annak kezdetekor, nem fog bekövetkezni a szétválás. Mindehhez képest arra, hogy még az első szakasz alatt beléphetne a társaságba az örökös, igen kicsi a valószínűség, mert a két ülés közötti időszak alatt a hagyatéki eljárás lefolytatására nem kerül sor.

Amennyiben a belépő örökösök nem képesek olyan többséget felmutatni, ami elegendő ahhoz, hogy a társasági forma megváltoztatására (más társaságokkal való egyesülésre, illetve más társaságokra történő szétválásra) irányuló eljárás iránt

⁶³⁷ Dzsula-kommentár

⁶³⁸ Ctv. 33. § (1) bek., Ctv. 33. § (3) bek.

benyújtott kérelmet legfőbb szervi határozattal visszavonják, akkor az eljárás eredményeképpen a kérelemnek megfelelően fog eljárni az illetékes cégbíróság. Ha ez a jogi helyzet valamely örökös érdekével ellentétes lenne, az új társasági formának megfelelően megszüntetheti a tagsági jogviszonyát, így korlátozott felelősségű társaságban az üzletrészt, részvénytársaságban a részvényt átruházhatja. Ha az új társaság közkereseti vagy betéti társaság, miután ezeknél a társaságoknál egyhangúság kell az ilyen szervezeti döntéshez,⁶³⁹ bármely tag vétója az egész átalakulási eljárást megakaszthatja. A többi társaságnál a Ptk. szerint legalább háromnegyedes többség szükséges az átalakulás végleges eldöntéséhez,⁶⁴⁰ ezeknél ruházhatja át részesedését.

Mindemellett „az sem lehetetlen, hogy a második „ügydöntő” legfőbb szervi ülésen olyan új körülmények merülnek fel (például valamely tag meghal vagy meggondolja magát), amely miatt a vagyonomérleg-tervezetek adatrendszere felborul, vagy más okból kiegészítő vizsgálódás szükséges.”⁶⁴¹

Természetesen abban a hipotetikus esetben, ha az örökhagyó az átalakulás mellett döntött, az örökösök pedig még a cégbíróság eljárása folyamán a (jogelőd) társaság tagjaivá váltak, az új, örökösként belépett tagok is egyetértenek az átalakulás szükségességében és a többi kérdésben is (pl. a vagyonelosztásban, ha van kilépő tag), a cégbíróság pedig a kérelmet helybenhagyja, azaz az átalakulás bejegyzésre kerül, az új társaságban az örökösök szintén taggá válnak annak cégjegyzékbeli bejegyzésével. Itt is érdemes arra emlékezni, hogy a hagyatéki eljárások nem fejeződnek be olyan gyorsan, hogy az átalakulási eljárás ideje alatt beléphessenek az örökösök az esetleges akaratuknak megfelelően. Így az átalakulás bejegyzésére akkor is sor kerülhet, ha az örökösök érdekeivel ellentétes.

Ezen túlmenően az is kérdéses, hogy az örökösök mennyire vannak tisztában az örökhagyó tevékenységével, akkor pedig kifejezetten problémás, ha nem álltak szoros kapcsolatban az örökhagyóval. Amennyiben egyáltalán tudomásuk van arról, hogy valamely gazdasági társaság tagja volt, akkor sem biztos, hogy tudják, melyikben, illetve nem tudják a társaság elérhetőségét, így nem tudják értesíteni a tag haláláról az érintett gazdasági társaság vezető tisztségviselőjét, mindez azt vonja maga után, hogy az átalakulási eljárásról sem lesz tudomásuk.

⁶³⁹ Ptk. 3:143. § (4) bek.

⁶⁴⁰ Ptk. 3:43. § (1) bek.

⁶⁴¹ Gál – Adorján 64.

Az átalakulási eljárás egyes üléseire szóló meghívókkal kapcsolatban hasonló helyzet következhet be: egyáltalán nem, vagy csak jelentős késéssel veszik át az örökösök ezeket a küldeményeket, például azért, mert nem egy háztartásban laktak. A kézbesítési vélelem beállításával⁶⁴² pedig az ülésen való meg nem jelenés következtében a részvételi arány csökken, adott esetben nem tudnak szavazni az átalakulásról. Érdemes megfontolni, hogy jelentősebb társasági részesedéssel rendelkező tag jelen nem léte miatt a döntéshozó szervi ülés egyáltalán nem is lesz határozatképes,⁶⁴³ éppen ezért újabb ülést kell tartani.

A társaságtól megválni kívánó tag halálával örököseinek is lehetőségük van a vagyonhányad megszerzésére, ez a vagyoni igény őket is megilleti, ez olyan, a társasággal szemben fennálló jog, ami az örökhagyó halálával átszáll a jogutódokra.

5.4.1.2. Együlékes eljárás

Az Átv. 8. § (1) bekezdése szerint, ha az ügyvezetés megfelelően előkészítette az átalakuláshoz szükséges okiratokat, a legfőbb szerv egy ülésen szavazhat az átalakulásról. Erre csekélyebb taglétszámú és egymással szoros kapcsolatban működő tagok esetén kerülhet sor, amikor informális úton szerzett információk alapján megtörténhet az átalakuláshoz szükséges dokumentumok elkészítése. Egyszerűbb átalakulásoknál ugyanis felesleges adminisztratív teher lehet a két ülés megtartása, a törvény ezért teszi lehetővé az egy ülésen történő határozathozatalt is.⁶⁴⁴ Az öröklés átalakulási eljárásra gyakorolt hatása tekintetében csekély különbség jelentkezik az együlékes és a kétülékes döntéshozatal között: a kétülékes felállásban a második ülés végéig kell döntenie a tagnak, részt kíván-e venni az átalakulásban, míg egy ülés esetén ezt eddig az ülésig kell eldönteni véglegesen. Ha még ebben a szakaszban hal meg a tag, a társaság többi tagjának, amennyiben lehetőségük van rá a szűkös határidők miatt, érdemes megvárnia, amíg az örökösök nyilatkoznak arról közkereseti és betéti társaság esetén, be kívánnak-e lépni, és miután az örökös és a társaság közötti megegyezésnek kell születnie, e tekintetben is siettethetik a belépést, ha az örököst a társaság tagjai között kívánják tudni. Korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában automatikusabb jogutódlásról van szó; ezt az ipso iure jelleget befolyásolhatja az, hogy a Ptk. alapján az

⁶⁴² Ptk. 3:91. § (4) bek.

⁶⁴³ Ptk. 3:18. § (1) bek.

⁶⁴⁴ Uo.

üzletrész megváltására jogosult személyek magukhoz kívánják váltani azt.⁶⁴⁵ Ameddig a jogutódlás vagy a megváltás nem történik meg, az átalakulásról sem dönthetnek anélkül, hogy esetleg az örökösök érdekei ne sérülnének.

Kérdésként veti fel a határidők vonatkozásában a PJD 2016. 12. döntés, miszerint igazolni kell-e, hogy a meghívó kézbesítése szabályszerűen megtörtént, illetve annak tartalmáról a tag tudomást szerzett. A kft.-k vonatkozásában a Ptk. 3:190. § (1) bekezdése, a több társasági forma vonatkozásában a 3:17. § a meghívók meghatározott időn belül történő megküldéséhez fűz jogkövetkezményt. Eszerint a taggyűlés akkor tekinthető - a jogszabályban előírt egyéb feltételek megvalósulása mellett - szabályszerűen összehívottnak, ha a tag részére szóló meghívó a cégnyilvántartásban bejegyzett lakhelyre, jogi személyek esetén székhelyre - esetlegesen a központi ügyintézés helyére - megküldésre került. A meghívó lakhelyre határidőn belül történő megküldésén túl a Ptk. nem ír elő egyéb kötelezettséget, így nem várható el, hogy a társaság felkutassa a tag cégjegyzékbe bejegyzettől eltérő tényleges lakhelyét, székhelyét. A részvénytársaság vonatkozásában az általános szabályokhoz képest szintén találunk speciális rendelkezéseket, így többek között a meghívó vonatkozásában az általános tartalmi elemeken túlmenően tartalmaznia kell a közgyűlés megtartásának módját, a szavazati jog gyakorlásához az alapszabályban előírt feltételeket, valamint a közgyűlés határozatképtelenséges esetén a megismételt közgyűlés helyét és idejét.⁶⁴⁶ Mindezekon túlmenően további szabályok vonatkoznak a közgyűlés összehívására zártkörűen⁶⁴⁷ és nyilvánosan működő részvénytársaságoknál,⁶⁴⁸ ahogy a törvény meghatározza a közgyűlés összehívásának kötelező eseteit, amelyek a társaság vagyonsökkenésével függnak össze, és a részvényeseknek olyan döntést kell hozni, ami alkalmas ennek a megszüntetésére, vagy dönteniük kell a társaság átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról vagy megszüntetéséről.⁶⁴⁹ E szabályok figyelembevétele szükséges abban az esetben is, ha valamely tag, illetve részvényes elhunytáról a társaság még nem szerzett tudomást, így hiába keresi őt a meghívó szabályszerű megküldésével a társaság a taggyűlés, illetve közgyűlés megtartása érdekében, a társaság működőképességét biztosítani kell.

⁶⁴⁵ Ptk. 3:170. § (2) bek.

⁶⁴⁶ Ptk. Ptk. 3:269. §

⁶⁴⁷ Ptk. 3:271. §

⁶⁴⁸ Ptk. 3:272. §

⁶⁴⁹ Ptk. 3:270. §

5.4.2. A gazdasági társaságok egyesülése

A gazdasági társaságok egyesülése összeolvadás és beolvadás útján történhet. Összeolvadásnál az összeolvadó jogi személyek megszűnnek, és új jogi személy jön létre általános jogutódlás mellett. Beolvadásnál a beolvadó jogi személy szűnik meg, általános jogutódja az egyesülésben részt vevő másik jogi személy.⁶⁵⁰

A 2007. évi CXL. törvény 3. § (1) bekezdése határozza meg az egyesülési szerződés közös tervezetének elemeit, amelyek közül a b) tartalmazza azt, hogy idetartozik az egyesülés útján létrejövő társaság részesedéseinek átruházására vonatkozó részletes szabályok is. Ebbe a pontba beleérthetők mindazok, amelyek akár az átruházás korlátozása, akár annak kizárása vonatkozásában felmerültek az öröklési szerződés kapcsán.

Nem feltétel az, hogy csak az a személy lehet valamely jogutód társaság tagja, aki már eleve valamely jogelődben tag volt, az egyesülési eljárás folyamán más személy is csatlakozhat. Az örökhagyónak is fennállhatott az a szándéka, hogy a jogutód társaság tagjává váljon, amíg azonban ez nem nyilvánul meg valamilyen jogilag értékelhető formában, az örökösöknek sem lenne lehetőségük a jogutód tagjává válni. Ilyen forma lehetne például az előszerződés, amelyben jelen esetben arra vállalkoznának az azt megkötő felek, hogy az örökhagyó a tagsági jogviszonyát az új jogi személyben is fenn kívánja tartani vagy éppen tagsági jogviszonyt szeretne létesíteni. Ennek módja lehet szindikátusi szerződés is, amelynek létezik olyan válfaja, ami szándéknyilatkozat jelleggel bír, azaz ebben csak a társaság alapításában való szándékot mérik fel, egy másik típusa lehet az említett előszerződés jellegű, ami viszont egyébként már társaságalapítási kötelezettséget keletkeztet.⁶⁵¹ Ez a kötelelem azonban az örökhagyó halálával megszűnik: az örökösök személye meghatározott ideig bizonytalan, kérdéses az is, hogy az egyesülési eljárás folyamán az örökhagyó halála után bekövetkezett-e olyan, a társasággal kapcsolatos változás (pl. jelentős társasági vagyronvesztés), aminek hatására, ha még ekkor élne az örökhagyó, mégse szeretett volna taggá válni, tehát ő is szabadult volna ettől az előszerződéstől. Ennek az előszerződésnek a személyes jellege nem mérhető össze más kötelek személyes mivoltával, ami miatt jogutódlásnak lenne helye az örökhagyó pozíciójában. Az örökhagyói szándék nem jelent speciális képességet, az pusztán egy akaratnyilatkozat, a

⁶⁵⁰ Ptk. 3:44. §

⁶⁵¹ Papp 2015. 229.

társaságok eredeti alapítása vonatkozásában is – amelynek a szabályait alkalmazni kell a származtatott alapításra is – mindenki a maga személyében dönt, aláírja-e a társasági szerződést, ekkor taggá válik, vagy nem írja alá, ekkor nem lesz tag. Emellett a vállalt vagyoni hozzájárulást is teljesíteni kell. A társaság alapításában, illetve abban való részvételre nem lehet senkit sem kényszeríteni, ez igaz lesz az egyesülési eljárás során létrejövő gazdasági társaság vonatkozásában is. Egy ilyen előszerződésben nem lehet továbbvinni a személyesen vállalt kötelezettséget, a kérdésre a kötelmi jogi és társasági jogi szabályokat együttesen kell alkalmazni.

5.4.3. A jogi személyek szétválása

A jogi személy különválás vagy kiválás útján több jogi személlyé szétválhat. Különválás esetén a jogi személy megszűnik, és vagyona a különválással létrejövő több jogi személyre, mint jogutódra száll át. Kiválás esetén a jogi személy fennmarad, és vagyonának egy része a kiválással létrejövő jogi személyre, mint jogutódra száll át.

A szétválás úgy is megvalósítható, hogy

- a) a kiváló tag a jogi személy vagyonának egy részével már működő jogi személyhez, mint jogutódhoz csatlakozik (beolvadásos kiválás), vagy
- b) a különváló tagok a jogi személy vagyonának rájuk eső részével különböző, már működő jogi személyekhez, mint jogutódokhoz csatlakoznak (beolvadásos különválás).⁶⁵²

A többszintű szabályozási struktúra alapján az Átv. 17. § (1) bekezdése szerint a szétválásra a jogi személyek átalakulásának, valamint egyesülésének közös szabályai a törvényben foglalt eltérésekkel megfelelően irányadóak. Ez a rész olyan rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek egyrészt a korábbiak megismétlése, illetve ezekből levezethetőek, így például az, hogy a szétválási terv elfogadásáról vagy módosításáról a szétváló jogi személy döntéshozó szerve dönt. Ezek alapul vételével a törvény szétválás esetén is, az egyesüléshez hasonlóan, bizonyos többlétszabályokat határoz meg az eljárás sajátosságaira figyelemmel: a szétválási szerződést a szétváló jogi személy tagjai, valamint a jogutód jogi személyek tagjai (leendő tagjai) kötik meg egymással és írják alá. A jogutód új jogi személy létesítő okiratát csak azok a tagok írják alá, akik az adott jogutód tagjaivá válnak.⁶⁵³ Ezek a szabályok a szétválási

⁶⁵² Ptk. 3:45. § (1)-(2) bek.

⁶⁵³ Átv. 18. § (4)-(5) bek.

eljárásban elfoglalt időbeli elhelyezkedésüknél fogva az örökhagyó cselekményeihez (a szétválásról szóló döntés, szétválási szerződés aláírása) tartozhatnak. Amennyiben még nem jut cégbíróági szakig a szétválás, azaz még a szétválásról folyó tárgyalások alatt meghal a tag, szintén minél hamarabb rendezni kell a tag utáni öröklés, valamint a társaságbeli pozíciójában történő változás folytán támadt jogi helyzetet, azért, hogy folytathassák az eljárást.

5.5. Az osztrák szabályozás alapjai

A származtatott alapítás osztrák szabályozásának jogrendszerbeli elhelyezkedése a magyar joganyaghoz hasonlóan rendkívül nagy heterogenitást mutat. A személyegyesítő társaságokra vonatkozó szabályokat az UGB tartalmazza, míg a tőkeegyesítő társaságokra irányadó rendelkezések több helyen lelhetők fel: a GmbHG bizonyos részletszabályok mellett a kft.-k egyesülésére az *Aktiengesetz* részvénytársaságok egyesülési szabályait rendeli alkalmazni megfelelő alkalmazással, ebből következik, hogy a részvénytársaságoknál az *Aktiengesetz*-et kell figyelembe venni. A tőkeegyesítő társaságok szétválásának részletszabályait a *Spaltungsgesetz* taglalja, míg e típusú társaságok átalakulására az *Umwandlungsgesetz* (UmwG), valamint az *Aktiengesetz* alkalmazandó.

A tőkeegyesítő társaság átalakulhat egyetemleges jogutódlással közkereseti, illetve betéti társasággá,⁶⁵⁴ míg az is átalakulásnak számít, ha a legalább a törzstőkéből, valamint alaptőkéből 90%-os részesedéssel rendelkező tag átveszi a teljes vállalatot, amennyiben a legfőbb szerv így döntött. Ekkor a társaságot törlik a cégjegyzékből, az átvevő tag pedig az UGB rendelkezéseinek betartásával használhatja az addigi céget.⁶⁵⁵ Amennyiben ez a döntés megszületett, és ez a többségi tag ezután meghal, úgy örökösei ezt a vállalkozást vihetik tovább. Ha még csak a taggyűlésre, közgyűlésre vonatkozó meghívó került kiküldésre, akkor ez a többségi hányad a társaságnak megfelelő jogutódlás alapján az örökösökre háramlik, ha ez közöttük felosztásra kerül, nem is lesz meg ez a szükséges többség.

Az átalakulás másik esete az, ha valamely személyegyesítő társasággá válik a tőkeegyesítő társaság, amely utóbbiban szükség van arra, hogy a tőkeegyesítő társaság vagyonának 90%-ával rendelkező tagok váljanak taggá, a maradék egytized részt

⁶⁵⁴ UmwG 1. §

⁶⁵⁵ UmwG 2. § (2) bek. 2. pont, UmwG 4. §, UGB 22. §

szerezhetik meg csak új tagok.⁶⁵⁶ Ebben az esetben a taggá vált örökösöket is megilleti ez az átalakulás mellett való döntés joga, de csak akkor, ha megvan a szükséges szavazattöbbség.

Átalakulás a hagyományos értelemben vett társasági forma megváltoztatása, amelynek egyes szabályait – korlátolt felelősségű társaságból részvénytársaság,⁶⁵⁷ és fordítva⁶⁵⁸ is – a részvénytársaságokra irányadó törvény tartalmazza. Ezeknél a fontosabb rendelkezések közé a részvények kiállításának, illetve azok cseréjének részletszabályai tartoznak.

A kft.-k egyesülése megvalósulhat összeolvadással és beolvadással,⁶⁵⁹ amely legalább háromnegyedes szavazattöbbség kell, azzal, hogy a társasági szerződésben további feltételeket is meghatározhatnak.⁶⁶⁰ Amennyiben a társasági szerződésben nem rendelkeztek megváltási jogról, és az örökösök megszerezték az elhunyt üzletrészt, meglátásom szerint rájuk is igaz a magyar joghoz hasonlóan, dönthetnek az egyesülés folytatása mellett. Ha megfelelő többség áll rendelkezésükre, meg is szüntethetik az eljárást az adott társaságra vonatkozóan.

A részvénytársaságok is egyesülhetnek mind beolvadással, mind összeolvadással.⁶⁶¹ A téma szempontjából kevésbé jelentős eltérés az, hogy a részvénytársaság korlátolt felelősségű társasággal is egyesülhet,⁶⁶² az előbbi örökléssel kapcsolatos megállapítások igazak lesznek.

A tőkeegyesítő társaságok szétválása a magyar jogból is ismert módokon valósulhat meg: kiválás beolvadással, kiválás új társaság alapításával, különválás beolvadással, különválás új társaság alapításával,⁶⁶³ ezek öröklési jogi vetületeire szintén a már említetteket kell megfelelően alkalmazni.

5.6. Összegző gondolatok

Megállapítható, hogy a gazdasági társaságok származtatott alapításának mindegyik eseténél (átalakulás, egyesülés, szétválás) relevanciával bír valamely társaság tagjának halála, adott esetben magának az eljárásnak a végét is jelentheti. A tag

⁶⁵⁶ UmwG 5. § (1) bek.

⁶⁵⁷ AktG 245-253. §

⁶⁵⁸ AktG 239-244. §

⁶⁵⁹ GmbHG 96. § (1) bek.

⁶⁶⁰ GmbHG 98. §

⁶⁶¹ AktG 219. §

⁶⁶² AktG 234. §

⁶⁶³ SpaltG 1. § (2) bek.

halála egyben a jogviszonyának megszűnését jelenti, ezen átfogó kategóriának az átalakulás folyamatára gyakorolt hatásáról a jogalkotónak érdemes szabályt alkotnia. Álláspontom szerint abban az esetben, ha az átalakulási (egyesülési, szétválási) eljárás bármely szakasza alatt (egészen a cégbírósági bejegyzésig) megszűnik a tagsági jogviszony, és abban jogutódlás várható (pl. társasági részesedés átruházása, öröklés) célszerű lenne a Ctv.-ben megadni a társaságnak azt a lehetőséget, hogy – bizonyos körülmények, így például valamely tag halálának bekövetkeztekor – az eljárást a társaság felfüggeszthesse, azért, hogy a jogutód nyilatkozatának megfelelően folytathassák vagy befejezhessék az eljárást. A jogutód nyilatkozatát pedig akkor lehetne elfogadni, amennyiben az jogerős hagyatékátadó végzésen, jogerős öröklési perben hozott ítéleten alapul, de legalábbis örökös minőségének igazolására öröklési bizonyítványt kell tőle megkövetelni.

Figyelembe kell venni ugyanakkor azt is, nem biztos az, hogy maga az átalakulni kívánó gazdasági társaság tudomást szerez tagjának haláláról, aminek folytán a további szükséges lépéseket sem teheti meg. Elképzelhető az, hogy az örökösök nem tudnak arról, hogy az örökhagyó valamely társaság tagja volt, vagy ha tudják is, a társaság értesítése elmarad. Ekkor meg kell vizsgálni azt is, mennyiben beszélhetünk automatikus jogutódlásról. Az örökösök jogai kevésbé sérülhetnek egy általuk nem kívánt átalakulással, miután a legtöbb társaságnál kérelmezni kell azt, hogy taggá válhassanak, az ilyen kérelmeknél pedig az örökös érdeke a megfelelő tájékoztatás kérése a társaság helyzetével kapcsolatban, ennek a tájékoztatásnak a társaság részéről ki kell terjednie az esetleges átalakulásra is, az örökös pedig ennek tudatában dönthet az abban való részvételről vagy távolmaradásról.

6. A közös veszélyben elhunyt társasági tagok utáni jogutódlás rendezése

6.1. Bevezetés

Az öröklés előfeltételeit a törvényi szabályozás⁶⁶⁴ és a jogtudomány⁶⁶⁵ megfelelően kidolgozta, ezek közé sorolható az, hogy az örökös nem eshet ki az öröklésből. Kiesésnek minősül, ha az örökös nem éli túl az örökhagyót.⁶⁶⁶ „A hagyatékot tehát az sem szerezheti meg, aki nem az örökhagyó előtt, hanem az örökhagyóval egyidejűleg hal meg, hiszen az ő jogképessége pontosan akkor szűnik meg, amikor öröklés jogcímén jogokat szerezne, márpedig aki nem jogképes, az jogot öröklés jogcímén sem szerezhet. A helyes fogalmazás tehát a régi Ptk.-tól eltérően a Ptk.-nak megfelelő.”⁶⁶⁷

A gyakran előforduló, több ember életét követelő balesetekben elhunytak egymás utáni öröklésének rendezésére a régi Ptk.-hoz képest a hatályos Polgári Törvénykönyv már tartalmaz szabályt: a közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek az egymás után történő öröklés tekintetében a halál beálltának sorrendjétől függetlenül kiesettnek tekintendők.⁶⁶⁸

E szabálynak a megjelenését napjaink felgyorsult technikai fejlődésével, a motorizáció rendkívüli térhódításával indokolta a jogalkotó.⁶⁶⁹ Gyakran előforduló eset az, hogy egy család tagjait (szülők, gyermekek) végzetes baleset éri, és nem lényegtelen kérdés az, miképp megy végbe az öröklés e személyek után, mert a különböző szabályok igencsak eltérő megoldásokhoz vezethetnek.

⁶⁶⁴ Ptk. 7:4. §

⁶⁶⁵ Az öröklés előfeltételeit vö. Vékás 2014b. 21-33.

⁶⁶⁶ Ptk. 7:4. §

⁶⁶⁷ Anka 2013. 158.

⁶⁶⁸ Ptk. 7:4. § (1) bek.

⁶⁶⁹ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről indokolásából, Orosz 2014c. 219.

6.2. A közös veszélyben elhunytak utáni öröklés rendezésének lehetséges változatai

6.2.1. A három út

A közös veszélyben elhunytak utáni öröklésre vonatkozóan három szabályozási mód figyelhető meg az európai megoldások alapján. Ezek közül valójában csak kettő változat jelenti a kérdés rendezését, a harmadik nem jelent valódi megoldást.

6.2.1.1. A fizikai ellenálló képességen alapuló vélelmek

A közös veszélyben elhunytak utáni öröklés rendezésének igénye már az ókori Rómában is jelentkezett. A fellelhető források például háborúban elesett katonák (apafia), valamint különböző utazási (hajó) szerencsétlenségek miatt elhunyt emberek (anya és csecsemő fia) utáni öröklésről tesznek említést. Azonos ezekben az esetekben – ami a mai viszonyokra is igaz –, olyan személyek utáni/közötti öröklési viszonyokra igyekeztek szabályt felállítani, akik egymás rokonai, de legalábbis az egyikük örököl a másik halála esetén. Ennek hiányában lényegtelen lenne a haláluk sorrendjének bármilyen meghatározására tett kísérlet. A források áttekintése alapján megállapítható, hogy közös veszélyben elhunytak esetén sok esetben nem az örökhagyó vérszerinti rokonai, hanem házastársa, illetve annak rokonai örökölnének. A vérszerinti rokonok peres ügyeiben a jogtudósok e helyzetek kiküszöbölésére igyekeztek megoldást találni.⁶⁷⁰ A posztklasszikus korra a római jogtudósok vélelmezték, hogy a serdületlen gyermek a szülő előtt hal meg, serdült gyermek és szülő közül viszont a szülő hal meg hamarabb, míg nő és férfi közül előbb a nő veszíti életét.

A probléma modernkori megoldására egészen a XVIII-XIX. századig várni kellett. A római joghoz hasonló megoldással az 1804-es *Code Civil* él. Eszerint a 15 év alatti elhunytaknál az idősebb éli túl a másikat, 60 felettieknél a fiatalabb, míg ha az egyik elhalt személy 15 év alatti és a másik pedig 60 év feletti, akkor a fiatalabbat kell a másikkal képest túlélőnek tekinteni. 15-60 év közötti személyek esetében pedig nem a vélhető fizikai ellenálló képességre alapoz, hanem fő szabály szerint különböző neműek esetén a férfi a túlélő, azonos neműek esetében „az örökséghez jutásuk természetes sorrendjét véve alapul a fiatalabbat kell túlélőnek tekinteni.”⁶⁷¹

⁶⁷⁰ Nótári – Papp 2004. 16-17., Hamza – Sajó 192.

⁶⁷¹ Nótári – Papp 2004. 13.

Ezeket a szabályokat az általános biológiai tapasztalatok hatására alkották meg, de az iskolapéldának számító felvetés szerint⁶⁷² egy repülőgép-szerencsétlenségben elhunyt házaspár halálának sorrendjénél aligha számít az, hogy a férj cirkuszi erőművész. Meg kell azt említeni, hogy „a *Code Civil* rendszerében ez a törvényi vélelem azonban csak szubszidiárius jellegű, vagyis csak akkor alkalmazható, ha ténylegesen nem állapítható meg, hogy a kölcsönösen öröklésre jogosultak közül, akik egyazon eseményben (*événement*) pusztultak el, melyik hunyt el később.”⁶⁷³

Ehhez a megoldáshoz sorolható még az 1925-ös brit *Law of Property Act* rendelkezése is, amely szerint, ha olyan körülmény áll be, ami miatt nem lehet megállapítani a halál sorrendjét, a fiatalabbat kell a túlélőnek tekinteni.⁶⁷⁴

6.2.1.2. Az egyszerre elhalás vélelmezése

A második megoldási variáció legjobb példáinak az osztrák *Todeserklärungs-gesetz* (holtta nyilvánítási törvény) és a német *Verschollenheitsgesetz* (eltűnési törvény) számítanak. Mindkét törvény 11. §-a ugyanúgy rendelkezik: „*Kann nicht bewiesen werden, dass von mehreren gestorbenen oder für tot erklärten Menschen der eine die anderen überlebt hat, so wird vermutet, dass sie gleichzeitig gestorben sind.*” Azaz ha nem lehet megállapítani, hogy több elhalt vagy holtta nyilvánított személy közül egyik a másikat túlélte-e, úgy kell tekinteni, hogy egyszerre haltak meg. A német-osztrák szabályozásból kiemelést érdemel: a szabály alkalmazása arra az esetre vonatkozik, ha az elhalálozás sorrendje bizonytalan, azt nem tudják bizonyítani,⁶⁷⁵ ezzel ellentétben a magyar meg sem adja a lehetőséget a bizonyításra, a jogkövetkezmény az, hogy az egymás utáni öröklés szempontjából azonnali kiesést von maga után.⁶⁷⁶ A két külföldi törvény nem utal arra, hogy csak az egymás utáni öröklésre vonatkozna-e, továbbá lényegtelen, hogy az érintett személyek halálának időpontjából csak az egyik vagy egyik sem ismert, alkalmazni kell ezt a szabályt.⁶⁷⁷ Ennek indokát abban kell keresni, hogy a német BGB 1923. § (1) bekezdésében meghatározott öröklési képesség fogalmát⁶⁷⁸ alapul véve csak az válhat örökössé, aki a halálesetkor életben van.⁶⁷⁹ Ez

⁶⁷² Nótári – Papp 2004. 13., Hamza-Sajó 194.

⁶⁷³ Hamza – Sajó 193.

⁶⁷⁴ Hamza – Sajó 197.

⁶⁷⁵ Burandt – Rojahn 1287.

⁶⁷⁶ Ptk. 7:4. § (1) bek.

⁶⁷⁷ Burandt – Rojahn 1287-1288.

⁶⁷⁸ Erbe kann nur werden, wer zur Zeit des Erbfalls lebt.

⁶⁷⁹ Vö. Burandt – Rojahn 1288.

összecseng a Ptk. 7:4. § (1) bekezdésében található alapesettel: kiesik az öröklésből, aki nem éli túl az örökhagyót, tehát nem esik ki az öröklésből, így örökös lesz az, aki túléli őt. A német szabályozással teljesen megegyező megoldással élnek a svájciak is.⁶⁸⁰ A svájci *Zivilgesetzbuch* 32. § (2) bekezdése csak szóhasználatában tér el a német és az osztrák megfogalmazástól,⁶⁸¹ amellyel kapcsolatban érdekességgént megjegyezhető, hogy a szabályt nem az öröklési jog, hanem a személyek jogának szabályai között találhatjuk meg.

A holland Ptk., a *Burgerlijk Wetboek* 4. könyvének 2. cikkelye⁶⁸² azt a vélelmet állítja fel, miszerint ha két vagy több személy elhalálozásának sorrendje nem állapítható meg, úgy kell tekinteni őket, mint akik egyszerre haltak meg, azaz egyikük hagyatékából semmilyen előny nem származik a másakra nézve. A vélelem azonban megdönthető, ugyanezen cikkely (2) bekezdése szerint ugyanis a bíróság akár többszöri haladékot is adhat annak az érdekeltnek, aki neki nem felróható nehézségek miatt akadályozott a közös veszélyben elhaltak közötti halálozási sorrend bizonyításában, feltéve, hogy ésszerűen feltehető, hogy a bizonyítás a haladék elteltéig lehetségessé válik.⁶⁸³ Azaz, ha nem lehet megállapítani a haláluk sorrendjét, akkor nem egy törvényi sorrendet állít fel, hanem a hatályos magyar jogszabályhoz hasonlóan egyszerre kiesést állapít meg. A szubszidiaritást nemcsak a korábban említett francia, illetve holland jog ismeri, hanem további európai példaként említhetjük meg a fentebb leírt svájci jogot is.⁶⁸⁴

Az öröklési jog újdonsága az Európai Unió öröklési rendelete, amelynek a határon átnyúló elemeket tartalmazó öröklés teljes körű rendezése mellett egyik célkitűzése volt az öröklést tekintve eltérő joga hatálya alá tartozó közös eseményben, a magyar Ptk.-beli terminológiával élve közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek utáni helyzet tisztázása. Az öröklési rendelet alapján az olyan esetek egységes kezelését szerették volna biztosítani, amelyekben bizonyossággal nem lehet megállapítani, hogy két vagy több, az öröklést tekintve eltérő jog hatálya alá tartozó személy halála milyen sorrendben következett be,⁶⁸⁵ ezért mondja ki a 32. cikk, amennyiben e jogok

⁶⁸⁰ Pardy

⁶⁸¹ „Kann nicht bewiesen werden, dass von mehreren gestorbenen Personen die eine die andere überlebt habe, so gelten sie als gleichzeitig gestorben.”

⁶⁸² <http://www.wetboek-online.nl/wet/Burgerlijk%20Wetboek%20Boek%204.html> (2017.07.21.)

⁶⁸³ Csizmazia 30.

⁶⁸⁴ ZGB 32. § (1) bek.: Wer zur Ausübung eines Rechtes sich darauf beruft, dass eine Person lebe oder gestorben sei oder zu einer bestimmten Zeit gelebt oder eine andere Person überlebt habe, hat hiefür den Beweis zu erbringen.

⁶⁸⁵ 55. preambulum-bekezdés

különböző módon rendelkeznek, vagy egyáltalán nem rendelkeznek erről a helyzetről, ezen elhalálozott személyek egyikét sem illetik meg jogok a másik vagy a többi utáni öröklésben.

Tehát amennyiben közös veszélyben elhunytakról van szó, és az öröklési rendelet alapján ugyanazon jog hatálya alá tartoznak, ez a jog lesz irányadó az öröklés vonatkozásában, bármelyik rendezési módot is követi. Viszont ha más államok jogát kell alkalmazni, először azt kell megvizsgálni, hogy a kérdés rendezésében összeegyeztethetők-e egymással, ha ez nem teljesül, akkor arra az esetre kell alkalmazni a 32. cikket, a jogkövetkezmény végső soron ugyanaz lesz, mint a magyar jogban: az érintett személyeket egymás utáni öröklésüket tekintve úgy kell tekinteni, mint ha nem is léteztek volna,⁶⁸⁶ azaz kiestek.

Mindezekre tekintettel a magyar, a német, illetve az osztrák vélelem összeegyeztethető az öröklési rendelettel.⁶⁸⁷

6.2.1.3. *A kódex hallgatása*

A harmadik út, ami tulajdonképpen nem minősül megoldásnak, az a jogi helyzet, ami a régi Ptk.-ban is volt: a jog nem ad semmilyen vélelmet e tárgykörben, hallgat erről az esetről. Ekkor csupán az öröklésben érdekelték bizonyításán múlik a halál sorrendjének megállapítása, ami igazságtalan eredményekhez is vezethet.⁶⁸⁸ Az 1959. évi IV. törvény miniszteri indokolása szerint miután „nincs vélelem az élveszületés, a születések sorrendje, valamint az életbenlét mellett sem, ugyanúgy nincs a halál tényére, valamint annak időpontjára sem. Ilyen sorrend megállapítása ugyanis megnehezítené a jogviszonyok megfelelő rendezését; bizonyos esetekben még a vélelem megdöntésének lehetősége sem enyhítene számottevően a vélelemből eredő kötöttségen.”⁶⁸⁹ Meglátásunk szerint helyesen járt el a jogalkotó, amikor változtatott ezen az állásponton, és bevezette az új szabályt.

⁶⁸⁶ Lagarde 181-182.; Müller-Lukoschek 77.; Köhler 1611-1612.; Fischer-Czermak 306-308., Weber 277-280.

⁶⁸⁷ Vö. Burandt – Rojahn 1450.; Müller-Lukoschek 77.

⁶⁸⁸ Ehhez kapcsolódóan különböző esetvariációkat mutat be Nótári – Papp 2004. 19-22.

⁶⁸⁹ régi Ptk. indokolása 39.

6.2.2. *A közös veszély szabályozásának első megjelenése a magyar jogban*

„Törvényes vélelmet a magyar jog sem az élveszületés, sem a közös veszedelemben elhaltak halálának sorrendje tekintetében nem ismer” írta már *Szladits Károly* 1933-as munkájában.⁶⁹⁰ A magánjogi kodifikációs munkálatok során a *Hoffman Pál* által készített 1871. évi Általános Magánjogi Törvénykönyv Tervezet személyekre vonatkozó részének 31. §-a állította fel először azt a vélelmet, miszerint egy időben haláloztak el a több ugyanazon halálveszélyben kimúlt személyek.⁶⁹¹ Az 1900-as tervezet⁶⁹² *Lányi Bertalan* által írt személyjogi részének 15. §-a is ezt vélelmezte. Egyetértett ezzel az állásponttal a kolozsvári egyetem professzora, *Haller Károly* is. Véleménye szerint nem tesz eleget a törvényes szabályozás követelményének az, ha az öröklésben érdekeltre hagyják a halálozás sorrendjének bizonyítását. Példaként állítja egy házaspár halálát, akik közül „a szakértők valamelyiknek korábbi halálát valószínűnek tartják, de azt határozottan nem állíthatják, ebben az esetben a bíró helyzete meg lenne nehezítve.”⁶⁹³ Az 1913. évi magánjogi törvénytervezet⁶⁹⁴ 18. §-a is az egy időben való halált vélelmezte, a javaslatához fűzött indokolás szerint továbbra is a bizonyítási nehézségek elkerülése érdekében.⁶⁹⁵ Ehhez képest az 1928-as Magánjogi Törvénykönyv javaslatában ilyen szabály nem szerepel, abszolút a felek bizonyítására alapozza a helyzet rendezését.⁶⁹⁶ Vélhetően ennél a nézetnél maradva döntöttek 1959-ben is bárminemű vélelem (sorrend felállítása, egyszerre kiesés) hiányáról.

6.2.3. *A közös veszély a hatályos magyar szabályozás szerint*

A Ptk. elfogadásakor végül a közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek utáni öröklés tekintetében vélelem felállítása mellett törtek lándzsát. Ez a vélelem nem a halál sorrendjére vonatkozóan tartalmaz rendelkezést, hanem átvágva a gordiuszi csomót (követve ezzel a német jogi hagyományokat), a közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyeket az egymás után történő öröklés tekintetében a halál beálltának sorrendjétől függetlenül kiesettnek kell tekinteni. Ezzel

⁶⁹⁰ Szladits 60.

⁶⁹¹ 1871-es tervezet

⁶⁹² 1900-as tervezet 4.

⁶⁹³ 1900-as tervezet bírálata 43.

⁶⁹⁴ Hamza – Sajó 198.

⁶⁹⁵ 1914-es tervezet indokolása

⁶⁹⁶ Hamza – Sajó 198.

az új szabállyal remélhetőleg kiküszöbölhetőek lesznek a kodifikátorok által is észlelt anomáliák.⁶⁹⁷

Nem a kiesési okok köre, hanem a kiesésre vonatkozó szabályok bővültek.⁶⁹⁸ Kétségtelen, hogy akkor minősülnek egyszerre kiesetteknek az ilyen körülmények között elhaltak, ha legalább szoros időbeli kapcsolat van a haláluk között, de az egyidejűség valószínűsége nagyon kicsi. Osztom azt az álláspontot, miszerint a bírói gyakorlatra vár annak tisztázása is, hogy azon személyek körében hogyan állapítja meg az egyszerre kiesettséget, akik egy baleset miatt, de egyértelműen időben jól elkülöníthetően haltak meg. Ebből a szempontból a német megoldás nem lenne maradéktalanul alkalmazható, hiszen ilyen esetben bizonyíthatóan meg lehetne állapítani a halál sorrendjét, így a vélelem alkalmazására nincs szükség. Még nehezebb kérdés az, hogy használják-e a vélelmet akkor, ha ugyanabban a veszélyhelyzetben, de egymástól térbeli különbséggel (pl. az egész Balatonra kiterjedő viharban) hunytak el.⁶⁹⁹ Önmagában a közös veszélyhelyzet megfogalmazás is problémás, nem teljesen mentes az aggályoktól. E fogalom a *Preußisches Allgemeines Landrecht* vonatkozó rendelkezésében tűnt fel (*gemeinsames Unglück*),⁷⁰⁰ később ez került a magyar terminológiába is. Az 1794-es porosz törvénykönyv is ugyanúgy szabályozta ezt a helyzetet, ahogy azt ma a Ptk. is teszi.⁷⁰¹ További kérdések is felvethetők, amelyek a mai szabályozás alapján is megválaszolatlanul maradnak, pontosabban szólva a bírói gyakorlatra várnak. Ezek közé tartozik, mely esetekben kell vagy lehet vélelmezni az egy időben történő elhalást. A fogalommal önmagában is gondok vannak, ugyanis a közös veszéllyel nem azonos az a konkrét ok, amely a halálhoz közvetlenül vezet. Hamza Gábor és Sajó András szerint helyesebb lenne a közös esemény kifejezés használata.⁷⁰² A közös esemény fogalmát is megfelelően kell értelmezni mind térbeli, mind időbeli szempontból. Aggályokat támaszthat az is, ha nem ugyanazon ok miatt haltak meg a személyek, megállapítható-e a közös esemény miatti kiesés.⁷⁰³

Egyetértünk az alábbi állásponttal: „Valójában azonban törvényi vélelem felállításával sem lehet elkerülni a méltánytalan és igazságtalan eredményt; nem szólva arról, hogy a törvényi vélelem megdönthetőségének elvén ugyancsak nagyon nehezen

⁶⁹⁷ Nótári – Papp 2013. 205-206.

⁶⁹⁸ Orosz 2014a. 20.

⁶⁹⁹ Orosz 2014a. 21., Orosz 2014b. 266., Orosz 2014c. 219-220.

⁷⁰⁰ Hamza – Sajó 195.

⁷⁰¹ Nótári – Papp 2004. 14.

⁷⁰² Hamza – Sajó 200-201.

⁷⁰³ Hamza – Sajó 201-202.

kezelhető bizonyítási eljárások indulhatnak. Emiatt a jogalkotó e helyütt nem vélelmet állított fel az öröklési sorrendet illetően, hanem kötelező szabályt alkotott a kiesésnek erre az esetkörére.”⁷⁰⁴

Megemlíthető még az is *Orosz Árpád* nyomán, hogy bár azok, akik az adott kiesési okra vonatkozó szabályozás hiányát felvetették, családtagok (hozzátartozók) haláláról szóltak, a Ptk. szövegében nincs ilyen tartalmú szűkítő rendelkezés. Következésképpen ez a rendelkezés mindazokra is kiterjed, akik egymással nem hozzátartozói, hanem egyéb öröklési jogi kapcsolatban (pl. örökhagyó és végrendeleti, vagy szerződéses örökös) állnak.⁷⁰⁵

6.3. Társasági jogi kapcsolódás

A közös veszéllyel összefüggő kérdéskört példák segítségével⁷⁰⁶ érdemes áttekinteni a régi Ptk. 600. §-a⁷⁰⁷ [a) pont], a Ptk. 7:4. § (1) bekezdése⁷⁰⁸ [b) pont, mintha nem lenne vélelem] és a közös veszélyre vonatkozó vélelem⁷⁰⁹ alapján [c) pont]. A hatályos Ptk.-ra vonatkozó szabályokat tehát célszerű akként különválasztani, milyen eredménnyel járt volna, ha nem állapítja meg a közös veszélyre vonatkozó szabályt a jogalkotó, ugyanis egyes esetekben különbség van. A példák mindegyikében szerepel egy házaspár, figyelemmel arra, hogy a közös veszélyre vonatkozó vélelem az egymás után történő öröklés kizártságáról rendelkezik, nincs ezért relevanciája az olyan helyzetnek, amikor a közös veszély megállapítását megalapozó veszélyhelyzetben érintett személyek nem örökölnének egymás után törvényes vagy végrendeleti öröklés, illetve öröklési szerződés alapján. Megjegyzendő, hogy utóbbi kettő öröklési jogcím esetén nem szükséges az örökhagyó és az örökös között bárminemű hozzátartozói⁷¹⁰ vagy rokon⁷¹¹ kapcsolat, de abból a szempontból ez irreleváns, hogy a vélelem nem tesz különbséget az egyes jogcímek között. (Természetesen amennyiben az állam

⁷⁰⁴ Orosz 2014a. 20.; Orosz 2014c. 219.

⁷⁰⁵ Orosz 2014c. 220.; Orosz 2014a. 21.; Orosz 2014b. 266.

⁷⁰⁶ A példák alapjául Nótári – Papp 17-22. szolgált.

⁷⁰⁷ *Kiesik az öröklésből* a) aki az örökhagyó előtt meghal.

⁷⁰⁸ *Kiesik az öröklésből*, aki nem éli túl az örökhagyót.

⁷⁰⁹ Ptk. 7:4. § (1) bek. második fordulata

⁷¹⁰ Ptk. 8:1. § [Értelmező rendelkezések]

(1) E törvény alkalmazásában

1. *közei hozzátartozó*: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér;

2. *hozzátartozó*: a közei hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa.

⁷¹¹ Ptk. 4:96. §

öröklésére kerülne sor, akkor sincs ilyen családjog kapcsolat.) A házaspárok példaként szolgálnak arra is, hogy az egyes házastársak vagyona, bennük a gazdasági társasági részesedés (a vagyoni hozzájárulással kapcsolatos elszámolási igény közkereseti és betéti társaságban, üzletrész korlátolt felelősségű társaságban, valamint a részvénytársaságban tagsági jogokat megtestesítő részvény) amelyet esetenként még élő szüleiktől kaptak, a halálozások egymást követő véletlenszerűségének köszönhetően, átszállhat házastársuk családjára. Eltérő megoldások adódnak abban az esetben, ha akként vizsgáljuk ezt a helyzetet, hogy volt-e a házaspárnak a közös veszélyben érintett közös gyermeke (6.3.2. pont) vagy sem (6.3.1. pont), továbbá valamely házastársnak van-e másik, nem a házastársától született gyermeke (6.3.2.3-6.3.2.7. pontok).

A fejezet megírásánál alkalmaztuk a jogszabályok nyelvtani, valamint logikai értelmezését, amelyek segítségével a fent megállapított ismérvek kombinálása révén létrejövő összes lehetséges felmerült vázolt eset elemzése történt.

6.3.1. A vélelem alkalmazása házastársak halála esetén

6.3.1.1. Amennyiben egy leszármazó nélküli házaspár tagjai közlekedési balesetben halnak meg, és az egyik házastárs megállapíthatóan néhány perccel túléli a másikat.

- a) A régi Ptk. alapján leszármazók hiányában ez a házastárs örököl, majd az örökössé váló házastárs teljes vagyonát (beleértve az először meghalt házastárs hagyatékát) ennek a házastársnak szülei öröklik.⁷¹² Ha a korábban elhunyt házastárs valamely gazdasági társaság tagja volt, e formának megfelelően következik be a jogutódlás a ráeső társasági vagyonban: ekkor nem sokkal később elhunyt házastársa, majd azok szülei és rokonai lesznek jogosultak a tag rokonai helyett az üzletrészre, az elszámolási igényre közkereseti/betéti társaságoknál.
- b) A vélelem nélküli főszabály ugyanezt a helyzetet eredményezi,⁷¹³ tekintettel arra, hogy az egyik házastárs túléli a másikat, így nem esik ki az öröklésből.
- c) A vélelem már eltérő helyzetet eredményez, amennyiben az maradéktalanul megállapítható: nem fog örökölni egyik házastárs sem a másik után, így a korábban elhalt házastárs tag rokonai kapják az elhunytat korábban megillető, és

⁷¹² régi Ptk. 607. § (4) bek., 608. § (1) bek.

⁷¹³ Ptk. 7:63. §

a halál folytán átszállni képes jogosultságokat, a később elhunyt házastárs rokonai pedig csak rokonuk után örökölnék.

Közkereseti és betéti társaságok esetén ahhoz, hogy az elhunyt tag örököse belépessen a társaságba, a társaságban maradt tagokkal meg kell egyeznie.⁷¹⁴ Az örökösök az a)-b) esetben a később elhunyt házastárs szülei lesznek, a bekövetkezett halál sorrendjéhez igazodóan. Abban az esetben, ha csak az egyik házastárs volt a társaság tagja, akkor lehetőség van az örökös beléptetésére, tekintettel arra, hogy mindenféleképp lesz társaságban maradt személy a társaságok törvényi fogalmára figyelemmel. A közös veszélyre irányadó vélelem alkalmazásával a vagyonok eredete szempontjából igazságosabb vagyoneosztás valósul meg: egyértelműen az elhunyt tag hozzátartozói kapják meg az elhalt tagot kiválása esetére megillető elszámolási igényhez való jogot.

Korlátolt felelősségű társaságok esetén az üzletrészt megszerezhetik az örökösök. A hatályos Ptk. alapján az átszállás korábbi automatizmusa bizonyos tekintetben megszakadt, amikor az örökösök nyilatkozatától teszi függővé azt, hogy az ügyvezető bejegyzi-e a tagjegyzékbe az örököst,⁷¹⁵ akinek a személyének megállapítása a közkereseti/betéti társasághoz hasonlóan történik. Azaz eltérően alakul attól függően, alkalmazható-e a közös veszélyre vonatkozó vélelem, mert ha igen, akkor az elhunyt tag rokonainak lesz lehetőségük megszerezni az üzletrészt, ha nem, az elhalálozás véletlenszerű sorrendje jelentősebb vagyon idegen családra szállását eredményezheti.

Házastársi társaság esetén, azaz ha a gazdasági társaság tagjai egy házaspár tagjai voltak, eltérően alakul a gazdasági társaság sorsa közkereseti/betéti társaságoknál és korlátolt felelősségű társaságoknál. Az üzletrészeket a hatályos jogszabályok alapján is megszerezhetik a házaspár örökösei, tekintet nélkül azok személyére, ha kérelmezik az ügyvezetőnél tagként való bejegyzésüket. Közkereseti társaságoknál ehhez képest teljesen eltérő jogkövetkezmények állnak elő, ha a tagok egy balesetben elhaláloznak: ez a jogi tény szükségszerűen a társaság jogutód nélküli megszűnéséhez vezet. Nem lesz olyan tag, aki megegyezhetne az örökösökkel, ezért a Ptk. 3:152. § alapján a házaspár halálától (a közös veszély vélelme folytán a balesettől) számított 6 hónap elteltével meg fog szűnni a társaság. A betéti társaság fogalmi elemét képezi a két eltérő jogállású tag, a beltág és a kültág léte.⁷¹⁶ Akkor szűnik meg jogutód nélkül ez a társaság, ha

⁷¹⁴ Ptk. 3:149. §

⁷¹⁵ Ptk. 3:170. § (1) bek.

⁷¹⁶ Ptk. 3:154. §

valamennyi beltág vagy valamennyi kültág tagsági jogviszonya megszűnik - ezen esetek közé tartozik a tag halála is -, és a társaság nem jelent be újabb tagot a cégbíróságnak a tagsági jogviszony megszűnésétől számított hat hónapon belül, illetve ha nem alakul át e határidő alatt közkereseti társasággá,⁷¹⁷ ahol nincsenek a tagi felelősség szempontjából megkülönböztetett tagok. E társaságokba való belépés csak jogügyleti alapon lehetséges, a Ptk. 3:149. § alapján a meghalt tag örököse a társaság többi tagjával való megegyezés alapján a társaságba tagként beléphet, ez pusztán öröklés útján nem lehetséges. Esetünkben azonban nincs olyan tag a halál miatt, aki az örökösrel meg tudna egyezni és a társasági szerződést módosítani tudná, így a házaspár örökösei nem tudnak belépni, nem folytathatják a társaságot. Ebben az esetben a vélelem ugyan a hagyaték többi részének elosztásában segíteni fog, de a társaságot nem képes megmenteni.

Abban az esetben, ha a házaspáron kívül harmadik személy is a társaság tagja, ez a személy meg tud egyezni az örökösökkel a társasági szerződés módosításáról közkereseti/betéti társaságok esetén, hasonlóan ahhoz a helyzethez, amikor csak a házaspár egyik tagja a társaság tagja. Ha a házaspáron kívül csak egyetlen – a balesetnél jelen nem volt – közös gyermekük tagja a társaságnak, akkor ugyan ő öröklí az elszámolási igényt, örökösként azonban nem léphet be, de lehetősége van arra, hogy más személyt léptessen be tagként, akinek – eltérően a Ptk. 3:149. §-ban foglaltaktól, figyelemmel arra, hogy ez a személy nem örökös – új tagként vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie.

Amennyiben a kft. társasági szerződésében – akár a Gt., akár a Ptk. alapján – meghatároztak olyan személyt, aki az üzletrész megváltására jogosult, ha él ezzel a lehetőségével, megválthatja az örököstől az üzletrészt,⁷¹⁸ megnehezítve ez által új személy belépését a társaságba. Ha ez a személy, házastársi társaság esetén, éppen részese a közös veszély vélelmének alkalmazhatóságát előidéző balesetnek, a társasági szerződés e rendelkezése kiüresedik, az üzletrészt megöröklí az elhunyt tag örökösei. Tekintettel arra, ha házastársi társaságról van szó, a közös gyermekek kapják meg az üzletrészeket egyenlő arányban mindkét tag, azaz a szüleik után,⁷¹⁹ ha csak egyetlen gyermekük öröklí az üzletrészeket, egyszemélyes kft. fog létrejönni.⁷²⁰ Attól az időponttól, amikortól létrejön az egyszemélyes társaság, mert valamennyi üzletrészt

⁷¹⁷ Ptk. 3:158. § (1) bek.

⁷¹⁸ Ptk. 3:170. § (2) bek.

⁷¹⁹ Ptk. 7:55. § (1)-(2) bek.

⁷²⁰ Ptk. 3:208. § (2) bek.

egyetlen személy, jelen esetben a kiskorú örökös szerzi meg, az egyszemélyes társaságra vonatkozó szabályok szerint működik tovább.

A részvénytársaságoknál az igazgatóság bejegyeztetheti a részvénykönyvbe az örökösöket, mert a részvényes csak attól az időponttól tudja gyakorolni részvényesi jogait a részvénytársasággal szemben,⁷²¹ de a részvények öröklésére ipso iure sor került. Meg kell azonban jegyezni, hogy valószínűleg nincs ügyvezető, illetve igazgatóság kétszemélyes (ráadásul házastársi) társaságoknál, amely a helyzet megoldását nem feltétlen tudja biztosítani.

Elképzelhető az az eset, hogy a közös veszélyben elhunyt házaspárnak egy közös kiskorú gyermeke volt. Ez a gyermek nem válhat a szülei közkereseti társaságának tagjává, illetve a betéti társaság beltagjává a Ptk. rendelkezései szerint, mivel kiskorú gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja nem lehet.⁷²² Ebből a contrario az a következtetés vonható le, hogy a kiskorú lehet kültag, kft tagja, valamint részvényes.

A gazdasági társasággal kapcsolatos döntések meghozatala olyan ügynek minősül, ami nem tartozik abba a körbe, amiben egy cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképessé kiskorú önmaga dönthet, az ilyen jognyilatkozatok semmisek, ezért szüksége van törvényes képviselőre, aki el fog járni a nevében.⁷²³ Ez a törvényes képviselő a gyám lesz, ugyanis az a kiskorú, aki nem áll szülői felügyelet alatt, gyámság alá tartozik,⁷²⁴ és a gyám, ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik, a gyámsága alatt álló gyermek gondozója, nevelője, vagyonának kezelője és a gyermek törvényes képviselője.⁷²⁵ Továbbá a gyám köteles a gyermek pénzét és értéktárgyait – ha azokat a rendes vagyonkezelés szabályai szerint készen tartani nem kell – a gyámhatóságnak átadni.⁷²⁶

A hagyatéki eljárás során a leltár egy példányát az illetékes gyámhatóságnak is meg kell küldeni a szükséges intézkedések megtétele végett, és a gyámhatóság rendeli ki a gyámot, erről pedig a közjegyzőt értesíteni köteles.⁷²⁷ Ha ez a leltározás során nem

⁷²¹ Ptk. 3:246. § (1) bek.

⁷²² Ptk. 3:90. § (1) bek. második fordulat. Ez a rendelkezés kógensnek minősül, attól való eltérés a Ptk. 3:4. §-ába beillesztett diszpozitivitási teszt alapján nem lehetséges. A kógenca és diszpozitivitás kérdéséhez lásd még Auer; Metzinger 42-56.

⁷²³ Ptk. 2:14. § (1) bek.

⁷²⁴ Ptk. 4:223. §

⁷²⁵ Ptk. 4:224. §

⁷²⁶ Ptk. 4:236. §

⁷²⁷ Vö. Hetv. 24. §

történt meg, akkor a közjegyző keresi meg a gyámhatóságot eseti gyám kirendelése végett, mert az öröklésben érdekeltnek nincs törvényes képviselője, és kiskorú.⁷²⁸

6.3.1.2. Abban az esetben, ha a házaspár tagjai egyszerre haltak meg a balesetben,

- a) a régi Ptk. alapján – ha egyikük sem halt meg a másik előtt – egymás után kölcsönösen örökölnék, utánuk pedig a szüleik.⁷²⁹ Ha ugyancsak egyik házastárs volt tag egy gazdasági társaságban, a kölcsönös öröklés miatt ezek a tagsági jogok átkerülnek a házastárs családjához.
- b) Ha egyszerre halt meg a házaspár mindkét tagja, akkor egyikük sem élte túl a másikat, tehát kiestek az egymás utáni öröklésből, aminek folytán ugyanaz a helyzet következik be, mint ami a 6.3.1.1. c) pontban került kifejtésre.
- c) A vélelem alkalmazásával is ugyanerre az eredményre jutnánk, ez is volt a jogalkotó célja, amely a vagyoni eredet szempontjából igazságosabb vagyoneelosztáshoz vezet.

Szintén el lehet különíteni az egyes jogi helyzeteket a társasági formák alapján.

Közkereseti és betéti társaságok esetén, ha csak az egyik házastárs volt tag, nem lesz különbség a 6.3.1.1. pontban írtakhoz képest. Ezért igaz az, hogy a társasági szerződés módosítása szükséges ahhoz, hogy egy új tag, az örökös belépessen a társaságba. A fent leírt esetben a régi Ptk. alapján a házastársak egymás után kölcsönösen örökölni fognak, majd átkerül az elszámolási igény a nem tag családjába. Az új főszabály és a vélelem alkalmazása is a vagyoneelosztás igazságosabb módjához közelít. Hasonló helyzet áll elő üzletrészek vonatkozásában is.

Házastársi társaságnál némileg differenciáltabb képet kapunk. Tekintettel arra, hogy mindketten tagok voltak, a régi Ptk. szerinti kölcsönös öröklés kevésbé okoz igazságtalanságot, mindkét tag szülei jogosultak a hagyaték tárgyát képező elszámolási igényre, a szülők viszont menyük/vejük vagyoni hozzájárulására, aminek mértéke eltérő lehet, ha az egyik házastárs eleve nagyobb részesedéssel bírt a társaságban. A főszabály és a vélelem folytán ilyen „vagyoncserére” nem kerül sor, viszont ugyanarra az eredményre juthatunk. A társaság szükségszerűen meg fog szűnni, hiszen életben maradt taggal való megegyezés szükséges tag belépéséhez, ennek hiányában az utolsó tag kiválásától, figyelemmel arra, hogy egyszerre haltak meg, a bekövetkezett haláltól számított hat hónap elteltével törölni kell a cégjegyzékből a gazdasági társaságot.

⁷²⁸ Hetv. 49. § (1) bek. a) pont

⁷²⁹ régi Ptk. 607. § (4) bek., 608. § (1) bek.

Korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában nem rendelkezett a Gt., és nem rendelkezik a Ptk. sem a jogutód nélküli megszűnésről, ezek kölcsönös öröklésére a régi Ptk., illetve a Ptk. alkalmazásában a kölcsönös kiesés miatt a szülők általi öröklésére minden további nélkül sor kerülhet.

Ha ennek a házaspárnak van olyan közös gyermeke, aki nem esett ki az öröklésből, nem volt a baleset részese, habár az elszámolási igényhez való jogot megszerzi, a társaságba nem léphet be, meg fog szűnni a közkereseti társaság. A közös gyermek megszerezheti ugyanakkor a házastársi kft-beli üzletrészeket, amennyiben nincs olyan élő személy, aki azok megváltására (akár a Gt., akár a Ptk. rendelkezései alapján) jogosult lenne.

Ha egy harmadik személy is tag adott gazdasági társaságban, ha közkereseti/betéti társaságról van szó, megegyezhet az örökösökkel a társasági szerződés módosításáról, e személyek belépéséről. Kft. esetén az örökösök megszerezhetik az üzletrészt, a Ptk. hatálya alatt akkor, ha eziránti kérelmet nyújtanak be az ügyvezetőnek. Elképzelhető, hogy éppen ez a személy lesz az üzletrész megváltására jogosult, az ő döntésétől függ, a társaság tagjaivá válhatnak-e: ha megváltja az üzletrészeket, egyszemélyes kft. fog létrejönni.

6.3.2. A közös veszélyre vonatkozó vélelem alkalmazása házastársak és a közös veszélyben érintett közös gyermekük halála esetén

6.3.2.1. Ha egy házaspár és közös gyermekük szintén egy balesetben elhalálozik, és a szülők megállapíthatóan előbb halnak meg, mint a gyermekük:

- a) a gyermek örököl szülei után,⁷³⁰ azonban leszármazók, házastárs, szülők (ők már kiestek az öröklésből korábbi haláluk miatt), szülői leszármazók hiányában (csak ő volt), törvényes örökösök a gyermek nagyszülei, illetve kiesésük esetén az ő leszármazóik.⁷³¹
- b) A Ptk.-beli vélelem nélküli főszabály is ehhez az eredményhez vezet.⁷³²
- c) A közös veszélyre vonatkozó vélelemmel is erre a következtetésre jutunk, azaz nincs alapvető különbség a régi Ptk. és a hatályos Ptk. között ilyen esetben.

⁷³⁰ régi Ptk. 607. § (1) bek.

⁷³¹ régi Ptk. 609. § (1)-(2) bek.

⁷³² Ptk. 7:55. § (1) bek., 7:64. § (1)-(2) bek.

Annyiban van eltérés, hogy rögtön a nagyszülői parentéla öröklő, nem történik öröklés az elhunytak között.

Amennyiben csak az egyik szülő tagja egy közkereseti/betéti társaságnak, abban az esetben a régi Ptk. alapján először a gyermek szerzi meg a vagyoni részesedést, de az ő (és szülei) bekövetkezett halála miatt a nagyszülők és azok leszármazottai kapják meg a hagyatékot. Ez azt jelenti, hogy azok a – gyermek szemszögéből – nagyszülők is részesülni fognak a társasági vagyonból, akiknek a gyermeke (azaz a közös gyermek édesanyja/édesapja) nem is volt tag. Ha van még egy másik életben maradt tag, akkor mind a négy nagyszülőnek, ezek kiesése esetén leszármazottaiknak (nagynénik/nagybácsik) lehetőségük nyílik arra, hogy taggá váljanak, ha sikerül megállapodniuk az életben lévő taggal. Alapvetően ez a jogi helyzet a hatályos Ptk. rendelkezései alapján is társasági jogi szempontból.

Korlátolt felelősségű társaságok esetén az üzletrészek öröklése szintén hasonló módon következik be: valamely szülő üzletrészt (e tekintetben nincs különbség egymáshoz képest történt elhalálozásuk tekintetében a régi Ptk. alapján) előbb a gyermek szerzi meg, amit majd ugyancsak a nagyszülők fognak négy egyenlő részben megkapni.

A Ptk. alapján, amennyiben nem vonatkozna a közös veszélyre vélelem, ha először a kft tagja hal meg, őt követi házastársa, akkor a vagyoni részesedést, illetve üzletrészt kettő egyenlő részben a kis idővel őt túlélő házastársa és a gyermekük kapja meg.⁷³³ A házastárs részesedését halálát követően a gyermek kapja meg, amit végül szintén a nagyszülők kapnak meg. A vélelem alkalmazásával ugyanerre jutunk, de a jelzett keresztöröklések nélkül.

Házastársi társaság esetén a korábbiakhoz igazodóan a kkt és bt meg fog szűnni, mivel nem lesz olyan személy, aki be tudná léptetni az örökösöket vagy más új tagot. Csupán a társaság vagyonával való elszámolás valósulhat meg, ez a régi Ptk. alapján a gyermek számára állagot, a kis idővel túlélő házastárs számára haszonélvezetet biztosított, a Ptk. szerint az előbbiekhöz hasonló keresztöröklés következik be, majd végül mindkét törvénykönyv alapján a nagyszülők és ezek leszármazottai lehetnek jogosultak a társaságba történő belépésre.

Az üzletrészek tekintetében hasonló megoldásra jutunk, ha házastársi társaságról van szó: a gyermek teljes állagot, illetve annak felét kapja meg. Ezt csak az

⁷³³ Ptk. 7:58. § (1) bek.

befolyásolja, van-e az üzletrész(ek) megváltására jogosult személy, aki ha a másik házastárs, nem lesz ilyen személy, harmadik személy esetén pedig ő lesz jogosult eldönteni, megengedi-e a nagyszülőknek, leszármazottaiknak az üzletrész megszerzését.

Ha a házastársak mellett harmadik személy is a társaság tagja volt, kkt és bt esetén úgyszintén megegyezhet az örökösökkel azok belépéséről, kft esetén pedig megszerezheti az üzletrészeket. Ez a harmadik tag is lehet üzletrész megváltására jogosult, akinek a döntésétől függ az új személyek, az örökösök belépése.

6.3.2.2. Amennyiben előbb a gyermek hal meg, és csak ezután a szülei eltérő időpontokban:

- a) a meghalt gyermek után leszármazók és házastárs hiányában a szülők örökölnék fejenként egyenlő részben. Az egyik szülő halála után, (leszármazó hiányában) házastársa örökli a teljes vagyont, ennek halála után az ő szülei (és ezek leszármazói) öröklük a teljes hagyatékot. Ezzel az esetleges gazdasági társasági részesedés szintén átszállhat a – gyermek szempontjából – másik ágra.
- b) Az új főszabály szerint a szülők túlélésük miatt nem esnek ki az öröklésből, ezzel az előbbi a) pontban vázoltak következnek be.
- c) A vélelem alkalmazásával a szülők nem örökölnék egymás után, még a gyermek után sem, végül leszármazók, házastárs, szülők hiányában a gyermek nagyszülei fogják megkapni a hagyatékot. A tag részesedése vonatkozásában a tag szülei fognak örökölni.

Ha csak az egyik szülő volt egy adott gazdasági társaság tagja, a gyermek kiesésével főszabály szerint – a régi Ptk. alapján – a házastárs örököl. Amennyiben a részesedést illetően megállapítható ági vagyoni jelleg,⁷³⁴ abban az esetben a házastárs egyáltalán nem örökölné azt se kkt/bt, se kft esetén. Másik tag megléte esetén ez a személy gondoskodhat arról, hogy a társasági szerződést módosítsa, az örököst beléptesse, aki a fent vázolt esetben a másodikként elhalt házastárs szülei, és ezek leszármazottai lennének, tekintet nélkül arra, hogy ez a házastárs volt-e a tag vagy sem. Az ezzel előálló igazságtalannak tűnő helyzetet orvosolja a közös veszélyre vonatkozó vélelem: mindenféleképp az elhalt tag szülei és ezek leszármazottai jogosultak az elszámolási igényre, ők léphetnek be a társaságba, valamint szerezhetik meg az

⁷³⁴ Ptk. 7:67. §

üzletrészt. Utóbbit akkor, ha nincs megváltásra jogosult személy, vagy ez a személy nem kíván ezzel a jogával élni.

Házastársi közkereseti/betéti társaság esetén a régi Ptk. szerint vázolt igazságtalanság fennállhatott: habár mindkét nagyszülőpár gyermeke tag volt, egyrészt nem biztos, hogy a részesedésük egyenlő volt, másrészt az egyik nagyszülőpár kaphatja meg a teljes társasági vagyont. Ahogy az megfigyelhető, ebben az esetben a társaság mindenféleképp megszűnik, a vagyoni helyzet megfelelő rendezése lehet csak kérdéses. A Ptk.-ban felállított vélelem egy jobb elosztást tesz lehetővé: az esetleges nagyobb mértékű részesedéssel bíró tag szüleinek keletkezik gyermekük részéhez kapcsolódó elszámolási igénye, illetve örökölhetik az üzletrészt.

Ha a házaspáron kívül más is tag volt, ugyanúgy igaz az, hogy ez a személy léptethet be újabb tagot a közkereseti, illetve betéti társaságba, ha sikerül megegyezni az örökösökkel. Korlátolt felelősségű társaságoknál az üzletrész megváltására jogosult lehet ez a harmadik személy is, továbbra is az ő döntésétől függ, megszerzik-e azt az örökösök (nagyszülők és leszármazottaik), vagy adott esetben egyszemélyes kft jön létre, ha magához váltja azokat.

Akkor, ha a szülők mellett a gyermek volt a közkereseti/betéti/korlátolt felelősségű társaság tagja, a szülőknek előbb igényük keletkezik az elszámolásra, valamint kft.-nél megöröklük az üzletrészt, az ő haláluk sorrendjében örökölnék a régi Ptk. alapján, ezáltal az egyik nagyszülőpár kapja meg a teljes társasági vagyont; fele-fele arányban a Ptk. szerint a közös veszélyre vonatkozó vélelem alkalmazásának segítségével. A közkereseti/betéti társaságok kiváló (elhalt) tagot megillető elszámolási igénye iránt ugyanezen személyeknek van.

6.3.2.3. Tegyük fel, hogy a házaspárnak van egy közös gyermeke, míg a férjnek előző házasságából van még egy másik gyermeke is, aki túlélte a balesetet, vagy nem is volt részese annak. A halálozás sorrendje bizonyítottan: 1. anya, 2. apa, 3. közös gyermek.

- a) A régi Ptk. alapján az anya után a közös gyermek, az apa után pedig a közös és a korábbi házasságából született gyermek örököl fele-fele arányban, majd ezt a felet is a fêltestvér kapja meg, miután a közös gyermek leszármazó, házastárs, szülô hiányában hal meg.⁷³⁵ Ha az anyának pl. üzletrésze volt egy kft-ben, az ô családjához képest idegen család fogja megszerezni azt.

⁷³⁵ régi Ptk. 608. § (2)-(3) bek.

- b) A Ptk.-beli főszabály alapján az előzőek némiképp változni fognak: az anya halála után a közösen lakott lakáson a férj/apa holtig tartó haszonélvezeti jogot szerez, illetve egy gyermekrészt nyit kap minden más vagyontárgyból a közös gyermek mellett,⁷³⁶ azaz jelen esetben fele részt (akár egy üzletrész felett közös tulajdona lesz, ha rövid ideig is, az apának és a közös gyermeknek). Az apa halálával a nejről rászállt örökrész a gyermekei között oszlik meg, az üzletrész negyede már a féltestvéré, majd a közös gyermek halála után a teljes hagyaték az övé lesz. Amennyiben egyidejűleg halnak meg, igazságosabb eredmény lenne: a féltestvér és az anya szülei öröklik a vagyont fele-fele részben.
- c) A közös veszélyre vonatkozó vélelem alkalmazása ugyanazt a helyzetet eredményezi, mintha egyidejű elhalálozást vélelmeznénk: a gyermek anyai nagyszülei és a féltestvér lesznek örökösök fele-fele arányban.

Abban az esetben, ha az anya volt a közkereseti/betéti társaság egyik tagja, a gyermek fogja megszerezni az ő vagyoni részesedését, ami a halálával végül a féltestvérré fog átszállni, így kerül idegen családhoz a részesedés. Ha az életben maradt tagnak sikerül megegyeznie a féltestvérral, az örökössel, a társaság továbbműködhet. A Ptk. alapján annyi a különbség, hogy az anya halála után a részesedés értékének felét az apa, a másik felét a közös gyermek kapja, de végül a féltestvérré száll a teljes hagyaték. Ha az apa volt a társaság tagja, az anya korábbi halála miatt a társasági részesedés öröklése vonatkozásában kiesik, a közös gyermek és a féltestvér örököl fele-fele arányban. Ekkor nem következik be az, hogy egy idegen családra szálljon a vagyon a halálozás véletlenszerű sorrendje folytán. A végső konklúzió azonos: a féltestvér lesz az örökös, vele egyezhet meg az életben maradt tag kkt/bt esetén a belépésről, illetve ő szerezheti meg az üzletrészt. Ezen a helyzeten változtat a vélelem: az anya vagyonát az ő szülei,⁷³⁷ az apa vagyonát a féltestvér,⁷³⁸ a közös gyermek vagyonát szintén a féltestvér szerzi meg.⁷³⁹ Ugyanez következik be az üzletrészek átszállása esetén is.

Házastársi közkereseti/betéti, továbbá korlátolt felelősségű társaság esetén is kölcsönös öröklések figyelhetők meg: az anya részét az apa haszonélvezetével terheltén a közös gyermek kapja meg a régi Ptk. alapján,⁷⁴⁰ az apa részét a két gyermeke fele-fele arányban, a gyermek részét a féltestvére kapja meg. A Ptk. szerint az anya részét az apa

⁷³⁶ Ptk. 7:58. § (1) bek.

⁷³⁷ Ptk. 7:63. § (1) bek.

⁷³⁸ Ptk. 7:55. § (1) bek.

⁷³⁹ Ptk. 7:63. § (2) bek.

⁷⁴⁰ régi Ptk. 615. § (1) bek.

és a közös gyermek fele-fele részben kapja, az apa után szintén a gyermekei, a gyermek után féttestvére örököl a vélelem hiányában. A vélelem alkalmazásával a féttestvér az apa, az anyai nagyszülők pedig az anya részesedésére tarthat igényt.

Családi társaság esetén (ha a közös gyermek is tag volt) az öröklési sorrendek a két törvénykönyv vonatkozásában azonosak lesznek, továbbá a vélelem joghatása is ugyanaz lesz, mind közkereseti/betéti, mind korlátolt felelősségű társaság esetén. Ha a féttestvér is tag, akkor a vélelem hiánya nélkül egyszemélyes kft jöhet létre, illetve egy új tagot kell keresnie, tekintettel arra, hogy jogelőd jogán csak ő léphetne be a társaságba, ha már nem lenne az. A családhoz képest idegen személy tagsága esete nem változtat alapvetően ezen a helyzeten, ha fennáll a vélelem, ha nem: az örökösökkel neki kell megegyeznie a társaság fennmaradása érdekében kkt/bt esetén, vagy ha ő jogosult üzletrész megváltására a korlátolt felelősségű társaságnál, erről dönthet.

6.3.2.4. Ha a halálozási sorrend eltérően alakul, az anya után a gyermek, majd az apa hal meg:

- a) az anya után a közös gyermek örököl, majd a közös gyermek után az apa, aki után a külön gyermek örököl.
- b) Ha ebben a sorrendben, tehát nem egyszerre haltak meg, akkor a láncolat majdnem megegyezik az előbbi 6.3.2.4. a) pontban írtakkal, az eredmény ugyanaz lesz.
- c) A vélelem alkalmazása az anya szüleinek és a féttestvérnek az öröklését vonja maga után.

Két eltérő jogi megoldása lehet ennek a problémának a vázoltaknak megfelelően.

Amennyiben az apa volt tag, a féttestvéren túlmenően más személy öröklése nem bírhat relevanciával, akkor is, ha alkalmazzuk a vélelmet, akkor is, ha nem. Ha az anya, végső soron a vélelem nélkül a féttestvér lesz jogosult a közkereseti/betéti társaságba történő belépésre, üzletrész megszerzésére, a vélelem alkalmazásával az anya szülei szerezhetik meg azokat.

Házastársi társaság esetén (mindhárom társasági formánál) a kérdésre hasonló választ kaphatunk, annyiban, hogy a vélelem alkalmazásával egyfajta öröklési igazságosság valósulhat meg. A társasági részesedéshez kapcsolódó esetleges ági jelleg is ezt mozdíthatja elő.

Ha harmadik személy is a társaság tagja volt a házastársak mellett szintén mindhárom gazdasági társaságnál, akkor is igaz lesz a hasonló helyzetekre írtak, neki lesz joga új tagot beléptetnie, valamint az üzletrész megváltásáról dönteni. Ugyanúgy elenyészik ez a jogosultság, ha valamely szülő lett volna arra jogosult. Ez a harmadik személy ugyanúgy lehetett a közös gyermek is, sőt, a féltestvér, amely helyzetre szintén a korábbiak lesznek igazak.

6.3.2.5. Ha először az apa hal meg, őt követi az anya, majd a közös gyermek:

- a) az apa halála esetén a gyermekek örökölnék fele-fele arányban, az anya halála után a közös gyermek örököl, aki után szintén – miután a szülei kiestek az öröklésből, leszármazók és házastárs hiányában a féltestvér.
- b) Egyszerre elhalás vélelmezése esetén jutnánk csak eltérő megoldásra a hatályos Ptk. alapján, különben az előző pontok lesznek igazak.
- c) A vélelem alkalmazása esetén a féltestvér és a közös gyermek anyai nagyszüeleire száll a hagyaték.

Ha az egyik házastárs tag egy gazdasági társaságban, és ez a személy az apa: kkt és bt esetén a régi Ptk. alapján a gyermekeknek nyílik joga arra, hogy örökösként belépjenek apjuk helyére azzal, hogy az anya haszonélvezeti jogával meg van terhelve az egész hagyaték. A Ptk. egyik jelentős módosítása a házastárs törvényes örökléséhez kapcsolódik: az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon holtig tartó haszonélvezetet kap a túlélő házastárs, míg a hagyaték többi részéből egy gyermekrésznit.⁷⁴¹ Erre figyelemmel örökli meg az elszámolás iránti igény harmadát az anya, másik harmadot a közös gyermek, a harmadik harmadot pedig a féltestvér. Az anya halála miatt a közös gyermek megkapja az ő harmadát, majd ezt a kétharmadot ennek elhunytá folytán megkapja az őt követő féltestvér, aki végül az apa teljes vagyoni hányadával a bennmaradt taggal való sikeres megegyezés esetén a társaság tagjává válhat. A vagyoni részesedések aránya hasonlóan alakul az üzletrészek vonatkozásában is.

Az anya tagsága esetén közkereseti és betéti társaság vonatkozásában elszámolási igénye az apának – korábbi kiesése miatt – nem keletkezik, illetve az üzletrészt nem örökölheti, az rögtön a közös gyermekükre száll. Figyelemmel ennek a

⁷⁴¹ Ptk. 7:58. § (1) bek.

gyermeknek a közös veszély miatt bekövetkezett halálára mindkét törvénykönyv alapján a féttestvér szerzi meg ezeket a jogokat.

A közös veszély esetére felállított vélelem öröklési igazságossága az anya közkereseti/betéti társasági tagsági jogai, továbbá üzletrésze esetén érhető tetten: nem a féttestvér örökl meg a kft-beli üzletrészt (ha nincs megváltásra jogosult személy, vagy az arra jogosult nem él ezzel a joggal), illetve nem léphet be a közkereseti/betéti társaságba, hanem az anya szülei jogosultak minderre, mindamelllett, hogy a törvényi feltételek esetén akár ági vagyonnak is minősíthető. (A leszármazó ugyanis kiesett, nem örökölhét.)

Házastársi társaságnál, mind közkereseti/betéti társaság, mind korlátolt felelősségű társaság esetén a régi Ptk. szerint keresztöröklések figyelhetők meg: az apa részét az anya haszonélvezeti jogával terhelten a két gyermek örökl, az anya részét a közös gyermek, majd a gyermek részét a féttestvér kapja meg. Igazságosabb megoldást csak a hatályos Ptk. szerinti vélelem alkalmazásával kaphatunk, amellyel az anya szülei lányuk után részesülhetnek a társasági vagyonból.

Ha a házastársakon kívül más is a társaság tagja volt, akkor ezzel a harmadik személlyel egyezhet meg az örökös (csak a féttestvér a régi Ptk. alapján, az anyai szülők a vélelem alkalmazásával) a közkereseti, valamint betéti társaságba történő belépésről, illetve ő szerezheti meg az üzletrészt (kft-k esetén). Ha a közös gyermek volt ez a személy, akkor sem változik az öröklésre jogosultak köre az egyes törvénykönyvek alapján, a pontos hányadokat minden személy után külön-külön kell megállapítani, ahogy nem változik akkor sem, ha rajtuk kívül még a féttestvér is tag volt a társaságban.

6.3.2.6. Ha megváltozik a halálozás bizonyítható sorrendje: 1. apa, 2. közös gyermek, 3. anya.

- a) Az apa után szintén a gyermekei örökölnék, a közös gyermek után az anya örököl, az anya után pedig az ő szülei, ezáltal a két család között megoszlik a vagyon.
- b) A vélelem nélküli főszabállyal szintén ehhez az eredményhez jutunk.
- c) A vélelem alkalmazhatósága esetén eredményét tekintve szintén az a) pontban írtak valósulnak meg.

E sorrend esetén a korábbiakhoz képest egyik törvénykönyv megoldása esetén sincs eltérés.

Ha csak az egyik házastárs volt tag egy kkt/bt-ben, e tagnak a személyétől függ a társasági részesedés sorsa: a férj tagsága esetén a régi Ptk. rendszerében a gyermekek örökölték az állagot (az elszámolási igényt) az anya haszonélvezeti jogával, a gyermekek léphettek volna be a társaságba, ha megegyeznek apjuk társával, illetve kft esetén ők szerezhették volna meg az üzletrészt (ha megváltásra jogosult személy nincs, vagy nem kíván élni ezzel a jogával). A közös gyermek halálával az anya öröklí az apáról ráeső részt (a társasági tagságból eredő jogok felét), amit az ő halálával (leszármazó és házastárs hiányában) a közös gyermek anyai nagyszülei szereznek meg.

Az édesanya tagsága esetén a társasági tagságból eredő örökléshez fűződő jogok (az elszámolási igény/belépés a jogelőd jogán a közkereseti/betéti társaságba – az üzletrész öröklése/annak megváltása esetén a megváltási érték a korlátolt felelősségű társaságoknál) csupán az ő szüleit, illetve azok leszármazottait illetik meg, törvényes öröklési kapcsolat hiányában a féltestvér nem örökölhét utána.

Házastársi társaság esetén az apa részesedését gyermekei kapják meg, ennek a közös gyermeket illető felét a gyermek halálával a féltestvér szerzi meg, így a társaság apára eső elszámolási igényére teljes mértékben a féltestvér lesz jogosult, míg az anyára eső részesedést az ő szülei kapják meg, amennyiben közkereseti/betéti társaságról van szó. Erre az esetre is igaz lesz az, hogy a közkereseti/betéti társaság jogutód nélkül meg fog szűnni, mivel nem maradt életben lévő társasági tag. A kft-beli üzletrészt szintén ezek a személyek szerezhetik meg, hacsak nincs olyan személy, aki megváltásra jogosult lenne. A Gt. alapján csak a többi tag, illetve társaság jogosult erre; a Ptk. hasonló előírásokat nem tartalmaz, a 3:170. § (2) bekezdése társasági szerződés által erre feljogosított személyekről ír. Ugyanakkor továbbra is célszerűnek tartjuk azt, ha a társaság, illetve a tagok körére korlátozzuk a megváltásra jogosult személyeket.

Családi gazdasági társaság esetén, bármely tárgyalt társasági formánál, ha az elhalt gyermek is tag volt, hasonlóan alakul a társasági vagyoni részesedések öröklése: az apa után a gyermekek, a gyermek után anyja, az anya után a nagyszülők örökölnék. A vagyoni arányok attól függnék, mekkora részesedéssel bírtak a gazdasági társaságban a család tagjai. Amennyiben a bármely társasági forma tagja a féltestvér is, az apa elszámolási igényének, illetve üzletrésze, részvénye fele iránt keletkezik igénye, míg a közös gyermek és mostohaanyja részesedését utóbbinak szülei kapják meg. Ekkor a féltestvér állapodhat meg a nagyszülőkkel a társaságba történő beléptetésről.

6.3.2.7. Amennyiben először a közös gyermek, majd az apa, és az anya hal meg a balesetben:

- a) leszármazók és házastárs hiányában az apa és az anya örököl egyenlő arányban, az apa vagyont megkapja a külön gyermek, az anya után pedig az anyai nagyszülők, illetve azok leszármazottjai örökölnek.
- b) A Ptk. szabályrendszere alapján az apa és az anya örököl egyenlő arányban, de az apa halálát követően az anya, mint túlélő házastárs és a féltestvér egyenlő arányban örököl, majd az anyai nagyszülők szerzik meg az anya hagyatékát.
- c) A közös veszélyben elhalás vétele alapján is erre az eredményre jutunk.

Ha csak az egyik szülő volt a társaság tagja, a vagyon háramlása úgyszintén attól függ, ki volt ez a személy: az apa, akinek az előző házasságából van egy másik gyermeke, vagy az anya, akinek csak az apával közös gyermeke született. A közös gyermek ebben az esetben korábbi kiesése miatt nem hozható összefüggésbe társasági jogi jogutódlással. Ha az apa volt tag, akkor a társasági vagyoni részesedést csak a féltestvér szerzi meg a régi Ptk. alapján, ahhoz az anyai nagyszülőknek nem lesz közük, az ő joga lesz a közkereseti/betéti társaságba történő belépés, illetve az üzletrész megszerzése. A hatályos Ptk.-hoz képest ez annyiban mutat eltérést, hogy a féltestvér mellett az anya is örököl állagot, ezt a felet megkapják a nagyszülők, ezt az igazságtalanságot – olyanok öröklik a vagyont, akik az örökhagyónak nem is rokonai – a közös veszélyben elhunytak utáni örökléséről szóló vélelem orvosolja: csak a féltestvér követelheti az elszámolási igényt, illetve az üzletrészt. Az anya tagsága esetén akár figyelembe vesszük a közös veszélyre vonatkozó Ptk.-beli vélelmet, akár nem, a nagyszülők fogják megszerezni a részesedést.

Házastársi társaság esetén bármely társasági formánál a közös gyermek újfent nem örökölhet. Az apa korábbi halála miatt a Ptk. alapján az anya és a féltestvér örököl fele-fele arányban, az anya részét szintén a közös gyermek anyai nagyszülei fogják megkapni, így ha egyenlő arányú volt a vagyoni részesedések a gazdasági társaságban, akkor ebből a szempontból ugyanakkora vagyon fog háramlani az örökösökre, egyforma lesz az elszámolási igény, valamint az üzletrészek nagysága is.

Családi társaság esetén (bármely társasági formánál) a gyermek részét leszármazó és házastárs hiányában a szülők fogják megkapni, ezután az öröklés az előbbieket szerint valósul meg, a különbség ilyen jellegű társaságoknál annyi, hogy az örökrészek a közös gyermek részesedésével növekedve szállnak át. Ha nincs más személy a közkereseti/betéti társaságban (házastársi és ilyen családi társaságnál), akkor

ezek a társaságok szükségszerűen meg fognak szünni jogutód nélkül, akkor van lehetőség a megmentésükre, ha van hozzájuk képest harmadik személy. Ilyen személy a korábbiakhoz hasonlóan a féltestvér is lehet, ő egyezhet meg az anyai nagyszülőkkel a beléptetésről. Korlátolt felelősségű társaságok esetében, akkor pedig különösen, ha nincs megváltásra jogosult személy, vagy nem él ezzel a jogával, nem következik be jogutód nélküli megszűnés, az anyai nagyszülők és a féltestvér lesz a társaság tagja.

A féltestvér is lehet a közkereseti/betéti társaság tagja: úgyszintén neki kell gondoskodnia új tagok beléptetéséről, ha azt szeretné, hogy a társaság továbbra is működhessen. Ezek a személyek az örökösök lehetnek, a féltestvéren kívül az anyai nagyszülők léphetnek be elődjük jogán, de ha velük nem sikerül megegyeznie, akkor más személyt is beléptethet a törvényi határidő betartásával. Ekkor megfelelően el kell számolni az anyai nagyszülőkkel, és a belépő új tagoknak vagyoni hozzájárulást kell teljesíteni.

Ugyanilyen konklúziókkal jár az a helyzet is, ha a közös gyermek után az anyahal meg, majd őt követi az apa.

6.4. Összegzés

A közös veszélyben elhunytak esetére felállított vélelem a hasonló szerencsétlenségekben elhunyt személyek utáni öröklést megkönnyíti, de csak akkor, ha a törvényi szabályozást megfelelően értelmezik a jogalkalmazók, szem előtt tartva annak célját. Ez a cél pedig a közös veszélyben elhunytak utáni öröklés lehető legigazságosabb rendezése, valamint az egymásba fonódó hagyatéki eljárások nehézségeinek elhárítása és a jogutódlás megállapításának meggyorsítása⁷⁴² volt. A lehető legigazságosabb rendezés azt jelenti, hogy a vagyon eredete szempontjából annak a családnak kell visszajuttatni a hagyatéket, illetve annak meghatározott elemeit, amelyiktől az származott (lásd erre példaként az ági öröklési szabályokat), tehát azt, hogy ne idegenek kapják meg a családi vagyont (feltéve, hogy az öröklés nem végintézkedés útján alapján történt). Az ilyen megoldással tehát elkerülhető az olyan igazságtalannak minősíthető eredmény, ami szerint a halálesetek véletlenszerű, gyors egymás utáni, nehezen megállapítható sorrendben történő bekövetkezésétől függően

⁷⁴² Pusztahelyi 15.

szintén rövid idő alatt kerüljön az örökhagyó vagyona az őt éppen csak túlélő örökösének családjához.⁷⁴³

A jogirodalomban megjelent egyes álláspontok arról tanúskodnak, hogy a törvénybeli megfogalmazás nyomán maradnak olyan értelmezési kérdések, amelyeknek a megválaszolása a bírói gyakorlatra hárul. A nemzetközi példák jó iránytűnek minősültek abból a szempontból, hogy megmutassák, a helyzet kezelésére nincsen egyedüli helyes megoldás, ezeknek kialakulásában hatása lehet a megelőző történeti példáknak is.

A közös veszélyben elhunytak egymás utáni öröklésére vonatkozó vélelem társasági jogi szempontból releváns megnyilvánulása kapcsán elmondható: nem minden esetben képes orvosolni a kialakuló – egyelőre hipotetikus – helyzeteket, mert azokat nagymértékben befolyásolják a társasági jog Polgári Törvénykönyvön belüli, de még jobban a kódexen kívüli szabályai.

⁷⁴³ Fábíán 2015. 15.

7. Speciális társulások öröklési jogi vonatkozásai

7.1. Bevezetés

Jelen részben bizonyos speciális társulások öröklési jogi vonatkozásaira térek ki, amelyek meghatározásánál az alábbi ismérveket vettem alapul:

- organizációs elemeket felmutató megállapodáson alapuló személy-, illetve tőkeegyesülések,
- amelyek jellemzően profitorientáltak,⁷⁴⁴ (azzal, hogy az egyszemélyes kft-k, illetve rt-k nonprofit formában is működhetnek),
- nem tartoznak a civil szférához,
- tagjai általában természetes személyek, illetve jogi személyek lehetnek,
- a Ptk.-ban szabályozott gazdasági társaságokhoz viszonyítva különleges ismervvel bírnak.

Ezen ismérvek alapján csoportosíthatók a társulások jogalanyiság, az általuk végzett/végezhető tevékenység, illetve cél szerint; továbbá taglétszám, valamint vagyonszemponjtjából. A csoportosításnak megfelelően a felvázolt kategóriákon belül a kiválasztott egyes speciális társulások, azaz a polgári jogi társaság, a koncessziós társaság, a vízgazdálkodási és az erdőgazdálkodási társulatok, az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság, az egyéni cégek, végül az állami részvétellel működő gazdasági társaságok vonatkozásában a rájuk jellemző öröklési jogi vetületet, a jogutódlás lehetőségét vagy éppen annak kizártságát vázolom fel. E társulások közül néhány formációnak nincs szorosabb kapcsolata a társasági joggal, mindegyikre igaz azonban a társulati, szerződéses jelleg és/vagy a felvázolt ismérvek.

7.2. A speciális társulások osztályozása

7.2.1. Jogalanyiság szerint

A jogalanyiságot tekintve a speciális társulások közül a polgári jogi társaság⁷⁴⁵ nem bír jogalanyisággal, tehát csupán egy jogalanyiság nélküli szerződéses kapcsolat, a többi felsorolt formáció a rájuk vonatkozó szabályok alapján jogi személynek minősül.

⁷⁴⁴ Fézer et al. 2012. 205.

⁷⁴⁵ A polgári jogi társasághoz lásd még Ujváriné 23-42.

A jogi személyiségű társaságok egyben cégek is, a cégnyilvántartásba vétellel keletkeznek, és az abból való törléssel szűnnek meg, ilyenre polgári jogi társaságnál nem kerül sor a társaság jogképességének hiánya miatt. A polgári jogi társasági szerződés Ptk.-beli szabályozásánál erős személyegyesítő jelleg mutatkozik az általános rendelkezéseken túl abban is, amikor bármely szerződő fél halála esetére a szerződés megszűnését írja elő a törvény ettől eltérést engedő szabályként.⁷⁴⁶ az életben maradt tagok mind a szerződő fél örököseivel, mind nélküle folytathatják a társaságot, utóbbira pedig nyilvánvalóan csak akkor kerül sor, ha az örökhagyó tag nem bírt olyan személyi kvalitással, amelynek hiánya a társaság további fennmaradásának gátját szabhatná. (Megjegyzendő, hogy a polgári jogi társasági szerződésben kiköthetik a társaság megszűnését valamely tag halálának esetére, de ezt később is megtehetik egyhangú módosítással.) Bármelyik következik be, a korábbi polgári jogi társasághoz képest új társaság jön létre (ellentétben a többi speciális társasággal), az előző szerződéshez képest nováció lesz.

E társaságok jogi személyiségének megítélése során a magyar álláspont hasonlít a külföldi szabályozáshoz: az osztrák irodalomban szintén felvetődött kereskedelmi nyilvántartásba történő regisztrálásuk, ezzel azonban pont a magyar jogban is tapasztalható rugalmasság veszhetne el, mert ehhez a regisztrációhoz megfelelő tartalmi és alaki követelmények teljesítése válna szükségessé.⁷⁴⁷ Ha változna is ebbe az irányba a szabályozás, a tag jogutódlása esetére irányadó szabályokon nem szükséges változtatni, az már most is hasonlít a közkereseti társaságokhoz, illetve betéti társaságokhoz, amelyek a Ptk. hatályba lépése óta jogi személynek minősülnek, ugyanakkor nem rendelkeznek maradéktalanul a jogi személyek minden ismertetőjegyével.⁷⁴⁸ A hasonlóság azonban relatív: valamely tag halála fő szabály szerint nem vezet automatikusan a kkt. és a bt. megszűnéséhez, míg a polgári jogi társaság esetében igen, de mindegyik formációnál a társaságba be nem lépett örökössel ugyanúgy el kell számolni, és a hagyatéki tartozásokért való felelősség alapján fognak helytállni a társaságok tartozásaiért.

⁷⁴⁶ Ptk. 6:511. §

⁷⁴⁷ Szikora 2004.

⁷⁴⁸ Papp 2014b. 150-151.

7.2.2. *Tevékenység, cél alapján*

A társulások által végezhető/végzendő tevékenység vonatkozásában is elkülöníthetők egymástól az egyes típusok: a koncessziós társaságot⁷⁴⁹ a koncessziós eljárásban eredményesen szereplő ajánlattevőnek kell megalapítania, amely a koncessziós tevékenység végzésére, illetve az állam, helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonába tartozó vagyontárgyak létrehozására, valamint ezek működtetésére lesz jogosult.⁷⁵⁰ A koncesszió keretében átengedhető tevékenységek, illetve tulajdont képező tárgyak körét az Nvt. határozza meg.⁷⁵¹ A koncesszió-köteles tevékenységen kívül kizárólag azzal szervesen összefüggő — az ágazati törvényben, illetőleg az önkormányzat döntésében meghatározott — tevékenységek gyakorlására jogosult. A koncesszió elnyeréséhez támasztott követelményeknek a koncessziós társaság működése alatt is meg kell valósulnia.⁷⁵² A koncessziós társaságokra ezek miatt különleges szabályok vonatkoznak, ami azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének irányadóak rájuk a gazdasági társaságokra vonatkozó Ptk.-beli, valamint a cégeljárás szabályok.⁷⁵³ A koncessziós társaságokban valamely természetes személy tag halála esetén az általános társasági jogi szabályokhoz képest eltérő szabályok fognak érvényesülni. A szerencsejáték-, valamint a bányászati koncesszióra vonatkozó jogszabály szerint⁷⁵⁴ a koncessziós szerződést aláíró személynek, aki a pályázatot nyerte, olyan társaságot kell alapítania, amelyben a megalakuláskor és a tevékenység során a részvények, üzletrészek, szavazatok többségével rendelkeznie kell. Ennek a személynek a halálával ez a kritérium nem teljesül többé: a jogutódok, ha be is következhetne a társasági formának megfelelő jogutódlás, nem minősülnek a szerződést aláíró személynek. Véleményem szerint a társaságot végelszámolás lefolytatásával meg kell szüntetni, egyúttal a koncesszióköteles tevékenység végzésére újabb pályázatot kell kiírni.

Érdemes megjegyezni, hogy speciális és részletes szabályok érvényesülnek a dohány-kiskereskedelmi koncessziónál,⁷⁵⁵ de az csak egyéni vállalkozó kereskedőnél lesz igaz, az ilyen szereplők gazdasági életben elfoglalt szerepüknél fogva érdemes

⁷⁴⁹ A koncessziós társaság vonatkozásában bővebben lásd Papp 2006. 82-92., Miskolczi Bodnár 2003. 193-221.

⁷⁵⁰ 1991. évi XVI. törvény 20. § (1) bek., 23. § (1) bek., Kovács I. 17.

⁷⁵¹ Nvt. 12. § (1)-(2) bek.

⁷⁵² Vö. Bányatv. 13. §, Sztv. 6. § (1) bek., Papp 2015. 301-302., Miskolczi Bodnár 2016. 135-136.

⁷⁵³ Barta – Kovács 124.

⁷⁵⁴ Sztv. 6. § (1) bek.; Bányatv. 13. § (1) bek.

⁷⁵⁵ 2012. évi CXXXIV. tv. 13. § (9) bek.

kitérni a szabályozásra akkor is, ha nem kerül alkalmazásra. Ha a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenységet egyéni vállalkozó folytatja, akkor annak örököse, erre irányuló igénye esetén – feltéve, hogy a jogszabályban írt egyéb feltételeknek megfelel és még ő maga is egyéni vállalkozói tevékenységet folytat, vagy dohány-kiskereskedelemre irányuló kérelmét a vámhatósághoz benyújtotta – a koncessziós szerződésből eredő jogok gyakorlására és kötelezettségek teljesítésére jogosulttá, illetve kötelezetté válik. Azaz a feltételek teljesülésével a koncessziós szerződéses pozícióban következik be változás. Azt a tényt, hogy a kérelmező a dohány-kiskereskedelmi tevékenységet egyéni vállalkozói formában végző örökhagyó örököse, a hagyatéki eljárás befejezéséig közokiratba foglalt nyilatkozattal kell igazolni. Álláspontom szerint helyesebb lett volna, miután a tevékenység monopolisztikus jellege megkívánja, hogy ne kelljen megvárni adott esetben egy hosszadalmas hagyatéki eljárás befejezését hagyatékátadó végzéssel, sőt ha öröklési perre kerül sor, annak jogerős befejezését, elegendő lenne, ha a Hetv. 102. § szerinti öröklési bizonyítvány kiállíttatását követelhetné meg a törvény, ami helyesebb lenne. Ezzel ugyanis nem az örökös állítaná magáról, hogy valóban örökös, hanem egy tőle független hatósági személy. Több örökös esetén további feltételt támaszt a törvény, miszerint az örökösök a jogok gyakorlásáról és a kötelezettségek teljesítéséről közokiratba foglalt megállapodást kössenek, és az állam felé a kötelezettségek teljesítésére szintén közokiratba foglalt nyilatkozattal egyetemleges felelősséget vállaljanak. Az örökösök koncesszióköteles tevékenység folytatására vonatkozó igényüket az örökhagyó egyéni vállalkozó halálát követő 30 napon belül be kell jelenteni a vámhatósághoz, valamint a nemzeti fejlesztési miniszternek, illetve a miniszter által megbízott és a nevében eljáró természetes személynek. Ebben az esetben a koncessziós szerződés hatálya fennmarad azzal, hogy ha az örökhagyó halálától számított egy éven belül a hagyaték átszállását igazoló jogerős közokiratot (így az lehet a teljes hatályú hagyatékátadó végzés, valamint ha befejeződik, az öröklési perben meghozott jogerős bírói ítélet) az örökös nem nyújtja be, vagy e közokiratból a kérelmező öröklési jogosultsága nem derül ki, (a megfogalmazásba bele lehet érteni a közjegyző által kiállított öröklési bizonyítványt is) akkor a koncessziós szerződés hatálya megszűnik. Ha az örökös kérelme az említetteknek megfelel, akkor a vámhatóság az örökhagyó részére kibocsátott vámhatósági engedélyt módosítja, feljogosítva ezzel a kérelmező örököst a dohánytermék-kiskereskedelmi jogosultság további gyakorlására; ellenkező esetben a vámhatóság a vámhatósági engedélyt visszavonja. E visszavonás esetén újra kell

kezdeni a koncessziós eljárást, amely keretében az egyéni vállalkozó kereskedő halála folytán megüresedett helyére másik ajánlattevő kerül.

Kiegészítésként megemlíthető a közbeszerzési eljárás nyertesének projektársaság alapítására és működtetésére vonatkozó kötelezettsége,⁷⁵⁶ ugyanis főszabály szerint a közbeszerzési eljárás nyertese teljesítheti a szerződést, és a közbeszerzési szabályok alapján az állapítható meg, hogy a projektársaságban részt vevők személyében csak korlátozott esetekben következhet be jogutódlás, amibe az öröklés nem illeszthető bele.⁷⁵⁷ Megjegyzendő, miután csak természetes személy halála esetén beszélhetünk öröklésről és az, hogy természetes személy nyerjen meg egy közbeszerzési pályázatot, nagyon ritka eset.

Az erdőbirtokossági társulat az adott területen erdő besorolású művelési ágban nyilvántartott földrészletek tulajdonosai által az erdőgazdálkodási tevékenység hatékonyságának növelése érdekében létrehozott jogi személy,⁷⁵⁸ így a tevékenység⁷⁵⁹ is csak erre, illetve az ezzel összefüggő feladatok ellátására korlátozódhat.⁷⁶⁰ A társulatok tagjai ezen a területen erdőtulajdonnal rendelkező személyek; a lényeg az ingatlan tulajdona, aki a tulajdonos, az a tag. Amennyiben a tag elhalálozik, azok a személyek lesznek a társulat tagjai, akik az örökhagyó után az ingatlant megszerzik öröklés útján. Az örökösök válnak taggá, átszáll a társulati érdekelttség. Ha eltérően nem egyezik meg az örökös és a társulat, álláspontom szerint analóg módon a társulati érdekelttség átruházására vonatkozó szabállyal,⁷⁶¹ a névjegyzékbe való felvétellel jön létre a tagság az örökhagyó halálának időpontjával.⁷⁶² Az analógia alapját az adja, hogy a társulati érdekelttség átruházása és átszállása esetén is a szerző fél szerzi meg a tagságot; az örökös válik az erdő tulajdonosává, és csak erdőtulajdonnal rendelkező személy válhat taggá. Az átszállás fogalom a Gt.-beli korlátolt felelősségű társaságoknál használt kifejezéshez hasonlóan automatikus jellegű jogutódlást sugall. Mindezekre tekintettel „a társulati érdekelttség szorosan kapcsolódik az erdőterület tulajdonjogához, ezért azt átruházni, örökölni csak az erdő tulajdonjogával együtt lehet.”⁷⁶³ A társulati

⁷⁵⁶ 2015. évi CXLI. törvény 35. § (9) bek.

⁷⁵⁷ 2015. évi CXLI. törvény 138-140. §, különösen 140. § (5) bek.

⁷⁵⁸ Ebtv. 25. § (1) bek.

⁷⁵⁹ Az erdőgazdálkodási tevékenységekre lásd az Ebtv. 28. § (4) bekezdését, ide tartozik az erdei haszonvételek gyakorlása is, erre lásd 2009. évi XXXVII. tv. 68. §

⁷⁶⁰ Ebtv. 28. § (3) bek., Bobvos – Hegyes 146., Fézer et al. 2014. 201-206., Harsányi 2003. 321-348.

⁷⁶¹ Ebtv. 26. § (3) bek.

⁷⁶² Ezzel egyező álláspont: Barta – Kovács 191.; Az erdőbirtokossági társulat megalakulása, In: Céghírnök 1994/10. 5.

⁷⁶³ Csák 298.; Ebtv. 3. § (3) bek.

érdekeltség átszállásával pedig a társulati tagság is átszáll a szerző félre.⁷⁶⁴ Az átszállást halál esetén a hagyatékátadó végzés (öröklési perben az ítélet) jogerőre emelkedése bizonyítja, aminek kézhezvételét követően a társulat tagjairól vezetett társulati névjegyzéket az adatok változásához igazodóan haladéktalanul módosítani kell.

Lehetőség van arra, hogy a gazdasági társaságokhoz hasonlóan az erdőbirtokossági társulat is megkezdje működését a cégbírósi bejegyzés előtt, amire az előtársaság szabályait kell alkalmazni.⁷⁶⁵ Ha még ezen – ma már egyre rövidebb – periódus alatt hal meg a tag, amennyiben bejegyezték a társulatot, úgy az előzőeknek megfelelően az erdőt öröklő jogutódok válnak taggá, ha nem került sor a bejegyzésre, az alapítók együttes jognyilatkozatának minősül az előtársaság által tett jognyilatkozat,⁷⁶⁶ ami végső soron az örökhagyó tartozásaként megjelölt hagyatéki teher lesz.⁷⁶⁷ Mindezek a szabályok nem akadályozzák azt, hogy a régi Ptk. alapján az erdőn fennálló özvegyi haszonélvezeti jogot az özvegy gyakorolni tudja, semmilyen korlátozást vagy kizárást nem találhatunk.⁷⁶⁸

A Vgt.-ben meghatározott közfeladatok vízgazdálkodási társulatok⁷⁶⁹ útján láthatók el, ezek a társulatok is csak ezeket a feladatokat láthatják el, (ahogy az erdőbirtokossági társulatok a saját nemükben) más tevékenységet nem.⁷⁷⁰ A vízgazdálkodási társulatok az ellátott közfeladattól függően víztársulat vagy víziközmű társulat lehetnek. A víztársulat a társulati műveken területi vízrendezési, vízkár-elhárítási és mezőgazdasági vízhasznosítási feladatokat lát el, a társulati műveket fenntartja, üzemelteti és fejleszti,⁷⁷¹ a víziközmű társulat ehhez képest többek között közműves vízellátást, szennyvízelvezetést és –tisztítást végezhet. Mindkét társulat a maga feladatának ellátásában az adott területen kizárólagossággal bír.⁷⁷² Az erdőgazdálkodási társulatokhoz hasonlóan e társulatok tagjai is az adott működési területen ingatlannal rendelkező személyek lehetnek. A tevékenység kötelezően ellátandó jellege és a törvény ereje miatt a tagok automatikusan válnak a vízgazdálkodási társulat tagjává, még akkor is, ha a társulat létrehozásában nem vettek részt, illetve ahhoz személyesen tagként nem jelentkeztek. Emiatt a kényszerszertagsági

⁷⁶⁴ Ebtv. 26. § (1) bek.

⁷⁶⁵ Ebtv. 7. § (3) bek.

⁷⁶⁶ Ptk. 3:101. § (1) bek.

⁷⁶⁷ Ptk. 7:94. § (1) bek. c) pont

⁷⁶⁸ 329/B/2001. AB határozat

⁷⁶⁹ Fézer et al. 2014. 206-208., Barta 2003. 299-319.

⁷⁷⁰ Vgt. 38. §

⁷⁷¹ 2009. évi CXLIV. tv. 3. § (2) bek.

⁷⁷² 160/1995. (XII. 26.) Korm. r. 1. § (2) bek., 2009. évi CXLIV. tv. 2. § (3) bek.

jelleg⁷⁷³ a jogutódokat is terhelni fogja: aki az öröklésre vonatkozó általános szabályok szerint öröklí az ingatlant, azaz akit tulajdonosként bejegyeznek az ingatlan-nyilvántartásba, az egyúttal a vízgazdálkodási társulat tagjává is válik. Az erdőbirtokossági társulattal együtt e kettő formációban a tagsági jogviszony utódlása kevésbé bonyolult, mint ahogy az a gazdasági társaságoknál megfigyelhető volt: a társulati tagság az érdekeltségi területen fekvő ingatlan tulajdonlásához kötődik, az ingatlanban való öröklés kiváltja a jogutódlást is.

Tevékenység alapján besorolt speciális társulás a családi gazdaság, ami szerint családi gazdaság a mezőgazdasági igazgatási szervnél családi gazdaságként nyilvántartásba vett mezőgazdasági üzem.⁷⁷⁴ A fogalomból eredően e jogintézménynek is – az előbbi társulási formákkal azonosan – az agrárjoggal van szorosabb kapcsolata, de jogi jellegére tekintettel indokolt e helyütt is tárgyalni. A családi gazdaság tagjait összefoglalóan a gazdálkodó család tagjainak nevezzük,⁷⁷⁵ a családi gazdaságot vezető személy pedig a családi gazdálkodó.⁷⁷⁶ A családi gazdaság nyilvántartásba vételével összefüggő feladatokat azon járási hivatal látja el, amelynek illetékességi területén található a családi gazdaság központja.⁷⁷⁷ A gazdálkodó család tagjai vagyoni, elszámolási viszonyukat szerződésben szabályozzák, ebben rendelkeznek a családtagok például azokról a mezőgazdasági és kiegészítő tevékenységekről, amelyet folytatni kívánnak, a tulajdonukban és a használatukban lévő termőföldterületnek és az annak megműveléséhez szükséges vagyontárgyaknak legalább öt évre a családi gazdálkodó részére történő átadásáról.⁷⁷⁸ A családi gazdaság megszűnésének egyik esete az, ha a családi gazdálkodó meghal, és a túlélő családtagok a halotti anyakönyvi kivonat kiállításától számított 60 napon belül nem jelentik be, hogy a családi gazdálkodást folytatni kívánják.⁷⁷⁹ A családi gazdaság nem egyeztethető össze teljesen a 7.3. pontban tárgyalt családi vállalkozással, mert a családi gazdaság csak a mezőgazdasági

⁷⁷³ Csák 305., ÍH 2011.40., ÍH 2016.28. A társulatok kényszertagsági jellegének alkotmányellenességének megállapítására irányuló kérelmet az Alkotmánybíróság elutasította. (809/B/2004. AB határozat)

⁷⁷⁴ 2013. évi CXXII. tv. 5. § 4. pont; Ugyanezen § 20. pontja határozza meg a mezőgazdasági üzem fogalmát, ami az azonos céllal működtetett mezőgazdasági termelési tényezők (föld, mezőgazdasági felszerelés, egyéb vagyonelemek) szervezeti alapegysége, amely a gazdasági összetartozás révén gazdálkodási alapegység is. A családi gazdaságokkal kapcsolatban lásd még: Kurucz 2007a. 52-54., Kurucz 2007b. 26-29., Fézer et al. 2014. 29-30.

⁷⁷⁵ 2013. évi CXXII. tv. 5. § 8. *gazdálkodó család tagjai*: a családi gazdálkodó, továbbá annak olyan házastársa, élettársa, kiskorú gyermeke, unokája, valamint a gazdálkodó család tagjaként bejelentkezett nagykorú gyermeke, szülője, nagyszülője, testvére, ahol a gyermek az örökbe fogadott és a nevelt gyermeket is érteni kell.

⁷⁷⁶ 2013. évi CXXII. tv. 5. § 5. pont

⁷⁷⁷ 326/2001. (XII. 30.) Korm. r. 2. § (1) bek.

⁷⁷⁸ 326/2001. (XII. 30.) Korm. r. 3. §

⁷⁷⁹ 326/2001. (XII. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. c) pont

termeléshez kapcsolódó tevékenységet láthat el, míg a családi vállalkozások tevékenységi köre kiterjedhet bármilyen jogszabály által nem tiltott tevékenységre, illetve engedélyhez kötött tevékenységre is, amennyiben a társaság rendelkezik a szükséges engedéllyel.

7.2.3. Létszám szerint

A társulásban résztvevők száma alapján történő csoportosítást tekintve a társulás hétköznapi jelentéséhez képest (kettő vagy több személy valamilyen cél érdekében történő állandó vagy ideiglenes jellegű közreműködése) létszámbeli speciális vonása van a Polgári Törvénykönyvben szabályozott egyszemélyes kft-nek és rt.-nek. Az egyszemélyi jellegből eredő sajátosságok figyelembevételével⁷⁸⁰ rájuk egyébként a többszemélyes társaságokra irányadó szabályokat kell alkalmazni. Az eltérések öröklés esetén is megfelelően irányadóak: amennyiben egyetlen személy szerzi meg adott társaság összes üzletrészt, illetve részvényét, egyszemélyes társaság jön létre;⁷⁸¹ ugyanez igaz, ha öröklés következtében valósul meg ez a szerzés (pl. egy kétszemélyes társaság házastárs tagjai közös veszélyben haltak meg, és egyetlen gyermekük az örökös). Újra többszemélyes társasággá alakul át az egyszemélyes társaság, ha az egyszemélyes társaság tagja meghal, és több örökös is a társaság tagjává válik. Ekkor az alapító okiratot társasági szerződéssé kell alakítani, amivel az egyszemélyes „áltársaság” ténylegesen társulássá válik.⁷⁸² Egyszemélyes kft. esetén is lehet olyan személy, aki a tag halálának bekövetkeztekor magához válthatja az egyetlen üzletrészt, a Ptk. vonatkozó 3:170. § (2) bekezdése nem támasztja azt a követelményt, hogy csak olyan személy jelölhető meg a létesítő okiratban, aki maga is a társaság tagja. Ha egyetlen ilyen személy van, aki él a jogával, a társaság ugyanúgy egyszemélyes marad, míg ha több személy él ezzel a jogosultsággal, akkor többszemélyes társasággá válik. Ha nincs ilyen rendelkezés az alapító okiratban, akkor az örökösi minőség igazolása mellett kérheti az egyetlen tag örököse a tagjegyzékbe tagként való bejegyzést. Először közös tulajdonú üzletrész keletkezik, de már ekkor sem beszélünk egyszemélyes társaságról, hiszen nem az üzletrészek, hanem a jogi személy tagjainak számához igazodik a társaság működése; ezt követően lehet felosztani, amit érdemes megtenni. A

⁷⁸⁰ Ptk. 3:208-209. §, 3:323. §

⁷⁸¹ Ptk. 3:208. § (2) bek., 3:323. § (2) bek.

⁷⁸² Komáromi – Pázmándi 247.

részvénytársaságoknál nincs olyan rendelkezés, ami lehetővé tenné azt, hogy meghatározott körülmények között valamely személy jogosult lenne arra, hogy a részvényt magához váltsa, ha meghal a részvényes, így ennek a lehetőségnek a hiányával, igazodóan a részvény, mint forgalomképes értékpapír jellegéhez, az örökös(ök) megszerezheti(k) azokat. Az örökösök számától függ továbbra is az, milyen társaság lesz, azaz kell-e alkalmazni az egyszemélyes részvénytársaságra irányadó külön szabályokat.

Ugyancsak létszámbeli különbséget jelent a hagyományos értelemben vett társulásokhoz viszonyítva az egyéni cég, amelyet az egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplő természetes személy alapított, és kizárólag ez az egy tagja lehet.⁷⁸³

Az egyéni cég egyetlen tagjának halála esetén ugyanaz a személyi kör folytathatja e tevékenységet, mint akik az egyéni vállalkozó elhunytára jogosultak: a tag halála esetén özvegye, özvegy hiányában, illetve az ő egyetértésével az örökösök, de csak akkor, ha személyüket tekintve az Evc. tv.-ben meghatározott feltételeket maradék nélkül teljesítik, és ezt az igényüket a haláltól számított 30 napon belül bejelentik a cégbíróságnak. Több örökös esetén (véleményem szerint ideértve azt is, ha az özvegy és az örökösök együttesen szeretnék folytatni az egyéni cég tevékenységét)

- hagyatéki eljárás lefolytatásának hiányában az örökhagyó halálától,
- hagyatéki eljárás esetén a hagyaték teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésének napjától,
- öröklési per esetén az ítélet jogerőre emelkedésétől

számított három hónapos határidőig valamennyien a cég tagjává válhatnak,⁷⁸⁴ egyúttal be kell jelenteni azt, ki látja el a vezető tisztségviselő vagy képviselő számára előírt feladatokat.⁷⁸⁵ A határidő leteltét követő időszakra nem tartalmaz rendelkezéseket a törvény, azokat a többi irányadó szabályból kell levezetni, így az alábbi lehetőségek adódnak: valamely, a tevékenységet továbbfolytató örökös az egyéni cég tagjává válik; a cég átalakulásáról döntenek (ekkor bármely gazdasági társasági formát választhatják,

⁷⁸³ Evc. tv. 20. § (1), valamint (4) bek. Az egyéni cég szabályozását tekintve sajátos jogintézmény, az Evc. tv.-n túlmenően meghatározott kivételekkel alkalmazni kell a Ctv.-t, a Ptk. jogi személyre vonatkozó általános és gazdasági társaságokra irányadó közös szabályait, a cég tőkéjéből a tag részére tagsági jogviszonyára tekintettel történő kifizetés vonatkozásában a kft-re vonatkozó szabályokat, végül jogutóddal és jogutód nélküli megszűnés esetére az eljárástól függő rendelkezéseket. Lásd még Sáriné Simkó 12-13.

⁷⁸⁴ Az, hogy egyidejűleg több tagja legyen az egyéni cégnek, kivételes állapot. Lásd Gál 2010. 9.

⁷⁸⁵ Evc. tv. 32. §, Gál 2010. 12-13., Fézer et al. 2014. 27.

de az ezekre vonatkozó szabályokat be kell tartani), valamint a részesedés átruházására⁷⁸⁶ kerülhet sor.⁷⁸⁷

7.2.4. Vagyoni szempontból

A speciális társulások vagyon alapján történő csoportosítása a magántulajdon és a köztulajdon elhatárolását jelenti, olyan társaságok tartoznak ide, amelyekben részben vagy egészben tag az állam, illetve a helyi önkormányzat, ezek a részesedések egyúttal a nemzeti vagyonról szóló törvény hatálya alá tartozó nemzeti vagyonnak minősülnek.⁷⁸⁸ A korábbi állami vállalatokat nagy részben privatizálták, amelyek pedig részben vagy egészben önkormányzati, állami tulajdonban maradtak, gazdasági társaságokká alakultak át. Így ma az állam és az önkormányzatok gazdasági vállalkozásai magánjogi jogi személyként, gazdasági társasági formákban működnek. Az állami, önkormányzati tulajdonnal való gazdálkodással összefüggő érdekeket pedig oly módon érvényesítik, hogy valamely közigazgatási szerv közvetlenül, vagy valamely vagyonkezelő szerv útján gyakorolja a magánjogi szabályozás körébe sorolható tulajdonosi jogokat.⁷⁸⁹ Az állam nemcsak alapíthat társaságot, hanem törvényes öröklés esetén is taggá válhat valamely gazdasági társaságban. Az öröklés jogcíme lehet végintézkedésen alapuló öröklés, de gyakoribb a törvényes öröklés: más örökös hiányában ugyanis az állam a törvényes örökös, akit mint törvényes örököst az örökség visszautasításának joga nem illet meg.⁷⁹⁰

Tehát ha a hagyatékban társasági részesedés van, a társasági formának megfelelően taggá válhat az állam is. A Magyar Állam tipikusan kft.-ben vagy zrt.-ben tag, ilyen társaságokat alapít, azonban egyéb társasági formában, például betéti társaságban is taggá válhat. A helyzet valódi fennállását, és nem csupán hipotetikus voltát bizonyítja az, hogy az MNV Zrt. a rábízott vagyonában 2017-ben összesen 237 olyan, az állam tulajdonába került társasági részesedést tartott nyilván, amelyeket öröklés útján szerzett meg. Éves szinten átlagban 100-120 különböző értékű és tulajdoni arányt megtestesítő társasági részesedést örököl az állam.⁷⁹¹

⁷⁸⁶ Evc. tv. 30. § (7) bek.: Egyéni cég vagyoni betéte kizárólag egyéni vállalkozóra ruházható át.

⁷⁸⁷ Vö. Kőrösy

⁷⁸⁸ Nvt. 1. § (2) bek. c) pont

⁷⁸⁹ Fazekas (szerk.) 70-71.

⁷⁹⁰ Ptk. 7:74. §

⁷⁹¹ Boros 8.

Öröklés útján számos olyan társasági részesedés is állami tulajdonba kerül, amely társaságok tevékenységi köre szempontjából nem szükségszerű az állami szerepvállalás, itt bármilyen tevékenységet végző társaságra gondolhatunk. Megvalósulhat az az eset, miszerint azért örököl az állam, mert az örökhagyó öröklésre jogosult rokonai, hozzátartozói visszautasítják az örökséget annak túlterheltsége miatt, a hagyatéki vagyonban pedig van társasági részesedés. Az államnak sem érdeke, hogy egy veszteséges társaság tagja legyen, az nem lehet kötelező; ezért dönthet úgy, hogy nem lép be a társaságba. Ebben az esetben irányadó a Ptk. 3:151. § (2) bekezdése, ami alapján hagyatéki tartozás lesz a kielégítetlen hitelezői követelés, abban a részben, ami az elhunyt tagra esett. Ez olyan polgári jogi jogviszonyból fakadó kötelezettség lenne, ami költségvetési fedezet hiányában is terhelné az államot,⁷⁹² de az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény 32. § c) pontja ezt a fogalmat leszűkíti az állammal szemben folyamatban lévő peres ügyekkel és az állam által fizetendő kártérítésekkel, kártalanításokkal, továbbá sérelemdíjakkal kapcsolatos költségvetési kiadásokra.⁷⁹³ Mindehhez kapcsolódóan az Ávtv. 29. § (1) bekezdésében foglalt szabály is felülírja a Ptk.-t, mert az állam – a törvényes képviselőjét ellátó szerv útján – csak olyan gazdálkodó szervezetben vehet részt, illetve olyan gazdálkodó szervezetet alapíthat, amelyben felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulásának mértékét. Az Ávtv. rendelkezése azt is jelenti, hogy az állam nem válhat kkt tagjává, illetve bt beltagjává sem, ha a hagyatékban e tagi pozíciókkal kapcsolatos részesedés van. Mindezek tehát azt jelentik, hogy társasági részesedések öröklése esetén a Ptk. 3:406. § kiüresedik.

Az államot ugyan magának az örökség visszautasításának joga nem illeti meg, tehát Magyarországon semmiféleképp nem keletkezhet uratlan hagyaték, de az a speciális jog megilleti az Ávtv. alapján, hogy az állam, mint törvényes örökös nevében az MNV Zrt. az öröklésről az örökhagyó utolsó belföldi lakóhelye, ennek hiányában a hagyaték fekvési helye szerinti helyi önkormányzat, ingatlan esetében pedig annak a fekvési helye szerinti helyi önkormányzat javára lemondjon.⁷⁹⁴ Ez a társasági részesedések vonatkozásában a társaság székhelye szerinti helyi önkormányzatot jelenti, az állam részesedésszerzéséhez viszonyítva a társaság már végezhet olyan tevékenységet, ami az önkormányzati szerepvállalás szempontjából megfelelő lehet. Ez

⁷⁹² Ptk. 3:406. §

⁷⁹³ Pázmándi 2014a. 1056-1057.

⁷⁹⁴ Ávtv. 36. § (5) bek.

a lemondás nem egyenlő azzal a lemondással, ami kiesési ok,⁷⁹⁵ a leendő örökhagyó és az utána törvényes öröklésre jogosult közötti írásbeli megállapodás. Ha nem ez lenne az értelmezés, akkor az állam nem válhatna szükségképpen törvényes örökössé, és a magyar ipso iure öröklési rendszer ellenére uratlan hagyaték keletkezhetne, ami még az államnak sem kellene, mivel „lemondott” róla.

Az állami részvétellel működő társaságoknál további öröklési jogi vetületek is felmerülnek: a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működése vonatkozásában külön törvényt hoztak, amely pontosan meghatározza, mely társaságokat kell a törvény alanyi hatálya alá tartozóknak tekinteni.⁷⁹⁶ E törvény alapján fő szabály szerint az ilyen tulajdonosi szerkezetű társaságokban kötelező felügyelőbizottságot létrehozni, ez alól az egyik kivétel, ha öröklés útján szerez többségi befolyást az állam, és a tulajdonosi joggyakorló a szerzéstől számított 6 hónapon belül a társaság jogutód nélküli megszüntetéséről döntött, ha ez nem valósul meg, úgy a fő szabályt kell alkalmazni, létre kell hozni a felügyelőbizottságot.⁷⁹⁷ További specialitás található az Nvt.-ben, hogy meghatározott jogcímeek kivételével, beleértve az öröklést is, nem szerezhet részesedést olyan társaságban az állam/helyi önkormányzat, illetve olyan gazdasági társaság, amelyben az állam/helyi önkormányzat az Nvt. szerinti többségi befolyással rendelkezik, ha annak a társaságnak valamely nem természetes személy tagja nem átlátható szervezet.⁷⁹⁸ Ha van ilyen tagja ezeknek a társaságoknak, a társaság köteles haladéktalanul intézkedni részesedése megszüntetése érdekében.⁷⁹⁹

Ha a részesedésszerzést követően válik nem átláthatóvá valamely nem természetes személy, az állami/helyi önkormányzati tulajdonos kezdeményezi a társasági szerződés felülvizsgálatát és a gazdasági társaság tulajdonosi szerkezetének az Nvt.-ben foglalt átlátható szervezetre vonatkozó előírásainak megfelelő átalakítását.⁸⁰⁰ Ugyanezeket a szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha az Nvt. szerinti többségi befolyással rendelkezik az állam/helyi önkormányzat tag.⁸⁰¹ Nem tesz különbséget a törvény a törvényen és a végintézkedésen alapuló öröklés között, bármelyik jogcímen következzen be az öröklés, alkalmazni kell a törvényben meghatározott szabályokat.

⁷⁹⁵ Ptk. 7:4. § (2) bek. c) pont; Ptk. 7:7-7:9. §

⁷⁹⁶ 2009. évi CXXII. tv. 1. § a) pont

⁷⁹⁷ 2009. évi CXXII. tv. 4. §

⁷⁹⁸ Az átlátható szervezet fogalmát lásd Nvt. 3. § (1) bek. 1. pont

⁷⁹⁹ Vö. Nvt. 8. §

⁸⁰⁰ Nvt. 8. § (2) bek.

⁸⁰¹ Nvt. 8. § (3)-(4) bek.

Ha végrendeletben valamely központi költségvetési szervet neveznek meg örökösként, akkor a társasági részesedés állami tulajdonba kerül azzal, hogy az MNV Zrt. nem visszerhes megbízási szerződést köt az adott költségvetési szervvel, tekintettel arra, hogy az Nvt. szabályai szerint⁸⁰² gazdasági társaságbeli részesedés nem lehet vagyonkezelés tárgya. Amennyiben ezt a részesedést később értékesítik, úgy annak bevétele a kedvezményezett költségvetési szervet illeti meg.⁸⁰³

Összegezve megállapítható, hogy a Ptk. a korábbi jogi helyzettel megegyezően az államnak speciális szerepet ad a törvényes öröklés folyamatában, amihez igazodik az, hogy nem utasíthatja vissza az örökséget. Ezt figyelembe véve kell elemezni az állami szerepvállalást azon gazdasági társaságokban, amelyekben öröklés útján szerezhethet részesedést, egyúttal figyelembe kell venni a Ptk.-n kívüli jogszabályokat is a megfelelő összkép érdekében.

Az állam az osztrák öröklési jogban is sajátos pozíciót foglal el: a módosított öröklési jogi szabályok alapján az állam elnevezése *der Bund* (a szövetség), amely névváltoztatás a jogintézmény tartalmát tekintve nem jelent változást, tulajdonképpen a korábbi jogértelmezésnek megfelelő gyakorlat beültetése. Az állam csak akkor sajátíthatja el a hagyatékot, ha nincs más öröklésre jogosult és senki más nem akarja azt megszerezni,⁸⁰⁴ ilyen más személynek minősül még a hagyományos vagy a kötelesrészre jogosult,⁸⁰⁵ azaz az állam soha nem válik örökössé a magyar joggal ellentétben. Ez azt jelenti, hogy nem lesz erre kötelezett, valamint a bizonyos elemeiben eltérő társasági jogi szabályozása miatt – a közkereseti és a betéti társaság *ex lege* megszűnik valamely tag halálával,⁸⁰⁶ de az üzletrész⁸⁰⁷ és a részvény⁸⁰⁸ örökölheto – kisebb a valószínűsége, hogy az osztrák állam társasági részesedést szerezzen valamely tag halála folytán.

7.3. A családi vállalkozások

Az örökhagyó tag halála nemcsak a családra, hanem a társulásra is jelentős hatást gyakorolhat, különös társasági szerződési előírások hiányában a társasági jogi és

⁸⁰² Nvt. 8. § (7) bek.

⁸⁰³ Ávtv. 28. § (5) bek.

⁸⁰⁴ ABGB 750. §, Schauer – Motal – Reiter – Hofmair – Wöss 51.

⁸⁰⁵ Welser 532.

⁸⁰⁶ UGB 131. § 4. pont, UGB 161. § (2) bek.

⁸⁰⁷ GmbHG 76. § (1) bek.

⁸⁰⁸ Kalss – Nowotny – Schauer 3/122.

az öröklési jogi szabályok érvényesülnek, amelyek alapvetően eltérő céllal rendelkeznek. A társasági jog szabályozásának célja a társaságban résztvevők különböző érdekeinek összehangolása, az egyensúly biztosítása, míg az öröklési jog célpontjában az elhunyt hagyatékának, benne a társasági részesedésének, elosztása áll. Tekintettel arra, hogy a társasági jogviszony létrejöttével egy alapvetően tartós jellegű jogviszony létesül a többi üzlettárssal is, miután ezeknek is megvannak a saját érdekeik, adott esetben befolyásolni szeretnék a jogutódlást.⁸⁰⁹ Az örökhagyó még életében érvényesítheti végrendelkezési szabadságát, vagyonának (ebben társasági részesedésének) halála esetére történő elosztásának jogát,⁸¹⁰ ugyanakkor, ha ez iránt életében nem tett lépéseket, úgy a társasági jogot és a törvényes öröklésre vonatkozó jogot kell alkalmazni.⁸¹¹ Az örökösök érdeke a hagyaték megszerzése, és az azzal való szabad rendelkezés, a kötelesrészre jogosultaké a kötelesrészi igények kielégítésére rendelkezésre álló tiszta vagyon törvény alapján őket megillető részének megszerzése. A vállalkozás érdeke a hatékony és megfelelő döntéshozatal és ügyvitel, míg az üzlettársaké az, hogy befolyást tudjanak gyakorolni a mindennapi működésre.⁸¹²

Jelentős szerepet tölthetnek be a vidéki népesség megtartásában a helyi családok által működtetett családi vállalkozások, amelyek fontos szerepet töltenek be a gazdaságban, valamint javíthatják a működési területük szociális és kulturális állapotát, ezáltal az adott régió szerves társadalmi képződményeivé válhatnak.⁸¹³ E vállalkozások egyik legfontosabb, saját túlélésükhöz szükséges ismérve a megfelelő forrás biztosítása, amelyhez az Európai Unió több alkalommal is próbált segítséget nyújtani.⁸¹⁴

A családi vállalkozás fogalma nem jelenik meg jogszabályi szinten, még a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvényben sem, amelybe a társaságra vonatkozó jellemző jegyek beilleszthetők lettek volna. Ennek ellenére a joggyakorlatban több alkalommal használják a kifejezést,⁸¹⁵ míg pontos fogalomalkotással nem találkozhatunk. Kérdéses, mennyire szűken, vagy éppen tágan értelmezzük a család fogalmát, valamint ezekhez képest mennyire illeszthetők be az

⁸⁰⁹ Kalss – Probst 654., Guggenberger 345.

⁸¹⁰ Müller 309.

⁸¹¹ Zeiss 324-326.

⁸¹² Kalss – Probst 655., Probst 341.

⁸¹³ Kalss – Probst 302. Ugyanez jegyezhető meg a szűkebb tevékenységi kört felölelő családi gazdaságok kapcsán is, lásd Kurucz 2015. 145.

⁸¹⁴ Lásd például a Tanács határozata (2000. december 20.) a vállalkozásokra és különösen a kis- és középvállalkozásokra (kkv-kre) vonatkozó többéves programról (2001-től 2005-ig), a célkitűzések a 2. cikkben olvashatók.) Idézi Miskolczi Bodnár 2004. 208. Jelenleg erről az 1287/2013/EU rendelet tartalmaz szabályokat.

⁸¹⁵ FIT-H-PJ-2014-284.; BDT 2005. 1288.; ÍH 2009. 130.

alábbi osztrák megoldások. A fogalom használata ellenére a döntésekből magukból sem derül ki.

Az osztrák és a német jogirodalom a magyarhoz képest többet foglalkozik a családi vállalkozásokkal, mint lehetséges társulási formákkal. Ezek a vállalkozások a többi, hagyományos értelemben vett gazdasági társaságtól tulajdonosi körükben és a társaságok céljaiban különböznek. Az ilyen társaságoknak nem az az elsődleges célja, mint a többi profitorientált társaságnak, hogy minél gyorsabban a lehető legmagasabb nyereségre tegyenek szert, hanem működtetésük folyamán jelentős szerepet játszanak a következő generációkról való, hosszú távú gondoskodásnak, a családtagok vagyoni biztonságának, a családi vagyon megőrzésének elvei.⁸¹⁶ Ezek a társaságok gyakran kevesebb taggal rendelkeznek, mint a nem családi vállalkozások.⁸¹⁷

E vállalkozásoknak nincs jogszabályban lefektetett fogalmuk, a vonatkozó szakirodalomban különböző meghatározásokat találunk. Az ún. név szerinti családi vállalkozások cégnevében egy család neve szerepel; a családi ellenőrzés alatt álló családi vállalkozásokban maximum három természetes személy a szavazatok legalább 50%-ával rendelkezik; míg vannak olyan családi vállalkozások, hogy szintén a szavazatok legalább 50%-ával rendelkező tulajdonosok, akik ugyanannak a családnak tagjai, a társaság vezetésében is részt vesznek. További fogalmi ismérvként jelölhető meg, hogy a családtagok akarata elsődlegesen arra irányul, hogy mint az egész család, a társaságot, túlnyomó többségben a legfelsőbb szinten irányítsák,⁸¹⁸ fennáll valamint annak a szándéka is, hogy a vállalkozást több generáción át működtessék, és az a család ellátását is szolgálja.⁸¹⁹ A családi vállalkozásoknál nemcsak a vezetés átadása, hanem a társasági vagyon generációk közötti átadása is rendkívül fontos azok megmaradása érdekében.⁸²⁰ Tehát az objektív kritériumokhoz, úgy, mint a részesedés nagysága, ezen keresztül a szavazásra való jogosultság mértéke, a vezető- és ellenőrző pozíciók kézben tartása, párosulnak szubjektívnek tekinthető vonások (a cég folytatására irányuló akarat, felelősségvállalás) ahhoz, hogy a társaságot családi vállalkozásnak tekinthessük.⁸²¹ Nem zárható ki tehát a családi vállalkozássá minősítés abban az esetben sem, ha adott társaság társasági részesedései nem egy család tulajdonában állnak, hanem több

⁸¹⁶ Kalss – Probst 2.

⁸¹⁷ LeMar 6.

⁸¹⁸ Kalss – Probst 9-12.

⁸¹⁹ Kalss – Probst 16.

⁸²⁰ LeMar 197.

⁸²¹ Kalss – Probst 17.

családében, illetve a családhoz képest idegen személyek is a társaság tagjaivá váltak.⁸²² Megjegyzi azt is az irodalom, hogy családi vállalkozások esetében nem feltétel az, hogy többszemélyes társaság legyen.⁸²³ Az osztrák közgazdasági- jogi elemzés esetleges magyar átvétele nem eredményezne idegen hatást, hasonló megfontolások a magyar cégek vonatkozásában is megállnák a helyüket.

Jelentős kérdés ezeknél a jellemzően kkv-nak minősülő vállalkozásoknál a sikeres utódlás véghezvitele,⁸²⁴ aminek súlyponti kérdése, egyben problémája a kötelesrészi igények kielégítése különösen azoknál a társaságoknál, ahol jelentős apportaránnal bírnak a termőföldek (földbirtokok), és amely problémák akkor merülnek fel, ha a nyereségből nem képesek ezeket a kötelesrészi igényeket kielégíteni, és a kötelesrésze jogosulttal nem tudnak megegyezni.⁸²⁵ Megjegyzendő, hogy a magyar termőföld forgalmáról szóló törvény értelmében a jogi személyek csak a törvényben meghatározott kivételekkel szerezhettek földtulajdont.⁸²⁶ A vállalkozások sokszor nem rendelkeznek meghatározott tárgykörökben belső szabályozással, amelyek szükség esetén kellenének. E hiányok közé tartoznak a vitarendezési mechanizmusok vagy éppen az utódlás kérdésköre, amelyek rendezésére gazdasági, de inkább személyes és érzelmi alapokon nyugodva nem is készülnek fel. A keretszabályozás nem mindig tudja ezeket megnyugtatóan kezelni, amik a családi vállalkozások megszűnését eredményezhetik, de ezeket a kereteket pontosan ismerni kell, amikre alapozva a hiátusok kiküszöbölhetőek.⁸²⁷

A magyar jogirodalom hiányosságai ellenére meggyökeresedett ez a típusú (de a hagyományos gazdasági társaságokhoz képest nem eltérő, hanem ugyanolyan formákban működő) társasági forma. Ausztriához hasonlóan Magyarországon is elterjedt, a hazai vállalatok hetven százaléka van családi tulajdonban, a GDP több mint felét adják, a munkavállalók felét dolgoztatják. Magyarországon is a generációváltás az egyik legjelentősebb kihívás, ennek ellenére nincs kidolgozott utódlási terv, ami miatt kétharmaduk megszűnhet e folyamat során.⁸²⁸

A problémák megoldásának egyik eszköze az öröklési szerződés lehet. A többi átruházó szerződéshez képest az az előnye, hogy a családi vállalkozásban részt vevő tag

⁸²² Kalss – Probst 77.

⁸²³ Kalss – Probst 12-13., uo. 191.

⁸²⁴ Diwisch – Voithofer – Weiss 2.

⁸²⁵ Kalss – Probst 3. A 2017. január 1-jétől hatályos osztrák öröklési jogi szabályok kötelesrésze vonatkozó rendelkezéseinek társasági jog körében való alkalmazásra hívja fel a figyelmet Graisy 5-6.

⁸²⁶ 2013. évi CXXII. törvény 9. § (1) bek. c) pont

⁸²⁷ Kalss – Probst 4.

⁸²⁸ <http://www.vg.hu/kkv/optimistak-a-csaladi-cegek-475310> Letöltés ideje: 2016. november 9.

továbbra is maradhat ebben a minőségében egészen haláláig, de az utódlásról is gondoskodott. A szerződésben lehetőség van a vagyon egy részére nevezni az örökös, és ennek ellenértékének megfelelően lesz jogosult tartásra, gondozásra, életjáradékra attól függően, hogy az adott szituáció melyiket kívánja meg, és miben állapodik meg az örökhagyó tag és a szerződéses örökös. A hazai ilyen jellegű vállalkozásoknál is szempont lehet az, hogy a családtagok vigyék tovább, és megfelelő rokoni kapcsolatok esetén a leendő örökhagyó is ennek figyelembevételével kívánja utódját kiválasztani. Az öröklési szerződéssel arra is lehetőség nyílik, hogy a vállalkozás mindennapi ügyvitelében vagy annak foglalkozási területében jártas személlyel (lehetőség szerint valamely családtagjával) kerüljön sor a megállapodásra. E társaságok az utódlás megfelelő tervezése esetén nagyobb eséllyel működhetnek tovább, munkát adva ez által a munkavállalóknak, támogathatják a helyi gazdaságot és kultúrát (pl. különböző rendezvények pénzügyi fedezetének nyújtása).

Ahogy az a 8.3.2. részben kibontásra kerül, meg lehet valósítani azt a társasági szerződésben, miszerint korlátozott felelősségű társaságnál meghatározott jogcímek vonatkozásában a tagok kizárják az üzletrész átruházását, így ez alapján például az öröklési szerződés nem lehet jogcím. Ebben az esetben meg lehet engedni azt, hogy más jogcímen – különbséget téve a végintézkedések között – végrendelettel bizonyos személy javára juttassa az örökhagyó a családi vállalkozásbeli részesedését, ugyanakkor nem megvalósítható, hogy a 4.3.2.1. pont alatt tárgyalt jogesethez hasonlóan az üzletrészek vonatkozásában a másik tag általi öröklésről rendelkezzen a társasági szerződés, ezt meglátásom szerint a családtagok által működtetett társaságoknál sem megengedett. A társasági szerződés célját tekintve jogalany létrehozására és annak szervezetének, működésének meghatározására irányul, nem a természetes személy tagok halála esetére irányadó rendelkezéseket kell tartalmaznia. Erre más megfelelő eszközöket kínál a jog, például a végrendeletet. Mindezeket mutatis mutandis a többi társaság vonatkozásában is meg lehet jegyezni.

Az osztrák egyszemélyes társaságok, mint létszám szerint csoportosított speciális társaságok és a családi vállalkozások jegyeinek keveredése található meg az egyszemélyes családi társaságoknál. Ezek esetében jellemző az, hogy az örökhagyó tag halála után nem olyan személy lesz a társaság tagja, mint aki korábban például vezető tisztségviselő volt, mert adott esetben az örökhagyó maga vezette a társaságát, vagy éppen a családi viták elkerülése érdekében egy, a családjához képest idegen személyt kért meg erre a feladatra. Az örökösök ez által nem is láthattak a cég mindennapjaiba,

így azt nekik meg kellene ismerni, hogy teljes mértékben átvehessék a korábbi egy személyi tulajdonos pozícióját, elkerülve ezzel a társaság eladósodását. Egyetlen lehetséges örökös esetén nem probléma a jogutódlás eldöntése, csak az lehet kérdéses, hogy valóban jogelődje helyére kíván-e lépni, és alkalmas-e erre a posztra.⁸²⁹ Több örökös esetén az lehet kérdés, hogy mennyien szeretnének taggá válni, illetve a tulajdonosi pozíción kívül mennyien kívánnak ténylegesen részt venni a társaság vezetésében.⁸³⁰ A munka gördülékeny folytatása érdekében célszerű ezeket a kérdéseket még az örökös életében tisztázni, vagy ha erre már nincs lehetőség, úgy a családi vállalkozás fennmaradásának érdekét szem előtt tartva minél hamarabb, lehetőleg jogvita nélkül rendezni a jogutódlás folyamatát. Mindezek túlmenően kiskorú örökös esetén, ha rájuk vonatkozóan van valamilyen társasági szerződésbeli előírás, akkor azokat is be kell tartani. Nem lehet természetesen figyelmen kívül hagyni a törvényes képviselőt kérdéskörét sem, mert adott esetben érdekellentét állhat fenn a szülők, illetve a szülők és a gyermekek között,⁸³¹ például ha valamely nagyszülő végrendeletében unokáját tette örökösévé. Több személyes társaságoknál is ugyanúgy felbukkannak a tulajdonosi körre és az üzletvezetésre irányadó problémák, de abból a szempontból súlyozottabban, azaz azzal a különbséggel, hogy itt vannak más tagok is, akiknek különösen a személyegyesítő társaságoknál jelentős beleszólásuk van a társasági részesedés jogutódlásába, ha a társasági szerződés azt lehetővé teszi, meggátolva akár az eredményes és minél korábbi döntéshozatalt.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a családi vállalkozás jogi helyzete speciális abban az értelemben, habár nincsen jogszabályban meghatározott definíciója, de a bírói gyakorlatban és a hétköznapi életben gyakran használt kifejezés, még sincs a fellelhető jogesetekben különösebb jogkövetkezménye, pontosabban eredménye annak, ha egy társaságról megállapítják annak családi vállalkozás mivoltát. Az osztrák jogirodalom nyomán célszerűnek találok egy átfogó, nem túl kazuisztikus fogalom meghatározását, amelyhez – a családi gazdaság mintájára – eltérő kedvezmények, pl. adójogi tehercsökkentés, párosulhatnak.

Ennek a fogalomnak mindenféleképpen elemévé kellene tenni a családi jelző meghatározását, itt nem csupán a Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 2. pontja szerinti hozzátartozók közötti társulás képezhetné az ilyen jellegű minőség odaítélését, hanem

⁸²⁹ Kalss – Probst 286.

⁸³⁰ Kalss – Probst 287.

⁸³¹ Kalss – Probst 287.

azon személyek között, akik rokonok a Ptk. 4:96. § alapján. A kiterjedt családi kapcsolatok feltérképezhetetlenségének érdekében ezt a kört a törvényes öröklésre jogosultak körére lenne célszerű szorítani, ami azt jelenti, hogyha azok válhatnának ugyanazon családi vállalkozás tagjaivá, akik egymás után – az őket megelőző személyek kiesése esetére – a törvény alapján örökölnének (dédszülői parentéla). Meglátásom szerint a rokoni körbe még ezek a személyek ismerik egymást, és tarthatják jobban a kapcsolatot.

A vállalkozás fogalmi elem helyett, miután a vállalkozás a fogyasztói szerződésekhez kapcsolódó terminus technicus – a cég kifejezés használatát tartom megfelelőnek. Ez már csak azért sem okozhat fogalmi diszkrepanciát, mert az osztrák minta kitételei alapján – amiknek átvétele támogatandó – a cégek azok a jogi formák, amely formákban az ilyen jellegű társulásoknak létjogosultsággal rendelkeznek, ahol – ugyan nem teljes, de tolerálható mértékben, az adott cég sajátosságait teljes mértékig tiszteletben tartva – a vagyongyarapítás mellett a személyes közreműködésnek is helye lehet.

Mindezeknek a külön jegyeknek a társasági pozíciók öröklésére is kihatással van: az adott cég sajátosságaira figyelemmel, amennyiben van neki öröklésbeli specialitása, és nem kizárt a jogutódlás lehetősége, úgy ebben az adott társaság tagjai törvény erejénél fogva elsőbbséget élveznének, még ha egyébként törvényes öröklés alkalmával csak egy olyan parentélában foglalnának helyet, amelynek a tagjai nem örökölnek; ezzel is eltérítve a cégbeli részesedésen kívüli vagyontárgyakra irányadó öröklési jogi szabályokat. A fogalom jogszabályi szintű megalkotásának akkor van értelme, ha ahhoz további joghatás is fűződne, ilyen egyrészt a speciális jogutódlás bevezetése, valamint például a már említett adókedvezmény meghatározása.

7.4. Összegzés

Az értekezésben speciális társulásokként meghatározott személy- és vagyonegyesülések öröklési jogi szempontból történő megközelítése sajátos összképet nyújt, amely nem csupán abból ered, hogy egymáshoz képest különféle típusok kerültek e fejezetben tárgyalásra. Konzekvenciaként levonható, hogy a személyegyesítő gazdasági társaságokhoz hasonlóan azokban a társulásokban, ahol valamely kiemelt csoportosítási jellemző alapján a társulásban közreműködő személy kiléte fontos, példának okáért szakmai képzettség miatt, ott ennek a személynek halála utáni speciális

társaságbeli jogutódlás is kötöttebb. Ha egyáltalán az örökösök a társaságban jogutóddá is válhatnak, akkor az is inkább társaságbeli új pozíció létrejövetelét eredményezi, mintsem az örökhagyó jogviszonyának szerves folytatását jelenti, lásd például a polgári jogi társaságot. Ahol viszont a társaság megkülönböztető ismervét egy, a személyeken kívüli tényező alapozza meg, ott a jogutódlás is kevésbé kötött, ilyen pl. az erdőbirtokossági társulat.

8. Az öröklési szerződés szerepéről a társasági jogban

8.1. Bevezetés

Az örökölhető vagyonelemek egyik jelentős ismérve az, hogy forgalomképes jogosultságok és kötelezettségek. Az egyes társasági formákhoz kapcsolódó részesedések öröklése nem mindegyik esetben tűri az ipso iure tulajdonosváltást, az átszálláshoz feltétel társulhat, míg másokat az örökösök könnyebben meg tudnak szerezni. Az öröklési jogi forgalomképességgel rokon vonásokat mutat a társasági jogi forgalomképesség, azzal, hogy utóbbiban sokkal jelentősebb szerepe van a jogviszonyt alakítóknak, ugyanis a jogszabályok nagyobb szabadságot adnak: a részvények – a dolgozói részvények és egyéb korlátozottan forgalomképesé alakított részvények kivételével – szabadon átruházhatóak; az üzletrészek is forgalom tárgyai lehetnek, de e jellegük korlátozható, pl. elővásárlási joggal, vagy ha a társasági szerződés adásvételen kívül más jogcímen nem engedi az átruházást, azt más feltételhez kötik, vagy öröklés esetén megváltásra jogosult személyt jelölnek ki; míg kkt. és bt. esetében a társasági részesedés átruházásához a társasági szerződés egyhangú módosítása szükséges.⁸³² A társasági részesedések átruházás-korlátozásának az a célja, hogy ilyen módon elkerüljék a nemkívánatos személyek társaságba történő belépését, a döntéshozatalban való részvételüket, akár egyszerű, minősített többséget biztosító befolyás szerzését.⁸³³

Speciális élők közötti, de halál esetére szóló átruházási szerződés az öröklési szerződés, melynek társasági jogban történő alkalmazásával kérdések merülhetnek fel. Ezekre törekedek válaszokat találni ebben a fejezetben.

8.2. Az öröklési szerződésről általában

A Ptk. szerint az öröklési szerződéssel az örökhagyó a vele szerződő felet a magának, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében – vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében – örökösévé nevezi; a másik fél kötelezettséget vállal a tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére.⁸³⁴ A szerződés

⁸³² Papp 2011a. 130.

⁸³³ Török T. 2011. 3.

⁸³⁴ Ptk. 7:48. § (1) bek.

sajátossága, hogy az örökhagyó az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet, míg az örökhagyóval szerződő félnek az öröklési szerződésbe foglalt végrendeleti rendelkezése érvénytelen.⁸³⁵ Az örökhagyó szempontjából a formáját tekintve a szerződés egyben tehát végintézkedés, ugyanakkor tartalma szerint a tartási vagy az életjáradéki szerződésnek speciális típusa, ezért e szerződések szabályait is megfelelően figyelembe kell venni,⁸³⁶ ezeken kívül még szerencseszerződés is, amelyben a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás aránya a szerződés megkötésekor fogalmilag nem vizsgálható.⁸³⁷ A végintézkedési jelleg abból is kitűnik, hogyha az öröklési szerződés érvénytelen, de egyébként az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek megfelel az okirat, akkor azt ekként kell elbírálni.⁸³⁸ A szerződés alakiságára vonatkozóan, hogy az érvényes legyen, az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződésnek akkor is a más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek kell megfelelnie, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült.⁸³⁹

Az öröklési szerződéssel átruházott vagyontárgy nemcsak ingó és ingatlan lehet, hanem bármely olyan vagyonelem, ami öröklés útján átszállhat, hiszen az öröklési szerződéssel a szerződő fél, ahogy az a fogalomból is kiderül, az örökhagyó örökösévé válik akkor is, ha egyébként nem minősülne törvényes örökösének, ugyanúgy, mint a többi végintézkedési formánál. Nem feltétel, hogy a teljes vagyonra nézve váljon örökössé, elegendő bizonyos vagyontárgyak meghatározása, így akár azok lehetnek az örökhagyó üzletrészei, részvényci, stb. és ezeknek a meghatározott vagyonelemeknek megfelelő értékű ellenszolgáltatást kell a szerződéses örökösnek nyújtania.

Tekintettel arra, hogy végintézkedési formáról van szó, fontos fogalmi elem az, hogy az örökhagyót túlélje az örökös. Nem ugyanaz, ha a felek a jogutódlás időpontjául, de nem feltételül az örökhagyó halálát kötik ki, az ilyen kikötés valójában a szerződés teljesítési időpontjának a meghatározása.⁸⁴⁰

A szerződés megkötése a felek magánautonómiájához tartozó kérdés, abban az esetben, ha megkötötték, akkor a felek eltérő megállapodásának hiányában semmis az örökhagyónak élők között vagy halála esetére az öröklési szerződéssel lekötött

⁸³⁵ Ptk. 7:48. § (3) bek.

⁸³⁶ Ptk. 7:52. §, Anka 2014c. 588.; Vékás – Weiss 2430.; Orosz 2014c. 264. Az öröklési szerződésekkel kapcsolatban lásd még Szalma 377-382.

⁸³⁷ Vékás – Weiss 2431.

⁸³⁸ BH 1996. 362.

⁸³⁹ Ptk. 7:49. § (1) bek.

⁸⁴⁰ Vékás – Weiss 2429.

vagyontárgyat elidegenítő vagy megterhelő rendelkezése, ez azonban harmadik jóhiszemű személy visszterhesen szerzett jogát nem érinti.⁸⁴¹

Amennyiben kiskorúval, mint szerződéses örökösrel kötnek öröklési szerződést, akkor az hatósági jóváhagyás hiányában hatálytalan. A jóváhagyással azonban a szerződés annak megkötésének időpontjára visszamenőleges hatályossá válik.⁸⁴² A megváltozott jogszabályi környezet folytán már nem vehető figyelembe az a korábbi bírói döntés, amely szerint hatósági jóváhagyás hiánya esetén az öröklési szerződés nem jött létre. Az sem alkalmazható maradéktalanul, miszerint abban az esetben, ha az örökhagyó a teljesítés elfogadásával, mint ráutaló magatartásával is kifejezésre juttatja a szerződéses akaratát, és a szerződéses örökösnek még az örökhagyó életében bekövetkezett nagykorú válásával megszűnt az a feltétel, ami a szerződés létrejöttét akadályozta, az öröklési szerződést visszamenőleges hatállyal létrejötnék kell tekinteni.⁸⁴³

8.3. A társasági részesedések átruházása öröklési szerződéssel

Dogmatikai szempontból az átszállás és az átruházás származékos szerzésmódnak minősül; az átszállás általában a jogalany akaratától függetlenül megy végbe jogszabályi rendelkezés, születés, halál, stb., azaz objektív jogi tény következtében, ilyen a társasági jogi szempontból is releváns öröklés és jogutóddal való megszűnés. Az átruházás ehhez képest a jogalanyok egyező akarata szerint valósul meg, szubjektív jogi tény alapján.⁸⁴⁴ A társasági részesedések átruházása vonatkozásában utalásokat találhatunk az egyes társasági formáknál, amiket az alábbiakban röviden áttekintünk. Mindezek előtt általánosságban elmondható, hogy nem kizárt a részesedések öröklési szerződés útján történő átruházása,⁸⁴⁵ amit a bírói gyakorlat is alátámaszt nemcsak tartási szerződés, hanem öröklési szerződés vonatkozásában.⁸⁴⁶ A társaságokra vonatkozó öröklési jogi szabályok rövid áttekintésén túl az öröklési szerződéseknek ilyen módon történő megjelenését tekintjük át e részben.

⁸⁴¹ Ptk. 7:50. § (1) bek.

⁸⁴² Ptk. 6:118. § (1) bek.

⁸⁴³ BH 2012. 170.

⁸⁴⁴ Török T. 2011. 3.

⁸⁴⁵ Például az üzletrészek öröklési szerződéssel való lekötése vonatkozásában lásd Koday 11.

⁸⁴⁶ BDT 2007. 1581.

Az öröklési szerződés és a szindikátusi szerződés ismérveinek egybevetése⁸⁴⁷ alapján megállapítható, hogy az öröklési szerződésekre jellemző tartalom ugyan szűkebb kört képvisel, mint amilyen tartalommal a szindikátusi szerződéseket meg lehet kötni, de előbbi beolvasztható az utóbbi szerződésekbe, mert nem egymásnak ellentmondó szolgáltatásokról van szó, mindkettő bizonyos tekintetben egyfajta együttműködést takar. Míg a szindikátusi szerződés a társaság tagjainak egymás közötti szerződéses viszonyát rendezi, általában valamilyen többletkötelezettséget tartalmaz, vagy a Ptk.-ban nem található kérdést rendez, addig az öröklési szerződés a szerződéses örökös és az örökhagyó közötti kapcsolat, amely teljesítése során a leendő örökös az örökhagyó javára tartást vagy életjáradékot nyújt. Ez tekintettel a szerződés szerencseelemére, akár hosszabb ideig fennálló szoros kapcsolatot teremt a szerződéses felek között. Ezekkel – ahogy az látható – hatékonyan elő lehet segíteni a jogviták megelőzését és a tag halálának társaságra gyakorolt hatásainak csökkentését.

Lehetőség van arra is, hogy a szerződéses örököst rendelje ki a közjegyző a Hetv. 32. § szerinti ügygondoknak.⁸⁴⁸

8.3.1. Közkereseti és betéti társaságok esetén

A közkereseti és a betéti társaságoknál a tag a tagsági jogviszonyon alapuló jogokból és kötelezettségekből álló társasági részesedését vagy annak egy hányadát a társaság más tagjára vagy harmadik személyre ruházhatja át. Az átruházó szerződést írásba kell foglalni. Az átruházó szerződés akkor válik hatályossá, ha a társaság a társasági szerződést az átruházásnak megfelelően módosítja,⁸⁴⁹ a tagváltás átvezetéséhez – a társasági szerződés módosítása miatt – egyhangú határozathozatalra van szükség.⁸⁵⁰

Átruházási jogcímnek minősül az öröklési szerződés is, mely átruházási szerződéssel kapcsolatos írásba foglalási kényszer azért nem okoz a feleknek többletkötelezettséget, mert már önmagában az öröklési szerződés érvényességi kelléke valamely írásbeli végrendeleti formának való megfelelés, ez pedig jóval túlmutat az egyszerű írásbeliségen, hiszen a társasági részesedés átruházására irányuló szerződés alakiságára nem rendel további feltételt a Polgári Törvénykönyv, ezért más szerződés

⁸⁴⁷ Nagy Barna – Dúl 8-12.

⁸⁴⁸ Debreceni Ítéltábla Pf. II. 20.644/2015/7.

⁸⁴⁹ Ptk. 3:148. §

⁸⁵⁰ Ptk. 3:143. § (4) bek.

esetén elegendő e kritérium. A hatályos és az azt megelőző szabályozások szerint a társasági részesedés korlátozottan forgalomképes vagyoni értékű jog, mivel a tagok döntéséhez, a társasági szerződés tagok általi módosításához kötött a tagcsere.⁸⁵¹ A társasági szerződés módosítása miatt az összes tagnak hozzá kell járulnia az ügyletnek,⁸⁵² éppen ezért olyan kikötésekhez, amik a korlátolt felelősségű társaságoknál és a részvénytársaságoknál törvényi szinten is szabályozva vannak, ezeknél a társasági formáknál szükségtelenek. Így nem kell külön a társaság beleegyezéséhez kötni az átruházást (pl. öröklési szerződés útján való átruházásnál), azzal, hogy természetesen nem ütközik jogszabályba, ha a társasági szerződésbe ilyen tartalmú rendelkezést vesznek fel. A társaság beleegyezése vonatkozásában a társasági, de még inkább egy szindikátusi szerződésben (amelyeknek a kötése egyik társasági forma vonatkozásában sem kizárt, de a kkt és bt jellegüknél fogva nem olyan modellel rendelkeznek, amiknél külön megállapodás indokolt lenne) meghatározhatnak olyan feltételeket, amik bekövetkezése esetén minden tagnak hozzá kell járulnia a társasági szerződés módosításához.

Nem szabad azonban elfelejtkeznünk arról, hogy ezeknél a társaságoknál nem válik automatikusan az örökhagyó örököse taggá, ahhoz külön jogügylet szükséges, és a változások átvezetésére szolgál a módosítás. Az öröklési szerződés hatályosulása a többi átruházó szerződéstől eltérő: a társasági szerződés módosítása valójában az örökös tagként való belépését fogja szolgálni, de az öröklési szerződés jellege miatt erre csak az örökhagyó halálát követően kerülhet sor, ha az örökös túléli őt, egy pontosan meghatározott feltételtől függően egy közelebbről meghatározhatatlan időpontban, szemben a többi, általános jellegű átruházó szerződéssel, amelyeknél a szerződésalkötő felek életében beállnak a kívánt joghatások. Tekintettel kell lenni arra is, hogy az örökös öröklése jogán is beléphet a társaságba.⁸⁵³ látszólag két önálló jogcímen válhat a kkt., illetve bt. tagjává (átruházás öröklési szerződéssel, valamint öröklés folytán), de a szerződés jellege ezt kizárja. Mindenképpen módosítani kell a társasági szerződést, ami pedig az összes tag konszenzusát fogja jelenteni.⁸⁵⁴

⁸⁵¹ Boóc 185.

⁸⁵² Ptk. 3:143. § (4) bek.

⁸⁵³ Ptk. 3:149. §

⁸⁵⁴ Ptk. 3:143. § (4) bek.

8.3.2. *Korlátolt felelősségű társaságok*

„Az üzletész átruházása alapvetően azért igényel sajátos társasági jogi szabályozást, mert bár nem szerződéses viszonyról van szó, a társaság személyegyesítő jegyeket is magán hordozhat, ami azt indokolja, hogy a tagváltás bizonyos mértékig a többi tag kontrollja mellett történjen. Ez a kontroll különböző erősségű aszerint, hogy a tagok egymás között vagy kívülálló számára ruházzák-e át az üzletészt. A szabályozás tehát eszerint differenciáltan történik.”⁸⁵⁵ Az átruházás tulajdonszerzési módot jelent, amelyhez kapcsolódóan a tulajdonszerzési jogcímeket a Ptk. kötelmi joga tartalmazza, és a jogcímek tekintetében nincs törvényi korlátozás. Konkrét jogeset vonatkozásában mondta ki a jogalkalmazó, hogy az előbbi megállapításnak megfelelően nincs akadálya annak, hogy a kft. tag üzletészét életjáradék fejében ruházza át.⁸⁵⁶ Habár az öröklési szerződés az öröklési jogi könyvben található, és álláspontom szerint jellege miatt oda is tartozik, át lehet ruházni öröklési szerződés címén az üzletészeket, már csak azért is, mert az örökhagyó részére nyújtandó szolgáltatásra a kötelmi jogban fellelhető tartási és életjáradéki szerződést kell alapul venni, amelyek szintén jogcímként szolgálhatnak az üzletész átruházásához. A különbség utóbbi kettő szerződés és az öröklési szerződés között, hogy öröklési szerződés esetén csupán majd csak az örökhagyó halálával szállnak át az örökösre a szerződésben meghatározott vagyontárgyak.

A már említettek alapján helytállóak a BDT 2005. 1107. számon megjelent eseti döntésben foglaltak, amelyek az üzletész fogalmi jellemzőin keresztül vezeti le az üzletészek átruházhatóságát: az üzletész nem „dolog”, hanem olyan tagsági és vagyoni jogokat megtestesítő vagyoni értékű, immateriális jogosultságok összessége, amely a hasznosítás és rendelkezés (átruházás) során dolog módjára viselkedik. Az üzletész a társaság tagjai között szabadon átruházható,⁸⁵⁷ míg kívülálló részére pénzszolgáltatás ellenében átruházni kívánt üzletész megszerzésére a többi tag, a társaság vagy a társaság által kijelölt személy – ebben a sorrendben – az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával másokat megelőzően jogosult. E jog átruházása semmis. Az üzletész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog a tagokat üzletészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg.⁸⁵⁸ Az üzletészek pénzszolgáltatás ellenében történő átruházásának Ptk.-beli általános

⁸⁵⁵ Kisfaludi 2014b. 378.

⁸⁵⁶ ÍH 2004. 71.

⁸⁵⁷ Ptk. 3:166. § (1) bek.

⁸⁵⁸ Ptk. 3:167. § (2) bek.

szabályai az öröklési szerződés tekintetében azért nem alkalmazhatóak, mert nem pénzszolgáltatás áll az üzletrésszel szemben, illetve jobban személyhez kötött, mint ahogy az az alapesetben került szabályozásra. Az öröklési szerződés lehet tartási jellegű, a tartás, mint az ellenszolgáltatás fő vonása nem egyeztethető össze a pénzszolgáltatással, utóbbi a tartás pontosan megfogalmazott, a Ptk.-val a korábbiakhoz képest kibővített és a bírói gyakorlatban kimunkált fogalmába nem illeszthető be aggály nélkül. E szerződések másik jellemző típusa az életjáradéki szerződést ötvözi. Az életjáradék ugyan egyfajta pénzszolgáltatás, ami által sokkal inkább piaci jelleget ölt magára,⁸⁵⁹ de véleményem szerint az még szorosan kapcsolódik a szerződéses örökös személyéhez, az örökhagyó nem kíván bárkit örökösévé tenni, ezért köt ezzel a személlyel szerződést. A bírói gyakorlat⁸⁶⁰ az életjáradéki szerződések vonatkozásában az ellenszolgáltatás személyhez tapadó jellegét gyengébbnek tartja, mégis több esetben életjáradéki szerződések a tartási szerződések átalakítása miatt jöttek létre, mindezek nem egyeztethetőek össze a 3:167. § (2) bekezdésében írtakkal, ami alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy az (örökhagyó) tag számára gyakorlatilag mindegy, kitől kapja meg az üzletrész értékét.

A társaság számára nem közömbös, kik a tagok, ezért ha a társasági szerződés az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köti, a beleegyezés megadásáról a taggyűlés dönt. Ha a társaság az átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezést megadottnak kell tekinteni. Semmis a társasági szerződés azon rendelkezése, amely ennél hosszabb határidőt biztosít.⁸⁶¹ A semmisségi klauzula tehát kijelöli az eltérés lehetőségének irányát: az átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napnál hosszabb határidőt nem határozhat meg a társasági szerződés, *a contrario* rövidebbet igen. A taggyűlés összehívására, illetve magára a taggyűlésre vonatkozó szabályok figyelembe vételével nem célszerű a rövidebb határidő meghatározása, hiszen adott esetben valamely (akár nagyobb szavazati joggal rendelkező) tag érdekét sértheti az, ha a taggyűlés ugyan a társasági szerződésnek, de nem neki megfelelően került összehívásra, akkor is, hogyha a társasági szerződést aláírta, vagy legalábbis az abban foglalt rendelkezéseket magára nézve kötelezőnek ismerte el.

⁸⁵⁹ Jójárt 22.

⁸⁶⁰ BH 1996. 534., BH 2000. 105., BH 2002. 14. idézi Jójárt 24.

⁸⁶¹ Ptk. 3:167. § (6) bek.

E bekezdés alkalmazásában nem a társaságnak a másokat megelőző szerzési jogáról van szó, mint a (2) bekezdésben, hanem arról, amikor az átruházás érvényességéhez a taggyűlés külön jóváhagyása is szükséges. Az átruházás társasági engedélyhez kötését a társasági szerződésben rögzíteni kell, az a létesítő okirat szükséges tartalmi kellékévé válik.⁸⁶² A megváltozott kötelmi jogi szabályozásra tekintettel már nem vehető figyelembe az a döntés, miszerint ha a társasági szerződés az üzletrész kívülállóra történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köti, e beleegyezés hiányában a kívülállóval kötött üzletrész átruházási megállapodás létre nem jött szerződésnek minősül.⁸⁶³

Ha a társasági szerződés az adásvételen kívüli jogcímen üzletrész-átruházáshoz a taggyűlés hozzájárulását követeli meg, de a hozzájárulás megadásának vagy megtagadásának feltételeit nem határozza meg, nem lehet a társasági szerződésnek ezen rendelkezését nem létezőnek tekinteni. Ha a taggyűlés hozzájárulása szükséges, az ügyvezető mindaddig nem köteles a tagváltás átvezetésére, és az ezzel összefüggő változás-bejelentési kötelezettség teljesítésére, amíg a taggyűlési hozzájárulás hiányzik.⁸⁶⁴ A döntés alapjául szolgáló konkrét esetben a megadás, illetve a megtagadás feltételei nem voltak meghatározva a társasági szerződésben, csak annyit tartalmazott, hogy a taggyűlés hozzájárulásához köti az adásvételen kívüli átruházást. Az eljáró bíróság megállapítása szerint az ilyen rendelkezések társasági szerződésbe való beépítése a tagi érdekeknek a védelmét szolgálják, de ezek meghatározása nem valósulhat meg teljes részletességgel, nem lehet minden esetre kiterjedően szabályozni a kérdéskört. Folytatva ezt a gondolatmenetet, vélhetőleg ezért hagyta el a Ptk. 3:167. § (6) bekezdése az üzletrész átruházás beleegyezéshez kötésének szabályából a feltételrendszer társasági szerződésbeni rögzítésének kötelezettségét. Ha kiderül a szerződésből, hogy a felek akarata erre irányul, az ilyen kikötést a bíróságnak tiszteletben kell tartani,⁸⁶⁵ ezért még inkább igaz lesz az, hogy az üzletrész kívülálló részére történő átruházásához a taggyűlés a hozzájárulást – a társasági szerződés részletes szabályozása hiányában is – megtagadhatja, amennyiben a határozatot megalapozó indokok a jegyzőkönyvből megállapíthatóak, ellenőrizhetőek.⁸⁶⁶

⁸⁶² Pázmándi 2014b. 620.

⁸⁶³ ÍH 2010. 37.

⁸⁶⁴ ÍH 2014. 78.

⁸⁶⁵ ÍH 2014. 78.

⁸⁶⁶ ÍH 2015. 155.

Lehetőség van arra, hogy a tagok a társasági szerződésben az üzletrész kívülálló személyre, pénzszolgáltatás ellenében történő átruházása kivételével⁸⁶⁷ kizárhassák az átruházást. A Gt. 126. § (2) bekezdése akképp rendelkezett, hogy az adásvételi szerződésen kívüli jogcímen történő átruházás a társasági szerződésben korlátozható vagy kizárható. A Ptk. erről külön explicite nem rendelkezik, mert a 3:4. §-ban rögzített diszpozitivitási teszt alapján a tagok értelemszerűen rendelkezhetnek így. A törvény csak azt nem teszi lehetővé, hogy a tagok a pénzszolgáltatás ellenében történő átruházást érvényesen kizárják, amiből az is következik, hogy korlátozhatják vagy feltételekhez is köthetik.⁸⁶⁸ Továbbra is igaz a bírói gyakorlatban megfogalmazásra került tétel, miszerint a társasági szerződésben a tagok az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köthetik, illetve az adásvételi szerződésen kívüli jogcímen történő átruházást kizárhatják vagy korlátozhatják. Amennyiben a tagok a társasági szerződésben erről nem rendelkeztek, úgy csere vagy ajándékozás esetén az elővásárlási joggal a többi tag nem élhet, és az átruházás ilyen módon nem akadályozható meg.⁸⁶⁹ A cseréhez és az ajándékozáshoz hasonlóan, amelyek szintén átruházási jogcímennek minősülnek, az elővásárlási jog annak fogalmi kizártsága miatt sem érvényesülhet az öröklési szerződésnél.

Amennyiben az öröklési szerződésre nézve kizárták az átruházást, nem lesz érvényes az a szerződés, amely a tilalom ellenére rendelkezik az üzletrész sorsáról is, azt viszont nem tilthatja meg a társaság, hogy a tag a végrendeletében meghatározott személynek juttassa az üzletrészt. Éppen ezért megvalósulhat az is, hogy a társasági szerződés ilyen tartalmú rendelkezése esetén az üzletrészen kívül más, meghatározott vagyontárgyakat, vagy azon kívüli teljes vagyona köt öröklési szerződést. Ha a társasági szerződésben meghatározásra került olyan személy, aki öröklés esetén az üzletrész megváltására jogosult, az ő döntésén múlik, hogy az örökös taggá fog-e válni vagy sem. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy az öröklési szerződésen alapuló öröklés is – nevéből is eredően – öröklés, azaz erre az esetre is fennáll a megváltás lehetősége, de az üzletrész forgalmi értékét az örökös meg kell, hogy kapja, nem marad ellenszolgáltatás nélkül az általa az örökhagyónak, annak életében nyújtott tartás vagy életjáradék. Ha a társasági szerződés kizárja vagy korlátozza akár az öröklési szerződés révén történő átruházást, még mindig dönthetnek úgy a tagok, hogy a

⁸⁶⁷ Ptk. 3:167. § (7) bek.

⁸⁶⁸ Komáromi – Pázmándi 211.; Tőkey [27]

⁸⁶⁹ ÍH 2004. 72.

társasági szerződést megfelelő többséggel módosítják, és szabadon lehetővé teszik, vagy ha korlátozták, illetve ha korábban teljesen kizárták, akkor más feltételhez kötik azt.⁸⁷⁰

Az üzletrész-átruházás a társaság tagja (öröklési szerződés esetén az örökhagyó) és az üzletrész megszerzője (a szerződéses örökös) közötti szerződés, amely kötelező alakiséghez kötött.⁸⁷¹ Bármelyik átruházási jogcímen kerül sor az üzletrész átruházására, azt írásba kell foglalni. A közkereseti és a betéti társasághoz képest viszont az üzletrész átruházása a társasági szerződés módosítását nem igényli.⁸⁷² Mégis hasonlóan az említett társaságokhoz, itt sem fog gondot okozni a formakövetelmény az öröklési szerződések esetén, hiszen a szerződésre vonatkozó alaki követelmények túl is mutatnak az egyébként elvárt egyszerű írásbeliségen.⁸⁷³

Főszabály szerint⁸⁷⁴ a jogosultak személyének megváltozását és annak időpontját a tagjegyzékbe való bejegyzés céljából az üzletrész megszerzője a szerzéstől számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a társaságnak. (Praktikusan, miután a társaság képviselője az ügyvezetője, így neki kell bejelenteni.)⁸⁷⁵ A bejelentést közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban kell megtenni, és mellékelni kell hozzá az üzletrész-átruházási szerződést. A bejelentésben nyilatkozni kell a megszerzés tényén kívül arról is, hogy az üzletrész megszerzője a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el. Mindezek szintén eltérnek öröklési szerződés esetén, újra figyelemmel arra, hogy de iure és de facto az örökös csak az örökhagyó halálával szerzi meg az öröklési szerződésben meghatározott üzletrészt. Így ez a nyolcnapos határidő itt nem lesz irányadó, mivel öröklés esetén nem tartalmaz annak bejelentésének határidejére irányadó szabályt. Az örökös érdeke a mihamarabbi bejelentés a tagsági jogok gyakorlása miatt. A Ptk. 3:169. §-ban megfogalmazott, az üzletrész átruházásához kapcsolódó joghatásokat is némileg eltéríti az öröklési szerződés. Az általános szabály szerint az üzletrész átruházása esetén az átruházónak a tagsági jogviszonyból eredő jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át,⁸⁷⁶ amely ugyanúgy öröklési szerződés esetén is igaz lesz, a különbség újfent csak annak időpontjában jelentkezik. Megkötésekkel alkalmazhatóak a (2) bekezdésben

⁸⁷⁰ Az üzletrészek átruházásának Ptk. 3:166-167. §-ban foglaltakon kívüli eseteinek feldolgozásához nagy segítséget nyújtott Papp Tekla professzor asszony 2015. április 17-én, a Szegedi Tudományegyetemen tartott Társasági jog II. előadása.

⁸⁷¹ BDT 2016. 3551.

⁸⁷² Ptk. 3:168. § (1) bek., PJD 2016. 5.

⁸⁷³ Vö. Kisfaludi 2014b. 381.

⁸⁷⁴ Ptk. 3:168. § (2) bek.

⁸⁷⁵ Ptk. 3:29. § (1) bek., Kisfaludi 2014b. 381.

⁸⁷⁶ Ptk. 3:169. § (1) bek.

foglaltak is, miszerint az üzletrész átruházása folytán bekövetkezett tagváltás a társasággal szemben annak bejelentésétől hatályos; az üzletrész új jogosultját a társasággal szemben a nyilvántartásba vételtől függetlenül a bejelentéstől illetik meg a tagsági jogviszonyból eredő jogosultságok, és terhelik a tagsággal járó kötelezettségek. Az örökösnek is be kell jelentenie az öröklést, de az örökhagyó tagnak érdemes még magát az öröklési szerződés megkötését is a többi tag tudtára adni, amikor azt megkötötték, hogy a tagok „felkészülhessenek” az örökhagyó halála esetére. Ugyanakkor ennek az átruházó szerződésnek nem ugyanazok lesznek a joghatásai, mint a többi átruházási jogcímnek, hiszen az örökös még mindig az örökhagyó halálát követően – amennyiben a szerződéses örökös valóban túl is fogja élni az örökhagyót, és más ok miatt sem esik ki az öröklésből – szerezheti meg az üzletrészt, így kell figyelembe venni a bejelentés hatályosságát is.

Megjegyzendő, hogy az üzletrészek vonatkozásában a Ptk. által bevezetett pénzszolgáltatás ellenében történő átruházás kategorizálása nem problémamentes: az üzletrészről el lehet mondani, hogy vagyoni értékkel bír, immateriális jogok és kötelezettségek összessége, amely a Ptk. hatályba lépéséig a törvényi szabályozás és a bírói gyakorlat alapján a hasznosítás és a rendelkezés során egyértelműen dolog módjára viselkedett, és amely inkorporálta a törzsbetét mellett a tagsági jogokat és kötelezettségeket is. Az üzletrésszel való rendelkezés során az üzletrész által megteremtett egység nem bontható fel akképp, hogy például egyes jogokat a több jogosult között felosztanának, ez a felosztás legfeljebb csak eszmei hányadok szerint valósulhat meg.⁸⁷⁷ A Ptk. dolog fogalma⁸⁷⁸ alá aggály nélkül nem sorolható, az esetleg releváns értékpapírnak sem lehet minősíteni.⁸⁷⁹ Az üzletrészek jogátruházással⁸⁸⁰ nem ruházhatóak át, mert nem tisztán jogokból áll, a szerződésátruházás azért nem jöhet szóba, mert nem szerződéses pozícióról van szó, kétségtelen, hogy a társaság létrejöttéhez szükség van társasági szerződésre, és a társaság működését alapvetően befolyásolja a társasági szerződés, de a cégbejegyzést követően egyértelműen nem csupán szerződéses felek, hanem egy önálló jogi entitás tagjairól lehet beszélni. A dolog adásvételére irányuló szerződés szabályait megfelelően alkalmazni kell az olyan szerződésre, amelyből jog vagy követelés visszerhes átruházására vonatkozó

⁸⁷⁷ Barta 2016b. 163.

⁸⁷⁸ Ptk. 5:14. §

⁸⁷⁹ Vö. Ptk. 3:11. §

⁸⁸⁰ Ptk. 6:202. §

kötelezettség fakad,⁸⁸¹ de miután az üzletrész nem jog vagy követelés, hanem jogok és kötelezettségek összessége, így ez alapján az üzletrész nem lehet adásvételi szerződés tárgya sem. A Ptk. értelmező rendelkezése⁸⁸² alapján nem is vagyontárgy, ugyanis az előbb kifejtettek alapján nem dolog, nem jog és nem is követelés, mindezekre tekintettel alkotta meg a kódex ezt a különös kifejezést az üzletrészek átruházására. Célszerű lett volna valamelyik kategória alá besorolni az aggálymentes elbírálás érdekében. Az üzletrész kívülálló személyre történő átruházásának szabálya között mondja ki a jogalkotó,⁸⁸³ hogy az üzletrész megszerzése során meghatározott személyek az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával másokat megelőzően jogosultak. Ez alapján lehet arra a következtetésre jutni, hogy valamilyen adásvételi szerződéssel lehetséges az átruházás mert az elővásárlás egyértelműen az adásvételi szerződés egyik különös neme. További átruházási jogcím lehet a csere, ajándékozás, apportálás, tartás, életjáradéki szerződés, halál esetére szóló ajándékozás, illetve az öröklési szerződés, amelyek ugyan nem illeszthetők össze maradéktalanul a tárgyalta szabályozással, de a korábbi jogi helyzethez hasonlóan megfelelnek átruházási jogcímként.⁸⁸⁴

8.3.3. Részvénytársaságok

A tulajdon-átruházás kétféle jogügyletből áll: a tulajdonjog átruházására vonatkozó kötelezettségvállalásból, mint jogcímet teremtő kötelező ügyletből (szerződés) és a tulajdon-átszállást eredményező átruházó (rendelkező) ügyletből. Ez a kettősség áll a részvény-átruházásra is, vagyis különbséget kell tenni a jogcímes jogügylet (legtöbbször szerződés) érvényes létrejötté és a tulajdonátszállást eredményező forgatmány között.⁸⁸⁵ „A részvény értékpapír, és mint ilyen, szabadon átruházható. Az átruházás korlátozása éppen ezért ritkán fordul elő, pontosabban szólva, a korlátozás esetei olyanok, hogy azok valóban kivételt jelentenek az általános szabályokhoz képest.”⁸⁸⁶ Az átruházáshoz hasonlóan – a dolgozói részvényekre

⁸⁸¹ Ptk. 6:215. § (3) bek.

⁸⁸² Ptk. 8:1. § (1) bek. 5. pont

⁸⁸³ Ptk. 3:167. § (2) bek.

⁸⁸⁴ Papp Tekla professzor asszony a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2015. március 27-én elhangzott Társasági jog II. előadása alapján. A Ptk. által használt jogcímmel kapcsolatos problémára hívja fel a figyelmet Barta Judit is. Lásd Barta 2016b. 165.

⁸⁸⁵ Török T. 2011. 9.

⁸⁸⁶ Sándor T. 2014b. 272.

vonatkozó szabályozás⁸⁸⁷ kivételével – a részvények halál esetén is forgalomképesek, azzal kapcsolatosan nem merülnek fel a korábbiakhoz hasonló problémák.

Lehetőség van arra, hogy a részvénytársaság a részvény átruházását az alapszabályban korlátozza, vagy az átruházást a társaság beleegyezéséhez kösse, de ezek a korlátozások harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályosak, ha a korlátozás és annak pontos tartalma a részvényből, illetve dematerializált részvény esetén az értékpapírszámla adataiból kitűnik.⁸⁸⁸ „Ez az előírás egybevág az általános értékpapírszámla szabályozás alapelveivel, amelyek szerint egy értékpapírból eredő jogokkal szemben csak olyan kifogás hozható fel, amely magából az értékpapírból kitűnik.”⁸⁸⁹ Ha az átruházás korlátozására kerül sor, akkor az a részvénytársaság személyegyesítő jellegének megjelenését idézi elő. A Ptk. nem korlátozza ezt csak a zrt.-re, a nyrt.-k is megtehetik ugyanezt az alapszabályukban, ők azonban valószínűleg nem gyakran fogják a korlátozási lehetőséget alkalmazni, mert akkor az a tőzsdei kereskedést, mint a nyilvánosan működő részvénytársaságok egyik legjelentősebb jellemzőjét, gátolná.⁸⁹⁰

„Fontos rámutatni, hogy ezek a korlátozások kizárólag az átruházás útján történő részvénytársasági szerzést korlátozzák, az átruházásnak nem minősülő módon, pl. öröklés, jogutódlás útján történő részvénytársasági szerzés nem korlátozható.”⁸⁹¹ Az öröklési szerződés már említett sajátos vonása megjelenik e társasági formánál is. Ez a jogügylet átruházásnak minősül, amire vonatkozóan korlátozás – a korlátozott felelősségű társaságokhoz hasonlóan – sor kerülhet a részvénytársaság alapszabályában is, de nem zárható ki és nem is korlátozható törvényes és más végintézkedés útján a részvények örökösre történő átszállása. Ha kizárták, vagy korlátozták az átruházást öröklési szerződés útján, és a korlátozásnak nem felel meg az adott szituáció, akkor az öröklési szerződés tartalmi szempontból érvénytelen, de ha az alakítás vonatkozásában megfelelő, akkor, mint végrendelet, megállhatja a helyét, a jogutódlás bekövetkezik ezúton, ezt tehát nem tudja korlátozni az alapszabály.

A korábbi szabályozáshoz képest a Ptk. ugyan már nem emeli ki, de továbbra is igaz lesz az, hogy az alapszabály vagy szerződés korlátozása, illetve a társaság beleegyezésén túlmenően jogszabály is gátolhatja a részvények megszerzését. A

⁸⁸⁷ Ptk. 3:234. § (2)-(4) bek.

⁸⁸⁸ Ptk. 3:219. § (1) bek.

⁸⁸⁹ Kisfaludi 2014b. 430-431.

⁸⁹⁰ Kisfaludi 2014b. 431.

⁸⁹¹ Vezekényi 728.

törvénykönyv nem határozza meg, hogy az alapszabály a részvény átruházását hogyan, mi módon korlátozza. Ilyen korlátozásnak minősül például az, ha meghatározzák az egy személy által maximálisan megszerezhető részvények mennyiségét, ha ezt a korlátozást tartalmazza az alapszabály, akkor azt pontosan, azaz részvényfajták és részvényosztályok szerint külön-külön kell megtenni annak érdekében, hogy a részvényesek és harmadik személyek is pontos képet kaphassanak az általánostól eltérő szabályokról. „Fontos rámutatni, hogy ezek a korlátozások kizárólag az átruházás útján történő részvénytulajdonosi szerzést korlátozzák, az átruházásnak nem minősülő módon, pl. öröklés, jogutódlás útján történő részvénytulajdonosi szerzés nem korlátozható.”⁸⁹² Az öröklési szerződés már említett sajátos vonása megjelenik e társasági formánál is. Ez a jogügylet átruházásnak minősül, amire vonatkozóan korlátozásra – a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan – sor kerülhet a részvénytársaság alapszabályában is. Nem zárható ki és nem is korlátozható törvényes és végintézkedés öröklés útján a részvények örökösre történő átszállása. Ha kizárták, vagy korlátozták az átruházást öröklési szerződés útján, és a korlátozásnak nem felel meg az adott szituáció, akkor az öröklési szerződés tartalmi szempontból érvénytelen, de ha az alakítás vonatkozásában megfelelő, akkor, mint végrendelet, megállja a helyét, a jogutódlás bekövetkezik ezúton, ezt tehát nem tudja korlátozni az alapszabály. Érdemes megjegyezni, amennyiben a korlátozás pontos tartalma az alapszabályban meghatározásra került, és a részvényből (értékpapírszámla adataiból) is kiderül, akkor az egy személy által megszerezhető részvények darabszámának korlátozása öröklés esetén is fennáll, ha nincs jogcímbeli különbség példának okáért az adásvételhez képest. A törvényes örökös vagy az öröklési szerződéstől eltérő végintézkedés útján örökössé váló személy is megszerzi a részvényt az ipso iure öröklés folytán, azonban a társasági jogi korlátozás miatt intézkedni kell. Egy ilyen korlát túllépése esetén az alábbi lehetőségek adódnak: más részvényfajtvá vagy más részvényosztályba tartozó részvénné alakítják át a korlátozással érintett részvényeket, amelyek már nem állhatnak egy személy tulajdonában; az alapszabályt módosítják, és a korlátozást eltörlik vagy felemelik, hogy még az újonnan szerzett részvények ebbe a határba beleférjenek; vagy a részvényessé vált örökös értékesíti a részvényeket.

A korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan lehetőség van a részvények átruházásához a társaság beleegyezésére. Ha a részvénytársaság alapszabálya a

⁸⁹² Vezekényi 728.

részvények átruházásához a részvénytársaság beleegyezését írja elő,⁸⁹³ az alapszabályban meg kell határozni azokat az okokat is, amelyek a beleegyezés megtagadásához vezethetnek. A beleegyezésről való döntés az igazgatóság hatáskörébe tartozik.⁸⁹⁴

Eltérő a két társaság között, hogy a részvénytársaságnál meg kell határozni a megtagadáshoz vezető lehetséges okokat, de itt is irányadó lehet az a bírósági döntés,⁸⁹⁵ miszerint ha ezek nem is lennének meghatározva, az eljáró bíróságnak akkor is figyelembe kell venni a részvényesek ebbéli kívánságát. Ez a szabály garanciális jellegű, mert fő szabály szerint az igazgatóság, tehát nem a közgyűlés hatáskörébe tartozó kérdésről van szó. Nem elképzelhetetlen az az eset, hogy pl. egy kisebb részvényesi létszámú zrt.-nél, ahol az igazgatóság tagjai nem részvényesek, megtagadják olyan személyek részvénytulajdonlását, akikkel kapcsolatban egyébként egyik részvényesnek sem lenne kifogása, akár haszonra is szert tehetnének. A közgyűlés határozhatja meg azokat az okokat, amik alapján egyértelműen meg kell tagadni ezen okok alá eső személyek részvénytulajdonlását. Az igazgatóság – azért, hogy ne kelljen minden részvényátruházáskor a közgyűlésnek összeülnie – megvizsgálja, hogy a közgyűlés által meghatározott kritériumok érvényesülnek-e az adott személy vonatkozásában. Ha ezen személyek belépését alapos ok nélkül, akár az alapszabályban meghatározott okok fenn nem állása esetén megtagadnák, akkor külön eljárást kellene indítani az igazgatósággal szemben, mert olyan döntést hoztak, ami az általuk képviselt társaság érdekeivel ellentétes, e helyzetben komoly bizonyítási kérdéseket kellene megválaszolni, ezért kell meghatározni pontosan az okokat. Ugyancsak a sajátos 3:4. §-beli szabályozási módszer miatt más szerv hatáskörébe is tartozhat a beleegyezés megadása, amit erre figyelemmel meg kell határozni az alapszabályban.

A Gt. 205. § (3) bekezdésbeli szabályozáshoz képest még példálózó jelleggel sem sorol fel lehetséges megtagadási okokat, de továbbra is igaz az, pl. ha versenytárs szeretné megszerezni a részvényeket (*hostile take over*),⁸⁹⁶ meg lehet tagadni a részvény átruházását, mert a megszerzett információkat saját maga hasznára használja fel, a részvényekkel együtt járó döntési jogát nem a társaság, hanem a tag, mint versenytárs

⁸⁹³ Ptk. 3:250. § (2) Az alapítók érvényesen az alapszabályban rendelkezhetnek:

d) a részvények átruházásának korlátozásáról vagy annak a részvénytársaság beleegyezéséhez kötéséről;

⁸⁹⁴ Ptk. 3:220. § (1) bek., ÍH 2009. 30.

⁸⁹⁵ ÍH 2014. 78.

⁸⁹⁶ Sándor T. 2014b. 272., Harsányi 2016b. 211.

érdekét fogja szolgálni.⁸⁹⁷ Természetesen ezek a lehetőségek öröklési szerződés útján való átruházás esetén is bekövetkezhetnek, éppen ezért az alapszabály megfogalmazásakor, esetleges módosításakor ezeket a tényezőket is figyelembe venni.

Nem kizárt az, hogy csak egyes részvényfajták vagy részvényosztályok tekintetében korlátozza az alapszabály az átruházást a társaság beleegyezésével, ugyanakkor ebben az esetben is elengedhetetlen a pontos megfogalmazás. Akár a társaság, akár az igazgatóság vagy bármely másik szerv részéről elvárt a beleegyezés, mindegyikre igaz az, hogy a Ptk. „megtagadáshoz vezethetnek”⁸⁹⁸ kitétele azt jelenti, hogy a beleegyezést nem feltétlen kell megtagadnia, de határozhat úgy az alapszabály, kategorikus rendelkezések formájában, hogy meghatározott tényállás bekövetkezése esetén mindenféleképp meg kell tagadni a beleegyezést.⁸⁹⁸ Természetesen itt is igaz az, hogy ezek a rendelkezések nincsenek „köbe vésve”, lehetőség van ezeknek a későbbi módosítására. Ha az igazgatóság (illetve a beleegyezés megadására jogosult szerv) a részvényre vonatkozó átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezés megadottnak tekintendő,⁸⁹⁹ azaz a kft.-hez hasonlóan „a hallgatás beleegyezés”.

A korlátozottan forgalomképes dolgozói részvény öröklésén túlmenően az átruházásukra vonatkozóan is vannak speciális szabályok, amelyeket az öröklési szerződések vonatkozásában is figyelembe kell venni: a dolgozói részvény érvényesen a részvénytársaság munkavállalóira és azokra ruházható át, akik számára az alapszabály ezt a jogot a részvénytársasággal fennállt korábbi munkaviszonyukra tekintettel biztosítja.⁹⁰⁰ Az említett forgalomképeség korlátozását jelenti ez a szabály, mert már önmagában a részvény megszerzésére jogosult személyi kört is megszabja, öröklési szerződéssel eleve csak olyan személyekre ruházható át a dolgozói részvény, akik megfelelnek a fenti feltételeknek.

Összegzésképpen megjegyezhető, hogy a társasági részesedés forgalomképességét akár ki is lehet zárni, de a forgalomképtelenség ellenére, a tagsági jogokon túlmenően, olyan vagyoni jogot is megtestesít mind az üzletrész, mind a részvény, amikre ha az örökös nem tarthatna igényt, akár, ha másképp nem is, megváltási igényként, akkor sérülne az ipso iure öröklési rend. Ezért kell a korlátolt felelősségű társaságnál a társaság, valamely tag, vagy a társasági szerződés által kijelölt

⁸⁹⁷ Kisfaludi 2014b. 431.

⁸⁹⁸ Vezekényi 730.

⁸⁹⁹ Ptk. 3:220. § (2) bek.

⁹⁰⁰ Ptk. 3:237. § (1) bek.

harmadik személy magához váltása esetére az örökös részére az üzletrész forgalmi értékét kifizetni. Hasonló szabály nem került megfogalmazásra a részvénytársaságnál, de miután egy alapszabálybeli rendelkezés csak a részvény átruházását zárhatja ki, magát az ipso iure öröklést nem lehet ekképp befolyásolni. A hagyatékából ilyen módon nem vonható ki vagyron.

8.4. Az osztrák öröklési szerződés

Az osztrák jog alapján az öröklési szerződés házassági szerződésnek minősül,⁹⁰¹ ami a végrendeletekkel ellentétben egyoldalúan nem vonható vissza, közös megegyezéssel szüntethető meg, olyan jogügylet az örökhagyó és az örökös között, amivel a megállapodás szerint az örököst felhívják öröklésre, amennyiben túléli az örökhagyót.⁹⁰²

Az öröklési szerződés jogintézményének vonatkozásában a magyar és az osztrák jog között lényeges eltérés tapasztalható. A magyar jog minimális alanyi korlátozásán túlmenően (nem tehet minden személy az általa megkívánt formában végrendeletet) bárki szabadon köthet egymással ilyen szerződést, az osztrák jog ehhez képest csak a házastársak számára engedélyezi ezt,⁹⁰³ amin nem változtat a 2017. január 1-jén hatályba lépett öröklési jogi novella sem. Örökös lehet akár az egyik házastárs, kölcsönösen is megnevezhetik egymást örökösnek, harmadik személyt azonban nem jelölhetnek meg. Az osztrák szabályozás fényében elismerhető az a gondolat, hogy helytelen akképp rendelkezni az öröklési szerződésben, hogy harmadik személyt jelölnek meg örökösként, hiszen léteznek harmadik személy javára szóló szerződések, de maga a törvénykönyv erre lehetőséget adna,⁹⁰⁴ és nem fogalmazna egyértelműen, hogy ilyen szerződés csak házastársak között köthető. Harmadik személy örökössé nevezése a magyar jogban sem lehetséges, a leendő örökhagyó és örököse között kell a szerződést megkötni.

Az osztrák öröklési szerződésről is megjegyezhető, hogy a szerződések és a végrendeletek között helyezkedik el, mint a magyar jogban, mindkettő jellegzetességeivel rendelkezik.⁹⁰⁵ A kontraktus alakszerűségét tekintve a magyar

⁹⁰¹ ABGB 1217. §

⁹⁰² Apathy 127.

⁹⁰³ ABGB 1249. §

⁹⁰⁴ Welser 522.

⁹⁰⁵ Welser 522., Apathy 128.

szabályozással rokonítható vonás, hogy a közjegyzői okiratoknak és az írásbeli végrendeleteknek kell megfelelniük az érvényesség érdekében,⁹⁰⁶ míg a tartalmát tekintve alapvetően a végrendeletekre irányadó anyagi feltételeknek kell eleget tenni.⁹⁰⁷ Ez utóbbit vizsgálva nem kapunk olyan „instrukciót”, miszerint az örökössé nevezés fejében tartás vagy életjáradék lenne az ellenszolgáltatás, nem tartalmi elem. Tartási szerződés megkötésére a magyar szabályozásnak megfelelő tartalommal ugyan lehetőség van, de azt alapvetően családjogi alapokon kívánják megoldani, a német nyelvű területek közül csak Svájcban nevesítettek nem családjogi alapokon nyugvó, az életjáradéki szerződéssel rokonítható tartást „*Verpfändung*” elnevezéssel; a magyar tartási szerződéshez hasonló jogintézményt se a német, se az osztrák jog nem ismer.⁹⁰⁸ Hasonló a magyar joghoz az osztrák „*Ausgedinge*”, amit a gyakorlat és a hagyomány ismer, tipikusan a vidéki parasztság körében terjedt el, mert fő célja a paraszti vagyon megőrzése, egyben tartása, ekkénti átörökítése volt. Ezért és a tartási jelleg okán sem volt lehetőség az „*Ausgedingére*” jellemző személyes jelleg feloldására.⁹⁰⁹ Az osztrák jog ismeri az életjáradéki szerződést, és arra, mint szerencseelemet tartalmazó szerződésre tekint.⁹¹⁰

Az osztrák irodalomban is megjelent az az álláspont, miszerint az üzletrészek átruházása folyamán életjáradék is lehet az ellenszolgáltatás, amit érdemes és lehetséges is akképp kombinálni, hogy az életjáradéki szerződés megkötésekor (vagy egy meghatározott, de a szerződéskötéstől számítva nem hosszabb időn belül) nyújtandó fix összegből és a tulajdonképpeni, időközönként rendszeresen visszatérő életjáradékból álljon.⁹¹¹ Ugyanakkor az előbbiekkal egyezően ez nem képezi az öröklési szerződésbeli kötelezettség teljesítését, mint az életjáradék megfizetése, de a magyar jogba minden aggály nélkül átültethető az életjáradék meghatározásának módja.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar és az osztrák öröklési szerződés nem ugyanaz a jogintézmény, éppen emiatt az ABGB-beli öröklési szerződés nem alkalmazható ugyanolyan körülmények között az osztrák társasági jogban halál esetére irányadó utódlási lehetőségként, mint a magyar öröklési szerződés.

⁹⁰⁶ ABGB 1249. §

⁹⁰⁷ Welser 523.

⁹⁰⁸ Jójárt 19., Uo. 23.

⁹⁰⁹ Jójárt 29.

⁹¹⁰ Jójárt 26., ABGB 1284-1286. §

⁹¹¹ Kalss – Probst 714.

9. A hagyatéki tartozásokért való felelősség társasági jogi kitekintéssel

9.1. Bevezetés

A fejezet a hagyatéki tartozásokért való helytállás alapjait kívánja bemutatni, kitekintéssel a régi Ptk. eltérő szabályaira, melyek között az öröklési jog több jelentős koncepcióváltásával (például a túlélő házastárs öröklési jogi helyzete) ellentétben, ebben a témakörben hasonló fajsúlyú módosítást nem lehet találni.

A vizsgálat aktualitását adja az, hogy az utóbbi években megnövekedett azon hagyatéki eljárások száma, ahol a magas hagyatéki tartozások miatt megfontolandó kérdés az örökösök számára, hogy igényt tartsanak-e az örökségre, vagy inkább azt visszautasítsák.⁹¹² Korábban ugyanis a temetési költségek, a hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei jelentették a hagyatéki terhek nagyobb részét, és csak kisebb részben az örökhagyó tartozásai. Mára ez az arány megfordult.⁹¹³ „Túlterhelt hagyatéknak azt tekintjük, amikor a hagyatéki terhek meghaladják a hagyatéki vagyon értékét.”⁹¹⁴

További cél annak bemutatása, hogy a fent körülírt témakörnek szoros kapcsolata van a társasági joggal: fokozatosan jelennek meg olyan hagyatéki eljárások, amelyekben az örökhagyó hagyatékához társasági jogi részesedés tartozik.

A következőkben a jogszabályi környezet bemutatásával együtt a főbb jogtudományi meglátásokat ismertetjük a témához szervesen kapcsolódó joggyakorlattal, kiegészítve saját meglátásainkkal.

9.2. A hagyatéki tartozások

Az örökléssel az a sajátos eset áll elő, hogy a vagyoni kötelezettségek teljes egészében átszállnak ugyan, ettől azonban elválik a kötelezettségekért való felelősség terjedelme. Ezért nevezzük hagyatéknak az örökhagyót a halálakor megillető

⁹¹² Visegrádi 424.

⁹¹³ Uo.

⁹¹⁴ Bókai 7.

valamennyi vagyoni jellegű jogot és kötelezettséget, míg örökségnek csak azt, amely ebből az örökre „mint egész” (jogok a kötelezettségekkel együtt) átszáll.⁹¹⁵

A Ptk. taxatív felsorolja a hagyatéki tartozásokat; ezek megegyeznek a régi Ptk.-ban foglaltakkal:⁹¹⁶

- a) az örökhagyó illő eltemetésének költségei;
- b) a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei;
- c) az örökhagyó tartozásai;
- d) a kötelesrészen alapuló kötelezettségek;
- e) a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.⁹¹⁷

Ez a felsorolás egyben kielégítési sorrend is, ami azt jelenti, hogy „a meghatározott sorrendben előbb álló csoportba eső tartozások a kielégítés során megelőzik a hátrább álló csoportba soroltakat.”⁹¹⁸ Abban a csoportban, amelyben valamennyi tartozás teljes kielégítésére nincs lehetőség, kielégítésnek a követelések arányában van helye.

A törvényi szabályozás alapján az egyes tartozásokat csoportosítani is lehet: az a)-b) pont alattiak az örökhagyó halála folytán merülnek fel, a c) pont alattiak az örökhagyó életében keletkezett, őt terhelő és halála miatt a jogutódjára átszálló tartozások, míg a d)-e) pontban nevesített tartozások az örökös terhelő tartozások.⁹¹⁹

A fenti taxatív felsorolás azt jelenti, hogy csak azok a tartozások vehetők figyelembe, amelyek valamelyik nevesített tartozáscsoportba tartoznak. „Az egyes csoportokon belül már különböző jogcímenek felmerülő tartozások jelenhetnek meg, amelyek kapcsán vita merülhet fel, helye van-e annak, hogy azokat hagyatéki vagyonból kielégítendő követelésként ismerjük el. A régi Ptk. alapján kialakult és továbbra is irányadónak tekinthető joggyakorlat több vitás kérdésben letisztult.”⁹²⁰ Ilyen vitás kérdésnek minősült például az örökhagyó tartozásai között az örökhagyó tartásával, gondozásával, ápolásával és gyógykezelésével felmerült költségek érvényesítése, melyet – az eset körülményei alapján – a Legfelsőbb Bíróság hagyatéki teherként ismert el.^{921,922}

⁹¹⁵ Anka 2014a. 17-18.

⁹¹⁶ régi Ptk. 677. § (1) bek.

⁹¹⁷ Ptk. 7:94. § (1) bek.

⁹¹⁸ Orosz 2014c. 309.

⁹¹⁹ Fabó 2014a. 739.; Complex CD jogtár 1959. évi IV. törvény 677. §-hoz fűzött magyarázata

⁹²⁰ Fabó 2014a. 739-740.

⁹²¹ BH 1993. 428., BH 1991. 20.

A hagyatéki eljárásról szóló törvény értelmező rendelkezéseit tárgyaló 6. § b) pont alapján a 7:94. § (1) bek. a)-b) pont alá sorolt követelések eljárásjogi szempontból hagyatékátadási tehernek minősülnek. A Hetv. ezzel tulajdonképpen megerősíti a Ptk.-ban foglaltakat, de meg is kettőzi a jogszabályi rendelkezést.

Külön pont tartalmazza a hagyatéki hitelező fogalmát, aki nem más, mint

- egyrészt a hagyatékátadási teher, valamint az örökhagyó tartozásainak megfizetése iránti igényét a hagyatéki eljárásban előterjesztő személy,
- másrészt az, aki a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyra – az örökhagyónak a vagyontárgy reá történő átruházására vonatkozó kötelezettségét állítva – a hagyatéki eljárásban kötelmi jogcímen támaszt igényt.

Az anyagi jogi és az eljárásjogi szabály között látszólag ellentmondás van, mivel a hagyományost és a meghagyás jogosultját nem említi meg ez a pont, de a kiterjesztést a Hetv. 6. § (2) bekezdésében⁹²³ megtalálhatjuk. Észre kell venni azt, hogy a kiterjesztés nem teljes, mert a szöveg a dologi hagyományost nem nevezi meg. A két törvény közötti összhang érdekében – tekintettel arra is, hogy a régi Ptk. is ugyanígy rendelkezett – a jogalkotónak célszerű lett volna módosítania a Hetv. e §-át akképp, hogy a 6. § (2) bekezdésében – vagy eleve az ea) pontban – további megszorítás nélkül nevesíti a hagyományost, valamint a meghagyás jogosultját. Az eljárási jogszabály általam vélt hiányossága ellenére a Ptk. alapján a dologi hagyományost is hagyatéki hitelezőnek kell tekinteni.

A hagyatéki tartozás rendszerint olyan harmadik személlyel szemben áll fenn, aki maga nem örökös.⁹²⁴ Sajátos elszámolási viszony jön létre abban az esetben, ha az örökös egyben hagyatéki hitelező is. Ez a tény a tartozás fennállásán és hagyatéki jellegén nem változtat, *confusio* valósul meg azon rész tekintetében, amelyet az örökös örökrészként megörökölt és a hagyatéki tartozás azon hányadában, ami őt, mint örököst terhelne.⁹²⁵ „A tétel kimondása egyértelművé teszi azt, hogy az örökhagyó, mint kötelezett és későbbi örököse, mint jogosult között keletkezett jogviszony nem szűnik meg annak révén, hogy a kötelezett halálával tartozását ugyanaz örökli, mint akivel szemben az fennállt. Ezáltal az örökös vagyona két alvagyonra oszlik: a hagyatékra, az abból őt illető örökrészre az aktív és passzív elemekkel, utóbbiak között az örökös

⁹²² Vékás – Weiss 2502.

⁹²³ Hetv. 6. § (2) bek.: A meghagyás és a kötelmi hagyomány jogosultjára a hagyatéki eljárásban a hagyatéki hitelezőre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

⁹²⁴ Orosz 2014c. 308.

⁹²⁵ Orosz 2014c. 308., Ptk. 7:94. § (2) bek.

követelésével, másfelől a hagyaték megnyílása előtti magánvagyonára, benne az örökhagyóval szemben keletkezett követeléssel, amelyet az azt megillető rangsorban éppen úgy érvényesíthet, mint bármely más hagyatéki hitelező.”⁹²⁶

Egy irányadó bírói döntés alapján⁹²⁷ az örökösnek saját, a hagyatékkal szembeni követelésének terhét és ezeket a költségeket a rá eső hagyatéki érték arányában neki is viselni kell, mert a hagyatéki tartozás valamennyi örököst örökrészeik arányában terheli. A hagyatéki tartozásokért az örökösök felelőssége egymás közti viszonyukban a hagyatékban való részesedés mértékéhez igazodik, s ezen nem változtat az sem, ha az egyik örököstárs egyben hagyatéki hitelező is.

A hagyatéki tartozások felsorolása olyan taxáció, ami a kielégítés sorrendjét is meghatározza. Az ettől való eltérés a szabályt megszegő örökös korlátozott felelősségét (Ptk. 7:96. §) szüntetheti meg, ha az eltérésnek a törvény által elismert alapja nem volt.^{928,929}

9.2.1. Az örökhagyó illő eltemetésének költségei

Az örökhagyó illő eltemetésének költségei általában, de nem minden esetben, a hagyatékot terhelik. Ha van más személy, aki valamely jogalapon a költségek viselésére kötelezhető, akkor a temetés költsége nem vehető figyelembe hagyatéki tartozásként.⁹³⁰ Így például bűncselekmény következtében meghalt személy eltemettetésével és a gyászszertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát okozta. Az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető, de vállalhatja.⁹³¹ A költségek elismerése nem lehet parttalan, egyrészt csak az a költség ismerhető el, ami egyértelműen és kizárólag az örökhagyó eltemetésével függ össze, másrészt, amely az adott helyzetben megfelel az általános szokásoknak, illetve a kegyeleti szempontok indokolják.⁹³² A bírói gyakorlat a halotti tor és a szokásos minőségű és méretű síremlék állításának ellenértékét hagyatéki

⁹²⁶ Fabó 2014a. 745-746.

⁹²⁷ BH 1990. 338.

⁹²⁸ Fabó 2014a. 746.

⁹²⁹ Ptk. 7:98. §

⁹³⁰ Fabó 2014a. 740.

⁹³¹ BH 1979. 181.

⁹³² Fabó 2014a. 740.

tartozásnak minősíti. Utóbbival kapcsolatos költségek csak olyan mértékben számíthatóak fel, amilyen mértékben az örökhagyó emlékének megőrzését szolgálják.⁹³³

A temetési költségek viselése nem egyenlő az eltemetés kötelezettségével. Ennek a kötelezettségnek a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 20. § alapján köteles személyeknek⁹³⁴ kell eleget tenni. Az illő eltemetés költségének viselésére kötelezettek köre - az örökösök számától függően - általában szélesebb.

9.2.2. A hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei

A hagyaték megszerzése önmagában nem jár költséggel, azonban a hagyatékba tartozó vagyontárgyak feletti rendelkezési lehetőség megszerzése azzal járhat.⁹³⁵ Az öröklési illeték megfizetése a hagyaték megszerzésének nem feltétele, hanem annak következménye, ezért nem esik a hagyaték megszerzésével járó költség fogalma alá.⁹³⁶ Ez utóbbi csoportba tartoznak viszont egyrészt a Hetv. 32. § szerinti biztosítási intézkedés költségei, másrészt a törvény 72. § (1) bekezdésében⁹³⁷ nevesített tartozások.

9.2.3. Az örökhagyó tartozásai

Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek nem polgári jogi jogviszonyból erednek, valamint amelyek az örökhagyó személyéhez kötődnek (pl. haszonélvezeti

⁹³³ BH 1990. 300., BH 1996. 367., Vékás – Weiss 2501.

⁹³⁴ 1999. évi XLIII. tv. 20. § (1) A temetésről sorrendben a következők kötelesek gondoskodni:

a) aki a temetést szerződésben vállalta;

b) akit arra az elhunyt végrendelete kötelez;

c) végintézkedés hiányában elhunyt temetéséről az elhalálózása előtt vele együtt élő házastársa vagy élettársa;

d) az elhunyt egyéb, közeli hozzátartozója a törvényes öröklés rendje szerint.

(2) Ha temetésre kötelezett személy nincs, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy a kötelezettségét nem teljesíti, a temetésről az elhalálózás helye szerint illetékes települési önkormányzat (fővárosban a kerületi önkormányzat) polgármestere, illetve ha az elhalálózásra a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott területen kerül sor, a főpolgármester – jogszabályban meghatározott határidőn belül – gondoskodik.

⁹³⁵ Fabó 2014a. 742.

⁹³⁶ BDT 2013. 2975.

⁹³⁷ Hetv. 72. § (1) A hagyatéki eljárás költsége:

a) a közjegyzőt a közjegyzői díjszabásról szóló jogszabály szerint megillető munkadíj és költségtérítés (közjegyzői díjazás),

b) az ügygondnok eljárásának külön jogszabályban meghatározott díja és költségtérítése (gondnoki díjazás),

c) a biztosítási intézkedés elrendelésével és foganatosításával kapcsolatban felmerült, külön jogszabályban meghatározott költség (biztosítási intézkedés költsége), valamint

d) a külföldi hatósághoz intézett megkereséssel összefüggésben felmerült költség.

jog), kívül esnek az öröklési jog által rendezett életviszonyokon, a hagyaték, ezen belül a hagyatéki tartozások fogalmán.⁹³⁸ „Az egyes jogviszonyok konkrét tartalmi vizsgálata alapján dönthető el az, hogy az egyébként az örökhagyó életében őt terhelő tartozás hagyatéki tartozásnak minősül-e, terheli-e az örököst.”⁹³⁹

Az örökhagyó tartozásai az utóbbi évtizedekben sokkal nagyobb arányban találhatók meg a hagyatéki terhek között, mint néhány évtizeddel ezelőtt, amikor az a)-b) pontok szerinti követelések tették ki azok jelentősebb részét.⁹⁴⁰ Az ebbe a csoportba tartozó követelések az örökhagyó halála előtt keletkezett jogviszonyon alapulnak, feltéve, hogy az örökhagyó halálakor még fennállnak,⁹⁴¹ az viszont lényegtelen, hogy az örökhagyónak a jogviszonyból eredő kötelezettsége halála előtt esedékessé vált-e, vagy sem.⁹⁴²

9.2.4. A kötelesrészen alapuló kötelezettségek

Kötelesrész illeti meg az örökhagyó leszármazóját, házastársát és szülőjét, ha az öröklés megnyílásakor az örökhagyó törvényes örököse vagy végintézkedés hiányában az lenne.⁹⁴³ A kötelesrészen alapuló részesedés nem minősül öröklésnek, amit mutat az is, hogy az elévülhetetlen öröklési igénnyel⁹⁴⁴ szemben a kötelesrész iránti igény öt év alatt elévül,⁹⁴⁵ és azt a hagyaték terhére kell kiadni.⁹⁴⁶

Az öröklési rendelet tárgyi hatályáról már a preambulum is szól: a rendelet hatályának ki kell terjednie a hagyaték öröklésének valamennyi polgári jogi szempontjára, azaz a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formájára, akár végintézkedés szerint megvalósuló átruházás, akár törvényes öröklés révén átszállás útján történik.⁹⁴⁷ Ez a rész nem tesz említést a kötelesrészeiről, melyet több európai ország jogrendszere is ismer, (például német, osztrák, holland, lengyel)⁹⁴⁸ és már a római jog óta egyfajta sajátos örökösödés: egy létező, érvényes és hatályos végrendelet ellenére az örökhagyó meghatározott

⁹³⁸ Fabó 2014a. 742.

⁹³⁹ Fabó 2014a. 743.

⁹⁴⁰ Visegrádi 424.

⁹⁴¹ BH 1983. 70.

⁹⁴² Bókai 8.

⁹⁴³ Ptk. 7:75. §

⁹⁴⁴ Ptk. 7:2. §

⁹⁴⁵ Ptk. 7:76. §

⁹⁴⁶ Fabó 2014a. 744.

⁹⁴⁷ (9) preambulum-bekezdés

⁹⁴⁸ <http://www.successions-europe.eu/> (Utolsó letöltés ideje: 2017. december 31.)

legközelebbi hozzátartozóinak a hagyatékából járó minimumrészesedése. Magyar eredetét keresve az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokig kell visszamenni.⁹⁴⁹ A kötelmi típusú (római jogi) és az öröklési típusú (pl. francia, olasz) kötelesrész ismérveit összekeverték, megalkotva ezzel a törvényes osztályrészt, egy alapvetően öröklési igényű jogintézményt, amely jellemző főképp abban jutott kifejeződésre, hogy a kötelesrészt sértő részben a végrendelet semmis volt.⁹⁵⁰ A kötelesrész a mai magyar magánjog alapján kötelmi jogi igény, azaz az elévülhetetlen öröklési igénnyel szemben a kötelesrész iránti igény öt év alatt elévül, hiába keletkezik az igényre való jogosultság az örökhagyó halálával.⁹⁵¹ A kötelesrészt jogosult tulajdonképpen hagyatéki hitelező.⁹⁵² A bírói gyakorlat alapján:

- jogi természetét tekintve a kötelesrészi igény nem öröklésnek, a kötelesrész pedig nem örökségnek, hanem az örökösökkel és az örökhagyó által megajándékozottakkal szembeni kötelmi igénynek minősül;⁹⁵³
- a kötelesrészt jogosult nem tartozik az örökösök körébe;⁹⁵⁴
- a kötelesrész iránti igény a hagyaték megnyílásával keletkezik, és követelési jogot biztosít a jogosultnak a kötelesrész érvényesítésére;⁹⁵⁵
- a hagyatékából minden tehertől és korlátozástól mentesen kell kiadni,⁹⁵⁶ elsősorban pénzben;⁹⁵⁷
- nem évül el az állagöröklésre, dologi hagyományra irányuló igény, mert azok tulajdoni jellegűek, ezzel szemben ötéves elévülés alá esik a kötelesrész, a kötelmi hagyomány, etc., mert ezek kötelmi alappal rendelkeznek.⁹⁵⁸ Az elévülés nyugvására vezető igényérvényesítési akadállyal minősül, ha a kötelesrészt jogosult számára csak a hagyaték megnyílása után válik egyértelművé, hogy a hagyatékban nem a törvényes öröklés rendje érvényesül, s mi a hagyaték köre;⁹⁵⁹

⁹⁴⁹ Fabó 2014b. 670.

⁹⁵⁰ Vékás 2014b. 127.

⁹⁵¹ Ptk. 7:2. §, 7:76. §, 7:87. §

⁹⁵² Ptk. 7:94. § (1) bek. d) pont

⁹⁵³ BH 2014. 306.

⁹⁵⁴ BH 1980. 248., BH 2004. 113., EBH 2005. 1212.

⁹⁵⁵ BH 1995. 343., BH 1996. 152.

⁹⁵⁶ BH 1988. 230.

⁹⁵⁷ BH 2001. 475.

⁹⁵⁸ BH 2005. 176.

⁹⁵⁹ BH 2016. 62.

- az öröklésből kiesettnek tekintendő a kitagadott, aki a kitagadás érvénytelensége esetén is csak kötelesrészre jogosult.⁹⁶⁰

A jogintézmény öröklési jogi könyvben történt elhelyezése azért indokolt, mivel ez a rész határozza meg, ki lehet örökös, milyen alaki és tartalmi kellékek kelljenek a végrendelethez, amellyel a törvény rendelkezéseit „meg lehet kerülni”,⁹⁶¹ kötelesrészre szorítva ezzel az egyébként törvényes örökösnek minősülő hozzátartozót. Az idézett rendeletbeli rész ugyan nem említi meg a kötelesrészt, ez a hiány nem jelenti a jogintézmény szabályozás alóli kizártságát.

9.3. A hagyatéki tartozásokért való helytállás

A hagyatéki tartozásokért való helytállás fő szabálya a Ptk. 7:96. §-ban található meg, mely szerint az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és azok hasznaival (*cum viribus hereditatis*) felel a hitelezőknek. Ha a követelés érvényesítésekor a hagyaték tárgyai vagy hasznai nincsenek az örökös birtokában, az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is (*pro viribus hereditatis*) felel. „Az örökös a törvény erejénél fogva korlátozott felelősséggel tartozik anélkül, hogy felelőssége korlátozásáért bármely jogcselekményt kellene tennie.”⁹⁶²

A *cum viribus* felelősség azon a megfontoláson alapul, hogy a hagyatéki hitelezőknek egyébként is ez a vagyontömeg állt volna rendelkezésükre követelésük fedezetéül. Ha az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel, akkor az öröklési perben meghozott ítéletnek a rendelkező részében meg kell jelölni azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyeknek hasznaiból a hitelező végrehajtás útján kielégítést kereshet. Amennyiben a kielégítés alapjául szolgáló hagyatéki vagyont haszonélvezeti jog terheli, az ítéletben alperesként perbe vont haszonélvezőt tűrésre kell kötelezni.⁹⁶³ Ezzel szemben a *pro viribus* felelősség gazdasági tartalma az, hogy az eredetileg meglévő vagyontárgyak helyébe lépnek az azok értékének megfelelő bármely más vagyontárgyak, amelyből a hitelező kielégítést

⁹⁶⁰ BH 2010. 275.

⁹⁶¹ Vékás 2013. 1022.

⁹⁶² Bókai 9.

⁹⁶³ BH 1981. 106.

szerezhet végső fokon szintén végrehajtás útján.⁹⁶⁴ A készpénzörökség – elhasználható dolog lévén – fogalmilag *pro viribus* felelősséget jelent.⁹⁶⁵

A törvényszövegben található hasznok kifejezés alatt a hagyatéki vagyontárgyaknak az öröklés megnyílása után keletkezett hasznait kell érteni, mert az öröklés megnyílása előtt beszedett hasznok hagyatéki vagyonként szállnak át az örökösre.⁹⁶⁶

A PK 192. számú állásfoglalás, amely az 1/2014. PJE határozat alapján a hatályos kódex alkalmazása körében is megfelelően irányadó, a hagyatéki tartozásokra vonatkozó bírói gyakorlatot⁹⁶⁷ összegzi. A *cum viribus* felelősség ítéletbeli megfogalmazásának módja mellett a határozat szerint *pro viribus* felelősség esetén nincs szükség a vagyontárgyak körülírására, és még csak arra sem kell utalni, hogy az örökös felelőssége milyen érték erejéig áll fenn. Ezeket az indokolásban kell megfogalmazni, a rendelkező részben további korlátozás nélkül csak a meghatározott összeg fizetésére kell kötelezni, ami azonban az örökség értékét nem haladhatja meg. Ezen a körön kívül esnek a Ptk. 7:96. § (3) bekezdése alapján a hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei, amelyekért az örökös a saját vagyonával is felel. A jogalkotó ezzel a bekezdéssel a korábban kialakult bírói gyakorlatot⁹⁶⁸ emelte törvényi szintre.

A házastárs a haszonélvezetével terhelt vagyonból túrni köteles a hitelezők követeléseinek kielégítését a hagyományon és a meghagyáson alapuló követelések kivételével. A kivétel alá eső igényeket az özvegyi jog alá nem eső vagyontárgyakból, illetve az özvegyi jog megszűnése után lehet kielégíteni.⁹⁶⁹

A Ptk. 7:96. § (2) bekezdése szerint azokat a vagyontárgyakat, amelyek nem kerültek az örökös birtokába, továbbá azokat a követeléseket és egyéb jogokat, amelyek nem voltak érvényesíthetők, valamint az átvett vagyontárgyak meg nem levő hasznait annyiban lehet az örökös felelőssége megállapításánál figyelembe venni, amennyiben az örökös ezektől neki felróható okból esett el.

⁹⁶⁴ Fabó 2014a. 747-748., Orosz 2014c. 309-310.

⁹⁶⁵ BH 1997. 82.

⁹⁶⁶ Complex CD-jogtár 1959. évi IV. törvény 679. §-hoz fűzött magyarázata

⁹⁶⁷ BH 1980. 473., BH 1981. 106.

⁹⁶⁸ BH 2006. 51.: A hagyatéki eljárás lefolytatásával a jogszabályban meghatározott munkadíjra, költségtérítésre a közjegyző az örökössel szemben nem hagyatéki hitelezőként tarthat igényt, így az őt hagyatéki vagyon hiányában is megilleti. Ugyanezt tartalmazzák a BH 2006. 212. és az EBH 2005. 1213. döntések is.

⁹⁶⁹ Ptk. 7:96. § (4) bek., Orosz 2014c. 310.

Fontos hangsúlyozni, hogy az örökös helytállási kötelezettsége csak akkor áll fenn, ha a hagyatékot ingyenesen szerezte. Az öröklési szerződés alapján a hagyatéki vagyontárgyakat megöröklő személy – a szerződéses örökös – a hagyatéki tartozásokért nem felel, tartalma szerint ugyanis tartás vagy életjáradék, aminek a fejében kapja a lekötött vagyontárgyat,⁹⁷⁰ azaz visszterhes szerződmódról van szó. A Legfelsőbb Bíróság több döntésében is utalt arra, hogy a szerződéses örökös az örökhagyó legtöbb tartozásáért nem felel.⁹⁷¹ Ez alatt a tartozás alatt a c) pontos hitelezőket kell érteni, ha erről a kizártságról van szó, ezekért csak akkor felel a szerződéses örökös, ha a lekötött vagyontárgyon (így akár az üzletrészen) zálogjog áll fenn. Az a) és b) pontos tartozásokért a szerződés jellegénél fogva helytáll, a hagyományokért és a meghagyásokért a szerződés ilyen kikötése esetén, míg a kötelesrészre vonatkozóan az ún. kétéves szabály⁹⁷² alkalmazandó.⁹⁷³ A szerződéses örökös is az örökhagyó egyetememes jogutóda, ez az egyetemesség pedig, ahogy az már említésre került, azt jelenti, hogy az aktívakkal együtt a passzívák is ugyan átszállnak, de a szerződés visszterhes jellege miatt nem felel a tartozásokért, pontosabban nem kell helytállnia.⁹⁷⁴

9.4. Több örökös helytállása

Az örököstársak a közös hagyatéki tartozásokért mind a hagyatéki osztály előtt, mind azt követően egyetemlegesen felelnek.⁹⁷⁵ Orosz Árpád szerint az egyetemleges felelősség végső soron azt jelenti a felek közötti elszámolás viszonyában, hogy itt is érvényesülnie kell a *cum*, illetve *pro viribus* felelősségnek, az egyetemleges adósok korlátolt felelősségi szabályaival együtt.⁹⁷⁶ A felelősség alapja az, hogy az örökösök jogközössége nemcsak jogosultak, hanem kötelezettek kockázatközösségévé is válik. A hagyatéki hitelezői igény – az egyetemlegesség folytán a törvényben meghatározott korlátozás mellett – bármelyik örökössel szemben érvényesíthető, valamennyi örököstárs perben állására tehát nincs szükség.⁹⁷⁷ A bírói gyakorlat további kapcsolódó döntés is született: a hagyatéki tartozásokért az örökösök felelőssége egymás közti

⁹⁷⁰ Visegrádi 427.

⁹⁷¹ BH 1981. 407., BH 1988. 401.; Gellért 123.

⁹⁷² A szabály kiváló elemzését adja Leszkoven László, lásd Leszkoven 69-86.

⁹⁷³ Vékás – Weiss 2431-2432.

⁹⁷⁴ Anka 2014c. 599.; K-H-PJ-2015-336. bírósági határozat

⁹⁷⁵ Ptk. 7:97. § (1) bek.

⁹⁷⁶ Orosz 2014c. 311.

⁹⁷⁷ BH 1988. 402., Fabó 2014a. 750.

viszonyukban a hagyatékban való részesedés mértékéhez igazodik, s ezen nem változtat az sem, ha az egyik örököstárs egyben hagyatéki hitelező is.⁹⁷⁸

Nem lehet figyelmen kívül hagyni az alábbi álláspontot sem, amellet, hogy az egyetemlegesség alkalmazhatóságát elfogadhatónak tartom: „Az egyetemlegesség szabályai a prudens örököst veszélyeztetik, aki előbb kerül a hitelezői igények célpontjába, mint az a vagyontalan örökös, aki még örökségét is pillanatok alatt feléli, és vele szemben bármilyen követelés behajthatatlan, beleértve a helyette (is) helytálló teljesítő örököstárs megtérítési igényét.”⁹⁷⁹ Meglátásom szerint – ez az egyébként extrémnek tűnő – példa ellenére is fenn kell tehát tartani az örököstársak egyetemlegességét, mert ezzel a módszerrel biztosítható az örökösök örökrészüknek megfelelő helytállása, és nem kell olyan tartozásért helytállni, amely csupán saját magánvagyonuk rovására lenne kielégíthető. Azért tartom védhetőnek az álláspontot, mert az örökhagyó életében csak az ő vagyona áll a hitelezői igények kielégítésére, hacsak például nem volt kezes, de nem ez a fő szabály.

Ha csupán a kötelezetti egyetemlegesség szabályait alkalmazzuk az örököstársaknál, akkor az azzal a következménnyel járna, hogy egyes örökösökkel szemben az örökrészük értékét meghaladó hagyatéki tartozás behajtására is sor kerülhetne. Az egyetemleges helytállás örököstársak esetén a kifelé fennálló felelősség korlátozott mértékét (a *pro viribus* felelősség elvét) nem törheti át, csak annak keretei között érvényesíthető, azaz minden kötelezettnél csak a saját felelőssége mértékéig. Az örökösök egymás közti (belső) jogviszonyára kihatóan hatályosulhat az a szabály [a döntéskor alkalmazandó régi Ptk. 338. § (1) bek., jelenleg Ptk. 6:30. § (1) bek.], hogy az örökösök a hagyatékban való részesedésük arányában felelnek a hagyatéki tartozásokért. Ha tehát valamelyikük a jogosultnak a saját kötelezettségét meghaladó követelést teljesített, örököstársaival szemben a követelésnek őket terhelő része erejéig megtérítési igénye keletkezik.⁹⁸⁰

⁹⁷⁸ BH 1990. 338.

⁹⁷⁹ Fabó 2014a. 750.

⁹⁸⁰ ÍH 2011. 163., „Az örökösök a hagyatéki osztály után egymással szemben – az egyetemleges kötelezettek belső viszonyát rendező szabály szerint – megtérítési igényt érvényesíthetnek.” Lásd még: Vékás 2013. 1031.

9.5. A tartozások kielégítése

Az örökös a hagyatéki tartozásokat a kielégítés sorrendjének megtartása nélkül elégítheti ki mindaddig, amíg felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyaték teljesen fedezi, ha figyelmen kívül hagyja az örökhagyó által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségeket. Ellenkező esetben csak a sorrend szerint nyújthat kielégítést.⁹⁸¹ „Az örökös a kielégítés sorrendjének megtartását csak akkor mellőzheti, ha a hagyaték aktív és passzív oldalát számba vette, ezeket az általános társadalmi felfogáshoz képest józanul és reálian mérlegelte és e mérlegelés eredményeként a hagyaték a tartozások fedezésére elegendőnek mutatkozik.”⁹⁸² Az a hitelező, akinek a hagyatékhoz tartozó valamely vagyontárgyon zálogjoga van, a biztosíték erejéig - a hagyatéki tartozások sorrendjében elfoglalt helyére tekintet nélkül - teljes kielégítést kereshet.⁹⁸³

Ha az örökös ezeket a szabályokat neki felróhatóan megszegi, az emiatt kielégítetlenül maradt hitelezővel szemben egész vagyonával felel,⁹⁸⁴ azaz elveszíti a korlátolt felelősség kedvezményét.⁹⁸⁵ „Annak kockázatát, hogy az örökös jól mérlegelte, amikor a sorrendtől való eltéréssel teljesít a hitelezőknek, illetve a privilegizált hitelezőnek tényleg csak a zálogfedezet erejéig biztosított elsőbbséget, az örökösre telepíti: a szabályok felróható megszegése esetén egész vagyonával felel a kielégítetlen követelés hitelezőjének, de csak akkor, ha ennek oka a szabályok felróható megszegése volt.”⁹⁸⁶

9.6. Társasági jogi relevanciák

A gazdasági társaságok csoportosítása többek között az alábbi szempontok alapján lehetséges: a tagi együttműködés, a társaságok által végezhető tevékenység, taglétszám, tagi felelősség, alapításkori vagyon és a bejegyzési eljárás jellege.⁹⁸⁷ Ezek közül a tagi felelősség az egyik legfontosabb ismerv, miután az egyes gazdasági társaságok törvényi fogalmában⁹⁸⁸ és a tagok általi társasági forma kiválasztásában

⁹⁸¹ Ptk. 7:98. § (1) bek.

⁹⁸² Világhy 125.; Idézi: Orosz 2014c. 312.

⁹⁸³ Ptk. 7:98. § (2) bek.

⁹⁸⁴ Ptk. 7:98. § (3) bek.

⁹⁸⁵ Orosz 2014c. 312.

⁹⁸⁶ Fabó 2014a. 752.

⁹⁸⁷ Papp 2011b. 48-49.

⁹⁸⁸ Ptk. 3:138. §, 3:154. §, 3:159. §, 3:210. §

jelentős szerepet tölt be az induló vagyon mértéke mellett. Ezek közül a tagi felelősség szempontjából történő osztályozás aszerint történik, hogy a társaság tagjai a társaság tartozásaiért mögöttesen, korlátlanul és egyetemlegesen helytállnak-e, (lásd a kkt. tagjai és a bt. beltagja) vagy a tagok nem tartoznak helytállással a társaság tartozásaiért, (lásd a bt. kültagja, a kft. tagja és a részvényes). A tagi felelősség jellegének jelentős szerepe van a hagyatéki tartozásokért való felelősség vonatkozásában is.

Meglátásom szerint mindegyik típusnál igaz az az állítás, miszerint amennyiben – miután a társasági szerződés arra lehetőséget adott⁹⁸⁹ – olyan tag halálozik el, aki még nem teljesítette teljes mértékben a vagyoni hozzájárulását, a kötelezettség a hagyatékának erejéig átszáll az örökösökre.

9.6.1. A hagyatéki tartozásokért való felelősség a közkereseti társaságban és a betéti társaságban

A közkereseti társaság és a betéti társaság közötti szoros kapcsolatot a Ptk. 3:155. § határozza meg: a betéti társaságra – a rá vonatkozó címben foglalt eltérésekkel – a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. Figyelemmel arra, hogy e szegmensben nem tartalmaz eltérést, a közkereseti társaság vonatkozásában megállapítottak irányadóak a betéti társaságra is.

A hagyatéki tartozásokért való felelősség természetesen csak a társaság tagjának halála esetén merülhet fel. A tagsági jogok és kötelezettségek nem képezik a hagyaték tárgyát, ezek nem szállnak át a maguk változatlan formájában, ipso iure nem válik az örökös taggá, ennek magyarázata a társaság személyegyesítő jellegében rejlik.⁹⁹⁰

Az örökösnek a 4.2.1. és a 4.2.2. pontokban ismertetettek alapján lehetősége van arra, hogy tagként belépjen abba a társaságba, amelyben az örökhagyó tag volt, amennyiben a társaság többi tagjával így egyezik meg.⁹⁹¹ A törvényszöveg megfogalmazásából pedig kitűnik az, hogy az örökösnek nem kötelezettsége a társaságba történő belépés. Ha viszont belép a társaságba, ugyanolyan felelősséggel tartozik, mint bármely belépő tag, mint például akire egy korábbi tag átruházta a társasági részesedését, aki így – a Ptk. 3:139. § (4) bekezdése alapján – a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi taggal azonos módon köteles helytállni.

⁹⁸⁹ A közkereseti társaságnál és a betéti társaságnál a vagyoni hozzájárulás teljesítésére a Ptk. nem szabott meg határidőt. A kft. és a rt. vonatkozásában lásd a Ptk. 3:162-3:163. §-t, illetve a Ptk. 3:252. §-t.

⁹⁹⁰ Kisfaludi 2014b. 362.

⁹⁹¹ Ptk. 3:149. §

A tagok ezzel ellentétes megállapodása harmadik személyekkel szemben nem hatályos. Ebben az esetben a meghalt tag örökösének helytállása a hagyatéki tartozásokért megoszlik. Habár a közkereseti társaságban a társasági vagyon által nem fedezett tartozások arányos része az örökhagyót terhelné, ami a Ptk. 7:94. § (1) bek. c) pontjába illeszkedő tartozás, a belépéssel helytállása alakulhat úgy, hogy először ő fizeti meg a tartozást a hitelező felé, és csak ezután számolnak el a tagok egymással. Minden más, a társasági részesedésen kívül általa örökölt vagyontárgyakkal, illetve az azok helyébe lépő értékkel a hagyatéki tartozásokért való felelősség általános szabályai lesznek az irányadóak.

Közkereseti és betéti társaságok esetében a hagyaték tárgya (a társasági részesedésen kívüli hagyatékkal együtt) a meghalt tagot kiválása esetére megillető elszámolási igény.⁹⁹² Ezzel az elszámolási igénnyel kapcsolatosan lesz az a joga, hogyha belép, akkor ne kelljen a társaság felé vagyoni hozzájárulást teljesíteni, hacsak eltérően nem egyezik meg a társaságban maradt tagokkal. Az elszámolási igény kiszámolását a Ptk. 3:150. § (2) bekezdése akként adja meg, mekkora a kiváló (elhunyt) tag vagyoni hozzájárulásának aránya a tagsági jogviszony megszűnésének (az örökhagyó halálának) időpontjában megállapított társasági vagyon forgalmi értékében.⁹⁹³

Az örökösnek arra is lehetősége van, hogy ne lépjen be a társaságba, ebben az esetben a tag halálától számított ötéves jogvesztő határidőn belül a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint köteles helytállni a tag halála előtt keletkezett társasági tartozásokért.⁹⁹⁴ A társaságba be nem lépő örökös jogállása speciális.⁹⁹⁵ A társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségek nem társasági jogi alapon terhelik, hanem az öröklési jog szabályai szerinti korlátozott felelősség alapján, ugyanis a jogszabály a hagyatéki tartozások között nem tesz különbséget azok „forrása” (jogcíme) alapján. Az örökös által megörökölt, az örökhagyó mögöttes helytállási kötelezettségén alapuló tartozások ezért a cum, illetve pro viribus felelősség szabályai szerint fognak kielégítést nyerni. A társaság hitelezői a hitel kockázatának felmérésekor ugyanis a tagok mögöttes helytállásával is számoltak, nem kerülhetnek előnytelenebb

⁹⁹² Papp Tekla professzor asszony a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2015. március 27-én elhangzott Társasági jog II. előadása alapján.

⁹⁹³ Az üzletrészek forgalmi értékével kapcsolatban lásd Pázmándi 2015. 9-10., amely irányadó a közkereseti és a betéti társaságnál is.

⁹⁹⁴ Ptk. 3:151. § (2) bek.

⁹⁹⁵ Lásd még Barta 2016a. 11-12.

helyzetbe a tag halála miatt,⁹⁹⁶ azzal, hogy pro viribus felelősség esetén fennállhat annak a veszélye, hogy az örökösnek nincs semmilyen vagyontárgya.

Egy eseti döntés szerint⁹⁹⁷ a közkereseti társaság tagja és a betéti társaság beltárgya csak a tagsági jogviszonya megszűnéséig esedékessé vált társasági tartozásokért köteles helytállni. Meglátásom szerint ez jogszabályt szűkítő értelmezés; az ítélet meghozatalakor hatályos Gt. 104. § (1) bekezdése és a Ptk. 3:151. § (1) bekezdése egyaránt rögzíti a tagnak a tagsági jogviszony megszűnéséig keletkezett tartozásokért való helytállási kötelezettségét. Ez a gyakorlat, amelyre a Ptk.-hoz kapcsolódó egyik kommentár is irányadóként tekint – ráadásul a társaságba be nem lépő örökös helytállása kapcsán -,⁹⁹⁸ a volt tag, illetve az örökös számára kedvezőbb.

Ugyanezen szabályok irányadóak a betéti társaság beltárgjának halála esetén is, mert a betéti társaságra a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően kell alkalmazni, ha nincs más szabály, ilyet pedig – ahogy jeleztem – nem találunk. A kültag a törvényi fogalom alapján⁹⁹⁹ csak a vagyoni hozzájárulás teljesítésére köteles, azon túlmenően eltérő rendelkezés hiányában nem felel a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért.¹⁰⁰⁰

9.6.2. A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok

A betéti társaság kültagjához hasonlóan a korlátolt felelősségű társaság tagjának, illetve a részvényes örököse sem felel azokért a tartozásokért, amiket nem fedez a társaság vagyona, miután – eltérő rendelkezés hiányában – nem felel a tag sem. Ettől eltérő rendelkezésnek minősülnek például az apport túlértékelése,¹⁰⁰¹ illetve annak rosszhiszemű elfogadása¹⁰⁰² vonatkozásában felmerülő felelősségi kérdések (lásd a 4.2.3. pontban), ha azokért az örökhagyó nem állt helyt: az ilyen igényekért a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint az örökösöknek is helyt kell állniuk.

Korlátolt felelősségű társaságoknál az üzletrész öröklhetőségét a jogalkotó explicit módon nem jelenti ki, csupán utal rá a 3:170. § [Az üzletrész öröklése és átszállása a jogutódra] címében. A hivatkozott szakasz szerint az elhalt tag örököse - e

⁹⁹⁶ Kisfaludi 2014b. 363.

⁹⁹⁷ BH 2013. 130.

⁹⁹⁸ Nochta 2014b. 566.

⁹⁹⁹ Ptk. 3:154. §

¹⁰⁰⁰ Lásd még Barta 2017. 85-86.

¹⁰⁰¹ Ptk. 3:10. § (3) bek.

¹⁰⁰² Ptk. 3:98. § (2) bek.

minőségének igazolása mellett - kérheti tagként való bejegyzését az ügyvezetőtől. A részvény, mint értékpapír önmagában forgalomképes, azzal kapcsolatban a közkereseti társaságnál és a betéti társaságnál tárgyalt problémafelvetésekkel nem találkozhatunk. A hagyatéki tartozásokért való felelősség kérdései – a korlátolt felelősségű társasághoz hasonlóan – itt is csak a törvényben külön szabályozott esetekben merülhet fel.

A korlátolt felelősségű társaság létesítő okirata, valamint a részvénytársaság alapszabálya rendelkezhet úgy, hogy az üzletrészt, illetve a részvényt forgalomképtelenné teszi, utóbbi esetben – a Ptk. 3:240. §-ban foglalt jogalkotói felhatalmazással élve, a részvény által megtestesített tagsági jogok tartalma és mértéke meghatározása mellett – akár olyan részvény megalkotásával is, amely egyik, a kódexben szabályozott részvényfajtába sem illeszthető be. Ebbe a sorba illeszkedik a dolgozói részvény is sajátos forgalomképessége miatt. Ezekben az esetekben az örökös az üzletrész és a részvény értékére tarthat igényt. Vagyontárgy hiányában pedig ezekhez kapcsolódóan az örökös pro viribus felelőssége áll fenn.¹⁰⁰³

9.7. A hagyatéki tartozások osztrák szabályozásáról

Az örökség átvételére irányuló nyilatkozatnak tartalmaznia kell azt, hogy az átvétel feltételes vagy feltétel nélküli, a kettő közötti különbség az örökös részére történt hagyatékátadást követő felelősségében rejlik. Alapvetően igaz az, hogy az átvételi nyilatkozatnak feltétel nélküli akaratnyilatkozatnak kell lennie, mert a feltételt és az időtűzést tartalmazó nyilatkozat nem megengedett, és az nem is váltja ki a kívánt joghatást, a két feltétel kifejezés azonban nem ugyanazt a fogalmat takarja.¹⁰⁰⁴

A feltétel nélküli átvételi nyilatkozat az örökségnek felelősségkorlátozás nélküli átvétele, ami azt jelenti, hogy a hagyatéki kötelezettségekért személyesen, azaz teljes, saját vagyonával is felelős. Ugyan a feltételes átvételi nyilatkozattal átvett tartozásokért is személyében felelős, de a magyar pro viribus hereditatis szabályaival egyezően csupán a rá, öröklés útján átszálló hagyatéki vagyontárgyak értékével. Ez a korlátozás a hagyatéki eljárás során felmerülő eljárási költségekre is érvényes, ellentétben a Polgári Törvénykönyvbe a bírói gyakorlat által kimunkált tételek felvételével. A feltételhez kötött nyilatkozatot leltárkedvezményel („*cum beneficio inventarii*”) átvett örökségnek

¹⁰⁰³ A hagyatéki tartozásokért való felelősség és a társasági jog kapcsolatát vizsgálja még Harsányi – Ujváriné – Miskolczi Bodnár 229-230. is.

¹⁰⁰⁴ Welser 567-568.

is nevezik, ezt a lehetőséget az eljáró hatóság nem észleli hivatalból és a leendő örökösnek bizonyítási kötelezettsége áll fenn, ami abban áll, hogy már olyan sok kötelezettséget kielégített, hogy az megfelel a hagyaték értékének. Ennek előnye, hogy a továbbiakban felmerülő tartozásokat nem kell kielégíteni, ellentétben a feltétel nélküli nyilatkozatot tevő személyeknek.¹⁰⁰⁵

Hagyatéki tartozásnak minősülnek az örökhagyó örökölhető tartozásai, az örökléshez kapcsolódó tartozások, így többek között a temetés költségei, kötelesrészi igények, hagyomány, meghagyás, örökölhető tartási igények, a hagyaték megszerzésével kapcsolatos költségek, pl. leltározás költsége, a hagyatéki eljárás költsége.¹⁰⁰⁶

9.8. Összegzés

A hagyatéki tartozásokért való felelősség kérdésével a szakirodalom és a bírói gyakorlat is sokat foglalkozott, tekintettel annak az öröklési jogon belül betöltött fontos szerepére. E körben viszonylag tisztázott, alaposan kimunkált rendelkezések vannak a törvénykönyvben, amely már a vonatkozó bírói gyakorlatot is beemelte a jogszabályi rendelkezések közé. Ennek ellenére az élet hozhat olyan szituációkat – például egy, a magyar jogtól idegen, speciális jogintézmény vagy például társasági jogi megoldás átvétele, amelynek öröklési jogi kihatása is van – amelyek a szabályok újabb értelmezésére szorítják a jogalkalmazót.

Habár a társasági jog alapvetően a társaság tagjaitól elkülönülő gazdasági társaságok alapítását, működését és megszűnését szabályozza, nem hagyhatóak figyelmen kívül azok a rendelkezések, amelyek a társaság elhalt tagja vonatkozásában szabályokat tartalmaznak. Ezek alkalmazása nem volna lehetséges a vonatkozó öröklési jogi szabályok ismerete nélkül. A megállapítás a másik irányban is igaz: a társasági jogi részesedéssel bíró örökhagyó utáni öröklés rendezése nemcsak a Ptk. öröklési jogot tartalmazó Hetedik Könyvét igényli, hanem figyelemmel kell lenni a speciális szabályokra is. Az egyik ilyen kérdéskör a hagyatéki tartozások kielégítése.

¹⁰⁰⁵ Welser 567-569.

¹⁰⁰⁶ Apathy 99.

10. Záró gondolatok

Az értekezés kiindulópontjaként rögzített kutatási kérdés, amely szerint a társasági jog az elhunyt tag társasági részesedésének öröklése esetén eltéríti az öröklési jogot, álláspontom szerint megfelelően bizonyításra került. A személyegyesítő jelleget magán hordozó közkereseti és betéti társaság részesedésének megszerzése, ha az örökös taggá kíván válni, akként történhet, hogy megegyezik a társaság életben maradt tagjaival a belépésről, de ha nem akar belépni, úgy megszerezheti elődje részesedésének értékét megváltási igényként, az örökhagyó halála előtt keletkezett kötelezettségekért azonban helyt kell állnia az irányadó szabályoknak megfelelően. Az üzletrészek öröklése esetén kérdésként arra kell választ adni, hogy miután az örökös kéri az ügyvezetőtől a tagként való bejegyeztetését, már amennyiben kéri, van-e a társasági szerződésben az üzletrész megváltására feljogosított személy, és ha igen, akkor egyáltalán ő ezzel a joggal élni kíván-e. Az esetleges további, bekövetkező esetekre figyelemmel megfontolásra lenne érdemes a társasági részesedésen fennálló haszonélvezeti jog cégjegyzékbe való bejegyzése az üzletrészen fennálló zálogjog mintájára. A részvénytársaság vonatkozásában a dolgozói részvények megszerzése vet fel problémákat, amely megoldását már a törvény is tartalmazza, azonban azokat céljuknak megfelelően kell értelmezni. A cél e tekintetben az, hogy dolgozói részvény ne állhasson huzamosabb ideig olyan személy tulajdonában, aki nem a részvénytársaság munkavállalója, ugyanakkor annak törvény folytán bekövetkező megszerzése esetén se essenek el annak ellenértékétől, miután ez a részvény is a hagyatékba tartozik.

A személyegyesítő társaságoknál a joggyakorlatban többször felmerült kérdés az, ha a halál folytán a törvényi minimum alá csökken a kkt. tagjainak száma, illetve a betéti társaságban nem lesz kültag vagy beltág, honnan kell számítani a társaság megszűnésére, illetve nevezhető akár megmentésére előírt hathónapos határidőt. Hiába tartalmazták ezt pontosan a korábbi gazdasági társaságokra irányadó törvények (ugyan a korábbiakhoz képest már megemelt határidővel), illetve szerepel jelenleg is a Ptk.-ban, több közzétett eseti döntés a feleknek e jogszabályi hellyel összefüggő nem megfelelő értelmezéséről tett tanúbizonyságot. Még fajsúlyosabb volt a kérdés, amikor még nem került beiktatásra a határidő jogvesztő jellege, igazolási kérelemmel szerettek volna élni, holott erre a bíróságok álláspontja alapján nem kerülhetett sor. A döntésekben foglalt jogértelmezési problémák hatására *de lege ferenda* javaslat az, miszerint ne a

haláltól, hanem a hagyaték közhitelű és végleges átadásától kelljen számítani a társaság megszűnésére irányuló jogvesztő határidőt, amellyel orvosolni lehetne ezeket a félreértelmezéseket. Meglátásom szerint helyes az a jogalkotói álláspont, miszerint a közkereseti társaságok valóban csak rövid, átmeneti időre lehessenek egyszemélyes társaságok, ugyanakkor ezt az ismérvet haladéktalanul fel kell tüntetni a cégjegyzékben is a közhitelesség érdekében és azért, hogy a cégjegyzékbe betekintő személyek megismerhessék a társaság valóságnak megfelelő állapotát.

Betéti társaságok esetén lenne az megvalósítható, mintegy a kkt.-k alóli speciális kivételként, miszerint ha egyetlen kültagja volt a betéti társaságnak, és ennek halála folytán ez a jogi pozíció kiüresedik, mégis egynél több beltág marad, akkor automatikusan közkereseti társasággá alakuljon a betéti társaság, aminek megalapozottságát a jogtörténeti előzményként említendő Kt. szabályozásában látom. Egyfajta közkereseti társaság áll fenn a betéti társaság több beltagja között akkor is, ha ma ezt a törvény explicite nem is jelenti ki. Ha azt a megoldást választjuk, miszerint a tagsági jogviszony megszűnésénél fogva nem marad kültag egy betéti társaságban, de továbbra is lesznek beltágok, akkor a hathónapos jogvesztő határidő leteltével, ha nem jelentettek be új tagot a kültagi pozícióra, vagy ők nem jelentették be közkereseti társaságként való folytatást, akkor ex lege átalakul a betéti társaság közkereseti társasággá. Így a betéti társaság, miután legalább két tagja lesz, megmaradhat annak ellenére, hogy a társaság formája megváltozik. A megoldás lehetséges folytatása az, hogy nem kell automatikusan módosítani a társasági szerződést, hanem azt csak akkor kell, ha egyéb okból annak módosítására van szükség.

A jogtörténeti fejezet alátámasztja azt, hogy az öröklés útján bekövetkező társasági jogi jogutódlás már a XIX-XX. század fordulóján is foglalkoztatta a magyar jogtudósokat, hasonló problémákat felfedezve, amelyek hatályos jogunkban is fellelhetőek, illetve próbálták az öröklési joggal összeegyeztetni a kereskedelmi társaságok vagyoni részesedéseinek öröklését. A kérdés fontosságát mutatja az, hogy neves elődeink is írtak erről a kérdéskörrel.

A származtatott alapítás eseteit, az eljárások egyes momentumait megvizsgálva is arra a következtetésre kell jutni, hogy először a társasági jog szabályait kell alkalmazni, és ha nem is azok hiányosságainak pótlására, hanem az öröklési jogviszonyra tekintettel kell alkalmazni azokat az eljárásban részt vevő társasági formának megfelelő jogutódlás alapján.

A közös veszélyre irányadó hatályos, valamint a régi Ptk.-beli szabályozás fejezetben meghatározott, egyelőre hipotetikus helyzetekben eltérő eredményekhez vezethet a társaság tagjának halála, valamint figyelembe kell azt is venni, hogy a tagok egy család tagjai voltak-e vagy sem, az egymás utáni öröklés miatt, közülük kik voltak tagok, és mennyiben járt volna más eredménnyel az, ha a jogalkotó nem illesztette volna be a vélelmet. Látható az esetek alapos vizsgálata után, lényeges változás következett be a megújult szabályozással az egyes hipotetikus tényállásokban, amelyek azonban nem teljes mértékig elképzelhetetlenek.

A speciális társulások néven összefoglalt személy- és vagyonegyesülések különféle szempontok alapján csoportosíthatóak, bennük a társaság sajátosságaihoz illeszkedő szabályok kerültek megalkotásra, ennek hiányában ezeket a különlegességeket a szóba jöhető lehetőségek alapul vételével lehet feloldani. Az idesorolt családi társaság is különleges képződmény, valóban csak a tagság összetétele miatt kerül megkülönböztetésre, azonban az igényli az egyik választ, egy család mely tagjai részvétele esetén beszélhetünk családi vállalkozásról, egymáshoz felmenő-leszármazói kapcsolatban álló személyek, ki kell-e terjeszteni a Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 2. pontja szerinti hozzátartozókon kívüli személyekre, amely személyeket egyébként a köznyelv még családtagoknak titulál. Több eseti döntésben megjelent már a kifejezés használata, általában, mint a tényállás elején szereplő információ, az indokolásban azonban nem kerül bővebb kifejtésre a fogalom, és a jogesetben szereplő cég tagjainak egymáshoz fűződő rokoni szálaira sem derül feltétlenül fény. A velük kapcsolatos másik gócpont a jogutódlás kérdése, ahogy azzal az osztrák jogirodalom, a magyarhoz képest mindenképpen meglepően sokat foglalkozik. Az e helyen részletesen, illetve az értekezés egyes helyein érintőlegesen számba vett osztrák fragmentumok a jog-összehasonlító jellegén túl azt is hivatottak szolgálni, hogy egy jogcsaládba sorolt, egymással ráadásul szomszédos országok jogában, több évszázados történelmi kapcsolódás ellenére vannak olyan területek, amelyeknek ugyanazon kihívásaira, jelen esetben egy társasági tag halála utáni vagyoni viszonyok elrendezése mennyire más felelet adása lehet. Amennyiben meg kívánnánk adni a családi vállalkozás fogalmát, úgy ennek a fogalomnak mindenféleképpen elemévé kellene tenni a családi jelző meghatározását, hogy az előbbi kérdésre választ adva, itt nem csupán a Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 2. pontja szerinti hozzátartozók közötti társulás képezhetné az ilyen jellegű minőség odaítélését, hanem azon személyek között, akik rokonok a Ptk. 4:96. § alapján. A kiterjedt családi kapcsolatok feltérképezhetetlenségének érdekében ezt a kört

a törvényes öröklésre jogosultak körére lenne célszerű szorítani. A vállalkozás fogalmi elem helyett, miután a vállalkozás a fogyasztói szerződésekhez kapcsolódó terminus technicus – a cég kifejezés használatát tartom megfelelőnek. Ez már csak azért sem okozhat fogalmi diszkrepanciát, mert az osztrák minta kitételei alapján – amiknek átvétele támogatandó – a cégek azok a jogi formák, amely formákban az ilyen jellegű társulásoknak létjogosultsággal rendelkeznek, ahol – ugyan nem teljes, de tolerálható mértékben, az adott cég sajátosságait teljes mértékig tiszteletben tartva – a vagyongyarapítás mellett a személyes közreműködésnek is helye lehet. A cég kifejezés azért is megfelelő, mert nem látom annak akadályát, hogy családi cégek feltétlen csak gazdasági társaságok lehetnének. Mindezeknek a külön jegyeknek a társasági pozíciók öröklésére is kihatással van: az adott cég sajátosságaira figyelemmel, amennyiben van neki öröklésbeli specialitása, és nem kizárt a jogutódlás lehetősége, úgy ebben az adott társaság tagjai törvény erejénél fogva elsőbbséget élveznének, még ha egyébként törvényes öröklés alkalmával csak egy olyan parentélában foglalnának helyet, amelynek a tagjai nem örökölnék; ezzel is eltérítve a cégbeli részesedésen kívüli vagyontárgyakra irányadó öröklési jogi szabályokat. A fogalom jogszabályi szintű megalkotásának akkor van értelme, ha ahhoz további joghatás is fűződné, ilyen egyrészt a speciális jogutódlás bevezetése, valamint például adókedvezmény meghatározása.

Az öröklési szerződés egyszerre magán viseli a tartási, illetve életjáradéki szerződések, valamint a végrendeletek stílusjegyeit, amelynek tárgya lehet az üzletrész, a részvény, stb. az öröklés és az átruházás határán elhelyezkedő jogintézmény, ezért mindkét terület szabályozását figyelembe kell venni. Ezek a szerződések alkalmasak arra, hogy a szerződéskötéshez viszonyítva változatlan körülmények fennállta esetére egyrészt biztosítsák a társasági részesedésben való jogutódlást, másrészt a leendő örökhagyó ellátásbeli igényeinek kielégítését. Az öröklési szerződések alkalmazásánál először mindig meg kell nézni a létesítő okiratot, hogy korlátozza-e vagy kizárja a részesedésszerzést ezen a jogcímen, ha lehetővé teszi, minden további nélkül köthetők ilyen szerződések, ha nem teszi lehetővé, vagy más utat keres az igények kielégítésére és a társasági részesedésének átörökítésére, vagy a társasági szerződést módosítja a legfőbb szerv. Ezzel a jogintézménnyel megfelelő felkészülési lehetőség áll rendelkezésre a társaságbeli pozícióbeli jogutódlás biztosítására.

A hagyatéki tartozásokért, ezek között említve bizonyos esetekben a társasági részesedéssel összefüggő kötelezettségeket, való felelősség és a társasági jog legekleatásabb példája a közkereseti társaságoknál, illetve a megfelelő alkalmazás

folytán a betéti társaságoknál jelenik meg, amikor a törvényhely maga utal ezeknek a szabályoknak a figyelembe vételére, nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a Hetedik Könyvbeli szabályok generális jellemzőjét, miszerint bármely öröklés esetén helyt kell állnia a tartozási sorrendbe illeszkedő kötelezettségért.

Az öröklési rendeletnek megfelelő szabályozás jogrendszerünkbe való beépítését, a már jelzetteknek megfelelően, a rendeletnek hazánkra is kötelező jellege indokolta. Megalkotásának szükségességére a preambulum adja meg a választ, mivel tekintettel kell lenni az egyre gyakoribb, határokon átnyúló öröklési elemet tartalmazó jogviszonyokra, ráadásul ezek a hagyatékok egyre nagyobb értéket képviselnek. A jogszabály e jogviszonyok lehető legteljesebb spektrumát igyekszik lefedni, ami kollíziós és nemzetközi polgári eljárásjogi szempontból csak lehetséges, egyúttal próbált figyelemmel lenni a tagállamok jogaiban előforduló minden, egymáshoz képest rendkívül eltérő jellegű, öröklési jogi szempontból szóba jövő lehetséges helyzetre, ebből került kiemelésre néhány momentum, ami megítélésem szerint a magyar öröklési jog vonatkozásában is szerephez juthat. Az öröklési rendelet alapján véve nem sok változást hozott a magyar jogéletbe, a magyar szabályozás megfelel az európai követelményeknek. Ez betudható annak is, hogy az öröklési rendelet végleges szövege már elkészült a Ptk. kodifikációs munkálatai alatt, így azt figyelembe vették. A rendeletnek való teljes körű megfelelés érdekében szükségessé vált bizonyos, javarészt eljárási szabályok megalkotása, amelyekre sor is került. Habár a rendelet tárgyi hatálya nem tér ki bizonyos társasági jogi kérdésekre, még akkor sem, ha az egyébként az öröklés szempontjából relevanciával is bírna, a rendelet hatálya alól kizáró szabályok vizsgálata szükséges e szabályok terjedelmének a meghatározásához, erre tettem kísérletet.

11. Irodalomjegyzék

1. Adorján 2000. = Adorján Livia: A hagyatéki vagyon változásának és az özvegyi jog érvényesülésének gyakorlati problémái. In: Magyar Jog 2000/6.
2. Adorján 1999. = Adorján Livia: Társasági részesedések – értékpapírok a hagyatékban. In: Gazdaság és Jog 1999/11.
3. 1871-es tervezet = Általános Magánjogi Törvénykönyv Tervezte Magyarország számára. I. Közlemény Általános Rész. Pest, 1871.
4. Anka 1999. = Anka Tibor: Különleges vagyontárgyak a hagyatékban. In: A Polgári Jogi Tudományos Diákkör évkönyve 1998-1999. tanév, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Diákkör, Budapest, 1999.
5. Anka 2013. = Anka Tibor: Öröklés az új Ptk.-ban. In: Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Egy új korszak hajnalán, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013.
6. Anka 2014a. = Anka Tibor: Öröklési jog – Hagyatéki eljárás. 2. hatályosított kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
7. Anka 2014b. = Anka Tibor: Az öröklés joghatásai. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
8. Anka 2014c. = Anka Tibor: Öröklési szerződés. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
9. Anka 2006. = Anka Tibor: Szokatlan vagyontárgyak a hagyatékban. In: Közjegyzők Közlönye 2006/6.
10. Apathy = Apathy, Peter: Erbrecht. In: Riedler, Andreas (szerk.): Zivilrecht VII, 5. átdolgozott kiadás, LexisNexis Verlag, Wien, 2015.
11. Auer = Auer Ádám: Gondolatok a Ptk. III. könyvének diszpozitív szabályozásáról. In: Opuscula Civilia 2016/3.
12. Magyar nyelvű céhlevelek = Az Mester Emberek jó rendtartása, Magyar nyelvű céhlevelek (1525-1682). MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 2000.

13. Barta 2016a. = Barta Judit: Gondolati kalandozások a személyegyesítő társaságok tagjának halála okán felmerülő kérdések körül. In: Miskolci konferenciák 2015 Az új Ptk. öröklési jogi szabályai – Tapasztalatok és kritikák, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2016.
14. Barta 2016b. = Barta Judit: VII. fejezet Korlátolt felelősségű társaság. In: Barta Judit – Harsányi Gyöngyi – Majoros Tünde – Ujváriné Antal Edit: Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016.
15. Barta 2012. = Barta Judit: Néhány elméleti, valamint a gyakorlatból fakadó észrevétel a korlátolt felelősségű társaság szövegtervezetéhez. In: Miskolci konferenciák 2011 Javítandó és jobbítható elemek a Ptk. kodifikációjában, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2012.
16. Barta 2017. = Barta Judit: A tag halálának joghatása a gazdasági társaságok működésére. In: Adó-kódex Cégvezetők ABC-je 2017/8.
17. Barta 2003. = Barta Judit: XIV. fejezet A vízgazdálkodási társulat. In: Barta Judit – Fazekas Judit – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Ujváriné Antal Edit: Speciális társaságok - A társaságok különös formái, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003.
18. Barta – Kovács = Barta Judit – Kovács István: A speciális társaságok iratmintatára. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000.
19. Barzó = Barzó Tímea: Cselekvőképtelen, illetve korlátozottan cselekvőképes személyek részvétele a gazdasági társaságokban. In: Jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2013.
20. Benke = Benke József: A jogalap nélküli gazdagodás vagyoni jogi jelentősége és generálklauzulája. In: Polgári Jog 2016/7-8.
21. Besenyei 2009. = Besenyei Lajos: A gazdasági társaságokról szóló törvény egy polgári jogász szemszögéből. In: Acta Conventus de Iure Civili. Tomus X., Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
22. Besenyei 2004. = Besenyei Lajos: Az öröklési jogunk vitatható kérdései. In: Tanulmányok dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, 2004.
23. Besenyei 2002. = Besenyei Lajos: A társasági jog és az örökjog kapcsolatáról. In: Gazdaság és Jog 2002/12.

24. Bíró (szerk.) = Bíró György (szerk.) – Barzó Tímea – Juhász Ágnes – Lenkovics Barnabás – Pusztahelyi Réka: Általános tanok és személyek joga. Novotni Kiadó, Miskolc, 2014.
25. Blutman = Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban. 2. átdolgozott kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
26. Bobvos – Hegyes = Bobvos Pál – Hegyes Péter István: A földforgalom s földhasználat alapintézményei. SZTE ÁJK – JATEPress, Szeged, 2015.
27. Bodor = Bodor Mária: A vagyonrendezési eljárás egyes kérdéseiről I. In: Céghírnök 2006/1.
28. Bókai = Bókai Judit: Az örökös felelőssége, különös tekintettel a túlterhelt hagyaték kérdésére. In: Közjegyzők Közlönye 2001/7-8.
29. Boóc = Boóc Ádám: A közkereseti társaság. In: Sárközy Tamás (szerk.): Polgári jog - A jogi személy, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
30. Boros = Boros Anita: OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises from Hungarian State-Owned Enterprises' Point of View. In: Pro Publico Bono – Public Administration 2017 Special Edition 1.
31. Brünner – Pasrucker = Brünner, Georg – Pasrucker, Christoph: Die GmbH von der Gründung bis zur Auflösung. 2. Auflage, dbv-Verlag, Graz – Wien, 2016.
32. Burandt – Rojahn = Burandt, Wolfgang – Rojahn, Dieter: Erbrecht. 2. átdolgozott kiadás, Beck, München, 2014.
33. Complex CD jogtár 1959. évi IV. törvényhez írt kommentár
34. Csák = Csák Csilla (szerk.): Agrárjog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2006.
35. Csehi 2013. = Csehi Zoltán: A Polgári Törvénykönyv időfogalma és magánjogunk időfelfogása. Pázmány Press, Budapest, 2013.
36. Csehi 2014. = Csehi Zoltán: A kereskedelmi (gazdasági) társaságok szabályozásának megújulásáról az új Polgári Törvénykönyvben. In: Miskolczi-Bodnár Péter – Grad-Gyenge Anikó (szerk.): „Megújulás a jogi személyek szabályozásában” – tanulmányok az új Ptk. köréből, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014.
37. Csehi 2016. = Csehi Zoltán: Az új Ptk. jogi személy szabályozásának a kógcenciájáról és diszpozitivitásáról. In: Polgári Jog 2016/3.
38. Csizmazia = Csizmazia Norbert: Az új holland öröklési jog. In: Polgári Jogi Kodifikáció 2003/2.

39. Csúri = Csúri Éva Katalin: A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2006.
40. Diwisch – Voithofer – Weiss = Diwisch, Sandra – Voithofer, Peter – Weiss, Christoph R.: The 'Shadow of Succession' – A Non-Parametric Matching Approach. In: Discussion Papers SFB International Tax Coordination, 13. SFB International Tax Coordination, WU Vienna University of Economics and Business, Vienna. (Available in ePubWU: February 2006) (Utolsó letöltés ideje: 2016. 09. 12.)
41. Doralt – Nowotny – Kalss = Doralt, Peter – Nowotny, Christian – Kalss, Susanne: Kommentar zum Aktiengesetz. Band I §§ 1-136, 2. Auflage, Linde Verlag, Wien, 2012.
42. Dzsula-kommentár = Dzsula Mariann: Kommentár az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról szóló 2013. évi CLXXVI. törvényhez. <http://uj.jogtar.hu> (utolsó letöltés ideje: 2017. december 31.)
43. Dzsula 2014a. = Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? I. In: Céghírnök 2014/2.
44. Dzsula 2014b. = Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? III. In: Céghírnök 2014/4.
45. Dzsula 2014c. = Dzsula Mariann: Összefoglaló a „Kógencia és diszpozitivitás az új Ptk. jogi személyekről szóló könyvében” című vitaanyagban felvetett kérdésekben a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21-23. napjain tartott tanácskozása által kialakított álláspontokról. In: Kúriai Határozatok 2014/9.
46. Az erdőbirtokossági társulat megalakulása. In: Céghírnök 1994/10.
47. Fábián 2014. = Fábián Ferenc: Előadásvázlatok az öröklési jog köréből. 2. átdolgozott és kibővített kiadás, Patrocinium, Budapest, 2014.
48. Fábián 2015. = Fábián Ferenc: 77. Az öröklés általános szabályai, kiesés az öröklésből, érdemtelenység, lemondás az öröklésről. In: Sándor István (szerk.): Polgári jog III. Az öröklési jog, a családi jog – Jogi szakvizsga könyvek, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015.
49. Fabó 2014a. = Fabó Tibor: Hagyatéki tartozások és kielégítésük. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

50. Fabó 2014b. = Fabó Tibor: Kötelesrész. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
51. Fabó 2014c. = Fabó Tibor: Öröklés. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
52. Farkas = Farkas Csaba: Az üzletrész felosztása. In: Acta Conventus De Iure Civili Tomus X., Lectum Kiadó, Szeged, 2009.
53. Fazekas (szerk.) = Fazekas Mariann (szerk.): Közigazgatási jog – Általános rész I. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.
54. Fézer et al. 2007. = Fézer Tamás – Károlyi Géza – Petkó Mihály – Törő Emese: A gazdasági szféra alanyai – a gazdasági társaságok. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007.
55. Fézer et al. 2012. = Fézer Tamás – Károlyi Géza – Petkó Mihály – Törő Emese: A kereskedelmi jog alanyai – Cégek és civil szervezetek joga. Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen, 2012.
56. Fézer et al. 2014. = Fézer Tamás – Károlyi Géza – Petkó Mihály – Törő Emese: Jogi személyek a gazdasági forgalomban. Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen, 2014.
57. Fiedler = Fiedler Laura Ágnes: Gondolatok a kötelesrészről... (Múlt – jelen – jövő). In: Magyar Jog 2016/7-8.
58. Fischer-Czermak = Fischer-Czermak, Constanze: Artikel 32 – Kommorienten. In: Deixler-Hübner, Astrid – Schauer, Martin (szerk.): Kommentar zur EU-Erbrechtsverordnung, MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2015.
59. Frimston = Frimston, Richard: Artikel 3. In: Bergquist, Ulf et al.: EU-Erbrechtsverordnung Kommentar, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2015.
60. Gadó = Gadó Gábor: A dolgozói részvény és az osztalékjog szabályozásáról II. In: Céghírnök 2011/4.
61. Gál 2014. = Gál Judit: Az átalakulási szabályok új Ptk.-val összefüggő változásai. In: Céghírnök 2014/4.
62. Gál 2015. = Gál Judit (szerk.): Társasági és cégjogi iratmintatár. 3. átdolgozott kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.
63. Gál 2002. = Gál Judit: A társasági vagyonrész öröklése. In: Céghírnök 2002/3.

64. Gál 2010. = Gál Judit: Újdonságok az egyéni cégek szabályozásában. In: Gazdaság és Jog 2010/11.
65. Gál – Adorján = Gál Judit – Adorján Csaba: A gazdasági társaságok átalakulása. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.
66. Gellért = Gellért György: Az öröklési szerződés. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2001.
67. Gerendás = Gerendás Ernő: Adatok a budai és pesti céhek életéhez, különös tekintettel a Fővárosi Könyvtár céhíratáira. Különlenyomat a Fővárosi Könyvtár évkönyve X. kötetéből. In: Tanulmányok XVII, Fővárosi Könyvtár, Budapest, 1940.
68. Gombos = Gombos Katalin: A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
69. Gothárdi = Gothárdi Enikő: Az általános joghatóság szabályozása az Európai Unió öröklési rendeletében. In: Magyar Jog 2015/9.
70. Graisy = Graisy, Johanna: Vererbung von GmbH-Geschäftsanteilen – Praxisleitfaden zu den erbrechtlichen und gesellschaftsrechtlichen Gestaltungsmitteln. Verlag Österreich GmbH, Wien, 2016.
71. Guggenberger = Guggenberger, Bernd: Unternehmensübergabe an nächste Generation. In: Czernich, Dietmar – Guggenberger, Bernd – Schwarz, Manfred (szerk.): Handbuch des österreichischen Familienunternehmens. LexisNexis Verlag ARD ORAC GmbH & Co. KG, Wien, 2005.
72. Gummert = Gummert, Hans: 1. Teil. Die Kommanditgesellschaft. In: Gummert, Hans – Weipert, Lutz (szerk.): Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts, Band 2., 4. neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2014.
73. Gyekiczky = Gyekiczky Tamás: Az európai „öröklési”rendeletéről. In: Európai Jog 2014/2.
74. Halász = Halász Péter: Praktikus gondolatok a hagyatéki vagyontervezés témaköréhez. In: Mándoki István (szerk.): A hagyatéki vagyontervezés – Estate Planning, Studia Notarialia Hungarica Tom. XVII., Közjegyzői Akadémia Kiadó, Budapest, 2015.
75. Hamza – Sajó = Hamza Gábor – Sajó András: Az együtt elhalás néhány jogi kérdése. In: Magyar Jog 1976/3.

76. Hajnóczy = Hajnóczy Iván: A céhek életéből. XV. és XVI. századbeli céhszabályok. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) Rt., Franklin Társulat Nyomdája, Budapest, é. n.
77. Harsányi 2003. = Harsányi Gyöngyi: XV. fejezet Az erdőbirtokossági társulat. In: Barta Judit – Fazekas Judit – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Ujváriné Antal Edit: Speciális társaságok - A társaságok különös formái, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003.
78. Harsányi 2015. = Harsányi Gyöngyi: Az értékpapírtörvény szabályozásának fejlődése az elmúlt két évtizedben. In: Miskolci konferenciák 2013, In memoriam Novotni Zoltán – Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 20. évfordulója alkalmából, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015.
79. Harsányi 2010. = Harsányi Gyöngyi: A magyar értékpapírtörvény alapjai. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.
80. Harsányi 2016. = Harsányi Gyöngyi: VIII. fejezet Részvénytársaság. In: Barta Judit – Harsányi Gyöngyi – Majoros Tünde – Ujváriné Antal Edit: Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016.
81. Harsányi – Ujváriné – Miskolczi Bodnár = Harsányi Gyöngyi – Ujvári Andorné – Miskolczi Bodnár Péter: A jogutódlás mint sajátos szerződést módosító jogi tény a társaságokban. In: Magyar Jog 1991/4.
82. Havasi = Havasi Bálint: Halál és eltűnés. In: Közjegyzők Közlönye 2011/6.
83. Homoki-Nagy = Homoki-Nagy Mária: A magyar magánjogi kodifikáció első lépései. In: Szabó András emlékkönyv. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, LIII. Szeged, 1998.
84. Horváth 2004. = Horváth Attila: Az első magyar kereskedelmi társaságokról szóló törvény. In: Jogtörténeti Szemle 2004/4.
85. Horváth 2006. = Horváth Attila: A magyar magánjog történetének alapjai. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.
86. Horváth 2003. = Horváth Attila: Széchenyi István részvénytársaság-alapításai. In: Jogtörténeti Szemle 2003/2.
87. 1914-es tervezet indokolása = Indokolás a Polgári Törvénykönyv törvényjavaslatához. I. kötet Bevezetés. Személyi és családi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914.
88. Jancsó = Jancsó György: A magyar házassági és házastársi öröklési jog. Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1901.

89. Jójárt = Jójárt Eszter: Javaslat a tartási és életjáradéki szerződés jogi szabályozásának változtatására. In: Polgári Jogi Kodifikáció 2007/3.
90. Kalss 2015a. = Kalss, Susanne: Überlegungen zur Gestaltung der Unternehmensrechtsnachfolge im Zuge der laufenden Erbrechtsreform. In: Österreichische Notariatszeitung 2015/2.
91. Kalss 2015b. = Kalss, Susanne: Die Vererbung von Aktien. In: Journal für Erbrecht und Vermögensnachfolge 2015/4.
92. Kalss – Nowotny – Schauer = Kalss, Susanne – Nowotny, Christian – Schauer, Martin: Österreichisches Gesellschaftsrecht. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2008.
93. Kalss – Probst = Kalss, Susanne – Probst, Stephan: Familienunternehmen. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2013.
94. Károlyi = Károlyi Géza: Az egyszemélyes társaságokról. In: Jogtudományi Közlöny 1999/9.
95. Kelemen = Kelemen Dániel: Az angol társasági jog fejlődése. In: Jura 2006/1.
96. Kisfaludi 2014a.= Kisfaludi András: Harmadik Könyv Első Rész. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz I. kötet, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
97. Kisfaludi 2014b. = Kisfaludi András: Harmadik Könyv Harmadik Rész. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz I. kötet, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
98. Kisfaludi 1991. = Kisfaludi András: Társasági tagsági jogok a hagyatékban. In: Magyar Jog 1991/3.
99. Kisfaludi – Szabó = Kisfaludi András – Szabó Marianna (szerk.): A gazdasági társaságok nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008.
100. Koday = Koday Zsuzsanna: A társasági jog néhány öröklési jogi vonatkozása kft.-nél. In: Gazdaság és Jog 2001/6.
101. Komáromi – Pázmándi = Komáromi Gábor – Pázmándi Kinga: A korlátolt felelősségű társaság. In: Sárközy Tamás (szerk.), Az új Ptk. magyarázata II/VI. A jogi személy, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.

102. Köhler = Köhler, Andreas: Artikel 32 – Kommorienten. In: Kroiß, Ludwig et al. (szerk.): Nachfolgerecht – Erbrechtliche Spezialgesetze, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015.
103. Kőrös – Makay = Kőrös András – Makai Katalin: A jogképesség. In: Wellmann György (szerk.): Polgári jog – Bevezető és Záró Rendelkezések, Az ember mint jogalany, Öröklési jog, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
104. Kőrösy = Kőrösy Judit: Kommentár az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló 2009. évi CXV. törvényhez. <http://uj.jogtar.hu> (2016. május 16-i letöltés)
105. Kovács G. = Kovács Gergely: Gondolatok a hagyatéki tervezési céllal létrehozott társaságokról és alapítványokról. In: Mándoki István (szerk.): A hagyatéki vagyontervezés – Estate Planning, Studia Notarialia Hungarica Tom. XVII., Közjegyzői Akadémia Kiadó, Budapest, 2015.
106. Kovács I. = Kovács István: Koncesszió – koncessziós szerződés. In: Gazdaság és Jog 1997/12.
107. Kovács P. = Kovács Péter: Nemzetközi közjog. 2. átdolgozott és bővített kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2011.
108. Kreiczler-Levy = Kreiczler-Levy, Shelly: The mandatory nature of inheritance. In: The American Journal of Jurisprudence Vol. 53. 2008.
109. Kristó = Kristó Gyula – Barta János – Gergely Jenő: Magyarország története előidőktől 2000-ig. Pannonica Kiadó, Budapest, 2002.
110. Kuncz 1937a. = Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog I. rész 1. fele: A kereskedő vállalata, Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937.
111. Kuncz 1937b. = Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog I. rész 2. fele: Kereskedelmi társaságok, Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937.
112. Kurucz 2007a. = Kurucz Mihály: Az agrárjog tárgya, fogalma, alapelvei és rendszere. In: Agrár- és Környezetjog 2007/2.
113. Kurucz 2015. = Kurucz Mihály: Gondolatok a magyar földforgalmi törvény uniós jogi feszültségpontjainak kérdéseiről. In: Szalma József (szerk.): A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2014., Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék, 2015.

114. Kurucz 2007b. = Kurucz Mihály: A magyar termőföldforgalom szabályozásának mai rendszeréről és megújításának alapjairól. In: Agrár- és Környezetjog 2007/3.
115. Lábady = Lábady Tamás: A magánjog általános tana, Szent István Társulat, Budapest, 2013.
116. Lagarde = Lagarde, Paul: Artikel 32 – Kommorienten. In: Bergquist, Ulf et al.: EU-Erbrechtsverordnung Kommentar, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2015.
117. LeMar = LeMar, Bernd: Generations- und Führungswechsel im Familienunternehmen. 2. Auflage, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 2014.
118. Lenkovics = Lenkovics Barnabás: A jogképesség kezdete és megszűnése. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz I. kötet, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
119. Leszkoven = Leszkoven László: A kötelesrész kielégítése és a szerencseszerződések – Gondolatok az új Polgári Törvénykönyv 7:80. § (4) bekezdésének ún. „kétéves szabályáról”. In: Miskolci konferenciák 2015, Az új Ptk. öröklési jogi szabályai, Tapasztalatok és kritikák, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016.
120. Lőrinczi = Lőrinczi Gyula: A korlátolt felelősségű társaság mint „tolómérő”. In: Gazdaság és Jog 2012/7-8.
121. Ludwig = Ludwig, Ingo: Az öröklési kollíziós jog európai jog összehasonlító vizsgálata. In: Közjegyzők Közlönye 2004/7-8.
122. Mádl – Vékás = Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. 8. átdolgozott kiadás, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015.
123. 1900-as tervezet = A magyar általános Polgári Törvénykönyv tervezete. Első szöveg. Grill Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedése, Budapest, 1900.
124. 1900-as tervezet bírálata = A magyar általános Polgári Törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő föelőadmány és a tervezetre bírálati anyag. I. kötet. Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1904.
125. régi Ptk. indokolása = A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri

- indokolása. Közzéteszi az Igazságügyi Minisztérium, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960.
126. Metzinger = Metzinger Péter: Diszpozitivitás és/vagy kogencia a magyar társasági jogban. In: *Fontes Iuris* 2015/3-4.
127. Mezey (szerk.) = Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
128. Miskolczi Bodnár 2004. = Miskolczi Bodnár Péter: A kisvállalkozások forrásteremtését és különösen kockázati tőkével való támogatását segítő kezdeményezések az EU-ban és Magyarországon. In: Varsányi Judit (szerk.): Kis- és középvállalkozások az Európai Unió küszöbén, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2004.
129. Miskolczi Bodnár 2016. = Miskolczi Bodnár Péter: Koncesszió. In: Barta Judit – Fazakas Zoltán – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Szuchy Róbert – Ujváriné Antal Edit (Majoros Tünde szerk.): Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai, 2. átdolgozott kiadás, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016.
130. Miskolczi Bodnár 2003. = IX. fejezet Miskolczi Bodnár Péter: A koncessziós társaság. In: Barta Judit – Fazakas Judit – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Ujváriné Antal Edit: Speciális társaságok - A társaságok különös formái, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003.
131. Mohai 2016a. = Mohai Máté: Felelősség és helytállási kötelezettség a társaságok jogában a Kereskedelmi Törvénytől az első társasági törvényünkig. In: *Miskolci Jogi Szemle* 2016/2.
132. Mohai 2016b. = Mohai Máté: A gazdasági társaságok tagjainak helytállási kötelezettségéről. In: *Magyar Jog* 2016/7-8.
133. Molnos – Szabó 2015a. = Molnos Dániel – Szabó Imre Gergely: Az elhunyt tag esete I. In: *Céghírnök* 2015/9.
134. Molnos – Szabó 2015b. = Molnos Dániel – Szabó Imre Gergely: Az elhunyt tag esete II. In: *Céghírnök* 2015/10.
135. Müller = Müller, Jens-Oliver: Unternehmensübertragung zu Lebzeiten. In: Wegmann, Jürgen – Wieschahn, Andreas (szerk.): Unternehmensnachfolge – Praxishandbuch für Familienunternehmen, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 2015.

136. Müller-Lukoschek = Müller-Lukoschek, Jutta: Die neue EU-Erbrechtsverordnung. 2. Auflage, zerb Verlag, Bonn, 2015.
137. Nagy Barna – Dúl = Nagy Barna Krisztina – Dúl János: Az öröklési szerződés szindikátusi szerződéskénti alkalmazhatósága a társági jogban, mint népességmegtartó tényező. In: Államtudományi Műhelytanulmányok 2017/19.
138. Nagy Cs. I. = Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog. 2. átdolgozott és bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
139. Nagy F. = Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve: különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra. 2. kötet. Athenaeum, Budapest, 1913.
140. Neumayr = Neumayr, Matthias: Europäisches Nachlasszeugnis. In: Österreichisches Anwaltsblatt 2016/5.
141. Nochta 2014a. = Nochta Tibor: A betéti társaság. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
142. Nochta 2014b. = Nochta Tibor: A közkereseti társaság. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
143. Nochta 2011. = Nochta Tibor: Társasági jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011.
144. Nótári – Papp 2004. = Nótári Tamás – Papp Tekla: Az együtt elhalás problematikája a történetiség és az új Ptk. koncepciójának tükrében. In: Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica Tomus LXVI. Fasc. 16., Szeged, 2004.
145. Nótári – Papp 2013. = Nótári Tamás – Papp Tekla: Commorientes – on the problem of simultaneous death in the law of inheritance. In: Matters of relevance in economy, law, and studies in 2013 (Collection of Scientific Articles – International Scientific Practical Conference), Kauno Kolegija, Ekonomikos ir teises fakultetas, Kaunas, 2013.
146. Odersky = Odersky, Felix: Die Europäische Erbrechtsverordnung in der Gestaltungspraxis. In: notar 2013/1.

147. Orosz 2014a. = Orosz Árpád: Kiesés az öröklésből. In: Orosz Árpád – Weiss Emilia (szerk. Sáriné Simkó Ágnes): Öröklési jog – Anyagi jog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
148. Orosz 2014b. = Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben. In: Jogtudományi Közlöny 2014/6.
149. Orosz 2014c. = Orosz Árpád: Öröklési jog. In: Wellmann György (szerk.): Polgári jog – Bevezető és Záró Rendelkezések, Az ember mint jogalany, Öröklési jog, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
150. Orosz K. = Orosz Katalin: A dolgozói részvényről. In: Céghírnök 1996/4.
151. Osztovits = Osztovits András: A kötelmek közös szabályai. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
152. Papp 2015. = Papp Tekla (szerk.): Atipikus szerződések. Opten Kft., Budapest, 2015.
153. Papp 2013. = Papp Tekla: Felelősségátvitel, felelősségáttörés – quo vadis ius societatum. In: Papp Tekla: Opuscula civilia – Magánjogi látlelet, Lectum Kiadó, Szeged, 2013.
154. Papp 2011a. = Papp Tekla: Gazdasági társasági formák Magyarországon – Előnyök és hátrányok rendszere. In: Acta Conventus De Iure Civili Tomus XIII., Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
155. Papp 2010b. = Papp Tekla: A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok. In: Bodzási Balázs (szerk.): Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdasági Jogi Intézet, Budapest, 2010.
156. Papp 2006. = Papp Tekla: A koncesszió. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2006.
157. Papp 2011b. = Papp Tekla (szerk.): Társasági jog. Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
158. Papp 2010a. = Papp Tekla: Társasági jogi jogalkotásunk rövid története, európai kitekintéssel. In: Nótári Tamás (szerk.): Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára, Lectum Kiadó, Szeged, 2010.

159. Papp 2014a. = Papp Tekla: A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
160. Papp 2014b. = Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. In: Pro Publico Bono Magyar Közigazgatás 2014/2.
161. Papp 1993. = Papp Tekla: A német korlátolt felelősségű társaság felelősségi megoldásai az alapítási stádiumban. In: Magyar Jog 1993/10.
162. Pardy = Pardy Balázs: Commorientes, vagyis a közös veszélyben elhunytak utáni öröklés kérdése. <http://www.arsboni.hu/commorientes-vagyis-a-kozos-veszelyben-elhunytak-utani-orokles-kerdes.html> (Utolsó letöltés ideje: 2015. 09. 02.)
163. Paulus = Paulus, David: Das Schicksal von Gesellschaftsanteilen in internationalen Erbfällen. In: notar 2016/1.
164. Pázmándi 2014a. = Pázmándi Kinga: Az állam jogalanyisága a polgári jogi jogviszonyokban. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
165. Pázmándi 2014b. = Pázmándi Kinga: A korlátolt felelősségű társaság. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
166. Pázmándi 2015. = Pázmándi Kinga: Az üzletrész öröklésével (jogutódlásával) kapcsolatos Ptk.-beli szabályokról. In: Gazdaság és Jog 2015/5.
167. Pintér = Pintér Attila: A tagsági és a részvényesi jogviszony keletkezéséről. In: Gazdaság és Jog 2015/6.
168. Pozsár = Pozsár István: A Csongrád megyei céhek története. Bozó és Justin könyvnyomdája, Csongrád, 1912.
169. Probst = Probst, Stefan: Erbrechtsnovelle 2014 aus dem Blickwinkel der Erhaltung der österreichischen Unternehmen. In: Die Wirtschaftstreuhänder 2014/5-6.

170. Pusztahelyi = Pusztahelyi Réka: Az öröklésből való kiesés. In: Barzó Tímea – Juhász Ágnes – Pusztahelyi Réka – Sági Edit: Öröklési jog, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016.
171. Rauter = Straube, Manfred – Ratka, Thomas – Rauter, Roman Alexander: Wiener Kommentar zum GmbH-Gesetz. Manz Verlag, Wien, Stand 1. 12. 2014, rdb.at
172. Réti = Réti Mária: A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól. In: Jogtudományi Közlöny 2005/3.
173. Sándor I. 2000. = Sándor István: A társasági jog előzményei az ókori jogokban. In: Jogtudományi Közlöny 2000/9.
174. Sándor I. 2005. = Sándor István: A társasági jog története Nyugat-Európában. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.
175. Sándor T. 2014a. = Sándor Tamás: Jegyzetek a részvénytársaság új szabályozásához. In: Gazdaság és Jog 2014/4.
176. Sándor T. 2014b. = Sándor Tamás: A részvény. In: Sárközy Tamás (szerk.): Polgári jog - A jogi személy, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
177. Sági 2016a. = Sági Edit: Az öröklési jog alapvető fogalmai. In: Barzó Tímea – Juhász Ágnes – Pusztahelyi Réka – Sági Edit: Öröklési jog, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016.
178. Sági 2016b. = Sági Edit: Második Rész – A végintézkedésen alapuló öröklés. In: Barzó Tímea – Juhász Ágnes – Pusztahelyi Réka – Sági Edit: Öröklési jog, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016.
179. Sáriné Simkó = Sáriné Simkó Ágnes: Az egyéni vállalkozók és az egyéni cégek új szabályozása. In: Gazdaság és Jog 2010/1.
180. Sárközy 2014. = Sárközy Tamás (szerk.): Gazdasági társaságok – Cégtörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
181. Sárközy 2015. = Sárközy Tamás: Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról. In: Gazdaság és Jog 2015/11.
182. Schauer – Motal – Reiter – Hofmair – Wöss: Schauer, Martin – Motal, Bernhard – Reiter, Sebastian – Hofmair, Marlene – Wöss, Sebastian: Erbrechtsreform: Paradigmenwechsel oder Window Dressing? In: Journal für Erbrecht und Vermögensnachfolge 2015/2.

183. Schopper = Schopper, Alexander: §76. In: Gruber, Michael – Harrer, Friedrich (szerk.): Gesetz über Gesellschaften mit beschränkter Haftung – Kommentar, Linde Verlag, Wien, 2014.
184. <http://www.successions-europe.eu/> (Utolsó letöltés ideje: 2017. december 31.)
185. Szalma = Szalma József: A kötelesrész, a végintézkedési szabadság és az öröklési szerződések az európai és a magyar magánjogban. In: Jogtudományi Közlöny 2016/7-8.
186. Szende = Szende Péter Pál: Magyar hiteljog I. kötet. Kereskedelmi törvény és a reá közvetlenül vonatkozó joganyag. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1929.
187. Szikora 2014. = Szikora Veronika: A jogképesség. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
188. Szikora 2004. = Szikora Veronika: A polgári jogi társaság jelentősége a magyar és az osztrák jogban. In: Gazdaság és Jog 2004/7-8.
189. Szikora 2008. = Szikora Veronika: Társasági jogi reform Ausztriában – vállalkozási törvény. In: Gazdaság és Jog 2008/12.
190. Szladits = Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. rész. 4. átdolgozott kiadás, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933.
191. Szőcs = Szőcs Tibor: Az európai öröklési rendelet mint új kihívás. In: Közjegyzők Közlönye 2016/2.
192. Tarr = Tarr György: Az öröklés kérdése a társasági jogban. In: Magyar Jog 1992/5.
193. Tóth = Tóth Ildikó: A társasági jog és a hagyatéki eljárás. In: Céghírnök 1995/7.
194. Tőkey = Tőkey Balázs: Az elővásárlási jog a Ptk.-ban. In: Polgári Jog 2016/6.
195. Török G. 2011. = Török Gábor: Átalakulás, egyesülés, szétválás – jogutód nélküli megszűnés. In: Gazdaság és Jog, 2011/7-8.
196. Török G. 2014. = Török Gábor: A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése. In: Sárközy Tamás (szerk.): Polgári

- jog - A jogi személy, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
197. Török T. 2011. = Török Tamás: Az üzletrész - és a részvényátruházás, - átszállás korlátozása és kizárása. In: Gazdaság és Jog 2011/2.
198. Török T. 2015. = Török Tamás: Felelősség a társasági jogban. 2. átdolgozott és bővített kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.
199. Traar = Traar, Thomas: Die EU ErbVO. In: Barth, Peter – Pesendorfer, Ulrich (szerk.): Praxishandbuch des neuen Erbrechts, Linde Verlag, Wien, 2016.
200. t.t. = t.t.: Adalékok a közkereseti társaság jogához. In: Polgári Jog 1937/9.
201. Ujváriné = Ujváriné Antal Edit: I. fejezet. A polgári jogi társaság. In: Barta Judit – Fazekas Judit – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Ujváriné Antal Edit: Speciális társaságok - A társaságok különös formái, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003.
202. Vékás 2014a. = Vékás Lajos: A kötelek közös szabályai. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz II. kötet, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
203. Vékás 2014b. = Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2014.
204. Vékás 2013. = Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2013.
205. Vékás – Weiss = Vékás Lajos – Weiss Emilia: Hetedik Könyv. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz II. kötet, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
206. Vezekényi = Vezekényi Ursula: Részvénytársaság. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
207. Világhy = Világhy Miklós: Öröklési jog. kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993.

208. Villám = Villám Krisztián: A „megszokottként igazságosnak ítélethez való ragaszkodásról” – avagy rendelkezhet-e az örökhagyó végintézkedés útján haszonélvezet alapításáról? In: Közjegyzők Közlönye, 2016/3.
209. Visegrádi = Visegrádi Ágnes: Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért. In: Magyar Jog 2015/7-8.
210. Weber = Weber, Johannes: Artikel 32 – Kommorienten. In: Dutta, Anatol – Weber, Johannes (szerk.): Internationales Erbrecht, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2016.
211. Wellmann = Wellmann György: Egyes társasági jogi kérdésekről. In: Közjegyzők Közlönye 2000/3.
212. Welser = Welser, Rudolf: Grundriss des bürgerlichen Rechts Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht. 13. neubearbeitete Auflage, Nachdruck, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2007.
213. <http://www.vg.hu/kkv/optimistak-a-csaladi-cegek-475310> (Utolsó letöltés ideje: 2017. december 31.)
214. Zeiss = Zeiss, Hendrik: Unternehmensnachfolge bei Tod des Unternehmers. In: Wegmann, Jürgen – Wieseahn, Andreas (szerk.): Unternehmensnachfolge – Praxishandbuch für Familienunternehmen, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 2015.

12. Felhasznált jogszabályok, eseti döntések

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Törvények, törvényerejű rendeletek

1827. évi 8. tc. a bizottsági rendszeres munkálatok további tárgyalása a legközelebbi országgyűlésre halasztatik

1840. évi 16. tc. a kereskedőkről

1840. évi 18. tc. a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól

1875. évi XXXVII. tc. Kereskedelmi törvény

1876. évi XIV. tc. A közegészségügy rendezéséről

1877. évi XX. tc. A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről

1884. évi XVII. tc. Ipartörvény

1922. évi XII. tc. Az 1884. évi XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény módosításáról

1930. évi V. tc. A korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról

1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról

1990. évi XCIII. törvény az illetékekről

1991. évi XVI. törvény a koncesszióról

1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejáték szervezéséről

1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról

1994. évi XLIX. törvény az erdőbirtokossági társulatról

1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról

1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról

1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről

1997. évi CXLIV. törvény a gazdasági társaságokról

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

2000. évi C. törvény a számvitelről

2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről

2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról

2007. évi CXL. törvény a tőkeegyesítő társaságok határokon átnyúló egyesüléséről

2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról

2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről

2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről

2009. évi CXLIV. törvény a vízitársulatokról

2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról

2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról

2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról

2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról

2013. évi CLXXVI. törvény az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról

2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről

2015. évi LXXI. törvény a 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 31. cikke szerinti megfeleltetési nemperes eljárásról, valamint egyes igazságügyi tárgyú törvénymódosításokról

2015. évi CXLIII. törvény a közbeszerzésekről

2017. évi CXVIII. törvény a bírósági nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról

T/7971. számú törvényjavaslat indokolása

Rendeletek

A földművelési-, ipar- és kereskedelemügyi, valamint az igazságügyi miniszter együttes rendelete „a kereskedelmi cégjegyzékek berendezése és vezetése tárgyában”, In: Magyarországi rendeletek tára 1875., Vodianer F., Budapest, 1875. 523-533.

160/1995. (XII. 26.) Korm. r. a vízgazdálkodási társulatokról

326/2001. (XII. 30.) Korm. r. a családi gazdaságok létrehozásáról, nyilvántartásba vételéről, működtetéséről, valamint kiemelt támogatásokról

1/1960. (IV. 13.) IM rendelet a holtak nyilvántartási, valamint a halál tényének megállapításával kapcsolatos eljárásról

21/2006. (V. 18.) IM rendelet a cégbejegyzési eljárás és a cégnyilvántartás egyes kérdéseiről

24/2006. (V. 18.) IM rendelet az elektronikus cégbejegyzési eljárás és cégnyilvántartás egyes kérdéseiről

Európai uniós jogszabályok, határozatok

Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről

Az Európai Parlament és a Tanács 1287/2013/EU rendelete (2013. december 11.) a vállalkozások és a kis- és középvállalkozások versenyképességét segítő program (COSME) (2014–2020) létrehozásáról és az 1639/2006/EK határozat hatályon kívül helyezéséről

A Bizottság 1329/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. december 9.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben említett formanyomtatványok meghatározásáról

A Tanács határozata (2000. december 20.) a vállalkozásokra és különösen a kis- és középvállalkozásokra (KKV-kre) vonatkozó többéves programról (2001-től 2005-ig)

Alkotmánybírósági határozatok

329/B/2001. AB határozat

219/B/2004. AB határozat

809/B/2004. AB határozat

Közzétett eseti döntések

BDT 2003. 767.

BDT 2005. 1107.

BDT 2005. 1127.

BDT 2005. 1288.

BDT 2006. 1330.

BDT 2007. 1581.

BDT 2008. 1768.

BDT 2010. 2258.

BDT 2011. 2385.

BDT 2012. 2827.

BDT 2013. 2392.

BDT 2013. 2975.

BDT 2014. 3086.

BDT 2014. 3164.

BDT 2014. 3166.

BDT 2015. 3400.

BDT 2016. 3551.

BDT 2016. 3553.

BH 1979. 181.

BH 1980. 248.
BH 1980. 473.
BH 1981. 106.
BH 1981. 407.
BH 1983. 70.
BH 1988. 230.
BH 1988. 401.
BH 1988. 402.
BH 1990. 300.
BH 1990. 338.
BH 1991. 20.
BH 1993. 428.
BH 1993. 761.
BH 1995. 343.
BH 1996. 152.
BH 1996. 362.
BH 1996. 367.
BH 1996. 534.
BH 1997. 82.
BH 1998. 438.
BH 2000. 105.
BH 2001. 475.
BH 2002. 14.
BH 2004. 113.
BH 2004. 373.
BH 2005. 176.
BH 2006. 51.

BH 2006. 212.

BH 2010. 275.

BH 2012. 170.

BH 2013. 130.

BH 2014. 306.

BH 2016. 62.

Debreceni Ítéltábla Pf. II. 20.644/2015/7.

EBH 2001. 541.

EBH 2003. 884.

EBH 2004. 1024.

EBH 2005. 1212.

EBH 2005. 1213.

Fővárosi Ítéltábla 13. Gf. 43.019/2010/2.

Fővárosi Ítéltábla 10. Cgf. 45.071/2010/2.

Fővárosi Ítéltábla 6. Pf. 20.767/2011/5. (FIT-H-PJ-2011-1289.)

Fővárosi Ítéltábla 13. Gf. 40.338/2011/6.

Fővárosi Ítéltábla 14. Cgtf. 44.222/2013/2.

Fővárosi Ítéltábla 1. Pf. 21.049/2013/3. (FIT-H-PJ-2014-284.)

Fővárosi Ítéltábla 1. Pf. 21.131/2014/4/II. (FIT-H-PJ-2015-442.)

Győri Ítéltábla Pf. I. 20.068/2014/4. (GYIT-H-PJ-2014-99.)

ÍH 2004. 71.

ÍH 2004. 72.

ÍH 2004. 150.

ÍH 2005. 31.

ÍH 2005. 32.

ÍH 2005. 125.

ÍH 2006. 82.

ÍH 2006. 128.

ÍH 2006. 130.

ÍH 2007. 82.

ÍH 2009. 30.

ÍH 2009. 130.

ÍH 2010. 39.

ÍH 2011. 40.

ÍH 2011. 46.

ÍH 2011. 163.

ÍH 2013. 86.

ÍH 2014. 78.

ÍH 2014. 127.

ÍH 2014. 157.

ÍH 2015. 78.

ÍH 2015. 119.

ÍH 2015. 145.

ÍH 2015. 154.

ÍH 2015. 155.

ÍH 2016. 28.

ÍH 2016. 151.

ÍH 2017. 30.

KGD 1998. 106.

KGD 1998. 185.

KGD 2001. 2.

KGD 2003. 3.

Kúria Pfv. II. 20.045/2012/6. (K-H-PJ-2012-499.)

Kúria Gfv. VII. 30.186/2013/6.

Kúria Kfv. I. 35.778/2014/5. (K-H-KJ-2015-787.)

Kúria Pfv. I. 21.069/2014/4. (K-H-PJ-2015-336.)

LB Cgf. VII. 32.752/1997/2.

LB Cgf. II. 30.159/2000.

LB Cgf. VII. 30.241/2001/2.

LB Cgf. II. 31.146/2002/2.

LB Gf. VII. 33.265/1999/5.

LB Gfv. II. 30.759/1999/8.

LB Gfv. 31.678/2002/2.

LB Pfv. II. 20.688/2008/4. (LB-H-PJ-2008-1658.)

PJD 2016. 5.

PJD 2016. 12.

Szegedi Ítéltábla Pf. II. 20.039/2015/6. (SZIT-H-PJ-2015-41.)

4/2003. PJE határozat

1/2014. PJE határozat

PK 192. számú állásfoglalás

Európai bírósági döntések

C-513/03.

C-210/06.

C-256/06.

C-11/07.

C-25/10.

C-132/10.

C-31/11.

1945 előtti bírói döntések

838. E. H. (Kuncz 1937a.)
- B. T. 3493/1901. (Szende 48.)
- B. T. 6122/1917. P. H. D. XII. 30. (Szende 53.)
- B. T. 14.234/1933. (Kuncz 1937b. 399.)
- C. 489/1883. (Szende 186.)
- C. 4765/1883. (Jancsó 900.)
- C. 1084/85. (Ü. L. 89. 12. sz.) (Szende 186.)
- C. 1080/85. (J. 86. 118. l.) (Nagy F. 340.)
- C. 1442/1895. (Szende 28.)
- C. 291/1900. (Szende 262.)
- C. 1002/1900. (Szende 156.)
- C. 1384/1903. (Szende 185.)
- C. 81/1916. (Szende 156.)
- C. 1004/1917. (Szende 193.)
- C. 1413/1917. Hj. Dt. XI. 149. (Szende 186.)
- C. 133/1918. (Szende 53.)
- C. 1163/1919. (Szende 156.)
- C. 4357/1920. Hj. Dt. XIV. 6. (Szende 186.)
- C. 429/1922. (Szende 156.)
- C. 3190/1922. Hj. Dt. XVI. 77. (Szende 185.)
- C. 5291/1924. Hj. Dt. XIX. 11. (Szende 185-186.)
- C. 3679/1927. Hj. Dt. XXI. 14. (Szende 186.)
- C. P. IV. 9263/1927. (Kuncz 1937b. 177-178.)
- C. P. IV. 3673/1929. (Kuncz 1937a.)
- C. 2162/1934. (Kuncz 1937a. 67.)
- C. P. IV. 2285/1934. (Kuncz 1937b. 177-178.)

C. P. IV. 2423/1937. (t.t. 529-530.)

Pozsonyi T. 68/1900. (Szende 44.)

Külföldi jogszabályok

Aktiengesetz (Au.)

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Au.)

Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch (No.)

Bürgerliches Gesetzbuch (No.)

GmbH-Gesetz (Au.)

Partnership Act (1890) (Egyesült Királyság)

Spaltungsgesetz (Au.)

Todeserklärungsgesetz (Au.)

Umwandlungsgesetz (Au.)

Unternehmensgesetzbuch (Au.)

Verschollenheitsgesetz (No.)

Zivilgesetzbuch (Svájc)